

OULUN KAUPUNKI
KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

SELVITYS OULUN SALON RAKENNETUISTA KULTTUURIYMPÄRISTÖISTÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
1.1	Työn sisältö ja menetelmät.....	5
1.2	Keskeiset lähdeaineistot	6
2	RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ERITYISPIIRTEITÄ OULUNSALOSSA	7
2.1	Oulunsalon kulttuuriympäristö.....	7
2.1.1	Oulunsalon maisema.....	8
2.1.2	Oulunsalon historiaa	11
2.1.3	Kulttuuriympäristön kehitys kartoilla.....	14
2.2	Maatilojen pihapiirit ja rakennukset – talonpoikainen rakennusperinne	24
2.2.1	Asutuksen historiaa	24
2.2.2	Perinteiset pihapiirit.....	28
2.2.3	Oulunsalolaisia erityispiirteitä.....	38
2.2.4	Torpat ja pientilat.....	48
2.3	Varjakan saha – teollisuuden rakennusperintöä Oulun seudulla	51
2.3.1	Sahan ja alueen historia	51
2.3.2	Arkkitehti Harald Andersin ja Varjakan rakennukset	53
2.3.3	Vaikutukset rakennettuun kulttuuriympäristöön	58
2.3.4	Työväestön asuinrakennukset.....	62
2.4	Varjakan huvilat – osa oululaista huvilarakentamisen perinnettä	68
2.4.1	Huvilarakentamisen historiasta	68
2.4.2	1900-luvun alun huvilat	68
2.4.3	Jälleenrakennuskauden huvilat.....	71
2.5	Oulunsalon koulut.....	73
2.5.1	Oulunsalon kansakoulut.....	73
2.5.2	Pitkäkankaan yläaste.....	75
2.5.3	Oulunsalon lukio	76
2.6	Oulunsalon lentoasema	77
2.6.1	Lentokenttä ja sen historia.....	77
2.6.2	Lentoaseman rakennukset	78

2.6.3	Lentokentäntie	80
2.7	Asuinalueet.....	82
2.7.1	Kirkonseudun asemakaava 1970.....	82
2.7.2	Pitkäkankaan asemakaavat 1981-1991.....	83
2.7.3	Pitkäkankaan asemakaavojen laajennukset ja Kouran alue 1991-1998	83
2.7.4	Kallenrannan asemakaava 2000.....	83
2.7.5	Niemenrannan asemakaavat 2005-2013	84
2.8	Oulun koulun arkkitehtuuri ja oulunsalolainen modernismi ...	85
2.8.1	Oulun koulun kohteet Oulunsalossa	86
2.8.2	Oulun koulun arkkitehteja	87
2.8.3	Oulunsalolaista asuinrakentamista	91

3 OULUNSAALON ALUEELLA TUNNISTETUT RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT..... **94**

3.1	Arvottaminen	94
3.1.1	Maisemalliset arvot / ympäristöarvot.....	95
3.1.2	Rakennushistorialliset / rakennustaiteelliset / arkkitehtoniset arvot	95
3.1.3	Historialliset arvot	96
3.1.4	Arvottamisen kriteeristö	96
3.2	Valtakunnalliset arvot	98
3.3	Maakunnalliset arvot	98
3.4	Suojellut kohteet.....	100
3.5	Paikalliset arvot	100
3.5.1	Aiemmat inventoinnit	100
3.5.2	Selvitys Oulunsalon rakennetuista ympäristöistä 2020	101
3.6	Suosituksien arvojen huomioimiseksi osayleiskaavassa	102

4 INVENTOINNINNA TARKASTELLUT ALUEET JA KOHTEET

5 VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT RAKENNETUT KULTTUURIYMPÄRISTÖT RKY 2009..... **107**

Varjakan sahayhdyskunta	108
-------------------------------	-----

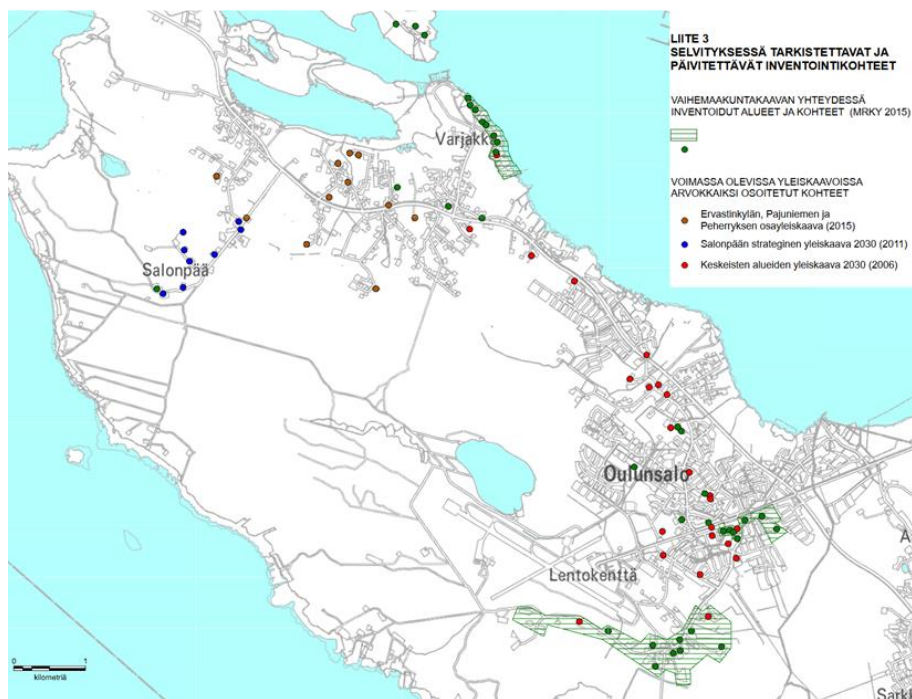
6 MAAKUNNALLISESTI ARVOKAS RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

	Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli”	119
	Kylänpuoli	128
	Varjakan huvila-alue	140
	Rakennukset ja pihapiirit	153
7	PAIKALLISESTI ARVOKAS RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ	163
7.1	Maatilojen pihapiirit ja rakennukset.....	165
	Salonpään kylä.....	165
	Vanhon maatilojen pihapiirit	170
	Torpat ja pientilat, työväestön asuinrakennukset.....	175
	Jälleenrakennuskauden pihapiirit.....	180
7.2	Julkiset rakennukset	183
8	KOhteet, joita ei esitetä arvokkaiksi.....	185
9	MUUT INVENTOIDUT KOhteet.....	204
10	LÄhteet	206

1.1 Työn sisältö ja menetelmät

Selvitykseen kuuluvat aiempien Oulunsalon alueelle laadittujen inventointien ajantasaisuuden tarkistaminen, inventointien päivittäminen sekä uusien inventointien laadinta. Inventoinnissa on kiinnitetty erityistä huomiota Oulunsalon rakennetulle kulttuuriympäristölle yleisesti tyyppillisiin piirteisiin sekä alueellisesti ja/tai paikallisesti tyyppillisiin erityispiirteisiin. Selvityksessä tarkastellaan pääsääntöisesti ennen vuotta 1990 rakennettua rakennuskantaa.

Uudet kohteet ovat pääasiassa moderneja kohteita tai vanhempia kohteita, joiden inventointi esimerkiksi paikallishistoriallisista syistä on perusteltua. Luettelo selvityksessä tarkasteltavista vanhoista ja uusista kohteista on saatu Oulun kaupungilta.

Selvityksessä tarkasteltavat kohteet.

Inventoinnin maastotyöt on tehty Oulunsalossa elokuussa-lokakuussa 2020. Maastossa alueet ja kohteet on valokuvattu ja niille tyyppilliset piirteet on kirjattu ylös. Maastossa on tutkittu kohteiden nykytila ja ominaispiirteet, niiden suhde ympäristöönsä, sijainti maisemassa ja taajamarakenteessa. Maastossa on todettu myös ominaispiirteiltään muuttuneet tai puretut kohteet. Maastotyön yhteydessä on kerätty historiatietoa myös asukkailta, silloin kun heitä on paikalla käydessä tavoitettu.

Aluekokonaisuuksien inventoinnissa on tarkastettu maastossa alueiden tilanne ja rajaukset. Alueilla sijaitsevat kohteet on huomioitu sekä itsessään että osana kokonaisuutta: kokonaisuuden arvo ja kulttuurihistoriallinen merkitys voi olla myös suurempi kuin osiensa summa. Samaan tapaan kohteiden inventoinnissa on kiinnitetty huomioita paitsi kohteille ominaisiin erityispiirteisiin ja arvoihin, myös niiden merkitykseen osana kokonaisuutta, taajamakuva ja maisemaa.

Maastotyön perusteella on laadittu alueiden ja kohteiden lyhyet kuvaukset, jossa tuodaan esille niille tyyppilliset ominaispiirteet ja omaleimaisuutta luovat erityispiirteet. Historiatiedot on kirjattu ylös pääasiassa lähteiden pohjalta, mahdolliset asukkailta saadut lisätiedot huomioiden.

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi määriteltyjen alueiden ja kohteiden tilanne on tarkistettu maastossa ja mahdolliset muutokset on kirjattu ylös. Arvot on huomioitu aikaisempien inventointien mukaisesti, arviointia ei ole tässä yhteydessä muutettu.

Paikallisesti arvokkaiden alueiden ja kohteiden alustava arvottaminen on tehty asiantuntijatyönä inventoinnin pohjalta. Lopullinen arvottaminen on tehty asiantuntijatyönä arvottamistyöryhmässä, jossa ovat olleet mukana Oulun kaupungin, Pohjois-Pohjanmaan museon ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen edustajat.

Tässä raportissa on kuvattu Oulunsalolle tyyppilliset rakennetun kulttuuriympäristön erityispiirteet. Selvityksen yhteenvedona on esitetty inventoinnin perusteella arvokkaiksi määritellyt alueet ja kohteet, niille tyyppilliset arvot ja arvoja määrittävät kriteerit.

Inventoinnissa tarkastettujen kohteiden ja alueiden tiedot on kirjattu myös Kioski-tietokantaan, inventointihankkeeseen *Oulunsalon rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2020*. Kioskissa on esitetty alueiden ja kohteiden perustiedot, kuten rajaukset, sijainti ja rakennusajankohta, kuvaukset ja historiatiedot sekä kohteiden ja alueiden arvot ja niitä kuvaavat kriteerit. Kioskissa alueiden ja kohteiden kuvaukset ja historiatiedot on esitetty laajempina kuin tässä raportissa. Myös kuvia on Kioskissa enemmän kuin tässä raportissa.

1.2 Keskeiset lähdeaineistot

Inventointi on laadittu olemassa olevien selvitysten ja inventointien pohjalta. Lähtötietoina on huomioitu mm. valtakunnalliset ja maakunnalliset inventoinnit, alueen asemakaavoituksen ja yleiskaavoituksen yhteydessä laaditut inventoinnit sekä alueelle laaditut kehittämisselvitykset.

Tärkeimpinä lähteinä on huomioitu seuraavat selvitykset ja inventoinnit:

- *Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY*. Museoviraston laatima valtakunnallinen inventointi, 2009
- *Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015*. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan 2. vaihekaavan selvitys, 2013-2016. Tiedot on tallennettu Kioski-tietokantaan
- *Ervastinkylän inventointi 2011*. Oulunsalon kunta, 2011
- *Salonpään kylän rakennusinventointi 2010*. Salonpään strateginen yleiskaava 2030. Yhdyskuntatekninen prosessi, Maankäytön suunnittelu, Oulunsalo, 1.9.2010
- *Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi*. Kirkonkylä, Karhuoja, Niemenväli-Keskipiirin kyläkeskuksen alue ja Varjakka (luukuunottamatta Varjakan saarta ja kartanon aluetta). Irene Kujala, 31.8.1999.

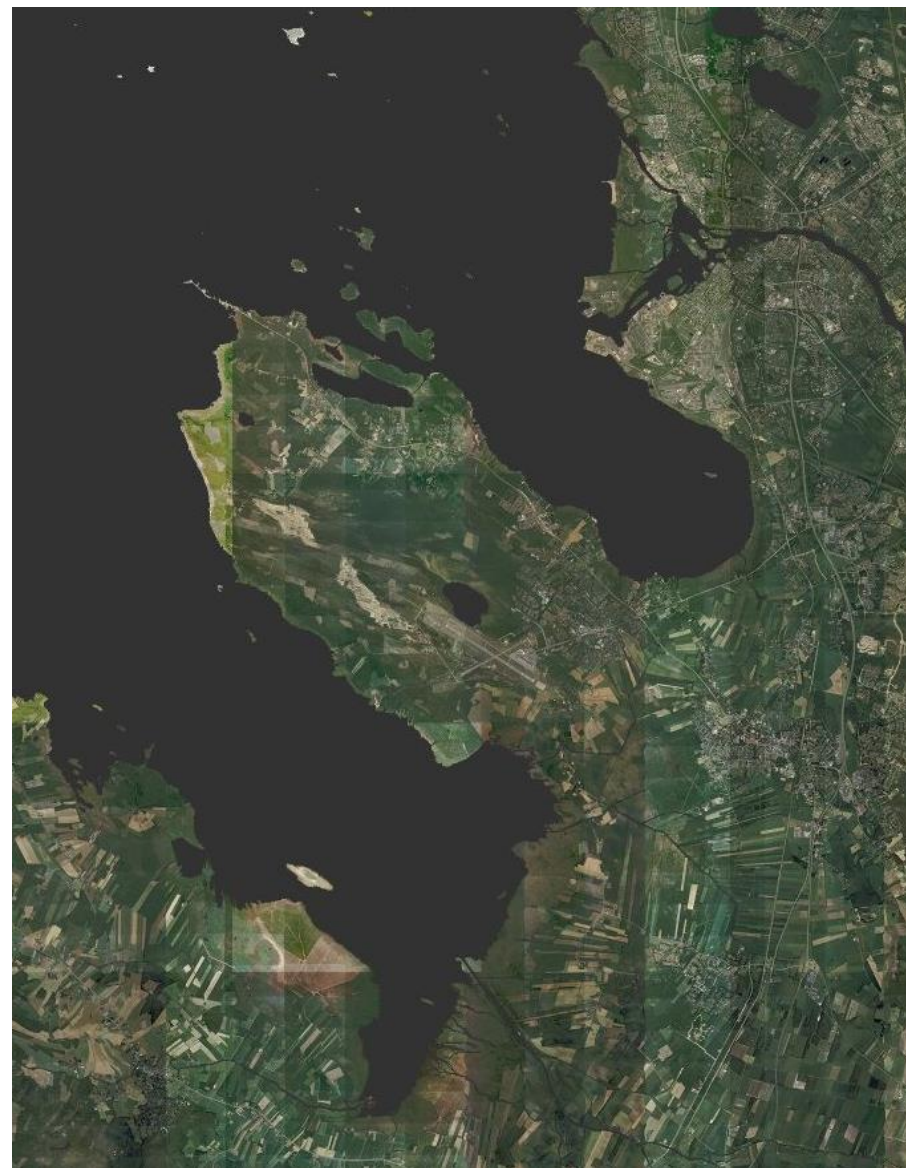
2 RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ERITYISPIIRTEITÄ OULUNSALOSSA

2.1 Oulunsalon kulttuuriympäristö

Oulunsalo sijaitsee Oulujokisuuhun rakentuneen Oulun kaupungin lounaisosassa, Liminganlahden ja Oulunlahden välissä. Vanhoilla kartoilla Oulunsalo esiintyy nimillä Owla Sala ja Uleåsalö.

Oulunsalon kulttuuriympäristössä omaleimaisena erityispiirteenä erottuu maankohoamisen seurauksena syntynyt alava ja laakea maisema. Alueella on sekä perinteistä, talonpoikasta rakentamista että moderneja toimitilarakennuksia. Perinteisessä rakennuskannassa näkyvät paikoin edelleen Varjakan-saarella 1920-luvulla toimineen sahan vaikutukset. Muutoksia kulttuuriympäristöön ovat aiheuttaneet mm. Oulun lentokentän ja kentälle kirkonkylän sivuitse kulkevan Lentokentäntien rakentaminen 1950-luvulla sekä 1960- ja 1970-lukujen vilkas asuinrakentaminen. Oulunsalolle tyypillisenä erityispiirteenä erottuvat myös 1980-luvulla rakennetut Oulun koulun arkkitehtuuria edustavat rakennukset.

”Oulunsalo on matalaa ja tasaista, vasta hiljattain merestä nousutta maisemaa. Oulunsalon taajamaa ympäröivät laajat kulttuurimaisemat, luontoalueet ja merenrantojen tulva-alueet. Kontrastia maaseutumaiseen ympäristöön tuo vilkas lentokenttä rakennuksineen ja korkeatasoisesti rakennettu Lentokentäntie.”¹

Oulunsalon niemi sijaitsee Oulujoen suiston lounaispuolella Liminganlahden ja Oulunlahden välissä. (Kuva MML Paikkatietoikkuna).

¹ Oulun viheralueverkosto ja luonnon monimuotoisuus VILMO 2014, 54.

2.1.1 Oulunsalon maisema

Oulunsalo on syntynyt Pohjanlahden rannikkoalueille tyyppillisen erityispiirteiden, maankohoamisen, seurauksena. Ensimmäiset matalat karikot paljastuivat merestä nykyisen Oulunsalon kohdalla hieman yli 2000 vuotta sitten. Ajanlaskun alussa noin vuonna 200 jaa. merenpinnan yläpuolelle oli kohonnut Salonselän harju luode-kaakko-suuntaisena pitkänomaisena, kapeana luotona.

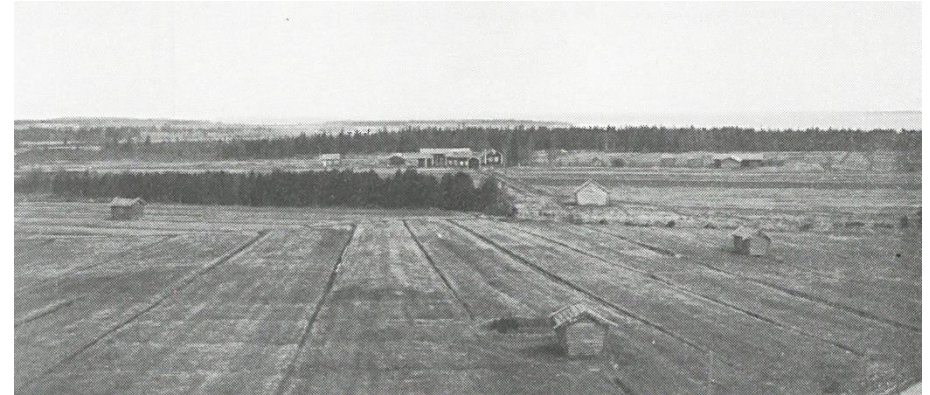
Oulunsalon saari kasvoi vähitellen uusien maa-alueiden noustessa meren pinnan yläpuolelle. Oulunsalon saari kasvoi kiinni mantereeseen 1700-luvun kuluessa. Nykyisin Oulunsalon korkein kohta, Salonselän harju, on noin 25 m merenpinnan yläpuolella. Maa kohoaa Oulunsalossa edelleen, noin 8,5 mm vuodessa.

Oulunsalo kuuluu Pohjanmaan maisemamaakuntaan ja Pohjois-Pohjanmaan jokiseudun ja rannikon maisemaseutuun. Pohjanmaa on laaja aluekokonaisuus, joka ulottuu Lapin maakunnasta Keski-Pohjanmaan eteläosaan saakka. Pohjanmaalla maisemalle tyyppillisiä piirteitä ovat suurehkot joet, selvärajaiset jokilaaksot ja näiden väliset lähes asumattomat selännealueet. Maasto on suhteellisen tasaista, korkeusvaihtelut ovat yleensä vähäiset. Tasaisimmillaan maanpinnan muodot ovat erityisesti Pohjois-Pohjanmaalla, missä jäätikköjokien aiheuttama laakea korkokuva on tyyppillisimmillään ja laajuudessaan ainutlaatuista. Rannikolla maisemaa ja luontoa muovaa jatkuva maankohoaminen. Pohjois-Pohjanmaan jokiseudun ja rannikon seudulla maisemaa rytmittävät kohtisuoraan kohti merta laskevat virrat ja jokilaaksoissa sijaitsevat, yleensä kapeat viljellyn maan vyöhykkeet. Maasto on Pohjois-Pohjanmaan laajalla alangolla ehkä tasaisempaa kuin missään muualla Suomessa.²

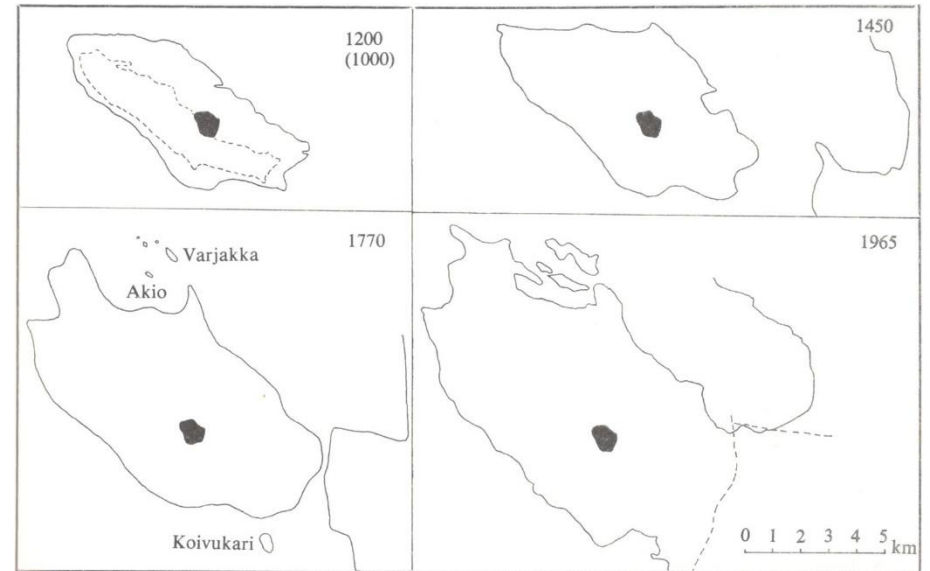
Oulunsalossa maisema on laakeaa ja tasaista. Oulunsalon maisema poikkeaa jossain määrin Pohjois-Pohjanmaan jokiseudun maisematyypistä. Oulunsalossa on jokia pienempiä ojajakoja ja pieniä soistuneita järviä ja lampia. Järvistä suurimpana erottuu Papinjärvi. Selännealueena erottuu Salonselkä.

Oulunsalossa taajaman keskustaa ja asuinalueita ympäröivät vanhat viljelysalueet. Salonselän harjualueella on mäntyvaltaista karua metsää. Ranta-alueilla näkyvät maankohoamisen vaikutukset.

² *Maisemanhoito* 1993, 16-17, 32-35.

Oulunsalon maisema on alavaa ja tasaista. Näkymä kirkon tornista kohti pohjoista. (Kuva Hiltunen 1987 / Museovirasto).

Ensimmäiset matalat karikot paljastuivat merestä nykyisen Oulunsalon kohdalla ajanlaskun alun tienoilla. Vuoden 1200 tienoilla Oulunsalo oli saari (vuoden 1000 rantaviiva näkyy kartalla katkoviivalla). Saari kasvoi kiinni mantereeseen 1700-luvun lopulla. Kartoille on merkitty mustalla nykyinen Papinjärvi. (Kartat Hiltunen 1987).

Kartalla vuodelta 1653 Oulunsalo (Uhla salo) on vielä saari. Kartan oikeassa reunassa näkyy Oulun kaupunki (Uhla stad). (Kartta Kansallisarkisto, Maanmittaushallituksen kartat, Geographisch afrijtningh öfwer Salo och Limingå Sochnar i Österbotn belägna, 1653).

Vuonna 1666 laaditulla kartalla Oulunsalo (Oulonsara) näkyy suurena saarena. Sen pohjoispuolella kartalla on Hailuoto (Carlo). Oulujoen suistossa on Oulun kaupunki (Oulo als Ula). (Cajanie, ou Bothnie Orientale. Tirée de celles d'Andr Burae et de Isaac Massa. Par le S:r Sanson Geogr' ord:re du Roy. A Paris chez l'Auther, Avecq Privilege pour Vingt Ans 1666. Kuva Doria <https://www.doria.fi/handle/10024/58995> / public domain).

2.1.2 Oulunsalon historiaa

Oulunsalo kuului vuoteen 1605 saakka Limingan pitäjään ja sen jälkeen aina 1800-luvun lopulle saakka Oulun pitäjään. Oulunsalo oli itsenäinen kunta vuoden 1882 alusta lähtien. Oulunsalo tunnetaan nykyään osana Oulun kaupunkia. Oulunsalon kunta liitettiin uuteen Ouluun vuodenvaihteessa 2012-2013.

Oulunsalo yhdistettiin Oulun, Haukiputaan, Yli-lin ja Kiimingin kanssa vuoden 2013 alusta lähtien. (Kuva Iloniemi & Kivilahti 2012).

Oulunsalossa oli kauppa- ja markkinapaikka viimeistään 1400-luvun alussa, todennäköisesti jo 1300-luvulla. Vanhin asutus on syntynyt alueelle 1300-luvulla. Asutus lisääntyi ja tiivistyi hiljalleen 1400- ja 1500-lukujen kuluessa. 1500-luvun puolivälin tienoilla kylässä oli 36 taloa. 1600- ja 1700-luvuilla asutus keskittyi pääasiassa Kylänpuolen, Kirkonkylän ja Karhuojan seuduille.³

Oulunsalossa oli jo katolisena aikana pieni kappelikirkko. Oulun seurakunta perustettiin vuonna 1606 ja siihen liitettiin myös Oulunsalon saari. Oulunsalon kylään valmistui vuonna 1665 kirkko, joka on tunnettu nimellä Oulunsalon uhrikirkko. Kirkko oli tyyppiltään länsitornillinen tukipilarikirkko. Huonokuntoinen uhrikirkko korvattiin uudella kirkkorakennuksella vuonna 1855.

³ Hiltunen 1987, 24-67.

⁴ Hiltunen 1987, 36-37; 89-94; 200-204.

Kirkon suunnitteli intendentinkonttorissa L. I. Lindqvist. Uusi kirkko rakennettiin uhrikirkon kaakkoispuolelle Kuivalan talon maalle. Kirkko kuitenkin tuhoutui salaman sytyttämässä tulipalossa jo vuonna 1882. Oulunsalon nykyinen kirkko valmistui vuonna 1891. Sen suunnitteli Oulun lääninarkkitehti Julius Basilier.⁴

Oulunsaloon rakennettiin ensimmäiset kansakoulut 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tuolloin valmistuivat Kirkonkylän kansakoulu, nykyinen Valkea koulu (1887), Ervastian kansakoulu (1905) ja Keskipiirin kansakoulu (1917). Hieman myöhemmin valmistuivat vielä Kylänpuolen kansakoulu (1928 tai 1929) ja Salonpään kansakoulu (1922).

Vielä 1800-luvun lopulla merkittävimpiä elinkeinoja Oulunsalossa olivat maatalous ja kalastus. 1900-luvun alussa alueelle syntyi teollisuutta. Varjakansaalalla toimi aluksi laivaveistämö ja sittemmin saha, Varjakan Puutavara Osakeyhtiö, joka myöhemmin liitettiin osaksi Ab Uleå Oy:tä. Varjakan saha vaikutti aikanaan suuresti Oulunsalon kehitykseen. Sahan yhteyteen syntynyt sahayhdyskunta oli vuoteen 1930 saakka Oulunsalon toinen keskus. Sahan vaikutukset näkyvät kulttuuriympäristössä edelleen, alueella on Varjakan esikuvien mukaan rakennettuja rakennuksia sekä sahan työväestön itselleen rakentamia pieniä asuinrakennuksia.

Kulkuyhteys Oulunsalosta Ouluun oli vielä 1900-luvun alussa vaivattominta vesiteitse. Säännöllinen laivaliikenne Oulusta Oulunsaloon aloitettiin Varjakan sahan perustamisen aikoihin 1900-luvun alussa. Myöhemmin Oulusta Hailuotoon kulkeva rannikkolaiva poikkesi Varjakan satamassa ja tarpeen mukaan muuallakin Oulunsalon rannassa. Reitillä liikennöivät mm. Meriteeri, Onni II, Rannikko I ja II ja s/s Hailuoto. Niistä esimerkiksi Rannikko II kulki 1920-luvulla Oulun ja Varjakan väliä kolme kertaa päivässä. Rannikkolaivaliikenne jatkui 1950-luvun alkuun saakka.⁵

1950- ja 1960-luvuilla uusien maanteiden rakentaminen aiheutti muutoksia kulttuuriympäristöön. Matka maitse Oulusalosta Ouluun kulki 1950-luvulle saakka Kempeleen kautta. Kiviniemestä Oulunsalon kirkonkylään ja edelleen lentokentälle johtava uusi suora tieyhteys (nykyinen Lentokentäntie) valmistui vuonna 1954. Uuden tien valmistumisen myötä matka Oulunsalosta

⁵ Hiltunen 1987, 303-304.

Ouluun lyheni noin 6 kilometriä. Matkan lyheneminen lisäsi osaltaan Oulunsalon houkuttelevuutta asuinpaikkana, Oulunsalon kirkonkylää ympäröiville alueille rakennettiin runsaasti uusia asuinalueita 1900-luvun puolivälin jälkeisinä aikoina.⁶

Hailuotoon kuljettiin talvisaikaan jäätietä Oulunsalon Koppanasta. Lauttayhteyttä Hailuotoon ryhdyttiin rakentamaan vuonna 1967. Oulunsalon puolella lauttalaituri rakennettiin Riutunkariin. Sen yhteyteen rakennettiin aallonmurtajien suojaama venesatama. Lauttarantaan johtava yhdystie valmistui vuonna 1969.⁷

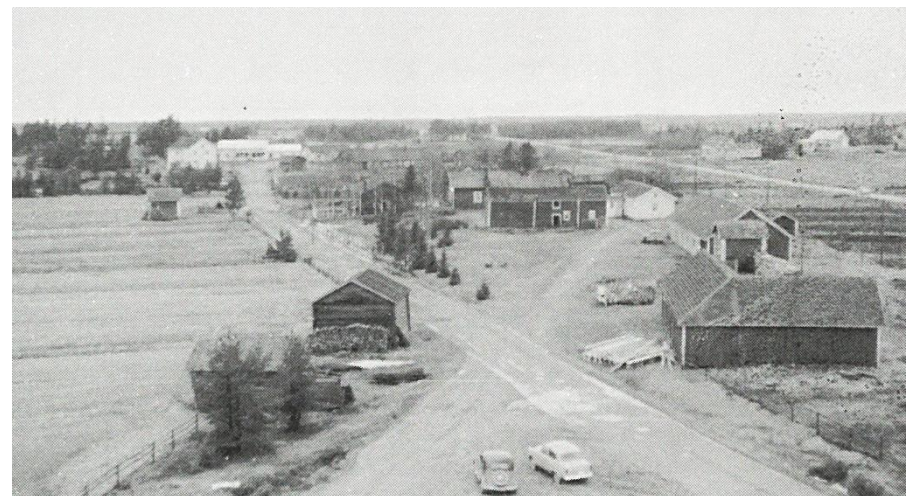
Oulunsalo oli 1960- ja 1970-luvuilla Suomen nopeimmin kasvava kunta. Kunnan väkiluku kolminkertaistui vuosien 1965-1986 välisenä aikana. Kasvun taustalla vaikutti Oulun kaupungin kasvu Pohjois-Suomen merkittävimäksi kasvukeskukseksi, mikä veti asukkaita myös naapurikuntiin.⁸ Oulun alueelta löytyi naapurikuntien asukkaille töitä ja Oulunsalosta löytyi vapaita tontteja. Asukasluvun kasvun myötä kirkonkylää ympäröiville alueille kaavoitettiin uusia asuinalueita. 1900-luvun jälkipuoliskolla rakennetut koulut ja muut julkiset rakennukset sijoitettiin näiden pientalovaltaisten alueiden keskelle. Tuolloin rakentuivat mm. Päällystän, Kouran, Pellonpään ja Pitkäkankaan asuinalueet.

Kunnan kasvu lisäsi myös julkisen rakentamisen määrää. 1980-luvulla Oulunsalo tuli tunnetuksi Oulun koulun arkkitehtuurista. Vuonna 1982 valmistunut Oulunsalon kunnantalo on ensimmäinen ja kenties puhtasoppisin toteutus Oulun koulun edustamasta suunnitteluasenteesta. Sen jälkeen 1900-luvun lopulla Oulunsaloon rakennettiin lukuisia arkkitehtuuriltaan laadukkaita ja omaleimaisia julkisia rakennuksia.

Oulunsalo sijaitsee hieman sivussa valtakunnallisista pääteistä ja rautatiestä. Oulun lentoaseman sijainti Oulunsalossa on kuitenkin tehnyt kunnasta tavoitellun sijaintipaikan valtakunnallisia ja kansainvälisiä yhteyksiä kaipaaville yrityksille. Lentokentätien varrelle on rakentunut erityisesti teknologiayritysten toimitilarakennuksia 1980-luvun lopulta lähtien. Ne ovat olennainen osa Lentokentätien omaleimaista tieympäristöä.

⁶ Hiltunen 1987, 308.

⁷ Hiltunen 1987, 308.

Oulunsalon kirkonkylää vuonna 1957. Kirkon tornista otetussa valokuvassa näkyy Kukkosen pihapiiri. Vanha päätie kulkee kirkon ohitse kohti kylän keskustaa. Suoralinjainen Lentokentätie näkyy kuvassa yläoikealla. (Kuva Hiltunen 1987 / Oulun kotiseutumuseo).

Taajaman keskustassa sijaitseva Oulunsalon kunnantalo on Oulun koulun merkkirakennus.

⁸ Esim. Hiltunen 1987, 231.

Oulunsalon taajaman halki lentoasemalle johtava Lentokentäntie muodostaa nykyään taajaman selkärangan. Lentokentätien varteen on rakennettu myös uutta liikerakentamista. Kauppakeskus Oulunsalon Kapteeni valmistui keskeiselle paikalle Karhuojantien risteuksen koillispuolelle vuonna 2012.

Nykyään Oulunsalon taajamakuvaan näkyvät rinnakkain perinteinen, talonpoikainen rakennuskanta sekä uudet modernit toimitilarakennukset. Tietynlainen kaksijakoisuus ja kontrastisuus on oulunsalolaiselle kulttuuriympäristölle tyyppillinen piirre.

”Oulunsalon taajama on pääasiassa väljää ja vihreää 1970-luvulta alkaen rakennettua pientaloaluetta. Tontit ovat suuria ja puustoisia, pihojen kasvillisuus on ehtinyt jo täyteen mittaansa. Oulunsalo on myös voimakkaiden kontrastien keskusalue. Kirkon ympäristön ja keskustan halki kulkee Lentokentäntie, jota pitkin saavutaan yrityskylän kautta vilkkaalle lentokentälle. Kirkon ympäristö on erittäin kaunista. Kirkolta aukeaa näkymä kaakkoon laajaan peltomaisemaan.”⁹

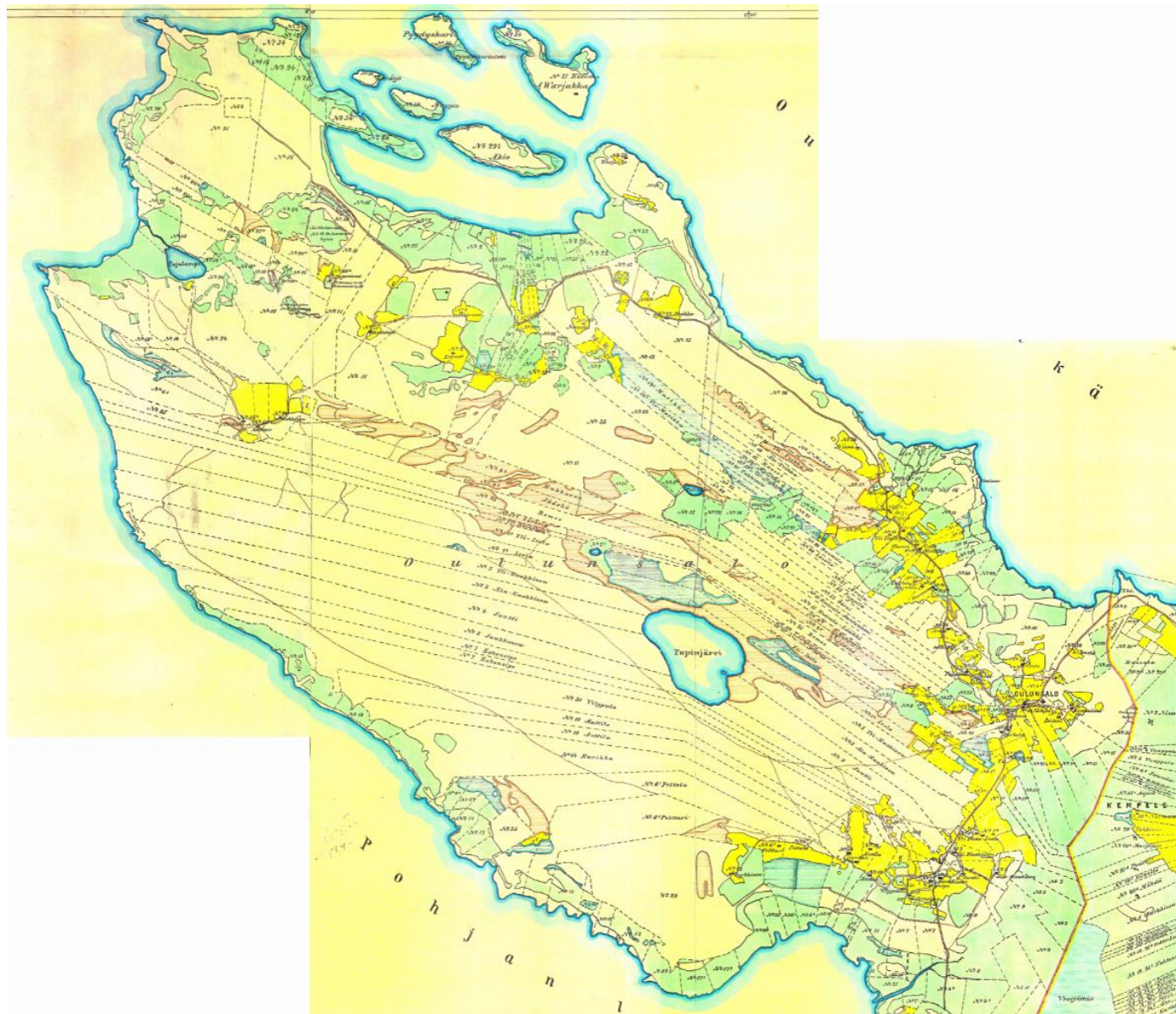

Kirkon vieressä sijaitsevassa Kukkosen pihapiirissä on hyvin säilynyttä perinteistä rakennuskantaa.

Lentokentän läheisyydessä sijaitseva Aeroportti on esimerkki toimitilarakennuksista Lentokentätien varrella.

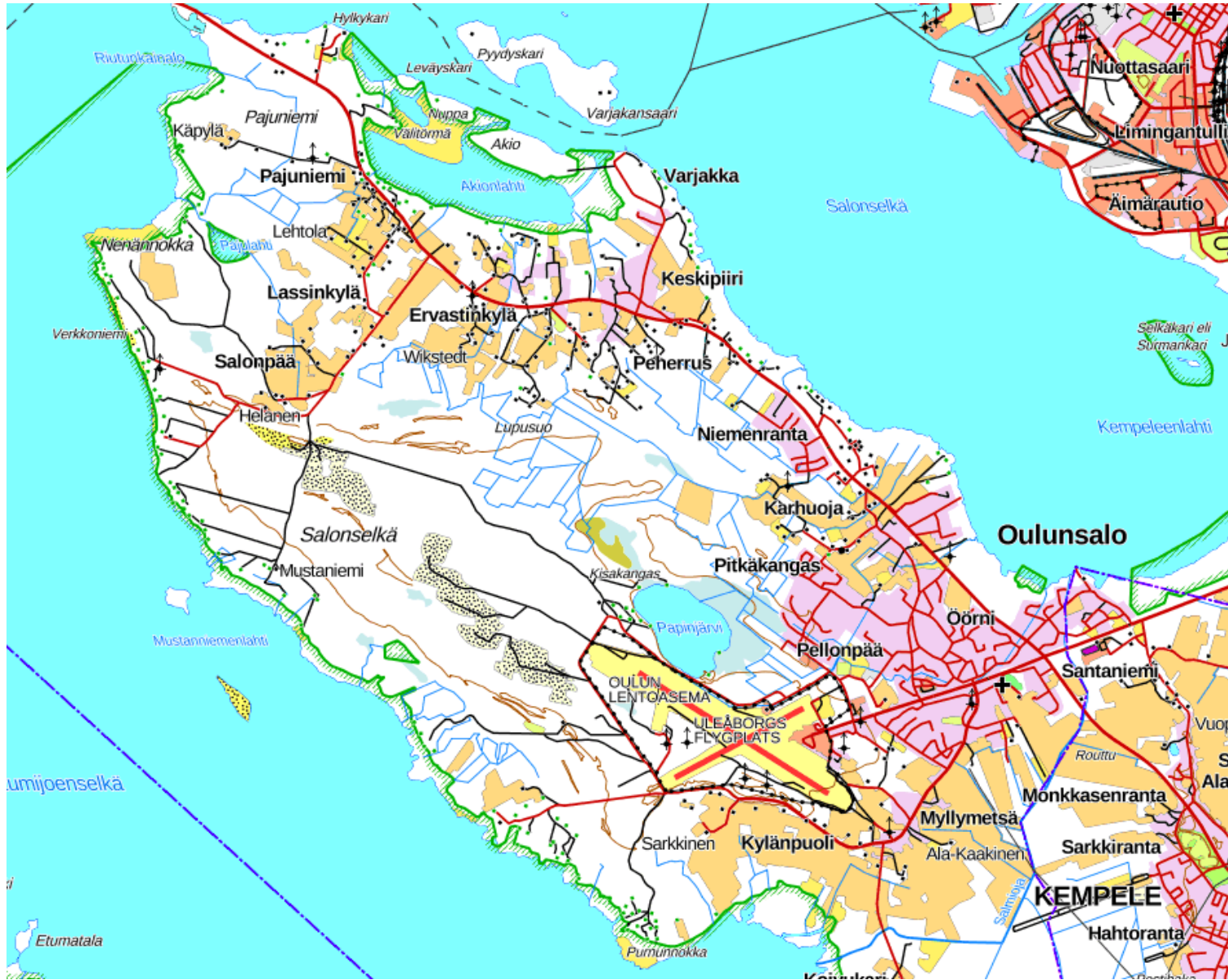
⁹ Oulun viheralueverkosto ja luonnon monimuotoisuus VILMO 2014, 54.

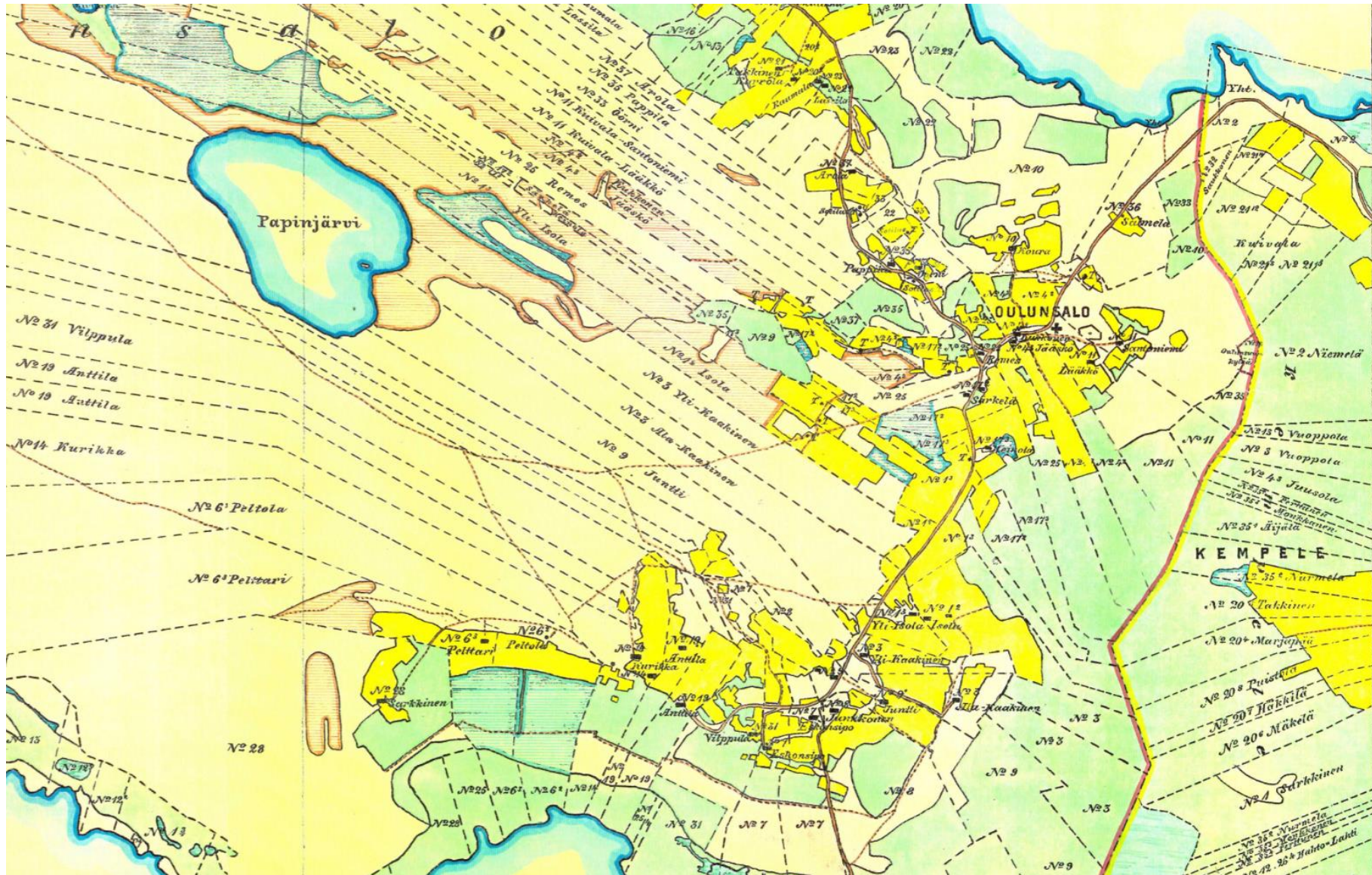
Oulunsalon pitäjänkartta vuodelta 1918. Pellot on merkitty kartalle keltaisella, niittymaot vihreällä. Asutus ja viljelyksessä olevat pellot sijaitsivat kirkon ympärillä, Kylänpuolen alueella, Karhuojalla ja Salonpäässä. Myös Ervastinkylällä on tiloja ja peltoja. Kirkonkylällä sijaitsevien tilojen, kuten Pappilan, Öörnin, Kukkosen, Jääskön, Kuivala-Lääkön, Isolan, Yli-Kaakisen, Ala-Kaakisen, Juntin, Anttilan ja Kurikan maat jatkuvat pitkinä sarkoina luoteen suuntaan, aina meren rannoille saakka. Rannoilla on tilojen kiinteistönnumeroilla merkityjä niittymaita. (Kartta Oulun kaupungin arkisto).

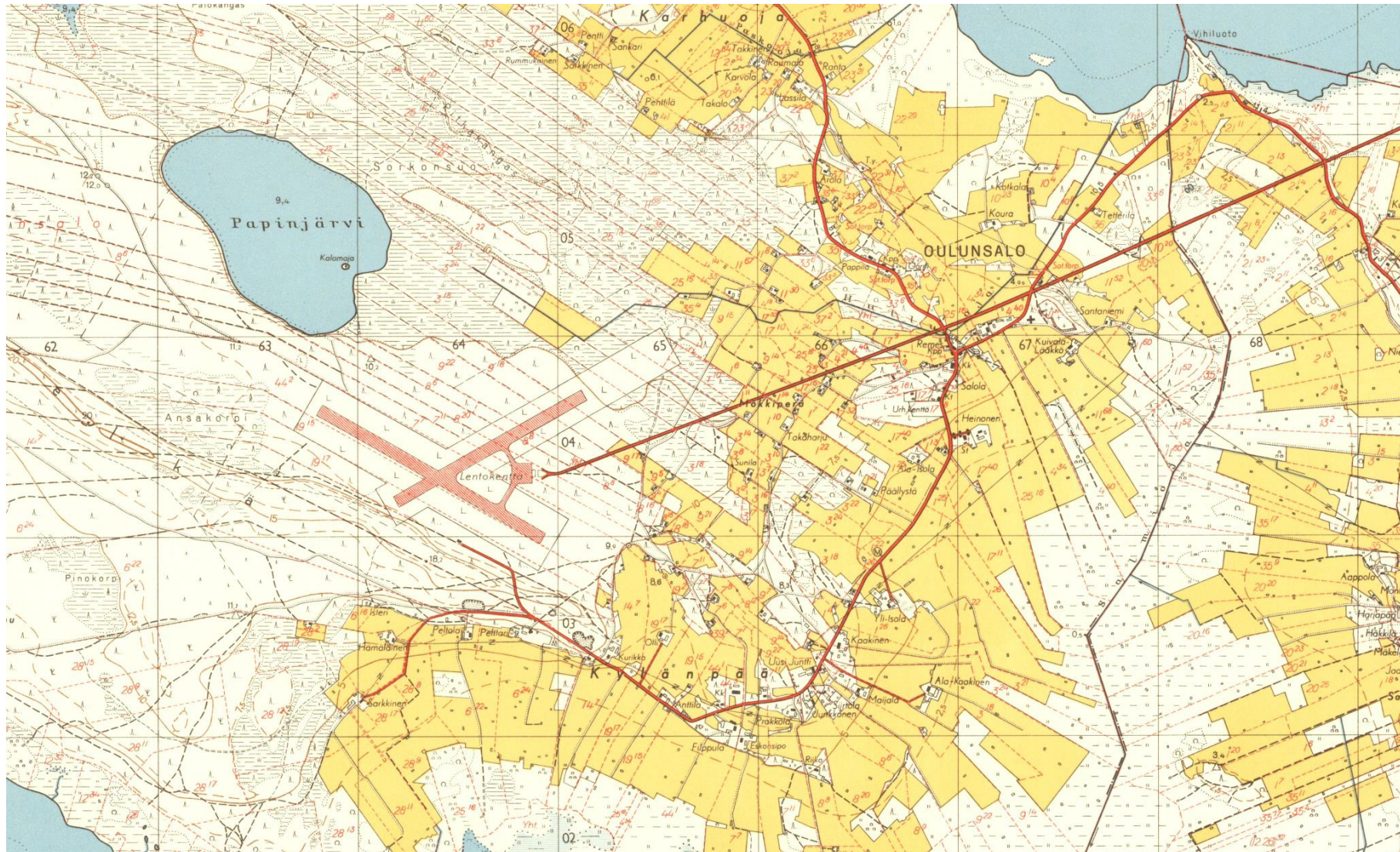
Oulunsalo vuonna 1953. (MML Vanhat painetut kartat). Rantaviiva on vuoden 1856 jälkeen maankohoamisen seurauksena muuttunut. Viljelysalueet ja asutus sijaitsevat samoilla seuduilla kuin vanhalla kartalla, viljelyksessä olevat peltoalueet ovat laajentuneet ja asutus on lisääntynyt ja tiivistynyt. Kartalla on edelleen samoja tilojen nimiä kuin vuoden 1856 kartalla: Salonpäässä sijaitsevat mm. Helanen, Ervasti, Muikku ja Nauska, Karhuojalla Maska, Toikka, Kaveri, Raumala ja Karvola, kirkonkylällä Kuivala ja Arola, ja Kylänpäässä Sarkkinen, Kurikka, Anttila, Isola ja Kaakinen. Maastonmuotojen myötäisesti kaartuilevat vanhat tiet sijaitsevat samoilla paikoilla kuin vuoden 1856 kartalla. Muista erottuu suoraviivaisesti kirkonkylän keskustan ohitse lentokentälle johtava tie. Salonpään kylän kohdalla rannassa on vanha sataman paikka, rantaan on kartalle merkitty Koppanan haminamaa. Salonpään kylästä johtaa tie myös Salonpäännessä sijaitsevaan kalasatamaan.

Oulunsalo vuonna 2020. (Kuva MML Karttapainike). Viljelyksessä olevia peltoja on yhä Kylänpuolen ja Salonpään kylissä ja jonkin verran Karhuojalla, Pajuniemessä, Ervastinkylällä ja Keskipiirin kylällä. Kartalla näkyy myös vanhojen mautilojen nimiä. Keskustaa ympäröiville alueille, Niemenrantaan ja Ervastinkylän ympäristöön rakennetut uudet asuinalueet erottuvat kartalla vaaleanpunaisella värillä. Riutunkariin johtavaa maantietä on ennen 1980-lukua oikaistu, tien vanha mutkitteleva linjaus näkyy vielä vuoden 1965 peruskartalla.

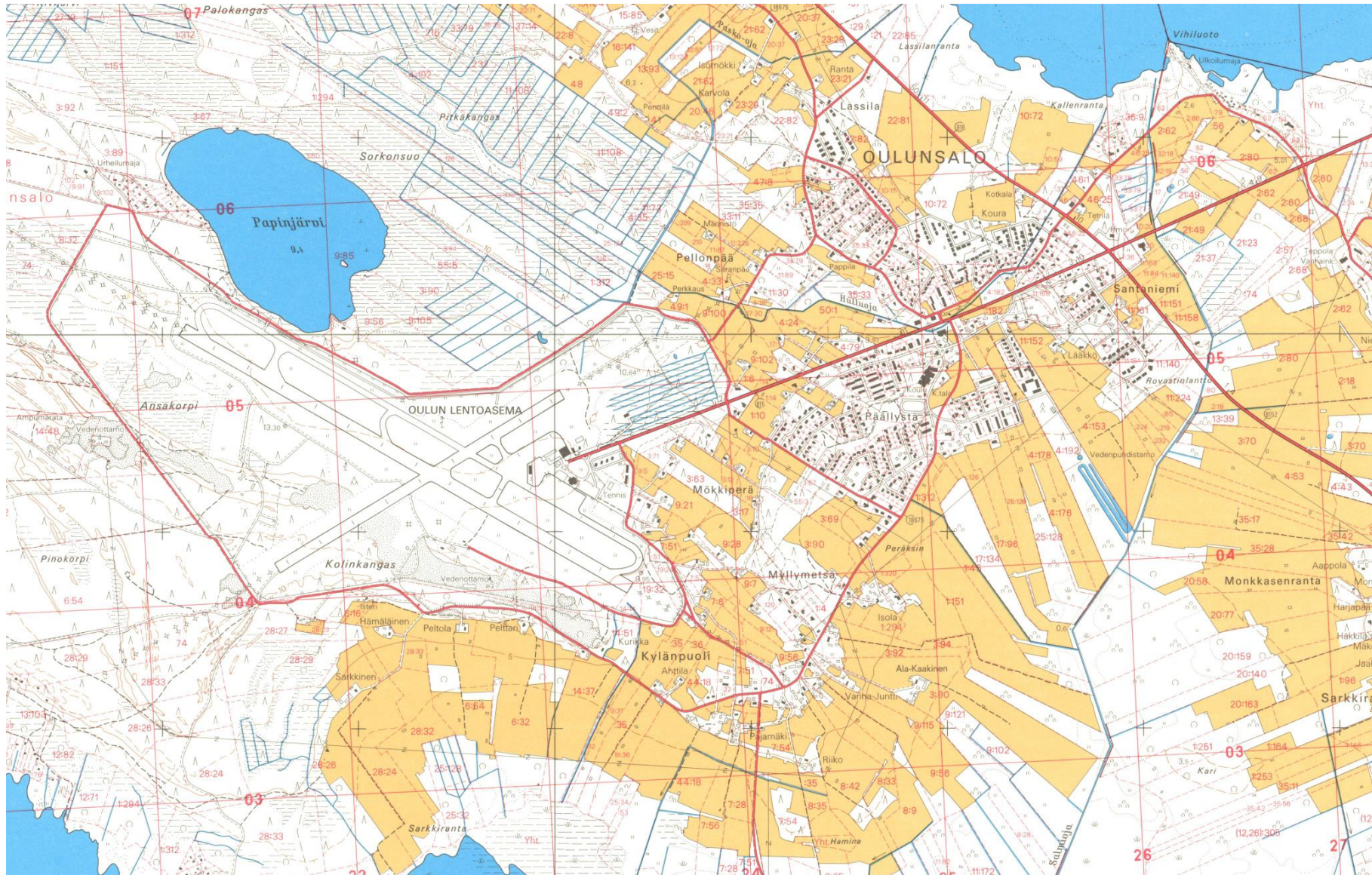
Oulunsalon keskusta ja sen lähialueet vuoden 1918 pitäjänkartalla. (Kuva Oulun kaupungin arkisto). Kirkonkylän keskustasta erkanevat tiet koilliseen Vihiluotoon, etelään Kylänpuoleen sekä pohjoiseen Karhuojan, Ervastinkylän ja Salonpään suuntaan. Keskustassa teiden risteuksen tuntumassa sijaitsivat kirkko sekä Kukkosen, Jääskön, Remeksen, Lääkön, Särkelän ja Santaniemen pihapiirit. Keskustan pohjoispuolella on pappila. Pappilan tienoilla on kolme sotilastorppaa (sotilas T). Keskustan länsipuolella on pieniä peltotilkuja ja torppia (T). Laajimmat viljelysalueet ovat Kylänpuolen alueella.

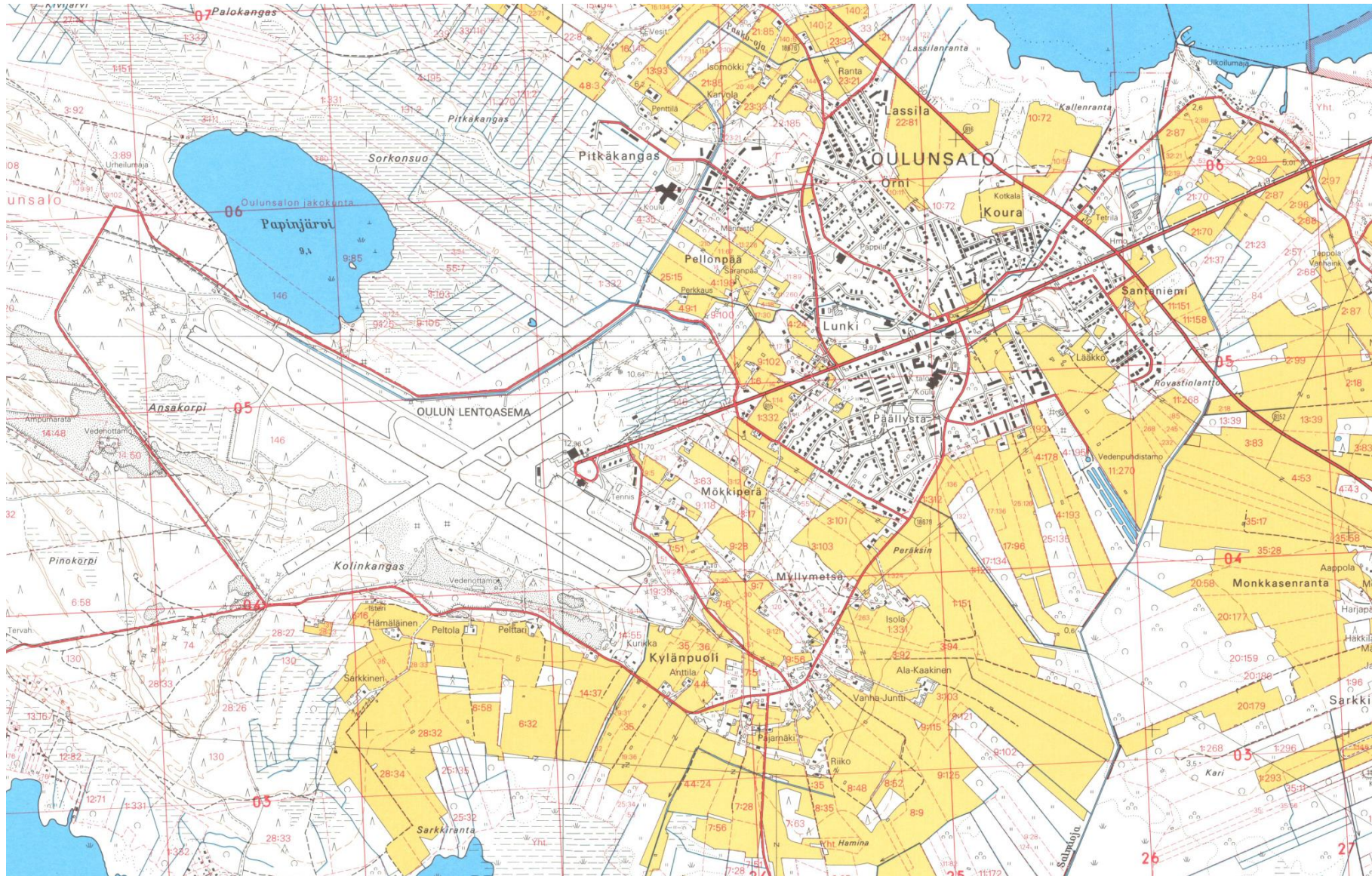
Oulunsalon keskusta ja sen lähialueet vuonna 1953. (Kuva MML Vanhat painetut kartat). Vanhan päätiestön muodostavat risteävät vanhat maantiet, nykyiset Vihluodontie – Jääsköntie ja Kylänpuolentie – Pappilantie – Karhuojantie. Niistä erottuu uusi suoraviivainen lentokentälle johtava tie, nykyinen Lentokentäntie. Asutus keskittyy vanhojen teiden varsille. Tihentyminä erottuvat kirkon länsipuolella vanhojen teiden risteuksen ympärillä sijaitseva kirkonkylän keskustaajama sekä Kylänpään (Kylänpuolen) ja Karhuojan kylät. Kirkonkylän keskustan länsipuolella on pienimuotoisesta asutuksesta muodostuva Mökki-perä. Viljelysalueet ovat vuoden 1918 jälkeen huomattavasti laajentuneet. Vuosien 1918 ja 1953 kartoilla näkyy myös maankohoamisen myötä tapahtunut rantaviivan muutos.

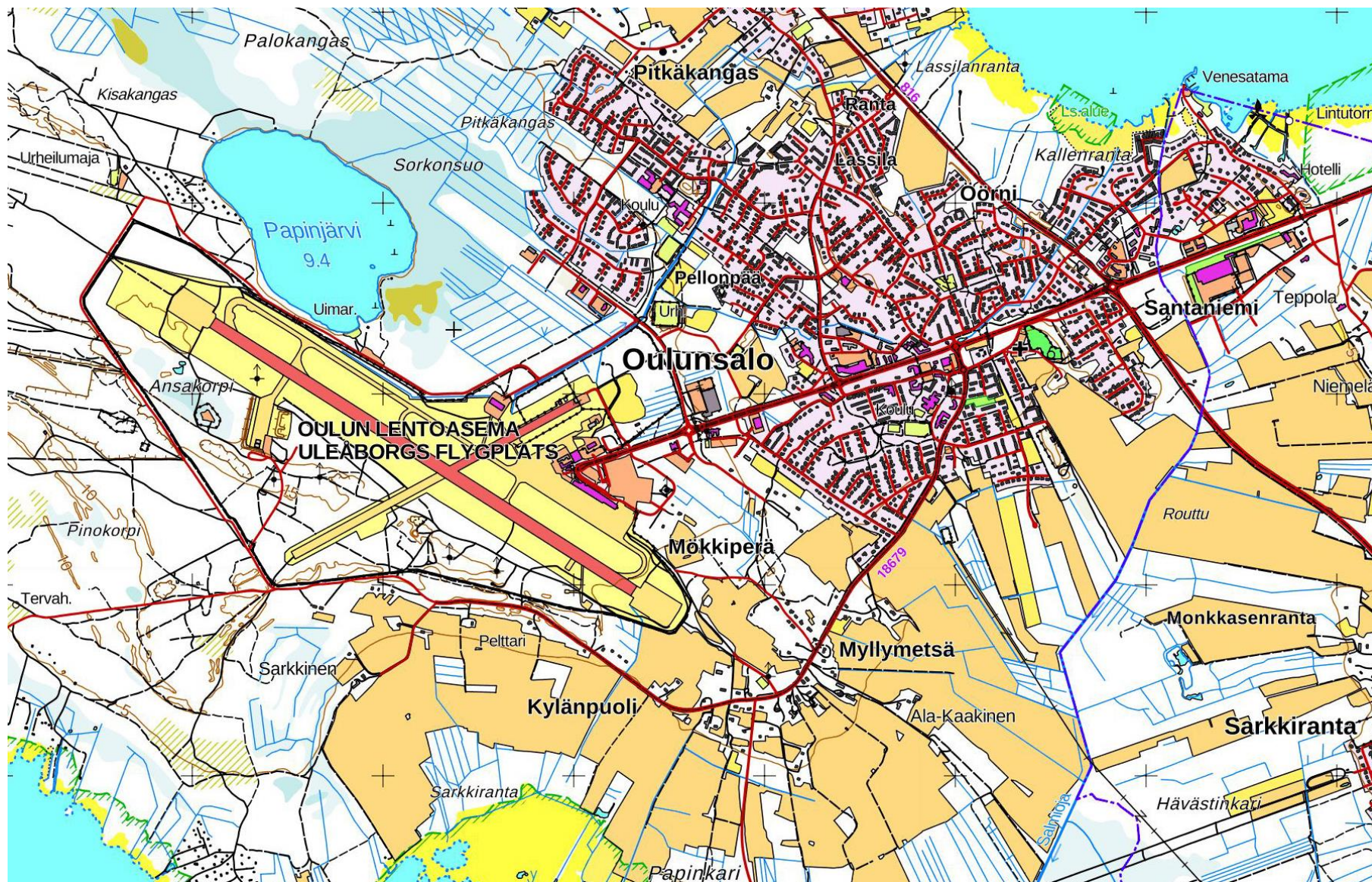
Oulunsalon keskusta ja sen lähialueet vuonna 1965. (Kuva MML Vanhat painetut kartat). Viljelysalueiden laajuus on vuoden 1953 tilanteeseen verrattuna ennallaan. Kirkonkylän keskustassa rakentaminen tukeutuu vanhoihin teihin (nykyisiin Jääsköntien, Kälänpuolentien ja Pappilantien), samoin kuin vuoden 1953 kartalla. Peltoalueiden ympäröimä asutus keskittyy teiden varsille. Kälänpuolen ja Karhuojan kylät erottuvat peltoaukeiden ympäröiminä kokonaisuuksina. Vuoden 1965 kartalla näkyy lentoaseman laajentuminen.

Oulunsalon keskusta ja sen lähialueet vuonna 1981. (Kuva MML Vanhat painetut kartat). Kirkonkylän keskustan ympärille on rakennettu uusia pääasiassa pientaloista muodostuvia asuinalueita. Ne sijaitsevat vanhojen teiden väliin rajautuvilla alueilla, jotka näkyvät vuosien 1953 ja 1965 kartoilla viljelysalueina ja rakentamattomina metsäalueina. Kirkonkylän keskustan kohdalla vanhojen teiden linjauksia on muutettu. Keskustan itäpuolelle on rakennettu uusi tie, nykyinen Hailuodontie – Oulunsalontie. Kylänpuolen vanhat peltoalueet ovat edelleen viljelyksessä, samoin keskustaajamaa ympäröivät peltoalueet.

Oulunsalon keskusta ja sen lähialueet vuonna 1989. (Kuva MML Vanhat painetut kartat). Asuinalueet ovat laajentuneet kirkonkylän keskustan pohjoispuolella. Pitkäkankaan alue on alkanut rakentua keskustan luoteispuolelle, alueen keskuksena erottuu kookas koulurakennus. Viljelysalueet sijaitsevat edelleen samoilla paikoilla kuin vuoden 1981 kartalla.

Oulunsalon keskusta ja sen lähialueet vuonna 2020. (Kuva MML Karttapaikka). Kirkonkylän keskustaa ympäröivät 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa rakennetut asuinalueet. Asutus on laajentunut vuoden 1989 jälkeen Pitkäkankaan asuinalueella. Pitkäkankaan pohjoispuolelle Karhuojantien varrelle on syntynyt uusi asutustihentymä. Myös Kouran ja Öörnin seudulla asutus on syrjäyttänyt vanhoja viljelysalueita. Uutta asutusta on syntynyt myös Kallentrantaan Kempeleen rajan tuntumaan. Lentokentätien varrelle taajaman keskustan ulkopuolelle on rakennut kookkaita toimitalo- ja toimistorakennuksia. Keskustan tuntumassa Karhuojantien risteyksessä suurimpina rakennuksina erottuvat kauppakeskus Kapteeni ja Oulunsalo-talo. Kylänpuolen kylässä on edelleen laajoja viljelyskäytössä olevia peltoalueita.

2.2 Maatilojen pihapiirit ja rakennukset – talonpoikainen rakennusperinne

2.2.1 Asutuksen historiaa

Oulunsalon seudulle alkoi muodostua harvaa asutusta 1300- ja 1400-lukujen tienoilla. 1500-luvun puolivälin paikkeilla seudulla oli peltoa nykymitoissa noin 40 hehtaaria. Vuonna 1548 kylässä oli 36 taloa.¹⁰ 1600- ja 1700-luvuilla asutus keskittyi pääasiassa Kylänpuolen, Kirkonkylän ja Karhuojan seuduille. Salonpäässä sijaitseva Helanen oli tuolloin vielä muusta asutuksesta erillinen yksittäistalo. 1600-luvun lopulla ja 1700-luvun alussa Oulunsalon alueella sijaitsevia tiloja olivat mm. Sarkkila, Ervasti, Siekkinen, Kaakinen, Jaakola, Helanen ja Taavettila.¹¹

Vuonna 1765 peltoalaltaan suurimmat tilat Oulunsalossa olivat Isola, Anttila, Ervasti, Särkelä ja Helanen. Vuonna 1880 viisi suurinta tilaa olivat Sarkkinen, Pelttari, Filppula, Kukkonen ja Alakaakinen. Suurimmat 1700-luvun tilat oli tuolloin jo halottu kahteen tai kolmeen osaan.¹² 1700-luvun lopulla alueella oli neljä kruunutilaa: Kosunen, Varjakka, Filppula ja Muikku. Niistä kaksi viimeksi mainittua oli Pohjanmaan jalkaväkirykmentin virkataloja. 1700-luvun lopulla perustettiin kolme kirkollista virkataloa: Pappila, lukkarin puustelli Salmela ja kirkkovahdin asuma Arola.¹³ Itsenäisten tilojen ohella Oulunsalon seudulla oli 1700-luvulla torppia ja mäkitupia.¹⁴

1780-luvulla laadituissa isojakokartoissa tilojen pellot sijaitsivat Karhuojan, Kirkonkylän ja Kylänpuolen seuduilla jaettuina lukuisiin pienialaisiin, epä säännöllisiin lohkoihin. Talot sijaitsivat peltojen keskellä. Ainakin Kylänpuolen alueella talojen läheisyydessä oli useita tuulimyllyjä. Niityt sijaitsivat peltojen ympärillä suurina lohkoina.¹⁵

Vuoden 1800 varallisuusveroluettelon mukaan Oulunsalossa tuolloin sijaitsevia tiloja olivat Isola, Ervasti, Kaakinen, Kannainen, Maksa, Raumala,

Eskonsipo, Junkkonen, Särkelä, Kuivala, Matikka, Kaverila, Kurikka, Toikka, Sarkkila, Helala, Anttila, Karvola, Siekkinen, Jaakola, Heinola, Kosunen, Sarkkinen, Kilttu, Nauska, Öhrn, Varjakka ja Pappila.¹⁶

Vuonna 1880 itsenäisiä tiloja oli Oulunsalossa 47 ja vuonna 1919 niitä oli 56. Seudulla oli paljon myös epäitsenäisiä pientiloja, kuten torppia ja mäkitupia. Ruotsin vallan aikaan Oulunsalossa oli paljon sotilastorppia, ruotusotilaita varten perustettuja pientiloja. Pientiloja oli vuonna 1882 kaikkiaan 166 ja vuonna 1910 kaikkiaan 190. Niistä alle puolen hehtaarin viljelmiä oli vuonna 1910 peräti 79.¹⁷

Vanhoista, jo 1600-, 1700- ja 1800-luvuilla olemassa olleista maatiloista muun muassa Helasen, Kaakisen (Ala-Kaakisen ja Yli-Kaakisen), Isolan, Anttilan, Sarkkisen, Maksan ja Muikun tilat ovat edelleen olemassa.

Vanhojen tilojen nimet näkyvät Oulunsalon paikannimissä. Esimerkiksi Ervas-tin, Varjakan ja Öhrnin talojen nimet näkyvät kylien ja alueiden nimissä. Oulunsalon keskustan osa-alueet Santaniemi, Koura ja Öörni ovat saaneet nimensä paikalla olleilta maatiloilta. Öörni, Örn tai Öhrn, oli alun perin sotilastorppa, jota asui pikkuvihan aikaan ruotusotilas Krister Örn.¹⁸

¹⁰ Hiltunen 1987, 24-25, 29, 64.

¹¹ Hiltunen 1987, 57, 67.

¹² Hiltunen 1987, 154.

¹³ Hiltunen 1987, 122-123.

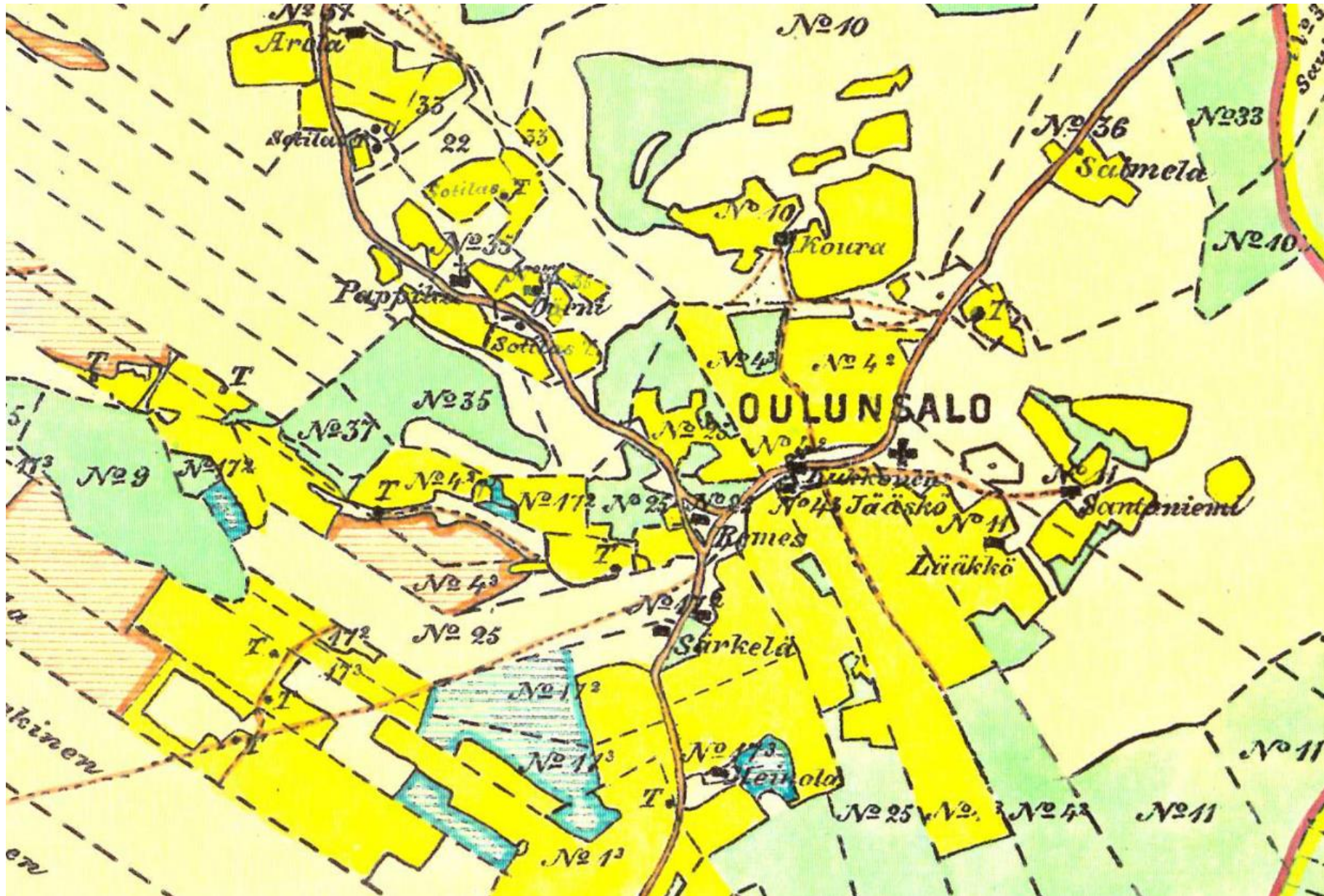
¹⁴ Hiltunen 1987, 125-126.

¹⁵ Hiltunen 1987, 66, 125.

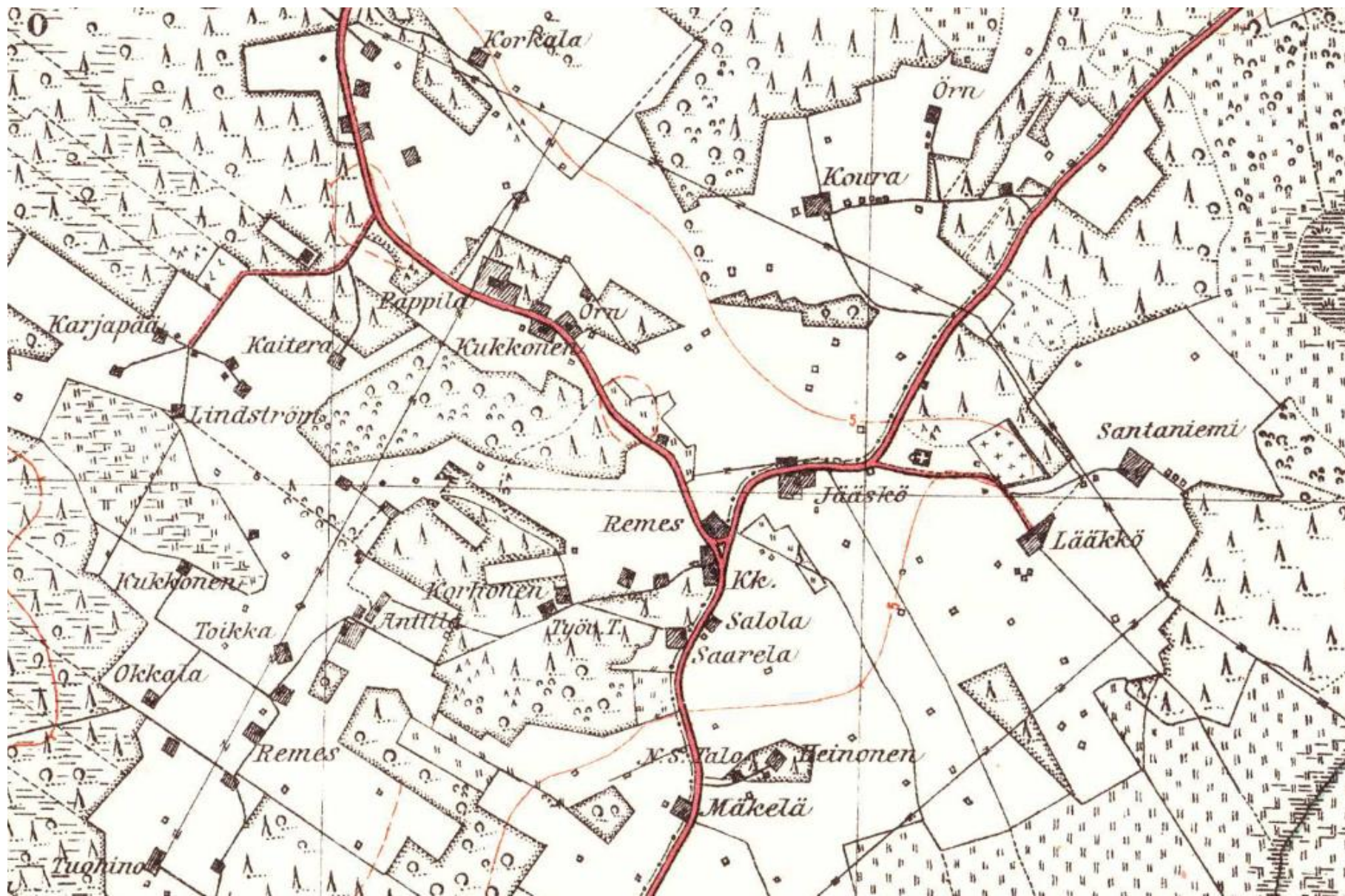
¹⁶ Hiltunen 1987, 190-191.

¹⁷ Hiltunen 1987, 255-256.

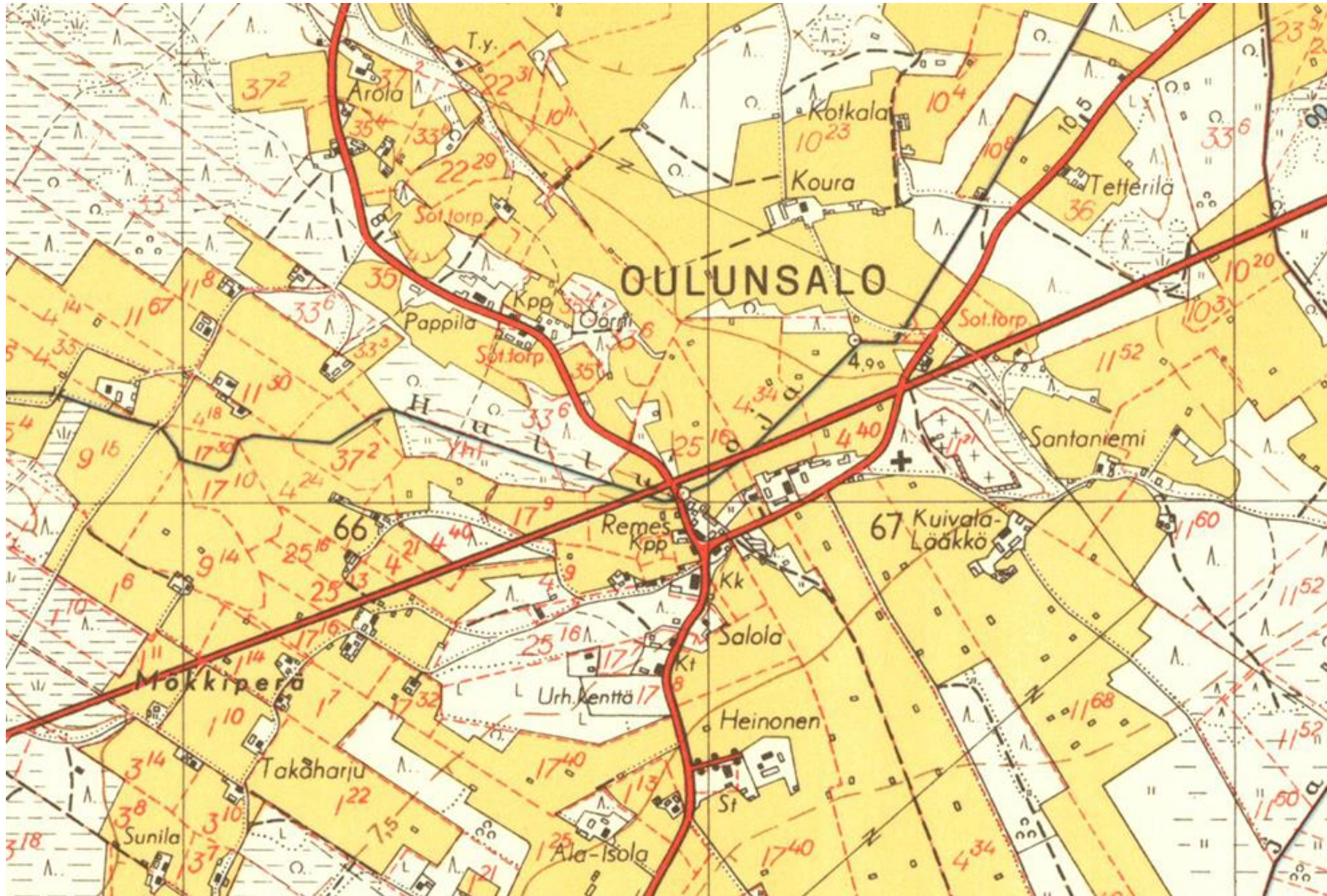
¹⁸ Suviranta, <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk125/oulunsalo/> (luettu 6.11.2020).

Oulunsalon kirkonkylä vuoden 1918 pitäjänkartalla. Kartalla näkyvät keskustassa ja sen tuntumassa sijaitsevat Kukkosen, Jääskön, Lääkön, Santaniemen, Kouran, Öörnin ja Pappilan pihapiirit. Myöhemmin Mökkiperänä tunnetulla alueella on torppia, jotka on merkitty kartalle kirjaimella T. (Kartta Oulun kaupungin arkisto).

Oulunsalon kirkonkylä Oulun varuskunta-aluekartalla vuodelta 1929. (Kartta Oulun kaupungin arkisto). Keskeisellä paikalla kirkonkylän keskustassa näkyy Remesken tilan maalle rakennettu kansakoulu (Kk.). Kartalla näkyvät myös kirkko ja hautausmaa, työväentalo (Työv.T.), nuorisoseurantalo N.S.Talo ja Pappila. Kansakoulun lähistöllä sijainneen Salolan tilan nimi näkyy paikkakunnalla edelleen Saloilan päiväkodin nimessä. Myös Santaniemen, Kouran ja Örnin tilojen nimet kuuluvat edelleen paikalliseen nimitykseen.

Oulunsalon kirkonkylä vuonna 1953. Kartalla näkyvät edelleen kirkonkylän keskustan tuntumassa sijaitsevat Kouran, Santaniemen, Kuivala-Läähön ja Öörnin pihapiirit. Kirkonkylän keskustan länsipuolella on alue nimeltä Mökkiperä, nimestä päätellen alueella on ollut pientiloja ja pieniä asumuksia, mökkejä. (Kartta MML Vanhat painetut kartat).

2.2.2 Perinteiset pihapiirit

Vanhimmat edelleen olemassa olevat rakennukset Oulunsalossa ovat peräisin 1700-luvulta. Niitä ovat Kylänpuolessa sijaitseva kala-aitta, Kuivala-Lääkön pihapiiriin kuuluvat kookas vilja-aitta ja puohi/luhtiaitta, Lassilan luhtiaitta ja Raumalan luhti. Vanhimpiin rakennuksiin kuuluvat myös savupirtit, jotka nykyään muodostavat asuinrakennusten vanhimmat osat ja ovat piilossa uusien pintakerrosten alla. Esimerkiksi Ala-Toikan asuinrakennuksen vanhin osa on omistajan kertoman mukaan peräisin 1700-luvulta. Useaan otteeseen laajennettu asuintalo on kuitenkin remonttien myötä muuttunut niin, ettei sen ikää ole ulkoasun perusteella mahdollista arvioida.

Oulunsalossa on edelleen useita toimivia maatiloja, joilla on sekä karjaa että viljelyksiä. Niistä hyvä esimerkki on kirkon kupeessa sijaitseva Kuivala-Lääkö. Myös esimerkiksi Salonpään kylässä on viljelyskäytössä olevia peltoalueita.

Komeita ja hyvin säilyneitä esimerkkejä talonpoikaisesta rakentamisen perinteestä ovat mm. kirkon tuntumassa sijaitsevat Kuivala-Lääkö, Kukkonen (kotiseutumuseo) ja Jääskö. Perinteistä, arvokasta rakennuskantaa on säilynyt mm. Pääatalon ja Uutelan sekä Saarelan pihapiireissä Salonpään kylässä sekä Ala-Kaakisen, Junkkosen, Prokkolan ja Rahikkalan pihapiireissä Kylänpuolen kylässä.

Perinteisiin pihapiireihin kuuluu myös torppia, pientiloja ja työväestön asuinrakennuksia. Niissä rakennuskanta on selvästi vaatimattomampaa kuin suurten maatilojen pihapiireissä.

Uudempaa kerrostumaa rakennetussa kulttuuriympäristössä edustavat jälleerakennuskaudella 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla rakennetut pihapiirit. Niistä hyvin säilyneitä esimerkkejä ovat Ilvesviita, Kartano ja Puistola.

Maakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet:

- Kylänpuoli (aluekokonaisuus)
- 1700-luvun kala-aitta
- Ala-Kaakinen
- Junkkonen
- Kuivala-Lääkö
- Kukkonen (kotiseutumuseo) ja Jääskö
- Kurikka
- Lassila
- Muikku
- Pellikan pölkkynavetta
- Prokkola
- Pääatalo ja Uutela
- Raumalan luhti
- Uusi-Juntti
- Yli-Kaakinen

Paikallisesti arvokkaat kohteet:

- Salonpään kylä (aluekokonaisuus)
- Ehnberg
- Hietala
- Hätälä
- Ilvesviita
- Jaakola (Kosunen)
- Jussila
- Kartano (Nauska)
- Karvola
- Kukkonen
- Lampela
- Mikkola
- Puistola
- Saarela
- Savuoja
- Tasala
- Vikstedt

Kuivala-Lääkkö

Kuivala-Lääkkö on tiivis, pihapiirin muodostava rakennusryhmä. Talouskeskus sijaitsee viljelysten laidalla lähellä kirkkoa ja hautausmaata. Tilakeskus peltoineen on maisemallisesti merkittävä.

Kuivala-niminen tila on jaettu 1780-luvulla Lääköksi ja Santaniemeksi. Kuivalan vanha päärakennus on sijainnut nykyisen Lääkön pihapiirin lähellä, aitan takana olevalla kankaalla.

Tilan molemmat nimet perustuvat isäntien sukunimiin. Kuivalan suku oli yksi niistä kantasuvuista, jotka asettuivat keskiajalla viljelemään maata Oulunsalon saareen. Tila siirtyi Kuivalan suvulta Lääkön suvulle isonvihan melskeissä 1700-luvun alussa, kun tilan isäntä Perttu Kuivala vietiin vangiksi Venäjälle ja autioksi jääneen tilan otti haltuunsa Juhana Lääkkö.¹⁹

Pihapiiriä ympäröivät kookas asuinrakennus, sitä vastapäätä sijaitsevat navetta ja hirsirakenteinen talousrakennus, kaksikerroksinen puohi/luhtiaitta sekä puohia vastapäätä sijaitseva talli- ja latorakennus. Pihapiiriin johtavan tien varressa on konehalli, suurikokoinen jyvääitta, jonka takana on liiteri/varastorakennus, ja saunarakennus. Navetan ja tallin takana pihapiirin ulkopuolella sijaitsevat riihi, lato ja viljavarasto.

Asuinrakennus sijaitsee pihapiirin luoteen puoleisella laidalla. Hirsirakenteisessa, satulakattoisessa rakennuksessa on vaakalaudoituksella verhoillut, keltaiseksi maalatut julkisivut, listat ovat valkoiset. Pihan puolella on paikkakunnalle tyypillinen mutterikuisti.

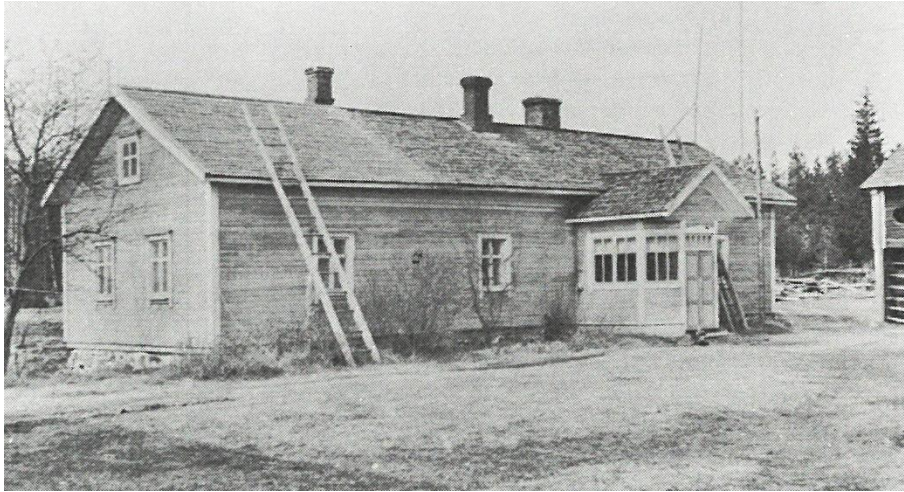
Asuinrakennuksen vanhin osa on mahdollisesti 1700-luvulta. Hirsirakenteisille asuinrakennuksille tyypilliseen tapaan rakennusta on aikojen mittaan laajennettu muuttuvien tarpeiden ja asumiselle asetettujen vaatimusten sekä varallisuuden lisääntymisen myötä. Rakennuksen pirttiosa on peräisin 1890-luvulta. Rakennusta on jatkettu salilla vuonna 1918. Asuinkerroksen ikkunat on uusittu 1900-luvun puolivälin tienoilla. Nykyiset leveät ikkunat eivät

ole perinteiselle talonpoikaista perinnettä edustavalle asuinrakennukselle tyypilliset ja ne ovat muuttaneet rakennuksen ilmettä. Ullakkokerroksessa on päädyissä vanhat neliruutuiset ikkunat. Kuisti on säilynyt katetta lukuun ottamatta 1900-luvun alun asussaan.

Rakennusten rajaamaan, suojattuun neliöpihaan on aikanaan kuljettu läpi ajettavan puohin keskiosan kautta. Kaksikerroksinen, kolmiosainen puohi/luhtiaitta on vuodelta 1722. Luhdin aukot ovat koristellut ja päistä kaa-revat. Samoin pihaan johtavan tien varressa sijaitseva suuri, pysty-laudoituk-sella vuorattu jyvääitta on vuodelta 1722, vuosiluku on merkitty aitan sei-nään. Rakennuksiin on tehty aikojen mittaan pieniä muutoksia. Esimerkiksi luhtiaitan sola on rakennettu umpeen, jyvääittaan on tehty ulkoverhous ja rakennusten kattoja lienee uusittu useaan otteeseen. Rakennuksille alkujaan tyypilliset piirteet ovat kuitenkin säilyneet varsin hyvin. Niihin ei ole tehty rakennuksiin huonosti sopivia tai niiden ulkoasua rajusti muuttavia uudistuksia tai muutoksia.

Pihapiiriin on rakennettu aikojen kuluessa uusia rakennuksia ja purettu vanhoja. Kivi- ja hirsirakenteinen navetta on rakennettu 1890-luvulla. Navetan takana on uudempi laajennusosa. Navetan sivulla oleva rakennus on ollut Franzenin vanha niittykämpä, joka on siirretty paikalleen vuonna 1905. Pihan lounaan puoleisella laidalla sijaitseva talli- ja latorakennus koostuu useasta toisiinsa liittyvästä hirsikehästä. Tallirakennuksen vanhin osa on samoilta ajoilta puohin kanssa, ja se on osittain tehty vanhoista hirsistä. Rakennukseen on tehty ajan mittaan muutoksia mm. aukotukseen. Tilan vanha riihi on purettu 1940-luvulla, samoin kuin kärryliiteri.

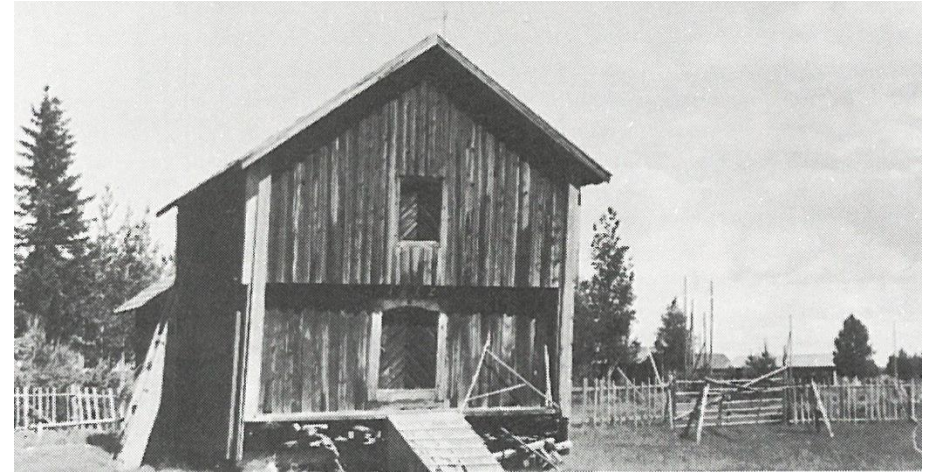
¹⁹ Suviranta, <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk125/oulunsalo/> (luettu 6.11.2020).

Lääkön asuinrakennus. (Kuva Hiltunen 1987 / Museovirasto). Kuvassa rakennus on jo nykyisessä mitassaan, joten kuva on otettu salin rakentamisen jälkeen eli vuoden 1918 jälkeen. Rakennuksessa on tuolloin ollut pärekate.

Kuivala-Lääkön asuinrakennus vuonna 2020. Kuisti on säilynyt vanhassa asussaan. Asuinkerroksen ikkunat on uusittu ja pärekate on uusittu kolmiorimahuopakatteeksi. Ullakkokerroksessa rakennuksen päädyissä on alkuperäiset ikkunat. Piiput ovat entisillä paikoillaan, joten tulisijat ovat säilyneet.

Lääkön vilja-aitta vuodelta 1722 on tyyppitään jalka-aitta, jonka alimman osan muodostaa nurkkakivien päällä lepävä hirsikehikko. Aitan julkisivut on vuorattu pystylaudoituksella, nurkat on koteloitu. (Kuva Hiltunen 1987 / Museovirasto).

Kuivala-Lääkön vilja-aitta vuonna 2020.

Pihan lounaislaidalla sijaitsevassa talli-latorakennuksessa näkyy ajan mittaan syntynyt kerroksellisuus – rakennusta on laajennettu tarpeen mukaan. Rakennukseen on tehty myös siihen huonommin sopivia muutoksia, kuten isoja oviaukkoja.

Talli-latorakennuksen takaosa.

Luhtiaitta.

Navetan vieressä sijaitseva rakennus on ollut Franzenin vanha niittykämpä. Se on siirretty paikalleen vuonna 1905.

Kukkonen ja Jääskö

Kukkonen ja Jääskö ovat hyvin säilyneitä esimerkkejä talonpoikaisesta rakennusperinteestä. Tilojen asuin- ja talousrakennukset rajaavat keskelleen kaksi toisiinsa yhdistyvää pihapiiriä. Ne sijaitsevat keskeisellä paikalla vanhan kirkolle johtavan tien varrella Oulunsalon keskustassa, kirkon länsipuolella. Vanhat rakennukset erottuvat kohokohtana taajamakuvasa. Ne näkyvät hyvin myös viereiselle Lentokentäntielle. Kokonaisuus on edustava esimerkki perinteisen rakennuskannan merkityksestä taajamakuvasa.

Pihapiirit ja pieni peltoaukea niiden edessä muistuttavat Oulunsalon historiasta. Kukkonen ja Jääskö ovat molemmat toimineet keskikievareina. Jääskössä perinne on jatkunut 1930-luvun puoliväliin asti. Talot sijaitsevat lähellä Oulunsalon kirkkoa ja Kukkonen isännät ovat olleet ”kirkkoväärtejä”. Nykyään Kukkonen toimii kotiseutumuseona.

Molempien tilojen asuinrakennukset on rakennettu vuoden 1880 tienoilla, samassa yhteydessä, kun Kukkonen ja Jääskön tilat on erotettu toisistaan. Kumpaakin asuinrakennusta on myöhemmin laajennettu. Molemmissa asuinrakennuksissa kamarit on tehty paikkakunnalle tyyppilliseen tapaan lankunpätkestä muuraamalla. Molemmissa asuinrakennuksissa erityispiirteinä erottuu koristeellinen mutterikuisti. Nykyiset talousrakennukset ovat peräisin pääosin 1800-luvulta.

Pihan pohjoislaidalla sijaitseva Kukkonen asuinrakennus on verhottu vaakalaudoituksella ja maalattu vaalean keltaiseksi, listat ovat valkoiset. Pihan puolella on kuusikulmainen mutterikuisti, kuistin ikkunoissa on sirot vinoruutuiset puitteet. Jääskön puoleisessa päässä on halssi eli kellariin johtava sisäänkäyntikatos. Rakennuksen pirttiosa on rakennettu vuonna 1882. Kamarit on tehty myöhemmin paikkakunnalle tyyppillisesti lankunpätkestä muuraamalla.

Kukkonen pihapiirin itälaidalla on pitkä puohi 1800-luvulta. Korkean puohirakennuksen ylimmät hirret on salvottu ulospäin. Puohissa on mankli eli mankelihuone, navetta ja talli. Puohin takana on riihi ja asuinrakennusta vastapäätä on Kempeleen Vuopposelta siirretty kaksikerroksinen aitta.

Asuinrakennuksen vieressä pihan pohjoislaidalla on matala puohi, jossa on huussi, liiteri, hirsirakenteinen puohi sekä varasto. Matalan puohin hirsiosa on peräisin 1700-luvulta ja se on ollut alkujaan verkko- tai kalapuohi. Matalan puohin vieressä on 2000-luvulla paikalle siirretty aitta. Pihapiirissä aikanaan sijainnut vanha navetta on purettu 1940-luvulla sementtitiilinavetan valmistuttua, joka sekin on purettu 1980-luvun lopulla kevyen liikenteen alikulkuikäntävän paikalta.

Kukkonen on Oulunsalon kotiseutumuseona. Rakennukset on entistetty museoksi siirtymisen myötä. Rakennukset ovat erittäin hyvin säilyneitä.

Jääskön (entisen Ranta-Jääskön) rakennuksiin kuuluu pihapiirin keskellä sijaitseva suuri asuinrakennus, jonka pirttiosa on vuodelta 1880. Talon perustuksissa olevat kivet ovat samanlaisia kuin Oulunsalon kirkon perustuksissa käytetyt kivet. Kivet on tuotu Virpiniemestä. Kamarit on rakennettu vuonna 1892 lankuista muuraamalla. Kamariosan ikkunoita on myöhemmin muutettu. Taloa on jatkettu vuonna 1949 rankorakenteisella pirttiosalla pihalle päin, minkä seurauksena talosta on tullut pohjamuodoltaan L-kirjaimen muotoinen. Rakennus on ulkoa vuorattu ja maalattu punaiseksi, lukuun ottamatta vanhan osan kuusikulmaista kuistia, joka on maalattu okrankeltaiseksi. Päädyissä on kissanpenkit. Vanhassa pirtissä on suuri uuni ja kamareissa on kaudiit tulisijat.

Jääskön pihapiirin etelälaidalla on navetta vuodelta 1880 (tai 1892), navetan Kukkonen puoleisessa päässä on maituhuone ja alakööki ja toisessa päässä elosäiliö/karjalato. Navetan vieressä on liiteri. Pihapiirin pohjoislaidalla ovat puohi sekä talousrakennus, jossa on karjalato, väliajosola, navetta sekä maituhuone ja alakööki.

Kukkosen pihapiiri kirkon suunnasta nähtynä.

Kukkosen asuinrakennus. Pihan puolella on paikkakunnalle tyypillinen mutterikuisti.

Kukkonen, taustalla Jääskön asuinrakennus.

Jääskön mutterikuisti.

Jääskön asuinrakennusta on useaan otteeseen laajennettu.

Kukkosen puohi ja Kempeleen Vuopposelta pihapiiriin siirretty aitta.

Kukkosen matala puohi. Puohin hirsiosa on peräisin 1700-luvulta. Se on ollut alkujaan verkko- tai kalapuohi.

Ala-Kaakinen

Ala-Kaakisen tila sijaitsee laajojen peltoaukeiden keskellä Kyläpuolen viljelysmaisemassa. Pihaan johtaa pitkä ja vaikuttava koivukuja. Pihapiiri erottuu avoimessa maisemassa näyttävänä kokonaisuutena.

Ala-Kaakisen vanha asuinrakennus on rakennettu vuosina 1871-1872. Oulunsalon ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa rakennuksessa vuonna 1881. Rakennus edustaa perinteistä rakennustapaa. Rakennuksessa on hirsirunko, joka on verhoiltu yläosastaan vaakalaudalla ja alaosastaan pystyrimalaudalla. Ullakkokerroksessa on rakennuksen pitkillä sivuilla haukkaikkunat ja päädyissä koristeelliset päätyikkunat sekä pohjoispäädyssä lisäksi puolipyöreät lunetti-ikkunat. Pihan puolella on alueelle tyyppinen mutterikuisti. Vanhan asuinrakennuksen kuisti on kengitetty ja kiviperustusta on nostettu vuosien 2015–2016 tienoilla.

Neliöpihan pohjoisreunaa rajaa pitkä, kuusiosainen hirsirakenteinen puohirakennus. Puohi on puolitoistakerroksinen. Yläkerrassa on haukkaikkunat rakennuksen molemmilla puolilla. Puohissa on kaksi aittaa, talli, heinäla ja hevosten varustetila. Pihan itäreunalla on osin hirsinen, osin rapattu navettarakennus, jonka yhteydessä on uusi konehalli/varasto-osa. Pihapiiriin kuuluu myös vanhoja hirsiaittoja ja uudempia tilan toimintaan liittyviä rakennuksia. Vanhan asuinrakennuksen vieressä on maakellarin sisäänkäynti.

Pihan länsireunalla on uusi asuinrakennus vuodelta 1971. Sen paikalla on sijainnut ennen toinen rakennus, paikalta on purettu aikanaan hirsikehä.

Vanhan asuinrakennuksen ja puohin ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet. Asuinrakennus on rakennushistoriallisesti arvokas esimerkki oman aikansa rakentamisesta.

Ala-Kaakisen asuinrakennus. Oulunsalon kansakoulu aloitti toimintansa Ala-Kaakisen talossa vuonna 1881. (Kuva Hiltunen 1987 / Oulunsalon kotiseutumuseo).

Ala-Kaakisen asuinrakennus vuonna 2020. Rakennus on säilynyt vanhassa asussaan.

Ala-Kaakisen pihapiiri maisemassa.

Näkymä pihapiiriin, oikealla uusi asuinrakennus.

Ala-Kaakisen kookas puohi.

Lassila

Karhukankaalla sijaitsevaa kolmelta sivulta suljettua pihapiiriä rajaavat asuinrakennus, rintasolallinen luhti ja tallirakennus. Rakennusten ominaispiirteet ovat hyvin säilyneet. Lassilan tila muodostaa pienen maisemallisen kokonaisuuden uuden asutuksen keskellä yhdessä viereisen Raumalan tilan kanssa.

Lassilan tila tunnetaan Oulunsalon historiassa jo 1600-luvulta. Asuinrakennuksen vanhimmat osat ja luhti on rakennettu vuonna 1724.

Asuinrakennus on hirsirakenteinen. Rakennusta on jatkettu kamareilla 1880-luvulla. 1930-1940-lukujen vaihteessa taloa on korotettu. Samassa yhteydessä ullakolle on tehty haukkaikkunat ja muut ikkunat on vaihdettu. Asuinrakennus on säilynyt hyvin vanhassa asussaan sekä sisä- että ulkopuolelta, peltikattoa lukuun ottamatta. Pihan puolella on koristeellinen kuusikulmainen mutterikuisti.

Pihapiiriin kuuluu asuinrakennuksen ja luhtiaitan lisäksi tallirakennus, joka koostuu kahdesta pystylaudoitetulla välisosalla toisiinsa liitetystä hirsirakennuksesta. Pihapiirin tuntumassa sijaitsee myös riihi. Pihapiirin laidalla sijainneet sauna vuodelta 1937 ja 1880-luvulla rakennettu, 1960-luvulla siirretty puohi on purettu. Pihapiirin laidalla on uusi pieni höylähirsistä rakennettu piharakennus.

Lassilan asuinrakennuksessa on mutterikuisti.

Lassilan luhti.

2.2.3 Oulunsalolaisia erityispiirteitä

Perinteisessä rakennuskannassa erottuu eri puolilla Oulunsaloa alueellisia ja paikallisia erityispiirteitä. Tällaisia ovat mm. Salonpään kylässä tyypilliset mutterikuistit ja Kylänpuolen kylässä tyypilliset kaksoiskuistit.

Oulunsalossa monen talon pihapiiriin kuuluu luhtiaitta. Luhtiaitasta käytetään paikkakunnalla nimeä puohi. Kuivala-Lääkön ja Raumalan pihapiireihin kuuluvat luhtiaitat ovat alkujaan olleet läpiajettavia.

Mutterikuistit

Salonpään kylässä päärakennuksessa on alaosastaan nurkista viistetty, yläosastaan suoraseinäinen mutterikuisti Saarelan, Uutelan ja Lehtolan taloissa. Kylänpuolen kylässä sijaitsevan Ala-Kaakisen päärakennuksessa mutterikuistissa erityispiirteinä erottuvat siropuitteiset ruutuikkunat. Kirkon lähistöllä sijaitsevan Kukkosen kuistissa on saman kaltaiset ruutuikkunat kuin Ala-Kaakisen kuistissa.

Saarelan kuisti.

Uutelan kuisti on lähes samanlainen kuin lähistöllä sijaitsevan Saarelan kuisti.

Lehtolan kuisti on ilmeeltään vaatimaton mutterikuisti.

Ala-Kaakisen kuistissa on siropuitteiset ruutuikkunat.

Kukkosen kuistin ikkunat ovat saman kaltaiset kuin Ala-Kaakisen ja Prokkolan kuistissa.

Kylänpuolen kylässä sijaitsevassa Prokkolan uudemmassa asuinrakennuksessa on saman kaltaisen mutterikuisti kuin Ala-Kaakisessa.

Kylänpuolen kylässä sijaitsevan Junkkosen asuinrakennuksen kuistissa on saman kaltaiset ruutuikkunat kuin Ala-Kaakisen kuistissa. Kuistin kulmia ei ole viistetty siten kuin mutterikuisteissa. Kuistin vieressä on kellarin johtava halssi. Kuistia on korostettu maalaamalla sen julkisivut eri värillä kuin asuinrakennuksessa.

Kirkon vieressä sijaitsevan Kuivala-Lääkön kuisti.

Kukkosen vieressä sijaitsevan Jääskön kuisti on maalattu eri värillä kuin rakennuksen julkisivut.

Lassilan asuinrakennuksessa on koristeellinen aumakattoinen mutterikuisti.

Kaksoiskuistit

Kylänpuolen kylässä Pelttarin ja Yli-Kaakisen taloissa on kaksoiskuistit, jotka muodostuvat kahdesta vierekkäisestä, satulakattoisesta kuistista. Molemmissa rakennuksissa kuisteissa on siropuitteiset, yläosistaan pikkuruutuiset ikkunat. Yli-Kaakisen kuistin ikkunat ovat nykyään levyillä peitetyt.

Pelttarin kuisti.

Yli-Kaakisen kuisti.

Yli-Kaakisen lasikuisti vuoden 1999 inventoinnin mukaan. (Kuva Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999).

Ikkunadetaljit

Ehnberg. Ikkunoiden yläpuolella olevaa ylälautaa kannattavat molemmissa päissä pareittain sijaitsevat kapeat, profiililtaan kaartuvat pienet konsolit.

Maksan asuinrakennuksessa on saman kaltaiset konsoliaiheet ikkunan yläpuolella. Ikkunat on muodostaan päätellen uusittu, myös vuorilaudat voivat olla samassa yhteydessä uusitut.

Kukkosen ikkunoiden vuorilautoissa on Ehnbergin ja Maksan kanssa saman kaltaiset mutta muodoltaan pelkistetyimmät koristeaiheet. Vuorilaudat lie jossain vaiheessa uusittu.

Junkkonen. Tien puoleisessa päädyssä asuinkerroksen ikkunaa kehystävät tyyliltään klassistiset vuorilaudat. Ullakkokerroksen ikkunassa vuorilaudat ovat koristeelliset.

Yli-Kaakinen. Asuinrakennuksessa vanhojen ikkunoiden yläpuolella on sahalaitakoristelut ja molemmilla reunoilla pienet kaarevat konsolit.

Ala-Kaakisen asuinrakennuksen T-karmi-ikkunat ja niitä kehystävät klassistiset vuorilaudat sekä ullakkokerroksen päätykolmiokoriste ja lunetti-ikkunat edustavat 1800-luvun talonpoikaista klassismia.

Ullakon ikkunan yllä oleva päätykolmio on hienostuneesti koristeltu.

Jaakolan ikkunoita kehystävät samanlaiset vuorilaudat kuin Varjakansaaren rakennuksissa. Ikkunat ovat vanhat, todennäköisesti alkuperäiset.

Jaakolan päädyissä on 1920-luvun klassismille tyypilliset puolipyöreät lunetti-ikkunat.

Ehnbergin pienikokoisessa asuinrakennuksessa ullakkokerroksessa on lunetti-ikkunat. Rakennus on rakennettu 1920-luvulla paikalle siirretyistä hirsistä.

Luhtiaitat

Raumalan läpiajettava, rintasolallinen luhtiaitta on peräisin 1700-luvulta. Luhdin läpiajettavan solan takaosa on laudoitettu umpeen. Kuivala-Lääkön pihapiirissä sijaitseva kaksikerroksinen, kolmiosainen puohi/luhtiaitta on vuodelta 1722. Rakennusten rajaamaan, suojattuun neliöpihaan on aikanaan kuljettu läpiajettavan puohin keskiosan kautta. Lassilan luhtiaitta on rakennettu vuonna 1724. Helasen pihapiirissa sijaitseva luhtiaitta on läpiajettava.

Kuivala-Lääkön pihapiiriä rajaava luhtiaitta on rakennettu vuonna 1722. Keskellä ollut läpiajosola on rakennettu umpeen.

Luhtiaitan yksityiskohtia. Luhtia kannattaviin konsoleihin on veistetty koristeaiheet.

Raumalan luhti. Vuoraamattoman hirsirakennuksen seinät on maalattu punaisiksi, listat ovat valkoiset. Luhti on ollut läpiajettava, mutta takaseinä on rakennettu myöhemmin umpeen.

Lassilan luhtiaitta on rakennettu vuonna 1724.

Helasen luhtiaitta. Aitan keskellä on edelleen läpikuljettava sola.

Mansardikattoiset maakellarit

Salonpään kylässä ja Ervastinkylässä alueellisena erityispiirteenä erottuvat mansardikattoiset maakellarit. Sellainen on ainakin Jaakolan ja Mikkolan taloissa.

Jaakola. Maakellari sijaitsee pihapiirin lounaisreunalla. Myös Jaakolan asuinrakennuksen uudemmassa osassa on mansardikatto.

Mikkolan maakellari.

2.2.4 Torpat ja pientilat

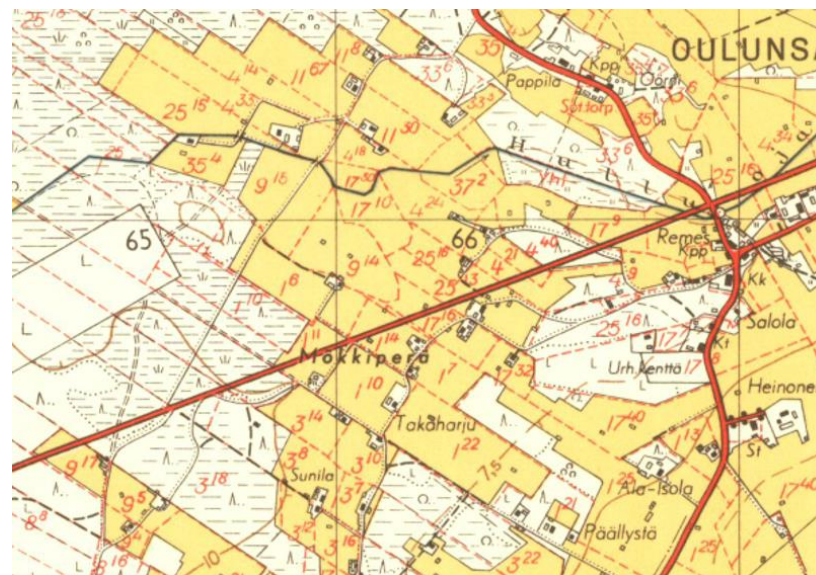
Historiatietojen mukaan Oulunsalossa on 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ollut runsaasti pientiloja, kuten torppia ja mäkitupia. Vanhemmat, Ruotsin vallan aikaiset pientilat ovat olleet sotilastorppia, ruotusotilaita varten perustettuja pientiloja.²⁰ Alueella on ollut myös Varjakan sahan työväestön pieniä asuinrakennuksia.

Vuoden 1953 kartalla näkyy kirkonkylän keskustan länsipuolella sijaitseva pienimuotoisesta asutuksesta muodostuva alue, Mökkiperä. Kartalla näkyvät mm. nykyiset Savuoja (1:6) ja Lampela (3:14).

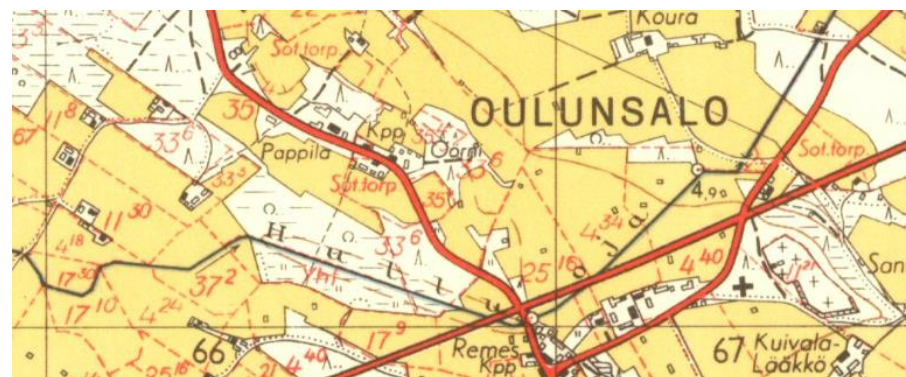
Vuoden 1953 kartalla kirkonkylän keskustan tuntumassa näkyy kolme sotilastorppaa. Yksi niistä on edelleen olemassa oleva Rasti 77. Sen pihapiiriin kuuluneet talousrakennukset ovat 2000-luvun alun kuluessa kadonneet. Asuinrakennusta on laajennettu ja muutettu useaan otteeseen.

Mökkiperällä sijaitsevia 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa rakennettuja kohteita on huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa vuonna 1999. Osa niistä on tuolloin ollut huonokuntoisina katoamassa.

Torpat, mäkituvat ja työväestön asuinmökkit edustavat kulttuuriympäristössä pienipiirteistä arjen arkkitehtuuria. Se voidaan rinnastaa käsitteeseen *architettura minore*, jolla on tarkoitettu ihmisen mittaista arkirakentamista sekä arkitaidetta, usein muiden kuin arkkitehtien suunnittelemaa arjen ympäristöä.

Oulunsalo vuonna 1953. (Kuva MML Vanhat painetut kartat). Kirkonkylän keskustan länsipuolella Mökkiperällä on pienimuotoista asutusta. Kartalla näkyvät mm. nykyiset Savuoja (1:6) ja Lampela (3:14).

Oulunsalo vuonna 1953. (Kuva MML Vanhat painetut kartat). Kirkonkylän keskustan tuntumassa on kolme sotilastorppaa. Ne on osoitettu merkinnällä Sot.torp..

²⁰ Hiltunen 1987, 255-256.

Savuoja

Savuojan pieni pihapiiri sijaitsee Päälystän asuinalueen laidalla lähellä Lentokentäntietä, entisen Mökkiperän alueella. Pihapiiri näkyy vuoden 1953 kartalla. Pihapiirin pohjoispuolella Lentokentäntietä ympäröivillä alueilla on kookkaita liikerakennuksia.

Savuojan pihapiirissä on vanha pienikokoinen, satulakattoinen tupa, jota on myöhemmin laajennettu, sekä navetta, puohi ja talousrakennus/liiteri. Pihahan johtaa liiterin ympäri kiertävä kuja.

Savuojan tila on lohkaistu Kaakisen tilan maista. Savuoja oli alkuun torppa. Se haettiin itsenäiseksi tilaksi vuosien 1938-1939 tienoilla.

Asuinrakennuksen vanhin osa, hirsirakenteinen pirtti, on peräisin vuodelta 1928. Rakennusta on laajennettu lautarakenteisella kamarilla 1930-luvun lopulla. Asuinrakennuksen julkisivut on vuorattu ulkoverhouksella 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa. Rakennukseen on tehty pihan puolelle laajennusosa vuonna 1976. Ikkunat on uusittu vuonna 1997.

Pihapiiriin on rakennettu navettarakennus, jossa on navetta, sauna ja kellari, vuonna 1955. Navetta on pölkkyrakenteinen. Se on tehty 30 cm (ja nurkissa 60 cm) pituisista puupölkkyistä savella ja ruumenilla muuraamalla. Puohi on rakennettu 1950-luvulla ja liiteri vuonna 1958.

Savuojan pihapiiri on pienipiirteinen kokonaisuus, jolla on vanhana torppana rakennushistoriallista arvoa. Kerroksellinen kokonaisuus ilmentää 1920- ja 1930-lukujen sekä 1950-luvun rakennusperinnettä. Pölkkynavetta on rakennettyyppinä rakennushistoriallisesti arvokas.

Savuojan pihapiiriin kuljetaan liiterin ja navettarakennuksen väliin rajautuvasta solasta. Asuinrakennus on pihan kaakon puoleisella laidalla. Pihan puolelle rakennettu laajennusosa erottuu hallitsevana.

Savuojan navettarakennus.

Lampela

Lampela sijaitsee Mökkiperällä Lentokentätien tuntumassa. Pihapiiriä ympäröi avara peltomaisema. Pihaan johtaa koivukuja.

Lampelan pihapiiri edustaa ajalleen tyypillistä pientä tilaa, jossa on viljelty pelloja ja pidetty muutamia eläimiä perheen tarpeisiin. Kolmelta sivulta rajautuvaan pihapiiriin kuuluu asuinrakennus, talli-navetta-puohirakennus ja sauna. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi kolme latoa ja uusi autotallirakennus. Autotallin paikalla on aikanaan ollut savusauna. Asuinrakennusta vastapäätä ollut navetta on purettu luultavasti 1960-luvulla.

Lampelan tila on lohkaistu Isolan tilan maista. Asuinrakennuksen on rakentanut vuonna 1911 kirvesmies Eemeli Kukkonen, joka oli Isolan tilan torppari. Asuinrakennus ja talli-navetta-puohirakennus ovat säilyttäneet ominaispiirteensä hyvin.

Satulakattoinen asuinrakennus on rakennettu lankunpäistä. Pienessä rakennuksessa on tupa, kammari ja kuisti. Kaksihuoneisen asuinrakennuksen ikkunat on uusittu 1960-1970-lukujen tienoilla. Ullakkokerroksessa on pienet ikkunat sekä rakennuksen päädyissä että umpikuistin yläosassa. Rakennus on verhoiltu keltaiseksi maalatulla vaakasuuntaisella puoliponttilaudalla. Katto on profiilipeltiä ja räystäät toteutettu umpiräystäinä. Rakennusta on remontoitu ulkopuolelta.

Kolmiosainen talli-navetta-puohi on peräisin 1930-1940-lukujen tienoilta. Se on pitkänmallinen, yksikerroksinen, matala rakennus, joka on osin hirsipinnalla ja osin verhoiltu pystysuuntaisella lomalaudalla. Satulakaton katteeksi on uusittu aaltopelti.

Tallirakennusta vastapäätä on pieni kenties noin 1960-luvulta peräisin oleva jalassauna, jossa on loiva satulakatto. Pihan perällä sijaitsevan noin 1940-1950-luvuilta peräisin olevan hirsisen heinäladon takana on hirsinen parilato. Pihaa reunustaa myös lautarakenteinen heinälato. Pihaantulotien varressa on paikalle vuonna 1998 siirretty pieni autotalli.

Lampelan rakennusryhmä erottuu hyvin maisemassa.

Lampelan asuinrakennus.

2.3 Varjakan saha – teollisuuden rakennusperintöä Oulun seudulla

*”Komea oli saaren saha. Sanoivat sitä pohjoismaiden suurimaksi. Sen korkea piippu näkyi yli matalan rantavitikon lähes jokaisen Salonpään puoleisen mökin kartanolle. Se oli kuin kaiken varman ja turvallisen elämän korkealle kohotettu peruspilari.”
(lines Myllyoja, Saaren saha)²¹*

Varjakan sahayhdyskunta on edustava esimerkki Pohjois-Pohjanmaan rannikolle 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa syntyneistä sahayhdyskunnista.

Saman kaltaisia sahayhdyskuntia Oulun kaupungin alueella, rannikolla ja jokien suistojen tuntumassa, ovat Halosenniemen sahayhdyskunta, Martinniemen saha ja Santaholman sahan alue Haukiputaalla sekä Pateniemen sahayhdyskunta Pateniemessä. Useimmilla mainituilla alueilla varsinaiset saharakennukset ovat aikojen kuluessa kadonneet. Martinniemessä saharakennus on edelleen olemassa, mutta sahan voimalaitos piippuineen on vuoden 2015 jälkeen purettu. Halosenniemessä, Martinniemessä ja Pateniemessä on jäljellä sahayhdyskuntaan kuuluneita asuin- ja konttorirakennuksia.

2.3.1 Sahan ja alueen historia

Kauppaneuvos Franz Johan Franzen, joka omisti Vähä-Varjakan saarella sijaitsevan laivaveistämön, sai vuonna 1861 senaatilta luvan höyrysaahan perustamiselle Varjakansaarelle. Suunnitelmaan kuului rakentaa kaksiraaminen kolmisirkkelisaha ja höyläämö. Sahauskapasiteetiksi kaavailtiin 50 000 tukkia vuodessa. Suurin osa sahan tuotannosta oli tarkoitus kaupata ulkomaille ja osa oli tarkoitus käyttää laivaveistämön tarpeisiin. Aikeet eivät kuitenkaan toteutuneet. Myös Franzenin omistama laivatelakka lopetti varsinaisen rakennustoimintansa vuonna 1870-luvun puolivälissä.

Varjakan Puutavara Osakeyhtiö – Varjakka Trävaruaktiebolaget – perustettiin vuonna 1898. Yhtiön perustajina olivat ins. K. Th. Sohlberg, varakonsuli K.E. Granberg, metsänhoitaja Edv.L. Sandman, sahanisännöitsijä Johan Nordblad

ja rouva Hanna Nordblad. Höyrysaahan rakennustyöt aloitettiin vuonna 1898 yhtiölle G.G. Franzenilta siirtyneen Kosusen tilan maille Vähä-Varjakan saarelle.

Varjakan sahan toiminta alkoi vuonna 1900. Vuonna 1912 perustettiin Ab Uleå Oy. Sen omistukseen siirtyi neljä suurta sahaa ja niiden metsäomaisuus: Varjakan Puutavara Oy:n Vähä-Varjakan höyrysaaha, J.W. Snellman G:sonin Toppilan saha, G. & C. Bergbomin Pateniemen saha sekä Oulun Saha Oy:n Korkeasaaren saha. Uleå Oy:stä muodostui myöhemmin tuotannoltaan maamme seitsemänneksi suurin sahayhtiö ja kolmanneksi suurin kiinteistöjen omistaja.

Varjakan sahasta muodostui 1920-luvulla maamme oloissa merkittävä, Pohjois-Suomessa jopa vertaansa vailla oleva sahalaitos. Alkuvaiheessa saha oli neliraaminen. Vuonna 1916 sahattiin jo seitsemällä raamalla. 1920-luvun kuluessa sahaa uudistettiin ja laajennettiin huomattavasti. Sahalaitosta laajennettiin 12-raamiseksi. Lisäksi rakennettiin uusi tukkiallas ja tukinnostolaite. Sahan alueelle rakennettiin uusi komea konttorirakennus sekä suuri ruokalarakennus, jossa toimi myös Oulun Osuuskaupan myymälä. Sahan henkilökuntaa varten rakennettiin kahdeksantoista 2-4 perheen asuntoa. Lisäksi rakennettiin suuri asuntoparaki sahallalla työskenteleviä poikamiehiä varten. Asuinrakennukset rakennettiin kahden kadun, Kukonkadun ja Finninkadun, varsilla. Vuonna 1923 Varjakansaarella oli asunnot liki 180 työntekijälle ja heidän perheilleen.

Varjakan sahan kukoistusaika 1920-luvulla muutti Oulunsalon elinkeinorakennetta. 1920-luvun jälkipuolella noin 45 % paikkakunnan ammatissa toimivasta väestöstä sai elantonsa sahatteollisuudesta. Varjakka oli vuoteen 1930 saakka Oulunsalon toinen keskus, jonne suuri osa paikkakunnan väestöstä keskittyi.²²

Varjakan sahallalla oli suuri vaikutus myös Keskiapiirin alueen kyläkeskuksen syntyyn. Keskiapiirin kylä muodostui Salonpään johtavan tien ja Varjakkaan johtavan tien risteykseen. Keskiapiiri oli Varjakan sahan huippuaikoina

²¹ Hannula (toim.) 1991, 25.

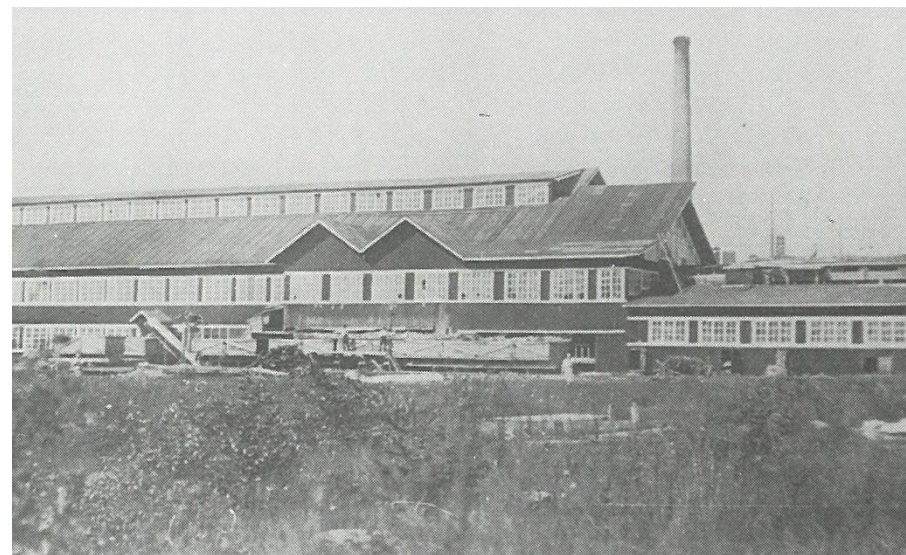
²² Hiltunen 1987, 281-293.

palveluvarustukseltaan Oulunsalon merkittävin kyläkeskus. Siellä oli parhaimmillaan kolme kauppaa, posti, poliisi ja baari, kirjasto sekä Oulunsalon ensimmäinen elokuvateatteri.²³

Sahaus- ja lastaustöissä Varjakan sahalla työskenteli 1920-luvulla vuosittain noin 500 henkilöä. Sahan huippuvuosi oli 1927, jolloin sahattiin 97 667 m³. Varjakan höyrystävän toiminta päättyi vuonna 1929 sahan voimansiirtoakselin katkeamiseen. Sahan lopettamisen taustalla vaikutti teknisen tapaturman ohella sahatavaran hinnan kääntyminen laskuun maailmanmarkkinoilla. Uleå Oy:n sahoista lakkautettiin kolme, Varjakan saha mukaan lukien, ja tuotanto keskitettiin Pateniemen sahalle.²⁴

Osa Varjakan rakennuksista siirrettiin 1930-luvulla Pateniemen sahan työntekijöiden asunnoiksi Haukiputaan Pateniemeen. Varjakansaari rakennuksiin toimi Oulu-yhtiöiden työntekijöiden kesäpaikkana vuoteen 1987 saakka, jolloin Oulunsalon kunta osti alueen. Varjakansaarella sijaitsevia rakennuksia on korjattu 1990–2010-luvuilla.

Varjakan sahan alue on kokonaisuutena määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY). Se on rakennuskannaltaan ja miljööltään parhaiten säilyneitä höyrykauden suursahan ympärille suunniteltuja sahayhdyskuntia.

Varjakan saha vuonna 1929. (Kuva Hiltunen 1987 / Oulunsalon kotiseutumuseo).

²³ Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999; Huhmo 2015, 12.

²⁴ Hiltunen 1987, 281-293.

2.3.2 Arkkitehti Harald Andersin ja Varjakan rakennukset

Arkkitehti Harald Andersin (1883-1936) opiskeli Dresdenin teknillisessä korkeakoulussa vuosina 1904–1905. Arkkitehdin tutkinnon hän suoritti Suomessa Polyteknillisessä opistossa vuonna 1907. Tutkinnon suorittuaan hän siirtyi arkkitehdiksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen.

Vuosina 1909–1917 Andersin toimi Oulun lääninarkkitehtina. Tuolloin hän suunnitteli useita rakennuksia Ouluun, kuten Neuvolarakennuksen (Uusikatu 31) (1910), Puistolan asuinkerrostalon (1910), Oulun Osuuskaupan päämyymälärakennuksen (1911) ja makkaratehtaan (1915), Kansan Tahdon konttorin (Oulun järjestötalo) (1913) ja Tuiran kirkon (1916).

Vuonna 1917 Andersin siirtyi takaisin Yleisten rakennusten ylihallituksen palvelukseen. Hän erosi virastaan vuonna 1919. Tämän jälkeen hän toimi lähinnä teollisuuden arkkitehtina Kemissä, Jyväskylässä ja Oulussa. Hänen tuolloin suunnittelemissa rakennuksissa ovat mm. Kemin Karihaarassa Kemi Oy:n tehdasalueen kupeessa sijaitsevat kaupparakennus Karila (1912), leipomo- ja lihakaupparakennus (1913) ja Pajusaassa sijaitsevat Kemi Oy:n asuintalot (1921–1922), Jyväskylän Lutakossa sijaitsevat Schaumanin vaneritehtaan konttorirakennus ja toimihenkilöiden asuinrakennus (1920–1921) sekä Oulunsalon Varjakassa sijaitsevat Uleå Oy:n rakennukset (1925–1926). Andersin toimi asemakaavaopin opettajana Teknillisessä korkeakoulussa vuosina 1925–1936.

Varjakassa sijaitsevat Andersinin suunnittelemat rakennukset muodostavat harvinaisen, varsin hyvin säilyneen kokonaisuuden, joka kertoo Varjakan sahan ja sahayhdyskunnan historiasta.

Varjakan saarella on säilynyt 14 rakennusta. Niistä yksi on siirretty Pudasjärveltä Varjakkaan. Muut ovat Andersinin suunnittelemissa. Saarella on Varjakan sahan kookas, kaksikerroksinen konttorirakennus, sahan paloasema, johon liittyy korkea torni, sekä sahan työntekijöiden asuinrakennuksia ja talousrakennuksia, kuten ulkoasukerakennuksia, sauna ja talli. Varjakan saareen liittyvässä Pyydyskarin saarella on kolme saman tyylistä rakennusta.

Harald Andersin. (Kuva Museovirasto, Historian kuvakokoelma).

Andersinin Varjakkaan suunnittelemat rakennukset edustavat tyyliltään 1920-luvun pohjoismaista klassismia. Kaikki rakennukset ovat käyttötarkoituksestaan riippumatta samanlaisella pystylomalaudalla ja valkoisilla nurkkalaudoilla verhottuja. Tyylipiirteet ovat kauttaaltaan yhtenäiset. Vaikka rakennusten käyttötarkoitukset poikkeavat toisistaan, rakennusten välillä ei ole suuria hierarkkisia eroja tyylipiirteissä. Myös ulkoasukerakennuksissa ja saunoissa on samanlaiset leveät nurkkapilasterit ja kaari-ikkunat kuin asuinrakennuksissa ja sahan konttorirakennuksessa.

Varjakan rakennukset ovat rakennusteknisesti harvinaisia. Ne on kaikki rakennettu pystyhirsirakenteisina. Rakennuksia on korjattu 1960- ja 1990-luvuilla.

”Varjakan 1920-luvun rakennusten ulkoarkkitehtuurissa ovat leimaavina harmoniset, tasapainoiset suhteet ja harkitut yksityiskohdat. Rakennuksia ikään kuin kannattelevat jyhkeät, vaakalaudoitetut, valkeiksi öljymaalatut nurkkapilasterit ja matala-profiilinen punamullattu ulkoverhouslauta muodostaa seinästä yhtenäisen pinnan, jota kookkaat ruutuikkunat jäsentävät. Laaja kattopinta, kauniisti kaartuvine räystääineen muodostaa sille plastisen vaipan. Suurikokoiset kuusiruutuiset ikkunat ovat rakennuksen ulkopinnassa. Ikkunapuitteet ovat profiililtaan hyvin sirot. Alkuperäiset sisäänkäynnit ovat muodostuneet muotoiltujen pilarien kannattamista katoksista ja ne ovat olleet olennainen osa rakennusten ulkoarkkitehtuuria, rikastuttaen sen jyhkeätä kokonaisvaikutelmaa. Detaljointi on tyypillistä 1920-luvun aihemaailmaa lehvä- ja medaljonkiaiheineen.

Sisäarkkitehtuurin olennainen piirre on tilojen selkeys, valoisuus ja avaruus, sekä kauniisti detaljoidut ovet ja porraskäytävät. ... Huonejako ei noudata symmetriaa, vaan on suunniteltu vastamaan käytännön asettamia tarpeita.”

”Varjakan 1920-luvun rakennuksissa käytettiin hyvin kattavasti pystyhirsitekniikkaa – muun muassa kaikissa ulkoseinissä, asuinrakennusten väliseinissä ja jopa paloaseman letkutornissa. Kyseisellä tekniikalla päästiin rakenteiden elämäntömyyteen ja nopeaan toteutukseen, mutta tämä edellytti rakennusosilta korkealaatuista esivalmistusta, kuivatusta ja mittatarkkuutta. ... Varjakan taloissa kuivat, höylätyt seinälankut on yhdistetty toisiinsa kielipontilla eli pystyhirsien ponttiin asetetulla rimalla. Ne on pystytetty kivijalan päällä makaavan hirsikerran varaan, ikkunoiden ylä- ja alapuolella on vaakahirsi palkkina ja makaavat hirsikerrokset on myös välipohjan kohdalla sekä räystään alla. Hirsiseinän ulkopuoli on ensin koolattu, verhottu tervapaperilla ja pontatulla pystylautaverhouksella. Sisäpuolelta hirsiseinät on

päällystetty paksulla pinkopahvilla eli ”Oulu-pahvilla”, joka on tapetoitu. Rakennusten väliseinät on tehty ohuemmasta pystylankusta samalla periaatteella. Kattorakenteet, joihin kuuluvat pystypuut, vasat, kattotuolit kannattimineen ja kitapuineen, on tehty vankasta sahatusta puutavarasta. Ne myös esivalmistettiin ja näin saatiin katto nopeasti päälle ja päästiin sisustus- ja verhoustöihin. Lamasalvostekniikasta poiketen seinäpinnat voitiin verhota heti, koska painumista ei rakenteessa tapahdu.” (Oulunsalon Varjakka, Diplomityö, Helena Hirviniemi, 1995)²⁵

Varjakansaaren rakennukset: 1 – konttorirakennus, 2 – konttorin piharakennus / ulkokuone, 3 – Pudasjärveltä siirretty asuintalo, 4 – paritalot, 5 – virkamiesten asuintalo ja käymälärakennus, 6 – paloasema, 7 – sauna, 8 – talli, 9 – sauna. (Kuva Oulunsalon Varjakansaaren sahayhdyskunta, rakennushistoriaselvitys 2013, numerointi lisätty kuvaan).

²⁵ Hirviniemi 1995, 87-91; Varjakan asemakaavaluonnos, selostus 9.5.2014, 18.

Varjakan sahan konttorirakennus. (Kuva Oulun kaupunki).

Varjakan sahan asuinrakennuksia. Saaren halki kulkevan tien varressa on viisi keskenään samanlaista paritaloa. (Kuva Oulun kaupunki).

Sahan konttorin pihapiirissä on aumakattoinen ulkohuonerakennus, jossa on käymälät. Taustalla näkyy Varjakan vanhin säilynyt rakennus, joka on siirretty Pudasjärven Petäjäkankaalta vuonna 1899. (Kuva Oulun kaupunki).

Saunarakennus. Rakennuksessa on samanlainen päädyistä aumattu katto kuin asuinrakennuksissa. (Kuva Oulun kaupunki).

Kookkaassa virkamiesten asuintalossa on ollut useita asuntoja. (Kuva Oulun kaupunki).

Varjakassa on jäljellä myös pieniä talousrakennuksia. Virkamiesten asuintalon vieressä on käymälä. (Kuva Oulun kaupunki).

Varjakan paloasema. (Kuva Oulun kaupunki).

*Varjakan sahan konttorirakennus. Arkkitehti Harald Andersinin Varjakkaan suunnittelemat ko-
meat, tyyliltään 1920-luvun pohjoismaista klassismia edustavat rakennukset ovat toimineet
Oulunsalossa esikuvina. Saman kaltaisia tyylipiirteitä näkee edelleen muutamissa alueen ra-
kennuksissa.*

2.3.3 Vaikutukset rakennettuun kulttuuriympäristöön

Varjakan sahan vaikutus näkyy Oulunsalossa monella tapaa. Aikanaan Varjakan sahan toiminta edesauttoi paikkakunnan kasvua ja kehitystä. Moni Oulunsalossa asuva oli Varjakan sahalla töissä. Sahalta saatiin tavaraa rakentamiseen. Mitä ilmeisimmin sahan alueelle 1920-luvulla rakennetut, arkkitehti Harald Andersinin suunnittelemat rakennukset nähtiin komeina ja ajanmukaisina, ja niiden mallin mukaan rakennettiin asuinrakennuksia ja talousrakennuksia myös Oulunsalon puolelle.

Oulunsalossa on säilynyt joitakin suuria ja komeita, tyyliiltään 1920- ja 1930-lukujen pohjoismaista klassismia edustavia rakennuksia, jotka ulkoasultaan muistuttavat Varjakkaan sahan alueelle 1920-luvulla rakennettuja rakennuksia. Sellaisia ovat mm. Jaakola (Kosunen) sekä Mäntyharju. Jaakola on ollut 1920-luvulta lähtien 1930-luvulle saakka Varjakan sahan omistaneen Uleå Oy:n omistuksessa. Mäntyharjun päärakennus on aikanaan tehty ”Varjakan tyyliin” ja riihen hirret on saatu Varjakan sahalta. Mäntyharjun rakennukset ovat myöhempien korjausten myötä kokeneet muutoksia. Varjakan huvila-alueella sijaitsevan Aarnelan piharakennus on komea esimerkki aikakauden arkkitehtuurista. Se muistuttaa ulkoasultaan suuresti Varjakansaarella sijaitsevaa tallirakennusta. 1920-luvun klassismiin viittaavia yksityiskohtia on myös mm. Ehnbergin vanhassa asuinrakennuksessa, joka on rakennettu vuonna 1923.

Oulunsalossa sijaitsevilla 1920- ja 1930-lukujen rakennuksissa on pohjoismaiseen klassismiin viittaavia tyylipiirteitä muutenkin. Esimerkiksi Saloila (Väärälän koulu) on tyyliiltään 1920-luvun klassismia edustava koulurakennus. Se on rakennettu koulurakennuksia varten laadittujen mallipiirustusten mukaan, joten tyylipiirteet periytyvät aikakauden koulusuunnitelmista. Varsin suurella varmuudella voidaan kuitenkin sanoa, että Oulunsalon rakennusperinteeseen pohjoismaiseen klassismiin viittaavat tyylipiirteet ja yksityiskohdat saapuivat nimenomaan Varjakan sahan alueen rakennuksista.

Varjakan sahan sahatavaraa on käytetty monissa oulunsalolaisissa rakennuksissa – luonnollisesti, kun saha oli lähellä ja sahatavaraa helposti saatavilla. Varjakan sahan merkityksestä kertoo hyvin se, että yhä edelleen näiden

rakennusten omistajat mielellään mainitsevat rakennuksessa olevan Varjakan sahan puutavaraa. Esimerkiksi Calamniuksen huvilan Käpylän eli Saunarrannan rakentamiseen on omistajan kertoman mukaan käytetty Varjakan sahalta saatua sahatavaraa ja huvilan vuonna 1916 rakennettu rantasauna oli tehty Varjakan lankuista. Osa paikallista historiaa ovat myös lankunpätkistä savilaastilla muuratut talot ja lankuista salvotut rakennukset. Rakennusteknisesti saman kaltaisia rakennuksia on myös muilla paikkakunnilla, joilla on toiminut saha.

Oulunsalossa on säilynyt myös Varjakan sahalta siirrettyjä rakennuksia. Esimerkiksi Varjakan huvila-alueella sijaitsevat Rantala ja Kesälä ovat alun perin Varjakan sahan alueen asuinrakennuksia. Rakennukset on siirretty sahan toiminnan loputtua 1930-luvulla nykyisille paikoilleen kesäasunnoiksi. Myös molempiin huviloihin kuuluvat varastorakennukset lienevät nekin sahan aikaisia.

Jaakola (Kosunen)

Jaakolan (Kosunen) pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla Salonpääntien varrella. Se on Salonpään kylän ensimmäinen pihapiiri käännyttäessä Hailuodon tieltä Salonpääntielle. Pihapiiriä hallitsee suurikokoinen mansardikattoinen asuinrakennus, joka sijoittuu nurkittain melkein Salonpääntiehen kiinni. Pihapiiriin kuuluvat asuinrakennuksen lisäksi pihaa etelässä rajaava traktorisuoja/lato, asuinrakennusta vastapäätä sijaitseva navetta-tallirakennus, pihapiirin lounaiskulmalla sijaitseva maakellari, toisella puolella Salonpääntietä sijaitseva makasiini sekä pihapiirin kaakkoispuolella sijaitseva lato/vaja. Pihapiiriä ympäröivät suurehkot peltoalueet molemmin puolin Salonpääntietä. Pelloilla on muutamia latoja.

Jaakolan tilan rakennusten ulkoasu periytyy suoraan Varjakan sahan rakennuksista. Tila oli 1920-luvulta lähtien 1930-luvulle saakka Varjakan sahan omistaneen Uleå Oy:n omistuksessa. Yhtiö rakennutti vanhemman, satulakattoisen asuinrakennuksen jatkeeksi kookkaan kaksikerroksisen, mansardikattoisen asuinrakennuksen. Samoihin aikoihin rakennettiin rakennusten tyylipiirteistä ja ulkoasusta päätellen myös maakellari ja makasiini.

Uleå Oy:n rakennuttama kookas asuinrakennus erottuu näkyvänä maamerkirakennuksena Salonpääntien varressa. Rakennuksessa on punaisiksi maalattut, lomalaudoituksella verhoillut julkisivut, listat ja vuorilaudat ovat valkoiset.

Rakennus edustaa tyyliiltään 1920-luvun klassismia ja muistuttaa ulkoasultaan hyvin paljon Varjakansaareen samoihin aikoihin rakennettuja asuinrakennuksia. Rakennuksen ikkunoita kehystävät alaosistaan kaarevat vuorilaudat ovat samanlaiset kuin Varjakan konttorirakennuksessa ja asuinrakennuksissa. Pihan puolella päädyssä on aikakaudelle ja tyyliille tyypillinen puolipyöreä kaari-ikkuna, joka on samanlainen kuin Varjakansaaren paritalojen kattoikkunat. Pihan puolella sijaitsevassa avokuistissa on klassistinen päätykolmio ja pitsimäisiä puukoristeluita, oven päällä on puolipyöreä ikkuna.

Myös talousrakennuksissa on klassismiin viittäviä piirteitä. Maakellarissa on asuinrakennuksen kanssa saman kaltainen korkea mansardikatto.

Salonpääntien toisella puolella sijaitsevan makasiinirakennuksen päädyssä on tyyliille tyypillinen puolikaaren muotoinen lunetti-ikkuna.

Asuinrakennus ja maakellari. Asuinrakennus sijaitsee näkyvästi Salonpääntien varressa. Se erottuu sekä sijaintinsa että ulkoasunsa puolesta maamerkkikohteena.

Asuinrakennuksen julkisivu pihan puolelle. Ikkunoita kehystävät samanlaiset vuorilaudat kuin Varjakan asuinrakennuksissa. Kuistin päällä on klassismille tyypillinen päätykolmio.

Mäntyharju

Mäntyharjun mansardikattoisen asuinrakennuksen on rakentanut Varjakan sahalla työskennellyt Kalle Hirvonen vuonna 1926. Asuinrakennus on aikanaan rakennettu ”Varjakan malliin”. Sen hahmossa on edelleen näkyvissä viittauksia Varjakan rakennuksiin. Rakennus on kuitenkin kokenut aikojen kuluessa uudistuksia, jotka ovat muuttaneet rakennuksen ulkoasua. Muun muassa kate ja ikkunat on uusittu alkuperäisistä poikkeaviksi. Myös nykyinen kaksikerroksinen kuisti lienee ainakin osittain uusi.

Myös joko 1920-luvun lopulla tai 1930-luvun alussa rakennetussa kolmiosaisessa puohirakennuksessa on Varjakan rakennuksille tyypillisiä yksityiskohtia. Ensimmäisessä kerroksessa ovien päällä olevat kaari-ikkunat lienevät alkuperäiset. Sen sijaan toisen kerroksen ikkunat ovat uudet, mutta vanhaan tyyliin viittaavalla tavalla kehystetyt.

Pihapiiriin kuuluva sauna on säilynyt muita rakennuksia paremmin vanhassa asussaan. Saunassa on saman kaltainen aumakatto kuin Varjakansaarella sijaitsevilla talousrakennuksissa. Tilalta purettu riihi ja heinälato oli rakennettu Varjakan sahan tavarasta.

Sauna.

Mäntyharjun asuinrakennuksessa on saman kaltainen taitekatto kuin Varjakan asuinrakennuksissa. Rakennukseen on tehty aikojen kuluessa muutoksia. Kate on uusittu palahuopakatteenksi. Kuisti lienee ainakin osittain uusi.

Puohirakennuksessa on 1920-luvun tyyliiset kaari-ikkunat. Rakennuksen ulkoasua on aikojen kuluessa uudistettu, kate ja ainakin osa ulkoverhouksesta on uusittu. Ovien päällä olevat kaari-ikkunat vaikuttavat vanhoilta. Luhdin ikkunat ovat nelikulmaiset, ne on naamioitu kaari-ikkunoiksi yläpuolella olevilla kaarevilla vuorilaudoilla.

Aarnelan ulkorakennus

Varjakan huvila-alueeseen kuuluvan Aarnelan huvilan ulkorakennus edustaa tyyliltään 1920-luvun klassismia. Rakennuksessa on peltikatteinen aumakatto. Pihan puolella julkisivun keskellä kattoa kannattavat veistetyt pilaarit. Rakennuksen nurkkia korostavat leveät nurkkapilasterit. Julkisivut on maalattu punaisiksi, listat ovat valkoiset ja ovet okrankeltaiset. Rakennuksen ulkoasu on hyvin säilynyt.

Aarnelan ulkorakennus on ulkoasultaan hyvin samankaltainen kuin Varjakansaassa sijaitseva tallirakennus.

Aarnelan ulkorakennus.

Varjakansaassa sijaitseva tallirakennus.

2.3.4 Työväestön asuinrakennukset

Varjakan sahan työväestö asui joko omissa mökeissä tai yhtiön rakennuttamissa asuinrakennuksissa.

Mökit olivat pieniä ja useimmiten sahalta saaduista lautatarpeista rakennettuja:

”Melkein kaikilla oli oma mökki. Vain poikamies saattoi asua huonemiehenä, mutta heti kun vaimo löytyi, oli saatava oma asunto. Eikä se kovin vaikeaa ollutkaan, kun vain sai mökinpaikan hankituksi. Mökin tarpeet sai kohtuuhintaan saaren sahalta. Lankun pätkää sai ostaa kuutiohintaan ja niistä työmies teki mökkinsä. ... Lankunpätkähän olivat kuin tiiliskiviä, ja latomalla niistä seinät pystytettiin. Samalla pantiin riiveiksi, ettei lämpö karannut raoista. Lauta- ja lankkutavara lattiaan ja kattoon osutettiin tietenkin sahalta ja usein sen onnistui saamaan hyvinkin edullisesti, sillä eihän mökintekijä välttämättä priimatavaraa tarvinnut, huuskolttikin kelpasi. ...

Pienihän mökki tavallisesti aina oli, vain kaksi huonetta, pirtti ja kamari sekä porstua. Muutamat tyytyivät vain pirttiin. Ajatukseksi oli laajentaa sitten joskus, mutta se jäi kyllä monien kohdalla vain ajatukseksi. Mutta hyvä oli aina oma mökki, vaikka pienikin.” (lines Myllyoja, Saaren saha)²⁶

Yhtiön asuinrakennukset sijaitsivat Varjakansaareissa sekä Varjakanniemessä Kukonkadun ja Finninkadun varsilla. Kookkaat ja komeat kahden ja neljän perheen asuintalot edustivat tyyliltään 1920-luvun pohjoismaista klassismia.

”Kukonkadun kahden perheen talot muistuttivat vielä komeaa maalaistaloa, vaikka niissäkin oli jo ylimääräistä prameutta ulko-oven porraskaiteissa, mutta Finninkadun taitekattoiset

neljän perheen talot olivat lankunpätkämökkiläisen mielestä aivan upeita. Niissä oli pitsikoristeiset verannat rakennuksen kummassakin päässä ja yläkertojen komeat ikkunat olivat ennen näkemättömiä salonpääläisessä kyläkuvassa. Kaikki talot oli maalattu punaisiksi, vain nurkkalaudat, ovien ja ikkunoiden pielet sekä verannat olivat valkoiset.” (lines Myllyoja, Saaren saha)²⁷

Varjakkaan johtavan tien varressa sijaitsevat talot siirrettiin pois 1920- ja 1930-luvulla. Niistä on jäänteenä betonisia kivijalkoja. Osa rakennuksista siirrettiin Pateniemen sahan alueelle. Varjakansaareissa on säilynyt muutamia asuinrakennuksia.

Varjakan vaikutuksesta kasvaneen Keskipiirin kylän alueella oli aikanaan paljon sahan työväestön pieniä asuinrakennuksia. Niitä näkyy vielä vuoden 1953 kartalla.

Varjakan työväestön asuinrakentamista edustavat nykyään mm. Ervastinkylän liepeillä sijaitseva Hietala ja Salonpään kylässä sijaitseva Kukkonen.

²⁶ Hannula (toim.) 1991, 25-26.

²⁷ Hannula (toim.) 1991, 26-27.

Karttaote, Varjakanniemi vuonna 1937. Kukonkadun ja Finninkadun varsilla sijaitsevat asuinrakennukset on purettu. Maastossa on edelleen jäljellä rakennusten kivijalkoja. (Kartta Varjakan asemakaavan maisemaselvitys 2014 / MML)

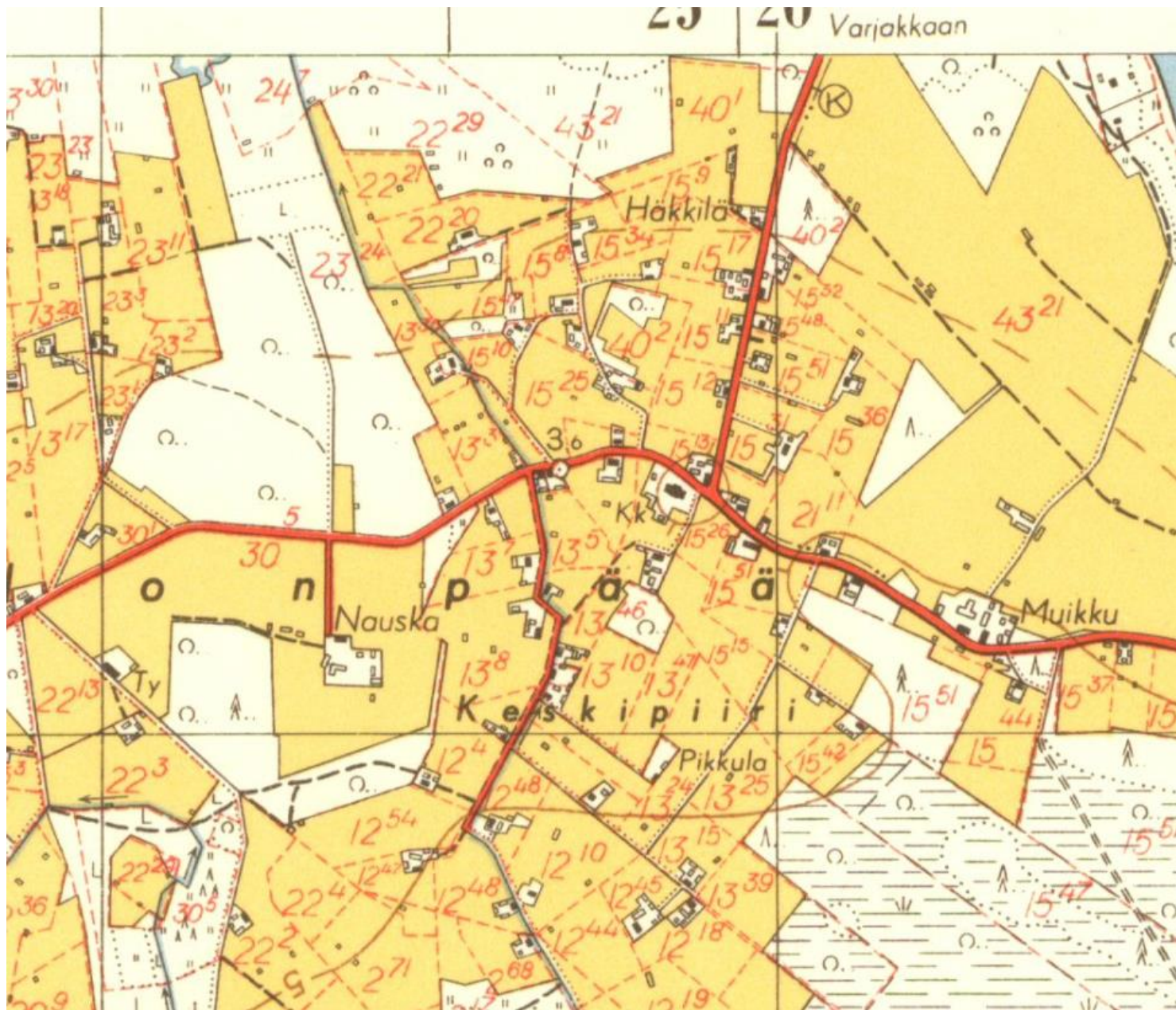
Finninkadun taitekattoisissa taloissa asui neljä perhettä kussakin. (Kuva Hannula (toim.) 1991).

Kukonkadun varrella sijaitsevilla asuinrakennuksilla oli kussakin asunnot kahdelle perheelle. Rakennukset muistuttivat komeita maalaistaloja. (Kuva Hannula (toim.) 1991).

Pateniemen sahayhdyskunnan alueella sijaitsevat Porilan mansardikattoiset asuinrakennukset on siirretty Oulunsalon Varjakasta Finninkadun varrelta 1920-luvulla. Rakennuksissa on säilynyt runsaasti alkuperäisiä detaljeja. (Kuva Riitta Kosonen 2015).

Keskipiirin kylä vuonna 1953. (Kartta MML Vanhat painetut kartat). Kartalla näkyvät vanhat tilat, Nauska ja Muikku, ovat peräisin 1700-luvulta.

Hietala

Hietalan pienikokoinen asuinrakennus on esimerkki Varjakan työntekijöiden itselleen rakentamista asuintuvista. Hietalan on rakentanut Varjakassa töissä ollut Martti Ahonen. Tila on erotettu Haapalasta vuonna 1919. Ahosten jälkeä taloa on asunut Oulu-yhtiöllä aluevartijana ollut Jaakko Anttila perheineen.

Hietalan pieni, hyvin säilynyt, neljältä sivulta rakennusten rajaama pihapiiri sijaitsee Ervastinkylän pohjoispuolella pienen pellon ja metsikön rajalla. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennus ja talousrakennuksia, mm. navetta, puohi ja sauna. Pihapiiriä on täydennetty myös uusilla rakennuksilla, mm. uudella saunalla/tuvalla. Asuinrakennus sijaitsee pihapiirin pohjoislaidalla ja sitä vastapäätä on puohi/liiteri. Navetta rajaa pihaa idässä ja vanha sauna lännessä. Uusi sauna/tupa on rakennettu asuinrakennuksen läheisyyteen, pihan ytimen pohjoislaidalle.

Asuinrakennus on valmistunut 1920-luvulla. Sitä on jatkettu 1940-luvulla. Pienessä asuinrakennuksessa on kookkaammille rakennuksille tyypillisiä piirteitä. Ikkunat ovat suuret ja räystäitä korostavat koteloinnit. Asuinrakennuksen tuvan puoleisessa päädyssä on Varjakansaarelta peräisin oleva ikkuna. Ikkunoita kehystävät vuorilaudat ovat Oulunsalolle ominaista tyyppiä, jossa ylälaudat alla kulmissa on pienet konsolit.

Hietalan pihapiiriä on aikojen kuluessa täydennetty uusilla talousrakennuksilla.

Asuinrakennuksessa on Varjakasta saatuja rakennusosia, mm. pirtin päätyikkuna on peräisin Varjakansaarelta.

Kukkonen

Kukkosen pienipiirteinen pihapiiri on esimerkki alueen vaatimattomasta rakennusperinnöstä. Pihapiiri sijaitsee Salonpääntien varrella, tien toisella puolella olevia Harjun ja Holman pihapiirejä vastapäätä. Pihapiiriin kuuluu pieni asuinrakennus, sitä vastapäätä sijaitseva pieni navetta, pihan kolmatta sivua rajaava aitta/varastorakennus, hieman taaempana sijaitseva sauna sekä pieni vaja.

Asuinrakennuksessa on satulakatto ja vaakapaneloinnilla verhoillut julkisivut. Pihan puolella on kuisti. Rakennukseen on tehty 1900-luvun lopulla tai 2000-luvun alussa uudistuksia. Ikkunat ja ulkoverhous näyttävät uusiuilta. Pihan puolella sijaitseva kuisti on uusittu, kuistille lienee sijoitettu ainakin WC/pe-sutilat kuistin toisella sivulla olevista pienistä yläikkunoista päätellen.

Piharakennukset lienee rakennettu asuinrakennuksen kanssa samoihin aikoihin, luultavasti 1920-luvun tienoilla. Pienikokoinen navetta on osittain betoniseinäinen, osittain lautarakenteinen. Aittarakennuksen pihalle avautuvassa pääjulkisivuissa on 1920-luvun klassismille tyypillistä henkeä, kuten symmetrinen sommittelu ja ovien viistot paneloinnit. Hirsirakenteisessa saunassa on rankorakenteinen eteistila/saunakamari. Saunan julkisivut on punamullattu, muut rakennukset on maalattu okrankeltaisiksi.

Kukkosen asuinrakennus näkyy Salonpääntielle.

Pihapiirissä on asuinrakennuksen lisäksi pieni navetta, aitta/varastorakennus, sauna sekä pieni vaja.

2.4 Varjakan huvilat – osa oululaista huvilarakentamisen perinnettä

2.4.1 Huvilarakentamisen historiasta

Varjakan huvilat liittyvät oululaiseen huvilarakentamisen perinteeseen. Ensimmäiset huvilat rakennettiin Varjakkaan mantereeseen puoleiselle merenrannalle 1900-luvun alussa. Tuolloin oululainen porvaristo alkoi rakentaa kesäpaikkoja hieman kaupungin ulkopuolelle. 1900-luvun alussa rakennettuja huviloita on Oulun seudulla mm. Hietasaarella, Oulujokisuistossa, Oulujoen rannoilla sekä meren rannoilla Haukiputaan Vehkaperällä ja Oulunsalon Varjakassa.

Varjakassa meren rannalla mäntyvaltaisessa kangasmetsässä sijaitsevat huvilat edustavat huvilakulttuurin kehittymistä 1900-luvun alusta 1950-luvulle. Alueen rakennuskanta muodostaa väljästi rannan tuntumaan sijoittuvan yhtenäisen kokonaisuuden.

Varjakan huvila-alueen maat olivat aluksi valtion virkataloksi perustetun Muikun tilan maita. Huvila-asukkaat saivat ostaa maat itselleen vuonna 1928. Vielä 1960-luvulla huvila-alueen elämä oli vilkasta. Huvilalaisilla oli mm. oma urheiluseura Saunarannan Toverit.²⁸

Varjakan huvila-alueella sijaitsevien rakennusten suunnittelijoista ei ole tietoja. Useimpia rakennuksia on aikojen kuluessa laajennettu ja muutettu, muuttuvien tarpeiden mukaisesti.

2.4.2 1900-luvun alun huvilat

Vanhimpia huviloita alueella ovat Käpylä eli Saunaranta (huvilakäyttöön 1907), Korkein (1903), Aarnela (1900-luvun alku), Hiekkaranta (Olaranta) (1910-luku) ja Rikula (1914-1915).

Varjakan sahan toiminnan loputtua osa alueella sijainneista työläisten asuinrakennuksista siirrettiin sahan toiminnan loppumisen jälkeen huviloiksi. Tätä kerrostumaa alueella edustavat Päiväranta (1920-1930-luku) sekä Rantala ja Kesälä (1939).

Korkein.

Aarnela.

²⁸ Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999.

Käpylä eli Saunaranta

Käpylän eli Saunarannan huvila on Kalajoelta kotoisin olevan Calamniuksen suvun huvila. Se on oululaisen kirjailijan ja kulttuurivaikuttajan Atte Kalajoen sukuhuvila. Pihapiiriin kuuluvat rantatörmällä sijaitseva huvilarakennus 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, pieni hirsiaitta vuodelta 1782, huussi sekä 2000-luvun alussa rakennetut talousrakennus ja uusi loma-asunto.

Huvilan pihapiiriin on siirretty aikojen kuluessa uusia rakennuksia, vanhoja rakennuksia on korjattu, laajennettu ja uudistettu sekä purettu ja korvattu uusilla rakennuksilla tarpeiden mukaan.

Nykyisen huvilan vanhin osa on rakennettu alun perin vanhoista hirsistä tukkikämpäksi 1800-1900-lukujen vaihteessa. Rakennuksessa pidettiin 1900-luvun alussa lihakauppaa. Huvilakäyttöön rakennus siirtyi vuonna 1907, kun paikan osti Oulun lääninvankilan tirehtööri majuri Juvelius. Vuonna 1915 huvila siirtyi Calamniuksen suvun omistukseen. Sen osti Atte Kalajoen isä Väinö Calamnius.

Huvilarakennusta on laajennettu ja korotettu useaan otteeseen 1910- ja 1920-luvuilla. Luultavasti vuonna 1909 rakennettiin itäkamari, eteinen ja keittiö. Vuonna 1916 huvilalle rakennettiin rantasauna (sittemmin purettu) ja veranta. Sauna tehtiin Varjakan lankuista. Vuonna 1924 huvilaa korotettiin ja ullakko muutettiin täyskorkeaksi tilaksi. Samalla rakennettiin meren puoleinen kuisti ja parveke ja keittiön alle kellari. Rakennukseen on käytetty vanhoja rakennusmateriaaleja, mm. vanhoja hirssiä ja Varjakan sahalta saatua sahatavaraa. Huvilarakennuksen ikkunat ovat peräisin lin pappilasta, taustalla lienee Calamniuksen suvun merkitys pappissukuna.

Pohjakaavaltaan L-kirjaimen mallisessa, kapearunkoisessa huvilarakennuksessa on sekä klassisia että nikkarityylisiä piirteitä. Rakennuksessa on huopakatteinen satulakatto ja vaakalaudoituksella verhoillut, vaaleiksi maalatut julkisivut. Pihan puolella sijainnut veranta on 2000-luvun alussa purettu ja tilalle on rakennettu muodoltaan yksinkertaisempi avoveranta, joka on samanlainen kuin rakennusta kuvaavissa vanhoissa valokuvissa. Päädyssä sijaitseva kuisti ja parveke ovat alkuperäisessä asussaan. Rakennuksen sisätiloissa on tehty Kalajoen suvun aikana lähinnä pintamateriaalien uusimisia.

Huvilarakennuksen lounaispuolella rinteessä sijaitseva hirsiaitta on siirretty pihaan vuonna 1964 Kalajoelta Käännän kylästä. Huvilalle johtavassa rinteessä sijaitsevassa uudessa talousrakennuksessa on kesäkeittiö, wc ja suihku. Talousrakennus on rakennettu paikalta pois puretun vanhemman, 1950-luvulla valmistuneen talousrakennuksen paikalle, vanhan rakennuksen hahmoa ja kokoa mukaillen.

Vanhan huvilarakennuksen vierelle on rakennettu 2000-luvun alussa uusi moderni loma-asunto, jossa on mm. saunatilat. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Pave Mikkonen.

Huvilarakennus, taustalla uusi loma-asunto.

Huvilarakennus.

Aitta.

Meren puoleinen julkisivu. Ikkunat ovat keskenään eri kokoisia. Rakennuksesta näkyy, että sitä on laajennettu useassa vaiheessa.

Uusi lomarakennus sijaitsee rinteessä huvilan vieressä.

2.4.3 Jälleenrakennuskauden huvilat

Sotien jälkeen 1940-luvulla ja 1950-luvulla huvila-alueelle rakennettiin rintamalla palanneiden miesten toimesta pieniä kesähuviloita. Rintamamiesten alkujaan itselleen rakennuttamia kesäasuntoja ovat Myrskyranta (1943), Koivuranta (1949), Kotiranta (1949) ja Metsäpirtti (1950-luku).

1940- ja 1950-lukujen huvilat edustavat alueella jälleenrakennuskaudelta periytyvää lomarakentamisen perinnettä. Rakennusten ominaispiirteet ovat aikojen kuluessa muuttuneet, kun pienikokoisia huvilarakennuksia on laajennettu ja uudistettu ja pihapiiriin on rakennettu uusia rakennuksia uusiin käyttötarkoituksiin.

Kotiranta on hyvä esimerkki alkujaan sotien jälkeen rakennetusta, aikojen kuluessa vähitellen rakentuneesta kokonaisuudesta. Huvilan pihapiiriä on muuttanut myös ajan kuluessa pikkuhiljaa kauemmaksi hivuttautuva rantaviiva.

Koivuranta.

Metsäpirtti

Kotiranta

Kotiranta on edustava, 1950-luvun pienimittakaavaisesta loma-asuntorakentamisesta kertova kokonaisuus. Pihapiiriin kuuluu useita 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa valmistuneita rakennuksia. Pihassa on komeita maisemapuita.

Kotiranta on rakennettu Muikun tilasta erotetuille maille, samoin kuin muutkin naapurustossa sijaitsevat huvila-alueen rakennukset. Rakennukset on rakennuttanut Pohjolayhtiön toimitusjohtajana toiminut Eero Salo. Salo oli sodasta palannut veteraani, kuten monen naapurustossa sijaitsevien kesäasuntojen rakennuttajista. Kotirannan rakennukset on rakentanut paikallinen taitava puuseppä, Karinkanta.

Kotirannan rakennuksista vanhin on vuonna 1947 valmistunut lapekattoinen puoji, joka on nykyään varastokäytössä. Rakennuksen päädyssä omaleimaisena piirteenä erottuu nykyisen omistajan lisäämä funkistyylinen pyöreä ikkuna. Seuraavana on valmistunut hirsirakenteinen saunakamari/pikkupuoli vuonna 1948. Rakennuksen hirret on tuotu suvun mailta Hailuodosta ja kuljetettu paikalle jäitä pitkin. Rakennuksen edustalla meren puolella on koko rakennuksen levyinen lasiveranta. Sen paikalla oli alun perin avoveranta, joka lasitettiin 1953-1954. Nykyinen päämökki on rakennettu vuosina 1948-1949. Rakennus on alkujaan ollut nykyistä matalampi, loiva satulakatto on korotettu nykyisten asukkaiden toimesta. Omaleimaisina piirteinä rakennuksessa erottuvat meren puolella sijaitseva lasitettu veranta ja nurkassa sijaitseva leveä maisemaikkuna.

Savusauna on valmistunut vuonna 1957 tai 1958. Saunaa on myöhemmin kunnostettu. Saunan takana on arkkitehti Uki Heikkisen suunnittelema ulkotakka. Sen ulkoasu on muuttunut kunnostuksen myötä. Alkujaan takka on ollut koristeltu värikkäällä lasimurskeella. Saunan takana on vuosien 1962-1963 tienoilla rakennettu venevaja, joka on aikanaan sijainnut ihan rannassa – ranta on nykyään maankohoamisen seurauksena huomattavasti kauempana kuin 1900-luvun puolivälissä. Venevajan takaa on purettu pois tulisijallinen rakennus vuoden 2015 jälkeen. Lisäksi pihapiiriin kuuluu sisääntulotien varressa sijaitseva autotallirakennus 1950-luvulta.

Asuinmökki.

Saunakamari/pikkupuoli. Taustalla näkyy päämökki.

2.5 Oulunsalon koulut

2.5.1 Oulunsalon kansakoulut

Oulunsalon kansakoulu aloitti toimintansa lokakuussa 1881 Ala-Kaakisen talossa. Koulussa oli 31 oppilasta. Opettajana oli Katariina Kaakinen. Koulu toimi alkuun yksityisillä varoilla. Se kunnallistettiin vuonna 1884.²⁹

Oulunsalossa ensimmäinen koulurakennus on Kirkonkylän kansakoulu, nykyinen Valkea koulu. Mallipiirustusten pohjalta rakennettu koulurakennus on valmistunut vuonna 1887. Kunnan pohjoisosaan Ervastian talojen seudulle rakennettu Ervastian kansakoulu aloitti toimintansa vuonna 1905. Varjakan sahayhdyskunnan kasvun myötä Ervastian koulu kävi kuitenkin pian ahtaaksi. Varjakan lähialueen koululaisia varten perustettu Keskipiirin kansakoulu aloitti toimintansa Muikun talossa vuonna 1916. Oma koulurakennus valmistui vuonna 1917.³⁰

Oppivelvollisuuslain tultua voimaan Oulunsaloon perustettiin kaksi uutta kansakoulua, Kylänpuolen kansakoulu ja Salonpään kansakoulu. Kylänpuolen koulu aloitti toimintansa vuonna 1921 Särkelässä. Oma koulutalo valmistui vuonna 1928 (tai 1929). Salonpään kansakoulu toimi alkuun vuokrahuoneissa Siekkisen talossa. Oma koulutalo valmistui Kukkosen pellolle vuonna 1922.³¹

Oulunsalossa toimi 1900-luvun alkupuolella kaikkiaan viisi kansakoulua: Kirkonkylän kansakoulu (nykyinen Valkea koulu), Ervastian kansakoulu, Keskipiirin kansakoulu (tunnettu myös nimellä Salonpään koulu), Kylänpuolen kansakoulu (tunnettu myös nimillä Saloila ja Väärälän koulu) ja Salonpään kansakoulu. Kirkonkylän koulun yhteyteen valmistui uusi kivistinen koulurakennus vuonna 1958.

1960-luvun lopulla koulupiirejä yhdistettiin ja kyläkouluja lopetettiin. Koulu-toiminta loppui Ervastian, Kylänpuolen ja Salonpään kansakouluissa. Toimintaan jäivät Kirkonkylän kansakoulu ja Salonpään kansakoulu, joka tunnettiin aiemmin nimellä Keskipiirin kansakoulu. Salonpään Keskipiirin kansakoulun yhteyteen valmistui uusi koulurakennus vuonna 1971 ja Kirkonkylän koulua laajennettiin uudella koulurakennuksella vuonna 1978. Peruskouluun

siirryttiin vuonna 1974 ja Kirkonkylän ja Salonpään kansakoulut muuttuivat ala-asteen kouluiksi. Yläastetta varten valmistui Pitkäkankaalle uusi koulurakennus vuonna 1983.³²

Kaikki kansakouluiksi alkujaan rakennetut rakennukset ovat edelleen olemassa. Niistä ainoastaan Kirkonkylän valkea koulu on edelleen koulukäytössä. Ervastinkylän koulu on ollut vuodesta 1971 lähtien Oulunsalon Salonpään rauhanyhdistyksen käytössä. Salonpään kansakoulu on toiminut monessa käytössä, mm. veneveistämönä ja bändien harjoittelutilana. Koulurakennus on nykyään asuinkäytössä. Myös Kylänpuolen kansakoulu on asuinkäytössä. Keskipiirin kansakoulussa koulukäyttö on loppunut vuonna 2020.

Vuonna 1928 rakennettu Kylänpuolen kansakoulu (Väärälän koulu) on muutettu asuinkäyttöön 1980-luvulla. Muutoksen seurauksena avoin koulun piha on vähitellen muuttunut istutetuksi puutarhaksi.

²⁹ Hiltunen 1987, 406-408.

³⁰ Hiltunen 1987, 408-411.

³¹ Hiltunen 1987, 412.

³² Hiltunen 1987, 416.

Kirkonkylän valkea koulu

Kirkonkylän Valkeana kouluna tunnettu kansakoulu on Oulunsalon ensimmäinen koulutalo. Koulurakennus valmistui pitkällisen vastustuksen jälkeen Kirkonkylälle Remeksen maille vuonna 1887. Koulurakennus rakennettiin talokootoinä.

Kirkonkylän Valkea koulu on yksikerroksinen hirsirakenteinen, harjakattoinen rakennus. Rakennuksessa on luonnonkivisokkeli ja vaakalaudoituksella verhoillut vaaleiksi maalatut julkisivut, katteena on tiilikate. Pihan puolella on kaksi umpikuistia, kuistien ikkunoissa on sirot vinoruutukoristelut. Koulutilojen ikkunat on aikojen kuluessa uusittu, ullakkokerroksessa rakennuksen päädyissä ikkunat ovat vanhat, mahdollisesti alkuperäiset. Rakennuksessa on jäljellä paljon alkuperäisiä rakennusosia ja sillä on vahva identiteetti.

Valkean koulun vieressä vanhan koulun pihapiirin etelälaidalla on vuonna 1958 rakennettu kaksikerroksinen julkisivuiltaan rapattu kansakoulurakennus, kivikoulu. Rakennuksen julkisivuissa on aikakaudelle tyypillisiä yksityiskohtina puhtaaksi muurattuja tiilipintoja.

Koulua on laajennettu jälleen Oulunsalon väestöräjähdyksen mainingeissa vuonna 1978. Tuolloin valmistuneen yksikerroksisen peruskoulun on suunnitellut arkkitehti Risto Harju. Tätä uusinta rakennusta on peruskorjattu ja laajennettu vuonna 2007, suunnittelusta on vastannut Arkkitehtitoimisto Karsikas Oy.

Oulunsalon kirkonkylän koulu on Oulunsalon kunnan tarinan kannalta merkittävä keskus koulu. Koulualueeseen kuuluu Valkean koulun lisäksi kaksi uudempaa, vuosina 1958 ja 1978 rakennettua koulurakennusta. Eri-ikäiset koulurakennukset muodostavat yhdessä kerroksellisen kokonaisuuden.

Kansakoulurakennus vuodelta 1887.

Kivikoulu on valmistunut vuonna 1958.

2.5.2 Pitkäkankaan yläaste

Oulunsalossa siirryttiin peruskoulujärjestelmään vuonna 1974. Sen jälkeen Oulunsalon ja Kempeleen kuntien yhteinen yläasteen koulu toimi alkuun muutaman vuoden ajan Kempeleessä. Väkiluvun kasvaessa 1970-luvulla erittäin nopeasti Oulunsaloon perustettiin oma yläasteen koulu vuonna 1981. Yläasteen tarpeita varten valmistui Pitkäkankaalle oma koulutalo vuonna 1983.³³

Pitkäkankaan yläasteen yhteyteen muodostui myöhemmin koulukeskus, johon kuuluvat peruskoulun ala-asteen ja yläasteen koulut. Pitkäkankaan koulukeskuksen vanhimmat osat ovat edustava esimerkki 1980-luvun koulu-suunnittelusta. Kaksikerroksinen koulu pientaloalueen sydämessä erottautuu maamerkinä ympäristöstään. Se on tärkeä osa Oulunsalon kunnan Oulun koulu -aatemaailman sävyttämää rakennuskantaa sekä yksi Oulun koulun merkkirakennuksista.

Oulunsalon yläasteen suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen Oy. Arkkitehti Heikki Taskinen ansioitui eritoten peruskoulurakennusten suunnittelun uudistajana ja uranuurtajana. Taskinen huomioi suunnittelussaan vuosina 1972-1977 toteutetussa peruskoulu-uudistuksessa määritellyt oppimistavoitteet ja keskittyi koulurakennuksen ja ympäristön yhtenäisyyteen. Hän merkitsi suunnitelmiinsa tarkasti rakennusten pienimmätkin yksityiskohdat persoonallisella käsialalla ja pyrki erkaantumaan arkkitehtuuria ohjanneista vanhanaikaisista asenteista ja byrokraattisuudesta. Taskiselle myönnettiin vuonna 1984 valtion rakennustaidepalkinto ansioistaan koulurakennusten suunnittelijana.

Pitkäkankaan koulukeskus on rakentunut useassa vaiheessa. Koulukeskuksen ensimmäinen rakennus – Oulunsalon yläaste – valmistui vuonna 1983. Rakennusta jatkettiin vuonna 1985 siipirakennuksella, johon sijoitettiin ala-aste. Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen Oy:ssa yläasteen suunnittelua hoiti arkkitehti Martti Karsikas.

Arkkitehtitoimisto Karsikas Oy:n suunnittelema laajennus- ja muutostyö valmistui vuosina 1996-2009. Rakennukseen tehtiin peruskorjaus vuonna 1998.

Opetus- ja erityistiloja laajennettiin ja muutettiin vuosina 2001-2007 niin ikään Arkkitehtitoimisto Karsikas Oy:n suunnitelmien mukaan.

Kaksikerroksiset koulurakennukset rajaavat keskelleen mittakaavaltaan viihtyisiä ulkotiloja. Rakennusten julkisivut ovat punatiiltä, yksityiskohdissa on käytetty pystypaneelia sekä vaaleaa rappausta. Rakennusten detaljointi on rikasta. Rakennusten päätyjä ja sisäänkäyntejä on korostettu erilaisin torni- ja katosaihein. Koulun piha-alueella sijaitsevat varastot, leikkimökit, paviljongit ja katokset on kaikki tarkkaan suunniteltuja ja tärkeä osa koulukokonaisuutta.

Pitkäkankaan koulukeskus.

³³ Hiltunen 1987, 416.

2.5.3 Oulunsalon lukio

Oulunsaloon perustettiin oma lukio vuonna 1988. Oulunsalon kunta oli kasvanut voimakkaasti 1960-luvulta lähtien. Kasvu näkyi myös oman lukion tarpeena. Lukion myöntäminen Oulunsalon kunnalle oli aikanaan merkittävä asia, joka vaikutti kunnan statukseen. Kunnassa oltiin halukkaita panostamaan uuden lukiorakennuksen suunnitteluun. Lukion tilojen lisäksi rakennukseen haluttiin kulttuuri- ja edustustiloja.

Oulunsalo-talo on valmistunut vuonna 1993 Oulunsalon koulutus-, kulttuuri- ja kongressikeskukseksi. Rakennuksessa toimii Oulunsalon lukion lisäksi taideinstituutti ja nuorisotalo. Oulunsalo-talo edustaa postmodernistista arkkitehtuuria. Rakennus ei ole tyypillisintä Oulun koulun arkkitehtuuria. Se liittyy kuitenkin Oulunsalon kuntaan 1980-luvulla ja 1990-luvun vaihteessa rakennettuun laadukkaaseen julkiseen rakentamiseen. Rakennus on monimuotoinen ja rikkaasti detaljoitu.

Rakennuksen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Ilpo Väisänen Oy. Arkkitehti Ilpo Väisänen oli ollut mukana jo useiden Oulunsaloon 1980-luvulla rakennettujen julkisten rakennusten, kuten Oulunsalon kunnantalon ja Saloilan päiväkodin, suunnittelussa.

Oulunsalo-talon lähtökohtana oli suunnitella valtion osarahoittamat lukiotilat siten, että niitä pystyttäisiin käyttämään myös korkeatasoisina kulttuuri-tiloina. Oulunsalo-talon tilaohjelman kehiksenä oli aikansa normien mukainen lukion tilaohjelma, jonka mukaan Opetusministeriön hyväksymä rakentamisrahoitus määräytyi. Tilaohjelman mukaisesti tilojen koot määrittyivät oppilasmäärien mukaan. Tämän lisäksi Oulunsalon kunta sitoutui kustantamaan arviolta 100 m² ylimääräistä aulatilaa, jotta salien kulttuurikäyttöä varten saataisiin riittävät yleisön lämpiötilat. Pääaulaa oli tavoitteena käyttää myös näyttelytilana.

Tilaohjelmaan sisällytettiin uuden lukion tilojen lisäksi myös kansalaisopiston tiloja ja nuorisotiloja. Tavoitteena oli, että eri toimintoja rakennukseen kytkeväällä saataisiin alueelle lisää yhteisöllisyyttä, koko talon iltakäyttö vilkastuisi ja tilojen rinnakkaiskäytöllä saataisiin synergiaetuja. Oulunsalo-talolle ei

haettu varsinaisesti erityistä kulttuuri- tai kongressikäyttöä, vaan toimivia tiloja kaikenikäisten oulunsalolaisten käyttöön.

Oulunsalo-talossa on järjestetty sen valmistumisen jälkeen useita erilaisia kulttuuritapahtumia ja konsertteja. Merkittävin niistä on ollut vuotuinen Oulunsalo Soi -festivaali. Oulunsalo Soi sai alkunsa Oulunsalon kunnan halusta kasvattaa alueen imagoa lentokentän läheisyydessä olevana kulttuurikuntana. Pianisti Izumi Tateno konsertoi Oulunsalon koululla ensimmäisen kerran vuonna 1996. Vuonna 1998 järjestettiin ensimmäinen Oulunsalo Soi -musiikkijuhla, jonka taiteellisena johtajana Tateno toimi kymmenen vuoden ajan.³⁴

Oulunsalo-talo, jossa toimii myös Oulunsalon lukio.

³⁴ Ojutkangas 2021.

2.6 Oulunsalon lentoasema

Oulun lentoasema sijaitsee Oulunsalossa. Lentoaseman olemassaolo näkyy alueella kaikkialla. Lentoasemalle johtava linjaukseltaan suoraviivainen Lentokentäntie jakaa Oulunsalon taajaman kahteen osaan. Lentokentäntieltä avautuvat näkymät hahmottuvat Oulunsalon identiteetin kannalta merkittävänä. Tieympäristön suunnittelussa on kiinnitetty huomiota toisaalta Oulunsalon keskustan toiminnalliseen rakenteeseen, toisaalta tieympäristön merkitykseen paikkakunnan näyteikkunana Ouluun saapujille.

2.6.1 Lentokenttä ja sen historia

Oulun lentokenttä sijaitsi vuodesta 1937 lähtien Oritkarissa. Kentällä oli neljä ristikkäistä 600 m pituista kiitotietä. Kenttä kävi kuitenkin pieneksi lentokoneiden koon ja painon kasvaessa. Vuonna 1939 TVH ryhtyi tekemään alustavia tutkimuksia uuden lentokentän rakentamista varten, mutta sota keskeytti työn eikä kentälle ehditty määrittää uutta paikkaa. Rauhan palattua uuden lentokentän suunnittelua jatkettiin. Kentän sijoituspaikkatutkimuksissa käytiin läpi kymmenen paikkaa, joista kolme sijaitsi Oulussa, kolme Oulujoen kunnassa ja muut Haukiputaalla, Kempeleessä, Kiimingissä ja Oulunsalossa. Lopulta vaihtoehtoisiksi kentän paikoiksi esitettiin joko Oulunsaloo tai Haukiputaan Virpiniemeä. Valtioneuvosto vahvisti TVH:n lausuntoon tukeutuen päätöksen lentokentän rakentamisesta Oulunsaloon 1.12.1949.

Lentokentän rakentaminen aloitettiin päätöksen jälkeen välittömästi. Kentän ensimmäinen vaihe valmistui vuonna 1953. Siihen kuuluivat 1 280 metrin pituinen sorapäällysteinen kiitotie ja parakista kunnostettu vaatimaton, kamioon lämmitettävä asemarakennus. Kentän vihkiäiset pidettiin 30.6.1953. Kentälle saapui Helsingistä kutsuvieraita kuljettanut matkustajakone DC-3 ”Kuikka”.

Vuonna 1953 avattu Oulun lentoasema ei kuitenkaan vastannut kaikkia hyvän lentokentän vaatimuksia. Voimakkaiden sivutuulien vuoksi kentälle laskeutuminen oli usein haastavaa. Vuonna 1955 saatiin valmiiksi toinen 1 080 m pituinen ristikkäinen kiitotie.

Kiitoteitä laajennettiin ja parannettiin 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla. Vuosina 1957-1958 pääkiitotietä jatkettiin 2 000 metrin pituiseksi ja se päällystettiin tervasoralla. Vuonna 1965 pääkiitotie oli jo 2 500 metrin pituinen, päällysteenä oli asfalttibetoni. Vuonna 1958 lentokentälle valmistui uusi hallintorakennus, johon sijoittuivat Aero Oy:n matkustaja- ja yleisöpalvelu sekä lennonvarmistus. Samoihin aikoihin valmistuivat uusi lentokonesuoja ja henkilökuntaa varten rakennetut 12 asuntoa.

Vuonna 1958 rakennettu lentoasemarakennus kävi kuitenkin pian ahtaaksi lentoliikenteen kasvaessa ja matkustajamäärien lisääntyessä. Vuonna 1973 otettiin käyttöön uusi matkustaja-asema, jonne sijoitettiin matkustajapalvelu kokonaisuudessaan. Rakennuksen suunnitteli arkkitehtitoimisto K. Ström & O. Tuomisto, joka suunnitteli myös Helsinki-Vantaan uuden terminaalin vuonna 1969.

Matkustajaterminaalia laajennettiin merkittävästi vuonna 1994. Laajennuksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen. Matkatavaroiden käsitteilytiloja laajennettiin vuonna 2002. Matkustajaterminaalia laajennettiin vuosina 2009-2012. Tuolloin rakennettiin mm. koneisiin johtavat matkustajasillat.³⁵

Vuonna 2020 Oulun lentoasemalla oli yksi asfaltilla päällystetty kiitotie, pituudeltaan 2 500 metriä.³⁶ Poikittainen kiitotie poistettiin käytöstä 2000-luvun alussa.

³⁵ Hiltunen 1987, 311-317.

³⁶ AIP Suomi, EFOU – Oulu. <https://www.ais.fi/ais/aip/fi/index.htm> (luettu 20.10.2020).

2.6.2 Lentoaseman rakennukset

Matkustajaliikenteen terminaali on käyttötarkoituksensa puolesta kenties merkittävin Oulun lentoaseman rakennuksista. Terminaalirakennusta on aikojen kuluessa muutettu ja laajennettu useaan otteeseen, lentoliikenteen lisääntymisen ja muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Nykyisen terminaalirakennuksen vanhin osa on valmistunut vuonna 1973. Rakennusta on sen jälkeen laajennettu vuosina 1994, 2002 ja 2009-2012.

Lentoaseman rakennukset ovat edustavia esimerkkejä modernista oulunsalolaisesta arkkitehtuurista. Ne edustavat samaa suunnitteluasennetta ja aikakautta kuin Lentokentäntien varrelle rakentuneeseen yrityskylään kuuluvat toimitilarakennukset.

Nykyinen lennonjohtotorni on vuodelta 1996. Torni on merkittävä maamerkkikohde, joka näkyy Oulunsalon laakeassa maisemassa kauas. Se sijaitsee Lentokentäntien päätteellä ja näkyy tietä pitkin kauas, viestien saapumisesta lentokentälle.

Lentoasemalla on historiallista arvoa Oulun lentoasemana. Se on Oulunsalon identiteetin kannalta merkittävä kokonaisuus. Lentoasemalla on myös imagomerkitys, Ouluun lentoteitse saapuville se on ensimmäinen kosketus Oulun kaupunkiin.

Lentoasema on ajan mittaan kehittyvä ja muuttuva kokonaisuus. Sille on ominaista eri aikoina rakennetuista rakennuksista ja niiden muutoksista muodostuva kerroksellisuus. Alue elää tulevaisuudessakin muuttuvien tarpeiden mukaan.

Oulunsalon lentoasema 1970-1980-lukujen tienoilla, uuden matkustajaterminaalin valmistamisen jälkeen. (Kuva Hiltunen 1987 / Oulun lentoaseman kokoelma).

Matkustajaterminaali vuonna 2020. Vanhan terminaalin hahmo (kuvassa etualalla sisäänkäynnin kohdalla) erottuu edelleen osana kokonaisuutta.

Lentokentän terminaalirakennus on siluutiltaan matala ja pitkä. Julkisivussa vuorottelevat lasi ja maalattu teräs. Kiitotien puolella eri aikoina rakennetut osat eivät erotu toisistaan yhtä selvästi kuin sisääntulopuolella.

Terminaalirakennuksen kiitotien puoleista julkisivua rytmittävät polveilevat, keskenään hieman vaihtelevan korkuiset eri aikoina rakennetut laajennusosat ja matkustajasillat. Taustalla näkyy lennonjohtotorni.

Lennonjohtotorni, terminaalirakennus ja hangaari (taustalla).

Lennonjohtotorni sijaitsee näkyvällä paikalla Lentokentätien päätepisteessä.

2.6.3 Lentokentäntie

Oulun lentokentälle Oulunsalon taajaman läpi kulkeva Lentokentäntie on valmistunut vuonna 1954.³⁷ Lentokentätien ja sen ympäristön nykyinen ilme on syntynyt vuosina 1987 ja 1995 järjestettyjen ideakilpailujen pohjalta.

Oulunsalon kunta järjesti kutsukilpailun kunnan keskustaa jakavan Lentokentätien ympäristön suunnittelemisesta syksyllä 1987. Kilpailuun kutsuttiin neljä työryhmää, joissa tuli olla mukana maisema-arkkitehti sekä arkkitehti, jolla on kokemusta maankäytön suunnittelusta. Kilpailun voitti ehdotus "Owla Sala", jonka tekijöinä olivat maisema-arkkitehti Terttu Kurttila ja arkkitehti Timo Takala.³⁸

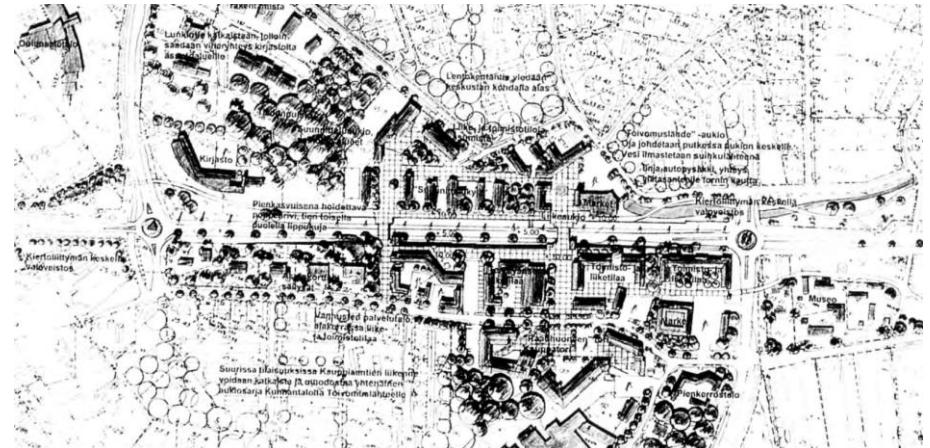
Tielaitos, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulunsalon kunta, Kempeleen kunta ja Oulun kaupunki järjestivät keväällä 1995 Lentokentätien ja sen lähiympäristön suunnittelemisesta yleisen pohjoismaisen ideakilpailun. Suunnittelualueeseen kuului 1980-luvun kilpailua laajempi alue, joka ulottui lentokentältä Oulun kaupungin puolelle valtatielle 4 asti. Kilpailun voitti ehdotus "Liito ja sukellus", jonka tekijöinä olivat arkkitehdit Antti Huttunen, Jyrki Kauhanen ja Arja Sippola sekä diplomi-insinööri Heimo Liikamaa. Liikennesuunnittelijoina olivat diplomi-insinöörit Juhani Niva ja Jorma Leskinen, ympäristösuunnittelijana oli maisema-arkkitehti Gunnar Suikki.

Tielaitos laati vuosina 1995-1997 Lentokentätien yleissuunnitelman. Siinä lähtökohtana oli ideakilpailun voittaneessa ehdotuksessa esitetty ajatus, jonka mukaan Lentokentäntie "sukeltaa" taajaman keskustan kohdalla kiertävään. Tien parannus valmistui vuoden 2003 kesällä.³⁹

Tienparannustöiden tavoitteena oli osaltaan kehittää Lentokentäntiestä käyntikortti, jonka perusteella ilmatietä tuleva mieltää Oulun seudun korkeatasoisena teknologian ja osaamisen keskuksena.

Vuoden 1987 kilpailun voittaneessa ehdotuksessa "Owla Sala" Oulunsalon taajaman keskusta muodostuu Lentokentätien varrelle tihentymän, joka tukeutuu vanhaan kirkon ohi johtavaan maantiehen (nykyiseen Jääsköntie – Kauppiantie).

Vuoden 1995 kilpailun voittanut ehdotus "Liito ja sukellus". Suunnitelmassa on esitetty Lentokentäntielle kiertoliittymät, joiden keskelle sijoittuvat valoveistokset.

Kolmeen Lentokentätien neljästä kiertoliittymästä rakennettiin ympäristöteokset oululaisille arkkitehtiopiskelijoille suunnatun kilpailun tulosten pohjalta. Jokaiselle kiertoliittymälle oli suunniteltu oma ilmeensä, mikä auttaa

³⁷ Hiltunen 1987, 232.

³⁸ Takala 2016, 9.

³⁹ Takala 2016, 12.

myös suunnistautumisessa. Ympäristöteoksiin oli suunniteltu viittauksia alueen ja paikkakunnan identiteettiin ja erityispiirteisiin.

Ensimmäisessä kiertoliittymässä, joka sijaitsee Hailuodontien risteyksessä, on silloisen arkkitehtiylioppilaan Ville Tervaojan suunnitelmien mukaan tehty teos Poiju. Teos muodostuu kivisestä kummusta, jonka laella on valaistu metallipaalu. Teokseen liittyy merelle viittaavia mielikuvia.

Kylänpuolentien risteyksessä sijaitsevan toisen kiertoliittymän keskellä oli silloisen arkkitehtiylioppilaan Outi Niskasen suunnittelema teos Tuulipussilegiiona. Lentokenttään viittaavaan teokseen kuului 16 salkoa, joissa liehui 15 valkoista ja yksi oranssinpunainen tuulipussi. Teos on poistettu kiertoliittymästä.

Kolmannessa, Karhuojantien risteyksessä sijaitsevassa kiertoliittymässä on silloisen arkkitehtiylioppilaan Nina Väistön teos Valopensas. Se muodostuu kahdesta suorakulmaisesta teräslaatikosta, joiden sisällä kasvaa pensaita.

Ympäristöteosten ohella Lentokentäntien varressa panostettiin ympäristön laatuun ja yksityiskohtiin.

Lentokentäntie on Oulunsalon ja Oulun identiteetin kannalta merkittävä liikenneväylä. Tieympäristön laatu ja tieltä avautuvat näkymät rakentavat Ouluun saapuvalla ensimmäiset mielikuvat paikkakunnasta. Tietä ympäröivillä alueilla rakentaminen jatkuu edelleen. Näillä alueilla ympäristön laatu tavoitteet ohjaavat rakentamista jatkossakin.

Sukellus. Taajaman keskustan kohdalla tie sukeltaa kevyen liikenteen sillan alitse. Lummintien varressa sijaitsevien toimitilarakennusten kapeat päädyt näkyvät maamerkkikohteena tiemaisemassa. Niiden takana näkyy Kauppakeskus Kapteenin kaareva julkisivu. Tien päätteenä erotuu lennonjohtotorni.

Valopensas.

2.7 Asuinalueet

Oulunsalon asukasluku kasvoi voimakkaasti 1960-luvulta lähtien. Kasvu näkyi taajamakuvaissa kirkonkylää ympäröiville alueille rakentuneina asuinalueina. Asuinalueille rakennettiin pääasiassa pientaloja ja rivitaloja.

2.7.1 Kirkonseudun asemakaava 1970

Oulunsalon kunta vastasi 1960-luvun kuluessa kasvaneeseen tonttikysyntään hankkimalla laajoja maa-alueita omistukseensa ja tarjoamalla runsaasti omakotitalotontteja halukkaille rakentajille. Kirkonseudulle ja sitä ympäröiville alueille laadittiin Kirkonseudun asemakaava. Arkkitehti Ossian von Konowin laatima, 3.2.1969 päivätty asemakaava vahvistettiin 11.5.1970.

Asemakaavassa Kirkonseudusta tehtiin Oulunsalon selkeä keskusta. Sitä ympäröivää maatalousmaisemaa pyrittiin tiivistämään kaupunkimaisemmaksi alueeksi. Asemakaavassa oli 477 omakotitalon rakennuspaikkaa ja 266 rivitaloasuntoa. Keskustaan varattiin tilaa myös kolmelle seitsenkerroksiselle tornitalolle. Kerrostalot eivät kuitenkaan toteutuneet. Niitä varten varatulle korttelialueelle 52 Kauppiaantien varrelle rakennettiin 1980-luvun alussa Oulunsalon kunnantalo.⁴⁰

Kirkonseudun asemakaavan mukaan rakennettiin kirkonkylän keskustan ympärillä sijaitsevat Päälyllystän, Kouran ja Öörnin alueet. Asuinalueilla on pääasiassa omakotitaloja ja rivitaloja. Päälyllystän tiet on nimetty hyötykasvien mukaan, alueella sijaitsevat mm. Juurikastie, Vihannestie, Nauriskuja, Porkkanakuja ja Retiisikuja. Kouran ja Öörnin alueilla on historiaan viittaavia nimiä, kuten Pappilantie, Kourankuja ja Öörnintie, sekä mausteyrttien nimiä, kuten Neilikkakuja, Kuminakuja, Kanelikuja, Maustetie ja Salviatie.

Oulunsalon ensimmäinen asemakaava, kaava-alueiden sijainti. (Kuva Takala 2016).

Asemakaavaan liittyi puutarha-arkkitehti Aina Harju-Söderbergin laatima vihersuunnitelma. (Kuva Takala 2016).

⁴⁰ Krogius 2013, 9-10; Takala 2016, 5.

2.7.2 Pitkäkankaan asemakaavat 1981-1991

Kunnan asukasmäärän kasvu jatkui 1980-luvulla. Alkuperäinen asemakaava ei riittänyt niin pitkälle kuin sitä laadittaessa oli arvioitu.

Pitkäkankaan alueelle lentokentän sivukiitotien melualueen pohjoispuolelle kaavoitettiin uusi asuinalue kolmessa vaiheessa 1980-luvun kuluessa. Kaavojen laatimisesta vastasivat arkkitehti Aarne Tarumaa, joka laati Pitkäkankaan I vaiheen asemakaavan (16.12.1981, vahvistettu 24.5.1982) ja arkkitehti Ilpo Väisänen, joka laati Pitkäkankaan II ja III vaiheen asemakaavat (28.6.1985, vahvistettu 27.10.1986 ja 22.10.1990, vahvistettu 13.5.1991).⁴¹

Pitkäkankaan alueelle laadittiin vuonna 1980 kaavarunko, jonka valtuusto hyväksyi 6.4.1981. Kaavarungossa Pitkäkangas suunniteltiin 1800 asukkaan asuntoalueeksi. Alueelle varattiin omakotirakennuspaikkoja, rivitaloasuntoja ja ryhmrakentamiseen tarkoitettuja omakotirakennuspaikkoja. Uudelle alueelle suunniteltiin heti alkujaan koulu.⁴² Pitkäkankaan koulun ensimmäinen osa, Pitkäkankaan yläaste, valmistui vuonna 1983 ja ala-aste vuonna 1985.

Alueen tiennimistöä on puiden nimiä: alueella on mm. Tuomikuja, Lehmuskuja ja Närekuja sekä Vihtakuja, Vastakuja ja Kerppukuja.

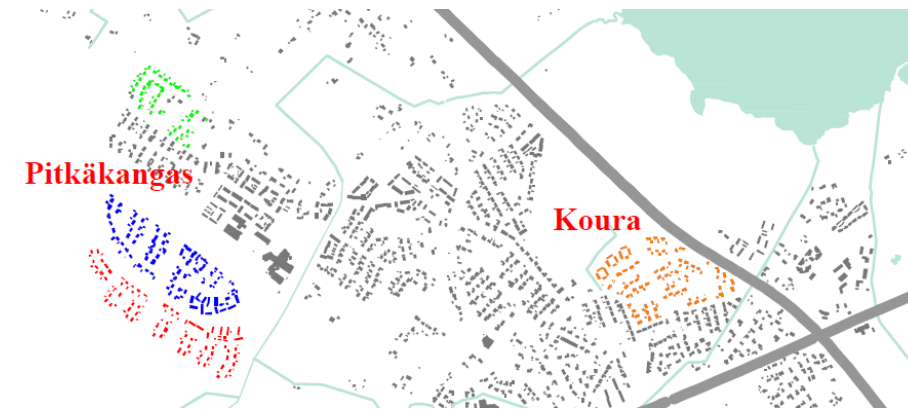
2.7.3 Pitkäkankaan asemakaavojen laajennukset ja Kouran alue 1991-1998

Pitkäkankaan alue kaavoitettiin ja rakennettiin loppuun 1990-luvun kuluessa. Pitkäkankaan alueelle laaditut kolme kaavaa vahvistettiin 19.11.1991, 4.5.1994 ja 5.6.1998. Kahden ensimmäisen kaavan laatimisesta vastasi arkkitehti Timo Takala, kolmannen arkkitehti Timo Lajunen. 1990-luvulla keskusta-alueen asemakaavaa täydennettiin Kouran alueen asemakaavalla. 17.12.1992 vahvistetun asemakaavan laati arkkitehti Timo Takala.

Asuinalueet ovat omakotitalovaltaisia. Niille sijoittuu jonkin verran myös yksikerroksista rivitalorakentamista.⁴³ Pitkäkankaan asuinalueella tienniminä on lintujen nimiä, alueella on mm. Pikkulokintie, Teeritie, Isokuovintie ja Faasaanikuja.

Pitkäkankaan asemakaava-alueen sijainti ja kaavan laatimisvaiheet. (Kuva Takala 2016).

Pitkäkankaan alueen laajennus ja Kouran alue. (Kuva Takala 2016).

2.7.4 Kallenrannan asemakaava 2000

Kempeleen Vihiluodon kupeeseen Oulunlahden rannalle kaavoitettiin Kallenrannan alue vuonna 2000. Alueelle kaavoitettiin viisi rivitalokorttelia ja 11 omakotitonttia. Alue oli mitoitettu noin 200 asukkaalle. Asemakaavan

⁴¹ Takala 2016, 6.

⁴² Takala 2016, 6.

⁴³ Takala 2016, 11.

laatimisesta vastasi arkkitehti Timo Lajunen. Asemakaava hyväksyttiin 13.3.2000.⁴⁴

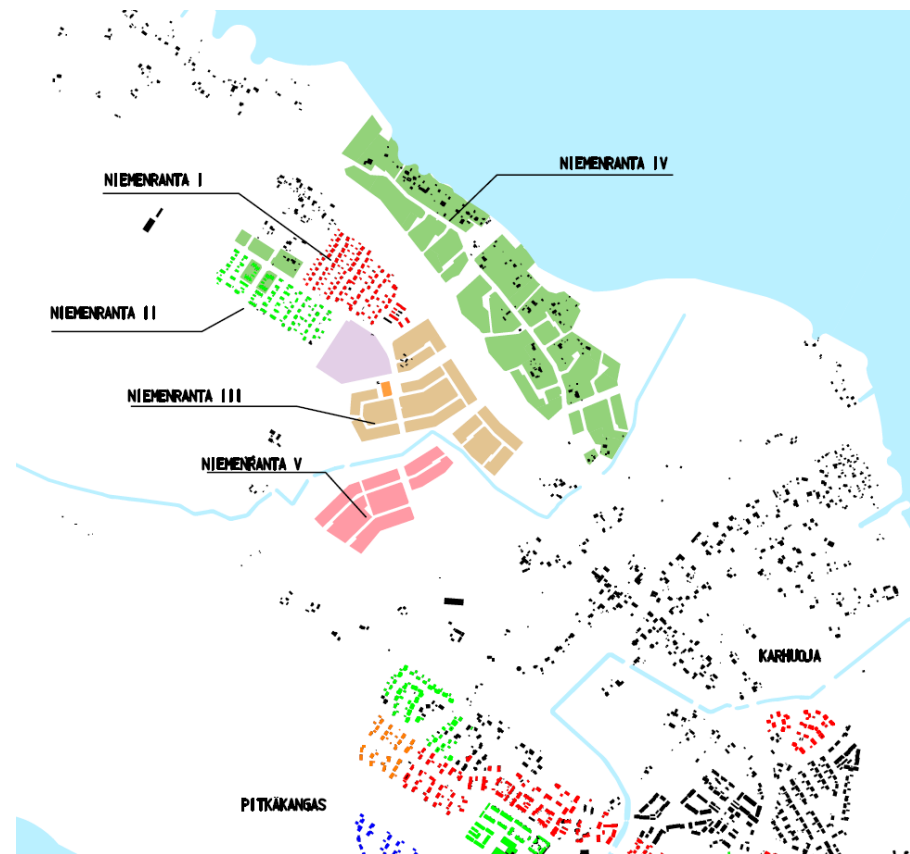
2.7.5 Niemenrannan asemakaavat 2005-2013

Pitkäkankaan alueen tultua valmiiksi Oulunsalossa oli tarpeen etsiä uusia kasvualueita. Kirkonseudun eteläpuolella rakentamista rajoitti heikko maaperä, länsipuolella lentokenttä melualueineen ja itäpuolella Kempeleen kunnan raja. Hailuodontien varressa sijaitseva Niemenvälin alue oli osoitettu Oulunsalon taajaman uutena kasvusuuntana vuonna 1993 hyväksytyssä Oulunsalon yleiskaavassa, joka tuli lainvoimaiseksi vuonna 1995. Asemakaavoissa alueen nimi muutettiin Niemenrannaksi.

Niemenrannan alueen asemakaavat laadittiin 2000- ja 2010-lukujen kuluessa. Niiden laatimisesta vastasi Arkkitehtitoimisto Timo Takala Ky. Asemakaavat hyväksyttiin 20.6.2005, 13.11.2006, 10.12.2007, 15.12.2011, 17.6.2013.

Niemenrannan asuinalueet ovat pääosin omakotitalovaltaisia. Alueella on myös rivitalokortteleita. Asemakaavoissa alueelle on osoitettu kaikkiaan noin 720 asuntoa noin 2000 asukkaalle.⁴⁵

Niemenrannan alueella teiden niminä on käytetty veneilyyn ja kalastukseen liittyvää sanastoa. Alueella sijaitsevat mm. Nuottamiehentie, Onkikuja, Virvelikuja ja Kala-apajantie sekä Rikikuja, Paapuurinlenkki ja Tyyrpuurinlenkki.

Niemenrannan asemakaava-alueet. (Kuva Takala 2016).

⁴⁴ Takala 2016, 10, 20.

⁴⁵ Takala 2016, 10, 25.

2.8 Oulun koulun arkkitehtuuri ja oulunsalolainen modernismi

Oulussa 1980-luvulla syntyneitä arkkitehtuurisuuntausta, Oulun koulua, edustavat rakennukset ovat Oulunsalossa olennainen osa rakennettua kulttuuriympäristöä. Oulunsaloon 1980-luvulla rakennetuista julkisista rakennuksista valtaosa edustaa arkkitehtuuriltaan Oulun koulua.

Oulun koulun arkkitehtuuri on Oulunsalon taajamakuvalle leimaa-antava erityispiirre. Tyypillisesti oulunsalolaiseksi mielletty rakennuskanta syntyi kunnan tietoisien valinnan seurauksena. 1980-luvun taitteessa myös kuntakeskuksen kehittäminen tuli tarpeelliseksi kunnan voimakkaan kasvun myötä. Ensimmäinen alueelle suunniteltu Oulun koulun suunnitteluasennetta noudattava kohde oli Oulunsalon kunnantalo. Rakennuksen onnistunut toteutus inspiroi kunnan rakentamista ja paikallista rakentamistapaa ja antoi suunnan tulevalle kehitykselle.

Oulun kouluksi kutsutaan arkkitehtuurisuuntausta, joka syntyi Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla 1970-luvun puolivälissä vastareaktionä kansainvälisen modernismin ja funktionalismin luomalle yleismaailmalliselle muotokielelle ja vakiintuneille ratkaisuille. Samankaltaisesti ajattelevien arkkitehtiopiskelijoiden keskuudessa syntyi omalaatuinen, paikallisuutta korostava suunnitteluasenne – Oulun koulu. Paikallisen identiteetin löytäminen ja sen tuominen arkkitehtuuriin oli yksi suunnittelijoiden keskeisimmistä tavoitteista.⁴⁶

Oulunsaloon vuonna 1982 valmistunut kunnantalo on Oulun koulun merkkirakennus. Se on ensimmäinen ja kenties puhdasoppisin toteutus Oulun koulun edustamasta suunnitteluasenteesta. Rakennus huolella suunniteltuine yksityiskohtineen on säilynyt kokonaisuutena lähes alkuperäisessä asussaan. Kunnantalo on suojeltu Lain rakennusperinnön suojelemisesta nojalla. Se sijaitsee keskeisellä paikalla taajaman keskustassa.

Aktiivisimmillaan arkkitehtuurin Oulun koulu vaikutti suomalaisen arkkitehtuuriin 1980-luvulta 1990-luvulle. Oulun koulun aika osui taloudellisen noususuhdanteen aikaan. Taloudelliset näkymät olivat suotuisat, kunnissa rakennettiin paljon ja esimerkiksi kouluja ja päiväkoteja kehitettiin

rakennustyyppeinä. Rakentamisen määrä kuitenkin romahti 1990-luvun laman myötä. Vähitellen Oulun koulu hiipui rakennusmestarityyliksi.⁴⁷

1900-luvun kuluessa uudessa arkkitehtuurissa alettiin huomioida paikallisuuden korostamisen rinnalla myös kansainväliset vaikutteet. Esimerkiksi vuonna 1992 julkaistussa Arkkitehtuurinäyttelykirjassa *Puun ja kuoren välissä* arkkitehtuurin kehittymistä kutsutaan hakeutumiseksi paikallisuudesta ja omaehtoisuudesta jonkinlaisen arkkitehtuurin modernistisen yleiskielen suuntaan.⁴⁸

Oulunsaloon 1990-luvulla rakennetuissa rakennuksissa näkyi edelleen Oulun koululle tyypillinen paikallisuuteen ja perinteeseen tukeutuva ote. Esimerkiksi tuolloin rakennettujen asuinkorttelien suunnittelussa tukeuduttiin perinteisiin rakennusten rajaamien pihapiirien muotoihin. Rakennuksissa näkyi Oulun koululle tyypillisiä piirteitä, kuten satulakatot ja puhtaaksi muuratun punatiilen käyttö julkisivuissa. Toisaalta niissä näkyi myös aikakauden modernille arkkitehtuurille tyypillisiä piirteitä.

Oulunsalon kunnantalo on Oulun koulun arkkitehtuurin merkkikohde.

⁴⁶ Oulun koulun kohteet 2020, 12-16.

⁴⁷ Oulun koulun kohteet 2020, 12.

⁴⁸ Louekari et.al. 1992, 6.

2.8.1 Oulun koulun kohteet Oulunsalossa

Oulun koulun arkkitehtuuria edustavat kohteet on rajattu lähtökohtaisesti tämän selvityksen ulkopuolelle. Oulun koulun arkkitehtuurista on vastikään laadittu erillisselvitys *Oulun koulun kohteet – Inventointi Oulun koulun arkkitehtuurin kohteista Oulussa* (Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut, Oulun kaupunkisuunnittelu Sarja A 226, 2020).

Erillisselvityksessä on huomioitu seuraavat Oulunsalossa sijaitsevat Oulun koulun kohteet (helmet merkitty sulkeisiin):

- Oulunsalon kunnantalo (helmi)
- Oulunsalo-talo (Oulunsalon lukio)
- Pitkäkankaan koulukeskus (helmi)
- Saloilan päiväkoti (helmi)
- Salonpään päiväkoti
- Korttelin 52 asuinliikerakennukset
- Honkakujan pientalot
- Kauppiaantie 3
- Suunnittelukylä-yritystalo (helmi).

Tässä selvityksessä ovat mukana maakunnallisesti arvokkaaseen aluekokonaisuuteen Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli” kuuluvat Oulun koulua edustavat kohteet: Oulunsalon kunnantalo, Saloilan päiväkoti, Oulunsalon terveysasema ja Korttelin 52 asuinrakennukset sekä maakunnallisesti arvokkaat kohteet Pitkäkankaan koulukeskus, Oulunsalo-talo ja Suunnittelukylä-yritystalot. Niiden tilanne on tarkistettu maastotyön yhteydessä ja kohteille ominaisten arvojen on todettu säilyneen ennallaan.

Saloilan päiväkoti on helmi Oulun koulun kohteiden joukossa.

Oulun koulun kohteet kartalla. (Kuva Oulun koulun kohteet 2020).

2.8.2 Oulun koulun arkkitehteja

Oulunsalossa sijaitsevien Oulun koulun arkkitehtuuria edustavien rakennusten suunnittelusta ovat vastanneet Arkkitehtitoimisto NVV, Arkkitehtitoimisto Ilpo Väisänen Oy, Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen ja Arkkitehtitoimisto Seppo Huttu-Hiltunen.

Arkkitehtitoimisto NVV

Arkkitehtitoimisto NVV perustettiin vuonna 1980 Kiuruveden kunnantalon arkkitehtuurikilpailun voiton seurauksena. Kiuruveden kunnantalon toteutus viivästy, mutta vasta aloittanut toimisto sai tehtäväkseen uuden kunnantalon suunnittelun Oulunsaloon. Tehtävä saatiin Kiuruveden kilpailun näytön perusteella, suorana toimeksiantona.⁴⁹

Toimistoon kuuluivat 1980-luvun alussa Oulun yliopiston arkkitehtuurin osastolla opiskelleet nuoret arkkitehdit Kari Niskasaari (1957), Reijo Niskasaari (1951-1988), Ilpo Väisänen (1950), Kaarlo Viljanen (1952) ja Jorma Öhman.⁵⁰

Oulunsalon kunnantalon suunnittelutehtävä oli nuorille arkkitehdeille näytön paikka. Avautui mahdollisuus päästä jalostamaan ja konkretisoimaan Oulun koulun aatteet toteen Oulunsalon kunnan ennakkoluulottoman suhtautumisen tukemana. Kunnantalon suunnittelutehtävä oli prosessi, jossa aatteet ja toteutus ruokkivat toisiaan.⁵¹

Arkkitehtitoimisto NVV:n suunnittelema Oulunsalon kunnantalo on ensimmäinen ja kirkkain Oulun koulu -asenteen tuloksena syntynyt rakennus, joka toimi myöhemmin niin kunnantalojen, Oulunsalon muun rakentamisen kuin Oulun koulu -asenteenkin esikuvana.⁵²

Satulakattoinen, kaksikerroksinen punatiilirakennus kiertyy sisäpihan ympärille. Rakennus on suunniteltu kokonaistaideteoksena.

Kari Niskasaaren mukaan:

⁴⁹ Oulun koulun kohteet 2020, 20-21.

⁵⁰ Oulun koulun kohteet 2020, 21; Krogius 2013, 14.

⁵¹ Krogius 2013, 14.

”Kaikenlaisen virastomaisuuden häivyttäminen alkoi jo asiakkaan kunnantaloa ohjaamista hahmoteltaessa. Vesialtaan ranta kalastajapatsaineen ja matala tiilimuuri valaisimineen piirrettiin tulijan reitiksi kunnantaloa kaariportilta sisääntulo-aulaan asti. Siellä kävijä kohtaisi ensimmäiseksi näköalaikkunan ja suuren valkoisen aulatakan. Sisätilat suunniteltiin kahteen kerrokseen sisääntuloaulan molemmin puolin. Ensimmäiseen kerrokseen sijoitettiin sosiaali- ja tekninen toimisto, toiseen kerrokseen opetus- ja sivistys- sekä muut toimistotilat. Kaikki kokoukset järjestettiin valtuustopäätöksen omaksi kokonaisuudekseen. Korkeaan valtuustonsaliin haettiin perinteistä pirttivaikutelmaa. Merelliseen historiaan viitattiin majakkamaisella valtuustonsalin päädyn yläikkunalla ja korkeissa tiloissa mastomaisilla pilari-puukimppu -konstruktioilla.”⁵³

Kunnantalon sisäpiha.

Oulunsalon kunnantalo liittyi osaksi Oulunsalon keskustaan laadittua alue-suunnitelmaa. Kari Niskasaaren mukaan:

”Suunnittelutoimikunnan kanssa tuli puhetta oulunsalolaisen paikan identiteetin rakentamisesta. Siitä syntyi ajatus kirkko-

⁵² Oulun koulun kohteet 2020, 45.

⁵³ Oulun koulun kohteet 2020, 22.

kunnantalo -akselista uuden keskustan selkärankana, mihin muu rakentaminen liittyy maanläheisesti, pääasiassa kaksikerroksisena harjakattoisena punatiili- ja puuarkkitehtuurina. Valtuustonsalin korkein osa suunniteltiin näkymäakselin päätteeksi ja toinen pääte oli vanhalla kirkolla. Näkymäakselin varrella olivat myös Kukkosen ja Jääskön vanhat talonpoikaiset pihapiirit, aikanaan komeine navettarakennuksineen, joista saatiin virikkeitä uuden oulunsalolaisen identiteetin rakennusaineiksi.”⁵⁴

Samaan kokonaisuuteen kuuluu Arkkitehtitoimisto NVV:n suunnittelema Korttelissa 52 sijaitseva asuin-liikerakennus (Kauppiaantie 3). Se on valmistunut vuonna 1984. Julkisivuiltaan punatiilinen, tiilikattoinen rakennus on osa arkkitehtitoimisto NVV:n vuonna 1981 laatimaa keskustasuunnitelmaa. Se muodostaa keskustan alueelle kokonaisuuden yhdessä Oulunsalon kunnantalon kanssa. Arkkitehtitoimisto NVV suunnitteli vielä Oulunsaloon kunnantalon läheisyydessä sijaitsevan, vuonna 1987 valmistuneen Saloilan päiväkodin. Sen suunnittelusta vastasi työn loppuvaiheessa Arkkitehtitoimisto Ilpo Väisänen Oy.

Arkkitehtitoimisto Ilpo Väisänen Oy suunnitteli myöhemmin Oulunsaloon kaksi rakennusta. Salonpään terveysasema, joka on myöhemmin muutettu päiväkodiksi, valmistui vuonna 1991 ja Oulunsalo-talo vuonna 1993. Ilpo Väisänen laati myös Pitkäkankaan asuinalueen toisen ja kolmannen vaiheen asemakaavat vuosina 1985 ja 1990.

Arkkitehtitoimisto NVV suunnitteli sarjan kunnantaloja: ennen Oulunsalon kunnantaloa suunniteltu Kiuruveden kunnantalo valmistui 1984 ja Toholamin kunnantalo 1987.⁵⁵

Oulunsalon kunnantalon tilat kiertyvät sisäpihan ympärille. Pihalle on kulku portin kautta.

⁵⁴ *Oulun koulun kohteet* 2020, 21.

⁵⁵ Krogius 2013, 14.

Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen Oy

Arkkitehti Heikki Taskinen (1940-1992) valmistui arkkitehdiksi Oulun yliopistosta vuonna 1969. Uransa alussa hän toimi arkkitehtitoimistoissa ARKTOS ja ATV, kunnes perusti oman toimiston vuonna 1977. Taskinen suunnitteli uransa aikana useita kouluja, julkisia rakennuksia ja pientaloja, jonkin verran teollisuusrakennuksia sekä yksittäisiä liike-, sairaala- ja sakraalirakennuksia.⁵⁶

Taskinen tunnetaan ennen muuta taitavana koulurakennusten suunnittelijana. Hänelle myönnettiin vuonna 1984 Rakennustaiteen ja yhdyskuntasuunnittelun valtionpalkinto ansioistaan koulurakennusten suunnittelijana. Hänen suunnittelemaansa koulurakennuksia ovat mm. Oulunsalon yläasteen koulu (1983), Madekosken ala-asteen koulu (1982), Oulun normaalikoulun ala-aste (1982), Oulun normaalikoulun yläaste ja lukio (1983), Tornion Putaan koulu (1982), Uudenkaupungin Saarniston koulu (1989) ja Kuopion Pyörön koulu (1990).⁵⁷

Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen Oy suunnitteli Oulunsaloon 1980- ja 1990-luvuilla useita koulurakennuksia. Pitkäkankaan koulukeskukseen kuuluva Oulunsalon yläaste valmistui vuonna 1983. Rakennusta laajennettiin Pitkäkankaan ala-asteella vuonna 1985. Heikki Taskinen kirjoitti vuonna 1983: *"Pitkäkankaan alueella koulukeskus tulee olemaan kuin maamerkki, ja sen vuoksi sen hahmolla on oltava enemmän sisältöä, enemmän henkisiä ominaisuuksia kuin jos rakennus olisi vain yksi kokoistensa joukossa."*

Salonpään koulun korjaus ja laajennus valmistuivat vuonna 1990. Taskisen suunnittelema uudempi koulurakennus purettiin vuoden 2020 tienoilla.

Taskisen 1970-luvulla suunnittelemaat rakennukset ovat tyyliltään modernistista suorakulmaista, tasakattoista arkkitehtuuria. Tätä vaihetta Taskisen arkkitehdin uralla edustaa mm. vuonna 1979 valmistunut Oulunsalon terveysasema. 1980-luvun vaihteesta eteenpäin Taskisen arkkitehtuurissa on myös Oulun koululle tyypillisiä piirteitä, kuten monimuotoisuus ja punatiilen käyttö pintamateriaalina. Taskisen tyylille tyypillisiä ominaispiirteitä ovat jämään selvät perusmuodot, volyymien kampamainen järjestäminen suuriksi kokonaisuuksiksi, yksityiskohtien runsaus ja paikkaan sitoutuvat romanttiset

piirteet. Vuonna 1993 valmistuneen Oulunsalon lentoaseman laajennuksen arkkitehtuurissa on nähtävissä 1990-luvun suorakulmaista modernismia sekä high-tech-arkkitehtuurin piirteitä.⁵⁸

Monissa Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen Oy:n suunnittelutöissä oli mukana arkkitehti Martti Karsikas. Karsikas johti muun muassa Pitkäkankaan yläasteen suunnittelua. Myöhemmin koulukeskusta laajennettiin ja muutettiin Arkkitehtitoimisto Karsikas Oy:n suunnitelmien mukaan vuosina 1996-2009. Karsikas toimi projektipäällikkönä myös Oulunsalon lentoasemarakennuksen laajennusosan suunnittelussa vuosina 1991-1993. Jatkossa Karsikas toimi myös lentoaseman myöhempien laajennusten suunnittelijana.⁵⁹

Oulunsalon yläaste.

⁵⁶ Kaikkonen 2012, 71.

⁵⁷ *Oulun koulun kohteet* 2020, 54; Kaikkonen 2012.

⁵⁸ Kaikkonen 2012, 147-149.

⁵⁹ Kaikkonen 2012, 124.

Arkkitehtitoimisto Seppo Huttu-Hiltunen Ky

Seppo Huttu-Hiltunen (1952-2017) valmistui arkkitehdiksi Oulun yliopistosta. Ennen oman toimiston perustamista hän työskenteli Arkton Oy:n ja Oulun Studioarkkitehtien suunnittelijana. Uransa aikana hän suunnitteli mm. julkisia rakennuksia, asuinrakennuksia ja pientaloja.⁶⁰ Huttu-Hiltunen oli yksi Oulun koulun arkkitehtuuriin liitetystä suunnittelijoista.⁶¹

Oulunsalossa sijaitsevia Arkkitehtitoimisto Seppo Huttu-Hiltusen suunnittelempia kohteita ovat muun muassa Suunnittelukylä-yritystalo (1986), Honkakujan pientalot (1990), Visakoivukuja 6 (1990), Kiinteistö Oy Jääskönpelto (1997) ja Pitkäkankaan päiväkotia (2000).

Mainituista kohteista Suunnittelukylä -yritystalo edustaa 1980-luvun Oulunsalon Lentokentäntien varrelle sijoittuvan teknologiarakentamisen ensimmäistä vaihetta. Sen vierelle on myöhemmin kohonnut uusia arkkitehtuuriltaan samanhenkisiä toimitilarakennuksia. Kolmen kohtisuoraan Lentokentäntiehen sijaitsevan toimisto- ja liikerakennuksen ryhmä sijaitsee maisemallisesti näyttävällä paikalla ja muodostaa historiallisesti vanhimman kerrostuman Lentokentäntien varren teknologiarakentamisesta.

Suunnittelukylä-yritystalo.

Suunnittelukylä -yritystalon ja sen vierellä sijaitsevien toimisto- ja liikerakennusten kapeat päädyt kattolyhtyineen erottuvat maamerkkikohteena Lentokentäntien maisemassa.

⁶⁰ Kauppi 2017.

⁶¹ Kaikkonen 2012, 58.

2.8.3 Oulunsalolaista asuinrakentamista

Selvityksessä *Oulun koulun kohteet – Inventointi Oulun koulun arkkitehtuurin kohteista Oulussa (2020)* huomioidaan arvokohteina Honkakujan pientalot ja Kauppiaantie 3. Niiden ohella Oulunsalossa on paljon muitakin samoihin aikoihin rakennettuja asuinkortteleita.

Monissa asuinkortteleissa yhteisenä piirteenä hahmottuu selkeästi rajautuva pihapiiri, mikä viittaa talonpoikaiseen rakennusperinteeseen ja Oulun koulun arkkitehtuuriin. Asuinkortteleissa sisäpihojen ympärillä sijaitsevat asuinrakennukset rajaavat keskelleen suojaisia piha-alueita mm. leikkiä, oleskelua ja taloustoimia varten. Pysäköintialueita rajaavat autokatokset ja huoltorakennukset erottavat ne oleskeluun varatuista piha-alueista.

Laadukasta oman aikakautensa asuinrakentamista Oulunsalossa edustavat mm. Kiinteistö Oy Jääskönpelto, Piilikuja 1 ja Piilikuja 2, Visakoivunkuja 6 ja As Oy Oulunsalon Käkriäisenhovi (Pitkäkankaantie 10). Useimmissa kohteissa rakennukset ovat melko tavanomaisia oman aikakautensa asuinrakennuksia. Korttelialueiden laatu perustuu pitkälti viihtyisien pihatilojen muodostumiseen.

Visakoivunkuja 6. Vuonna 1990 valmistunut kortteli sijaitsee keskeisellä paikalla Pitkäkankaan asuinalueella. Kortteli muodostuu kaksikerroksisista asuinrakennuksista, jotka rajaavat keskelleen suojaisan piha-alueen. Rakennukset on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Seppo Huttu-Hiltunen Ky.

Lepikkotie 2. Pitkäkankaan asuinalueella sijaitseva yksikerroksisista rivitaloista muodostuva korttelialue on valmistunut vuonna 1982. Rakennukset on suunnitellut arkkitehti Tero Paldanius. Korttelialueella sijaitsevat autokatokset ovat omaleimaiset. Julkisivuiltaan punatiiliset asuinrakennukset ovat tavanomaista oman aikakautensa asuinrakentamista.

Piilikuja 1 ja Piilikuja 2

Kaksikerroksisista asuinrakennuksista muodostuvat korttelialueet sijaitsevat vierekkäin Pitkäkankaantieltä erkanevan Piilikujan varressa Oulunsalon taajaman pohjoislaidalla. Korttelialueiden ympärillä on omakotitaloista ja rivitaloista muodostuvaa asutusta.

Piilikuja 1 muodostuu neljästä kaksikerroksisesta asuinrakennuksesta. Rakennukset ovat valmistuneet vuonna 1998. Ne on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Ilpo Väisänen Oy. Piilikujaan 2 kuuluu kuusi osittain kaksikerroksista, osittain yksikerroksista asuinrakennusta, jotka ovat valmistuneet vuonna 1987. Niiden suunnittelija arkkitehti Tero Paldanius.

Rakennukset rajaavat keskelleen eri luonteisia, oleskeluun ja leikkiin varattuja piha-alueita. Alueelle saavutaan Piilikujan kautta. Kokonaisuus erottuu ympäristöstään yhtenäisenä alueena.

Rakennukset edustavat oman aikansa melko tavanomaista mutta laadukasta asuinrakentamista. Omaleimaisena piirteenä alueella erottuu punatiilen käyttö julkisivuissa. Kokonaisuuden arvo perustuu alueen kylämäiseen rakenteeseen.

Piilikujan 1 asuinrakennuksia.

Piilikujan 2 asuin- ja talousrakennuksia.

Kiinteistö Oy Jääskönpelto (Tuohikuja 1)

Vuonna 1997 valmistunut asuinkortteli sijaitsee keskeisellä ja näkyvällä paikalla Pitkäkankaantien varressa, Pitkäkankaan koulun ja päiväkodin lähituntumassa. Korttelin on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Huttu-Hiltunen Oy. Korttelin toteutus perustuu vuonna 1997 järjestetyn kutsukilpailun voittaneeseen ehdotukseen.

Kaksikerroksiset asuinrakennukset muodostavat umpikorttelin. Ne rajaavat keskelleen suojaisan korttelipihan. Rakennusten arkkitehtuuri korostaa sisäpihan suojaisaa luonnetta – korttelin ulkopuolelle avautuvat punatiiliset julkisivut ovat selkeäpiirteiset ja muurimaiset, sisäpihan puolella lautaverhoillut ja vaaleiksi maalatut julkisivut ovat keveämmät ja elävämmiin jäsennellyt. Portaikot, katokset, parvekkeet ja sivukäytävät liittävät asunnot sisäpihaan. Korttelin ulkopuolen ja sisäpuolen välinen eroavaisuus hahmottuu korttelissa omaleimaisena erityispiirteenä.

Korttelikokonaisuus edustaa laadukasta oman aikakautensa asuntoarkkitehtuuria. Se liittyy Oulunsalon modernien umpikorttelien muodostamaan kokonaisuuteen. Se on osa Pitkäkankaan koulun ja päiväkodin muodostamaa kokonaisuutta. Rakennuksia yhdistää punatiilen käyttö hallitsevana julkisivumateriaalina. Ilmeeltään sulkeutuneena, puoliyksityisenä tilana hahmottuva sisäpiha on identiteetiltään vahva kokonaisuus.

Rakennusten ulkoasua hallitsevat muurimaiset punatiilijulkisivut.

Sisäpihan puolella rakennusten ilme on vaalea. Julkisivut ovat lautaverhoillut ja vaaleiksi maalatut.

3 OULUN SALON ALUEELLA TUNNISTETUT RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOT

3.1 Arvottaminen

Rakennettu ympäristö kokonaisuutena samoin kuin yksittäiset rakennukset, rakennelmat ja muut ympäristön osat sisältävät erityyppisiä arvoja. Yksittäisten kohteiden merkityssisältö käsittää tavallisesti useita eri arvoja. Arvot vaikuttavat monella eri tasolla: ympäristön kauneus synnyttää esteettistä mielihyvää ja ajallinen kerroksellisuus auttaa ymmärtämään historiaa ja yhteiskunnan muutoksia. Taloudellinen arvo taas on luonteeltaan hyvinkin konkreettinen ja aikaan sidottu.

Rakennetun ympäristön tai yksittäisen rakennuksen *kulttuurihistoriallinen merkittävyys* koostuu sen sisältämistä yksittäisistä arvoista. Kulttuurihistoriallinen merkittävyys liittyy paitsi kohteen merkitykseen dokumenttina, eli sen kykyyn kertoa oman aikansa historiallisista, rakennustaiteellisista ja yhteiskunnallisista olosuhteista, myös sen asemaan osana visuaalista ympäristökokonaisuutta. Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde on tärkeä ja monipuolinen menneisyyden dokumentti, joka symbolisoi eri aikakausina vallinneita arvostuksia, pyrkimyksiä ja olosuhteita.⁶²

Arvottamisessa tavoitteena on tunnistaa alueiden ja kohteiden kulttuurihistoriallinen merkittävyys ja ominaisluonne suhteutettuna laajempaan (sekä Oulunsalon alueen että Oulun kaupungin alueen) kulttuuriympäristökokonaisuuteen, rakennustyyppin historiaan tai historialliseen ilmiöön.

Kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden inventoinneissa yleisesti käytetyssä arvottamismallissa rakennetun ympäristön arvot on jaettu maisemallisiin arvoihin / ympäristöarvoihin, rakennushistoriallisiin ja rakennustaiteellisiin / arkkitehtonisiin arvoihin sekä historiallisiin arvoihin.

⁶² *Rakennuskulttuurin luettelo* 1984; Härö 1993, 6; esim. *Oulun kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet* 1986, 91.

3.1.1 Maisemalliset arvot / ympäristöarvot

Maisemallisesti arvokkaassa kohteessa ympäristöarvot ovat tärkeitä. Maisemallisesti arvokas kohde tai alue voi olla merkittävä kulttuurimaisema, rakennettu kokonaisuus tai olennainen osa tällaista kokonaisuutta, joka antaa edustavan kuvan seudun kulttuurihistorialle luonteenomaisista tai erikoislaatuista piirteistä tai liittyy luontevasti ympäröivään luonnon- tai kulttuuri-maisemaan.

Kohde saattaa olla osa arvokasta ympäristökokonaisuutta, muodostaa oman maisemallisen kokonaisuuden tai olla maiseman maamerkki. Yksittäinen rakennus voi olla maisemallinen kiintopiste tai kohteella voi olla merkitystä osana ajallisesti tai tyyllisesti kerroksellista kokonaisuutta. Ympäristöllisten arvojensa vuoksi merkittävä maisemallinen kohde voi laajuutensa perusteella olla joko lähimaisema eli miljöö tai maisemakokonaisuus. Kauneusarvojen ohella kohteet sisältävät runsaasti historiallisia ja arkkitehtonisia arvoja.

3.1.2 Rakennushistorialliset / rakennustaiteelliset / arkkitehtoniset arvot

Kohteen rakennushistoriallinen arvo liittyy kohteen tai sen osan rakennustaiteelliseen tai rakennustekniseen toteutukseen. Rakennustaiteellisesti eli arkkitehtonisesti arvokkaalla kohteella on rakentamisessa ollut tietoisesti esteettiset päämäärät.

Rakennushistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokas kohde tai alue ilmentää aikansa tai ympäristönsä rakennustapaa, ihanteita ja tekniikkaa. Se voi edustaa jotain arkkitehtonista tyyliä tai tyylivaikutteita, jollakin tavalla mielenkiintoista, harvinaista tai tyyppillistä rakennusteknistä ratkaisua tai rakennustyyppiä, tai tietylle ajalle tai sosiaaliryhmälle tyyppillistä rakentamisen tapaa. Se voi osaltaan kertoa mm. tyylin, rakennustekniikan, työtapojen sekä elintapojen kehityksestä. Kohteiden arvottamisessa kiinnitetään huomiota mm. kohteen esteettiseen laatuun eli sen kauneusarvoihin, rakennustaiteelliseen toteutukseen, kohteen harvinaislaatuuteen tai sen edustavuuteen jonkin aikakauden tyyppiesimerkinä.

Salonpään kylän maisemallisesti arvokasta peltomaisemaa. Metsän rajaamat pellot edustavat alueelle vanhastaan tyyppillistä kulttuurimaisemaa. Pelloilla säilyneet ladot kertovat osaltaan maatalouden historiasta. Peltomaisemassa ennen yleiset ladot ovat maatalouden muutosten myötä jääneet tarpeettomiksi ja kadonneet. Ne ovat nykyään jo melko harvinaisia.

Ala-Kaakisen vanhat rakennukset ovat rakennushistoriallisesti arvokkaita. Ne ovat edustavia esimerkkejä talonpoikaisesta rakennusperinnöstä. Asuinrakennuksessa omaleimaisuutta luovina piirteinä erottuvat mm. ikkunoita kehystävät klassistiset vuorilaudat sekä siropuitteisten ruutuikkunoiden koristama lasikuisti. Oulunsalossa kuusikulmaiset kuistit, ns. mutterikuistit, erottuvat paikallisena erityispiirteinä. Saman kaltainen kuisti on mm. Prokkolan, Kukkosen ja Jääskön taloissa.

3.1.3 Historialliset arvot

Historiallisesti arvokas kohde tai alue liittyy tärkeään tai olennaiseen historialliseen prosessiin, ilmiöön, tapahtumaan tai esimerkiksi paikallis- tai henkilöhistoriaan: sen rakentamisen historiaan, rakennuksessa asuneiden henkilöiden elämänvaiheisiin taikka teollisuuden tai maanviljelyksen historiaan.

Historiallisesti merkittäviä ovat esimerkiksi asutus-, elinkeino-, sivistys- ja hallinto- sekä kirkko- ja sotahistoriaan liittyvät kohteet. Useissa kohteissa yhdistyy monenlaisia kulttuurihistoriallisia arvoja.

3.1.4 Arvottamisen kriteeristö

Arvottamisessa käytetään tukena vakiintuneita kriteereitä, joita ovat esimerkiksi tyypillisuus, harvinaisuus, erikoisuus, monipuolisuus, kerroksellisuus, säilyneisyys, alkuperäisyys / autenttisuus, edustavuus, yhtenäisyys, symbolimerkitys, identiteetti sekä opetus- ja tutkimusarvo.

Modernin rakennusperinnön arvottamisessa kohteen arkkitehtonisiin arvoihin liittyviä kriteereitä ovat mm. arkkitehtuurin korkeatasoisuus, detaljoinnin huolellisuus, ratkaisujen omaperäisyys, taiteellinen intentio ja ajallinen edustavuus.

Tässä selvityksessä arvottamisen kriteereinä on käytetty Oulun kaupungin yhdessä Pohjois-Pohjanmaan museon kanssa laatimaa kriteeristöä.

Tässä selvityksessä käytetyt arvot ja niitä määrittävät kriteerit:

Oulunsalon Kirkonkylän kansakoulu, nykyinen Valkea koulu, on koko historiansa ajan toiminut alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan eli kouluna. Koulut ovat tärkeää arkipäivän arkkitehtuuria. Kouluilla on historiallista arvoa ja identiteettiä kaikkien tuntemina ja useimpien käyttäminä julkisina rakennuksina. Usein koulurakennuksissa kokoontuu iltaisin harrastusryhmiä tai niitä käytetään kokouksiin. Koulut palvelevat siten oppilaiden ja opettajien ohella myös laajempaa käyttäjäkuntaa. Koulurakennuksilla on jo lähtökohtaisesti historiallista arvoa, ne ovat ympäristössään huomattavia yhteisöä kokoavia kulttuurirakennuksia. Koulurakennuksiin liittyy sivistyshistoriaa, koululaitoksen historiaa sekä henkilöhistoriaa. Ne kuvastavat mm. pedagogiikan kehitystä eri aikoina. Lisäksi monen koulun oma historia on pitkä ja merkityksellinen.

Ympäristöarvot – Y

Maisema

- Alueella tai kohteella on merkittävä asema suurmaisemassa. Kohde voi olla myös maisemallinen kiintopiste.
- Alue on kerroksinen ja monipuolinen, ja voi siten sisältää useanlaisia tekijöitä.
- Maisemakuvassa näkyvät tekijät: omaleimaisuus, monimuotoisuus, maisematilan eheys ja rajautumisen selkeys, sekä identiteettimerkitykset.

Kaupunki- tai kyläkuva

- Alue tai kohde kuvastaa kaupunki- tai kylärakenteen ominaispiirteitä, historiallista kehitystä tai sisältää useita eri aikojen elementtejä.
- Rakennuskanta tai ympäristö on yhtenäinen, syntynyt lyhyen ajan kuluessa tai samojen historiallisten ja ympäristöllisten edellytysten vallitessa.

Viherympäristö

- Alueen tai kohteen vihersuunnittelu on laadukasta, toteutus on huolellista ja alue tai kohde on ylläpidetty.
- Puistojen ja kevyen liikenteen väylien laatutaso, sekä viher- ja virkistysalueiden saavutettavuus.

Intensiteetti

- Alue tai kohde luo tai siihen sisältyy voimakkaita elämyksiä esimerkiksi luonnonmaiseman ja ihmisen vaikutuksen vastakohtaisuuden tai tietyn hallitsevan ja toistuvan maisematekijän takia.
- Kohde sisältää vaihtelevuutta ja sopusointuisuutta.

Rakennustaiteelliset arvot – R

Laatu, arkkitehtuuri

- Alueen tai kohteen alkuperäinen arkkitehtuuri on laadukasta ja/tai aikakaudelle ominaista.
- Kohde edustaa onnistuneesti aikakautensa arkkitehtuuria ja sen idea on selkeästi luettavissa. Eri aikakaudet ovat selkeästi erotettavissa, korjaukset ja laajennukset tuovat lisäarvoa ja rakennuksen alkuperäinen henki on säilynyt.

Edustavuus, tyypillisuus

- Alue tai kohde edustaa ajalleen tai paikalleen luonteenomaista tyyppiä ja on sen hyvin säilynyt esimerkki. Kriteeri arvioi erityisesti niitä ympäristön ominaispiirteitä, jotka erottavat sen muista alueista.

Harvinaisuus

- Alue tai kohde edustaa alun perin vähälukuisesti jäänyttä ryhmää tai on aikojen kuluessa harvinaistunut ja siten uhanalainen.

Rakennustekniikka

- Alue tai kohde sisältää rakennusten ja rakenteiden rakennustekniikkaan, rakentamisen prosesseihin tai materiaaleihin liittyviä arvokkaita, alkuperäisiä, innovatiivisia ja/tai harvinaisia ominaisuuksia.

Historialliset arvot – H

Paikallinen identiteetti

- Alue tai kohde sisältää erityistä merkitystä alueen asukkaille ja toiminnoille.
- Kohde on ympäristössään tunnistettava.

Symboliarvo

- Alueella tai kohteella on merkitystä historian tulokinnassa tai havainnollistamisessa. Se on ollut vaikutuksiltaan heijastava tai välittänyt innovaatioita.

Autenttisuus ja alkuperäisyys

- Alue tai kohde on säilyttänyt olennaiset syntyhistoriaan ja arkkitehtuuriin liittyvät piirteensä. Muutokset ovat vähäisiä tai luontevia.

Historiallinen merkitys

- Alue tai kohde on laajempaa yhteiskunnan ja hyvinvointivaltion rakentumista ja/tai muutosta kuvaava.
- Alue tai kohteella on merkitystä historiallista kehitystä, tapahtumaa tai henkilöä kuvaavana.

3.2 Valtakunnalliset arvot

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisen RKY-inventoinnin kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä.

Valtakunnallisesti arvokkaana aluekokonaisuutena on Oulunsalon alueella sijaitsevasta rakennusperinnöstä huomioitu *Varjakan sahayhdyskunta*.

Varjakan sahayhdyskunta on edustava esimerkki Pohjois-Pohjanmaan rannikolle 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa syntyneistä sahayhdyskunnista. Saman kaltaisia sahayhdyskuntia Oulun kaupungin alueella, rannikolla ja jokien suistojen tuntumassa, ovat niin ikään valtakunnallisesti arvokkaina alueina huomioitua Halosenniemen sahayhdyskunta, Martinniemen saha ja Pateniemen sahayhdyskunta.

3.3 Maakunnalliset arvot

Maakunnallisesti arvokkaat (MRKY) alueet ja kohteet on inventoitu Pohjois-Pohjanmaan liiton laatimassa maakunnallisessa päivitys- ja täydennysinventoinnissa *Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015*. Inventoinnissa on käyty läpi, päivitetty ja täydennetty Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden valikoima ja kohteita koskevat tiedot. Inventointi on yksi Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan taustaselvityksistä. Se on toteutettu vuosina 2013–2015, yhtä aikaa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointien kanssa.

Maakunnallisessa inventoinnissa kohteiden luettelointiperusteet ja arvot on esitetty seuraavan jaottelun pohjalta:

- Historialliset todistusarvot (Ht)

Kuvastavat rakennuksen tai alueen ilmentämää aineetonta ja aineellista historiaa. Kriteereinä ovat esimerkiksi ikä, määrä suhteutettuna muuhun rakennuskantaan sekä harvinaisuus/yleisyys.

- Rakennushistorialliset arvot (R)

Sisältävät rakennuksen, rakennelmien ja ympäristöjen arkkitehtuurihistoriaan, rakennustekniikkaan, rakentamisen prosesseihin ja rakentamiseen sekä niiden muutoksiin, lisäyksiin ja korjauksiin liittyviä ominaisuuksia. Rakennushistoriallisten arvojen määrittämiseksi on tunnistettava ne erityispiirteet, jotka liittävät kohteen rakentamisen kehitykseen ja tyylihistorian virtauksiin ja ilmiöihin yleensä. Arvot syntyvät paitsi suunnittelun ja rakentamisen, myös käytön vaatimien kunnostus- ja muutostöiden tuloksena.

- Historialliset arvot (H)

Kuvastavat sitä, miten ympäristö tai yksittäinen rakennus ilmentää historiallisia prosesseja, ilmiöitä ja tapahtumia, kuten esimerkiksi asuttaminen, teollistuminen ja koululaitoksen kehitys. Voidaan sanoa, että historialliset arvot muodostuvat syistä, joiden takia on ylipäänsä rakennettu tai muokattu ympäristöä. Keskeisiä historiallisia arvoja ovat myös talous- ja sosiaalishistoriaan liittyvät merkitykset, samoin kuin teollisuuden, liikenteen, hallinnon ja sivistyshistorian ulottuvuudet.

- Maisema- ja ympäristöhistorialliset arvot (M)

Kulttuuriympäristö on ihmisen muovaama ympäristö, jonka erityispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Tällä suhteella ja vuorovaikutuksella voi olla vuosisatojen historia. Maankäytön historia ilmentää lukuisaa joukkoa historiallisia arvoja – erityisesti taloushistoriaan, sosiaalishistoriaan ja tekniikan historiaan liittyviä ilmiöitä. Vastaavia ilmiöitä ovat myös muun muassa yhdyskunta- ja kaupunkirakenne sekä infrastruktuurin luonne ja sijoittuminen.

- Säilyneisyysarvot (S)

Säilyneisyys täydentää historiallisia todistusarvoja. Säilyneisyydessä näkyy se, miten rakennus tai ympäristö on elänyt ja mitä sille on tapahtunut vuosien saatossa. Säilyneisyyden yhteydessä käytettyjä käsitteitä tai määrittäviä ovat autenttisuus/aituus, kerrostuneisuus, jatkuvuus, patina sekä harvinaisuus ja/tai yleisyys.

- Taiteelliset ja visuaaliset arvot (T)

Rakennustaiteellinen arvo liittyy rakennuksen tai ympäristön arkkitehtoniseen muodonantoon, toteutuksen laatuun ja innovatiivisuuteen, toiminnallisiin ja rakenteellisiin ratkaisuihin. Se saattaa liittyä myös rakennuksen yksittäisiin osiin, kuten arvokkaat sisätilat tai rakennuksen julkisivujen koristeluun tai sen yksityiskohtiin liittyvät piirteet.

- Identiteetti- ja symbolimerkitykset (I)

Identiteetti- ja symboliarvot ovat yhteisössä olemassa olevia, tunnistettuja ja hyväksytyjä tai selvästi määriteltävissä olevia merkityksiä. Erityisesti symbolimerkityksiä voidaan tunnistaa myös kohteiden historiallisen analyysin kautta, kuten rakennuksen erityinen historiallinen edustavuus ilmiönsä esimerkkinä. Kohteilla voi olla symboli- ja identiteettimerkityksiä esimerkiksi historiallisen tapahtuman tai yhdyskunnan rakentumisen ja muutoksen kannalta.⁶³

Valtaosa Oulunsalossa sijaitsevista maakunnallisesti arvokkaista kohteista edustaa talonpoikaista rakentamisen perinnettä. *Kylänpuoli* on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi aluekokonaisuudeksi, jossa kulttuuriympäristössä näkyy hyvin kylän pitkä historia vanhana ja edelleen elinvoimaisena maaseutukylänä. Kylänpuolen kylässä on kahdeksan maakunnallisesti arvokkaaksi määriteltyä pihapiiriä. Kokonaisuutta täydentää kaksi paikallisesti arvokasta pihapiiriä. Maakunnallisesti arvokasta rakennuskantaa on myös Lassilan ja Muikun sekä Päätalon ja Uutelan pihapiireissä.

Meren rannassa sijaitseva *Varjakan huvila-alue* on huomioitu maakunnallisesti arvokkaana alueena. Se liittyy oululaiseen huvilarakentamisen perinteseen. Muita pääasiassa 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa rakennettuja huvila-alueita Oulun seudulla ovat valtakunnallisesti arvokkaat Hietasaaren huvila-alue sekä maakunnallisesti arvokkaat Vehkaperän huvilat ja Vehkaperä Kellossa ja Sankoniemen huvilat Haukiputaalla.

⁶³ Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 – päivitysinventointi. Inventointikertomus 2016, 9-10.

Maakunnallisesti arvokkaina kohteina on huomioitu myös Oulunsalon keskustan alueella sijaitsevat julkiset rakennukset sekä arkkitehtuurin Oulun koulua edustavat rakennukset: Oulunsalon kunnantalo, Oulunsalon terveysasema, Oulunsalon kirkonkylän Valkea koulu, Saloilan päiväkotit ja Korttelin 52 asuinliikerakennukset. Ne kuuluvat aluekokonaisuuteen *Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli”*, johon kuuluu myös Oulunsalon kirkko ja talonpoikaista rakennusperinnettä edustavina pihapiireinä Kuivala-Lääkkö sekä Kukkonen ja Jääskö.

Yksittäisinä maakunnallisesti arvokkaina kohteina on huomioitu modernia rakennusperinnettä edustavat Salonpään koulu (1990), Oulunsalon lukio (Oulunsalotalo) (1993), Pitkäkankaan ala- ja yläasteen koulut (1983, 1985) ja Suunnittelukylä-yritystalo (1986).

3.4 Suojellut kohteet

Oulunsalon kunnantalo ja sen pihapiiri on suojeltu rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain (498/2010) nojalla vuonna 2013. Suojelu koskee kunnantalorakennusta ja sen alkuperäisessä asussaan säilynyttä ulkoarkkitehtuuria ja julkisivuja. Lisäksi suojelun piiriin kuuluvat piha- ja paikoitusalueiden keskeiset ominaispiirteet. Suojeltavia sisätiloja on kokoussiivessä ja toimistosiivissä. Suojelu koskee myös julkisten sisätilojen kiinteää sisustusta.

Oulunsalon kirkko on suojeltu Kirkkolain nojalla. Se on suojeltu ennen vuotta 1917 rakennettuna kirkollisena rakennuksena.

3.5 Paikalliset arvot

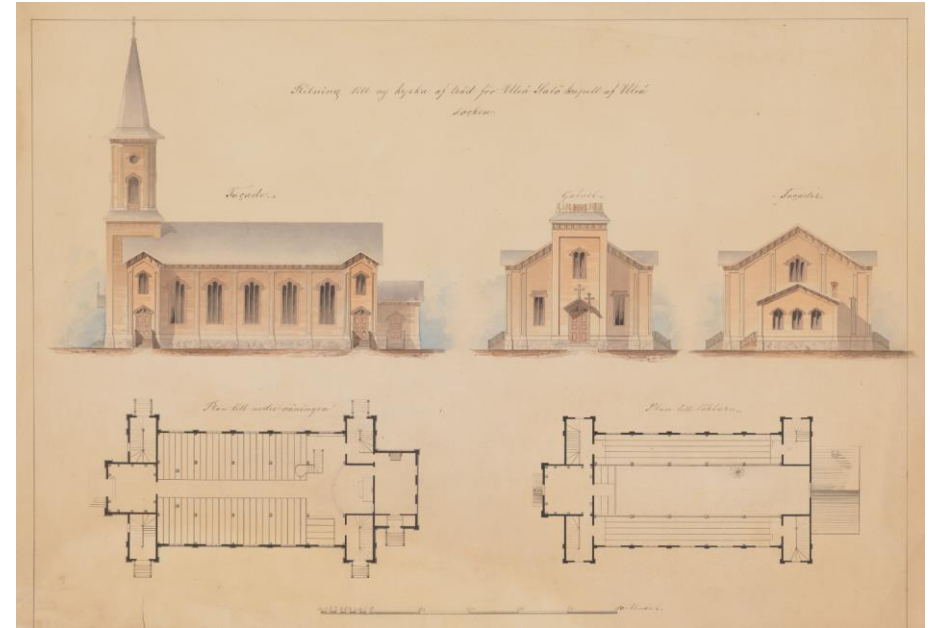
3.5.1 Aiemmat inventoinnit

Oulunsaloon on laadittu alueellisia inventointeja lähinnä yleiskaavatöiden yhteydessä. Inventoinneissa on huomioitu pääosin 1950-luvulla ja sitä ennen valmistuneet rakennukset.

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa vuodelta 1999 on inventoitu kaikkiaan 166 seudullisesti ja paikallisesti merkittävää kohdetta. Inventoituun alueeseen kuuluvat Kirkonkylä, Karhuoja, Niemenväli-Keskipiirin kyläkeskuksen alue sekä Varjakka, Varjakan saarta ja kartanoa lukuun ottamatta. Inventointi ei ulotu Kyläpuolen ja Salonpään alueille.

Vuoden 1999 inventoinnissa arvokkaiksi määritellyt kohteet ovat pääasiassa ennen sotia ja sotien jälkeisellä jälleenrakennuskaudella rakennettuja mautilojen pihapiirejä. Inventoinnissa on huomioitu myös merenrantaan Varjakaan mantereen puolelle ja Karhuojalle muodostunut loma-asutus. Myös Mökkiperän ja Keskiapiirin pienimittakaavainen asutus on huomioitu.

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010 liittyy Salonpään strategiseen yleiskaavaan 2030. Se on laadittu Salonpään kyläalueen rakennustapaohjeiden laadinnan yhteydessä. Inventoinnissa on keskitytty entuudestaan kultuurihistoriallisesti merkittävänä huomioituihin pihapiireihin. Lisäksi on huomioitu pienimittakaavaisia pihapiirejä. Kaikkiaan on inventoitu nelisenkymmentä Salonpään kylässä sijaitsevaa pihapiiriä.

Oulunsalon kirkko on suojeltu kirkkolailla. Oulunsalon nykyinen kirkko on järjestyksessä seurakunnan kolmas kirkko. Se on rakennettu vuosina 1888-1891 Oulun lääninarkkitehti Julius Basilierin piirustusten mukaan. Rakennus on länsitornillinen uusgoottilaista tyyliä edustava puinen pitkäkirkko. Kirkko on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. (Kuva Ritning till ny kyrka af träd för Uleå Salo kapell af Uleå socken. Finna / Museovirasto).

Ervastinkylän inventointi 2011 liittyy Salonpään strategiseen yleiskaavaan 2030. Inventoinnissa on huomioitu kolmisenkymmentä Ervastinkylän alueella sijaitsevaa kohdetta. Ne ovat pääasiassa vanhojen maatilojen pihapiirejä ja 1920-luvun tienoilla rakennettuja pieniä työläisasumuksia.

3.5.2 Selvitys Oulunsalon rakennetuista ympäristöistä 2020

Tässä vuonna 2020 laaditussa inventoinnissa on käyty läpi kaikkiaan 9 aluetta ja 106 kohdetta.

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi määritellyt alueet ja kohteet ja niiden arvot on huomioitu aikaisempien inventointien mukaisesti. Kohteiden tilanne on tarkistettu maastossa ja kohteet on valokuvattu. Mahdolliset muutokset on kirjattu kohteiden tietoihin.

Oulunsalossa on yksi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustava aluekokonaisuus, Varjakan sahayhdyskunta.

Maakunnallisesti arvokkaita alueita on kolme: Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli”, Kylänpuoli ja Varjakan huvila-alue. Maakunnallisesti arvokkaiksi määriteltyjä kohteita on alueilla sekä yksittäisinä kohteina kaikkiaan 33. Maakunnallisesti arvokkailla alueilla on huomioitu maakunnallisen inventoinnin yhteydessä myös 7 paikallisesti arvokasta kohdetta.

Inventoiduista alueista 1 ja kohteista kaikkiaan 20 on tunnistettu paikallisesti arvokkaiksi. Niistä yksi sijaitsee maakunnallisesti arvokkaalla Varjakan huvila-alueella. Valtaosa arvokohteista on arvioitu paikallisesti arvokkaiksi myös aiempien inventointien yhteydessä. Arvokohteiden luetteloon on liitetty mukaan yksi uusi kohde.

Inventoinnissa on tarkasteltu neljää mahdollista uutta aluetta ja 18 uutta kohdetta. Niistä vain yksi kohde on nostettu paikallisesti arvokkaaksi. Osa tarkasteluun mukaan otetuista uusista kohteista oli inventoinnin aikarajauksen rajalla. Niistä todettiin, että kohteet ovat toistaiseksi liian nuoria arvotettaviksi. Niitä on hyvä tarkastella muutamien vuosien päästä uudelleen.

Paikallisesti arvokkaiksi määriteltyjen kohteiden valokuvat, kohteiden lyhyet kuvaukset ja arvot on esitetty inventointikorteilla luvussa 7. Arvonsa

menettäneiksi todettujen kohteiden vastaavat tiedot on esitetty inventointikorteilla luvussa 8. Muut inventoidut kohteet on esitetty luettelona luvussa 9.

Kaikkien inventoitujen alueiden ja kohteiden valokuvat, laajemmat kuvaukset ja mahdolliset historiatiedot on tallennettu Kioski-tietokantaan, inventointihankkeeseen *Oulunsalon rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2020*.

3.6 Suositukset arvokohteiden huomioimiseksi osayleiskaavassa

Tässä selvityksessä tavoitteena on ollut tunnistaa Oulunsalon rakennetulle kulttuuriympäristölle tyypilliset ominaispiirteet ja arvot. Selvitys on laadittu yleiskaavoitusta ja parhaillaan laadittavaa Oulunsalon osayleiskaavaa varten. Selvitys toimii lähtökohtana osayleiskaavan kulttuuriympäristöä koskeville merkinnöille ja määräyksille. Selvitystä hyödynnetään myös muussa maankäytön suunnittelussa ja rakentamisen ohjauksessa sekä luvituksen apuna silloin, kun suunnittelu kohdistuu arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön.

Selvityksen perusteella voidaan antaa yleisiä suosituksia, joiden tavoitteena on turvata Oulunsalon kulttuuriympäristölle ominaisten erityispiirteiden, arvokkaiden aluekokonaisuuksien sekä yksittäisten arvokohteiden todettujen arvojen säilyminen. Suosituksia sovellettaessa tulee ottaa huomioon, että kohteisiin liittyy usein talusrakennuksia, rakennelmia, viherympäristöä ja näkymiä, jotka yhdessä muodostavat arvokkaan kokonaisuuden ja vaikuttavat kulttuuriympäristön kokemiseen.

Suosituksen mukaan Oulunsalon maankäytön suunnittelussa tulee ottaa erityisesti huomioon, että:

- Varjakan sahayhdyskunnan jäljellä olevien kohteiden ja kulttuuriympäristön valtakunnallisten arvojen säilyminen tulee turvata. Myös talusrakennukset, viherympäristö ja näkymät ovat osa tätä valtakunnallisesti arvokasta säilytettävää kokonaisuutta, jota tulee hoitaa ja vaalia.
- Arvokkaiksi määriteltyjen kohteiden säilyminen tulee turvata riippumatta siitä, onko kohde arvoitettu maakunnallisesti vai paikallisesti arvokkaaksi. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulee huomioida niiden ominaispiirteet ja arvot.
- Komeiden talonpoikaisrakennusten ohella myös vaatimattomampi rakennuskanta, kuten torpat ja pientilat sekä työväestön asuinrakennukset, tulee huomioida osana monikerroksista rakennettua kulttuuriympäristöä. Ne ovat olennainen osa Oulunsalon rakennetun ympäristön historiallista taustaa.

- Hyvin säilyneiden pihapiirien rakenne ja mittakaava on tärkeää säilyttää. Myös vanhat, säilyneet talusrakennukset ovat kokonaisuuden ja ympäristön omaleimaisuuden kannalta tärkeitä.
- Arvokkaille alueille ja arvokkaiden kohteiden ympäristöön kohdistuvaa lisärakentamista ja pihapiirejä täydentävää uudisrakentamista tulee ohjata siten, että huomioidaan olemassa olevan rakennuskannan arvot, ominaispiirteet ja mittakaava.
- Tarkempien kaavojen laatimisen yhteydessä lähiympäristön rakentamista voidaan ohjeistaa erillisin rakentamistapaohjein.
- Rakentamisen suunnittelussa ja ympäristön hoidossa on hyvä huolehtia näkymien säilymisestä. Huomiota tulee kiinnittää sekä arvokohteista, kuten pihapiireistä, ulospäin avautuviin näkymiin että arvokohteiden merkitykseen maisemassa ja niitä kohti suuntautuvissa näkymissä. Maatilojen pihapiirejä ympäröivien peltoalueiden avoimena säilymistä tulee tukea.
- Oulunsalolle luonteenomaisia säilytettäviä näkymiä ovat mm. merelle ja avoimille peltoalueille avautuvat näkymät. Tärkeitä näkymiä ovat teiltä ja muilta kulkureiteiltä avautuvat näkymät, kuten tieltä pihapiirejä ja rakennuksia kohti sekä tietä myöten avautuvat näkymät. Näkymissä tulee huomioida rakennettujen ja avoimien alueiden väliset reunavyöhykkeet, kohteita ympäröivän viherympäristön hoito sekä kasvillisuuden muodostamat reunavyöhykkeet.

Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistuksen myötä maakuntakaavan rooli muuta suunnittelua ohjaavana kaavana saattaa olla tulevaisuudessa nykyistä rajatumpi muun muassa kulttuuriympäristön osalta. Näin ollen muutamia maakunnallisesti arvokkaiksi määriteltyjä kohteita ja alueiden rajauksia on hyvä tarkastella ja arvioida uudelleen osana Oulunsalon kulttuuriympäristökokonaisuutta. Tarkistamisen tarpeet on tuotu esille inventointikorteilla alue- ja kohdekohtaisesti.

4 INVENTOINNISSA TARKASTELLUT ALUEET JA KOHTEET

Valtakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet on osoitettu kartoilla sinisellä, maakunnallisesti arvokkaat pinkillä värillä. Tässä inventoinnissa tarkastellut kohteet on osoitettu vihreällä värillä. Osa niistä on inventoinnin pohjalta määritelty paikallisesti arvokkaiksi.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Valtakunnallisesti arvokkaaseen aluekokonaisuuteen kuuluvia kohteita ei ole arvoitettu erikseen.

	Kartalla
Varjakan sahayhdyskunta	1.1
Varjakan kartano	1
Varjakan paloasema	2
Varjakan sahan konttori ja ulkokuone	3
Varjakan sahan Petäjäkankaalta siirretty talo	4
Varjakan sahan virkamiesten asuintalo	5
Varjakansaaren paritalot	6
Varjakansaaren talli ja sauna	7
Pyydyskarin rakennukset	8

Maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

Maakunnallisesti arvokkaisiin alueisiin kuuluu myös maakunnallisen inventoinnin yhteydessä paikallisesti arvokkaina osoitettuja kohteita. Ne on merkitty tähdellä *.

Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli”	1.1
Korttelin 52 asuinrakennukset	1
Kuivala-Lääkkö	2
Kukkonen (kotiseutumuseo) ja Jääskö	3
Oulunsalon kirkko ja uhrikirkon muistomerkki	4
Oulunsalon kirkonkylän Valkea koulu	5
Oulunsalon kunnantalo	6
Oulunsalon terveysasema *	7
Oulunsalon vanha kunnantalo (purettu) *	8
Saloilan päiväkot	9

Kylänpuoli	1.2
1700- luvun kala-aitta	10
Ala-Kaakinen	11
Junkkonen	12
Kurikka	13
Peltola *	14
Pelttari *	15
Prokkola	16
Rahikka (Isolanmäki, Ilkantalot ja Yli-Isola) *	17
Saloila (Väärälän koulu)	18
Uusi-Juntti	19
Yli-Kaakinen	20

Varjakan huvila-alue	1.3
Aarnela	21
Hessenrinne *	22
Hiekkaranta (Olaranta)	23
Korkein	24
Kotiranta *	25
Käpylä eli Saunaranta (ja Päivölä)	26
Metsäpirtti	27
Myrskyranta *	28
Päiväranta	29
Rantala ja Kesälä	30
Rikula	31

Rakennukset ja pihapiirit	
Keskipiirin entinen kansakoulu	32
Lassila	33
Muikku	34
Oulunsalon lukio (Oulunsalotalo)	35
Oulunsalon pappila	36
Pellikan pölkynavetta	37
Pitkäkankaan ala- ja yläasteen koulut	38
Päätalo ja Uutela	39
Raumalan luhti (Raumala)	40
Suunnittelukylä-yritystalo	41

Tässä inventoinnissa tarkastellut alueet ja kohteet

Tässä inventoinnissa tarkasteltuihin alueisiin ja kohteisiin kuuluu aikaisemmin arvokkaina huomioituja alueita ja kohteita sekä mahdollisina uusina arvokohteina inventoituja alueita ja kohteita.

Oulun lentoaseman ja Lentokentätien aluerajauksia ei ole piirretty kartoille.

Kartalla

Maatilojen pihapiirit ja rakennukset

Salonpään kylä	1.1
Helanen	1
Holsti	2
Jaakola (Kosunen)	3
Kukkonen	4
Lehtola	5
Marjamaa	6
Saarela	7
Salonpään kansakoulu	8
Santaniemi	9
Vanhon maatilojen pihapiirit	
Ala-Toikka	10
Ehnberg	11
Jussila	12
Karvola	13
Kotimökki (purettu)	14
Maksa	15
Mikkola	16
Mäntyharju	17
Rahkala	18
Vanha-Kaveri	19
Vikstedt	20
Väli-Toikka ja Yli-Toikka	21

Torpat ja pientilat, työväestön asuinrakennukset

Hietala	22
Hätälä	23
Kangas	24
Lampela	25
Niemisalo (Ulander)	26
Rasti 77	27
Savuoja	28
Tasala	29

Jälleenrakennuskauden pihapiirit

Ilvesviita	30
Kartano (Nauska)	31
Mutkala (purettu)	32
Pellonmettä	33
Puistola	34

Julkiset rakennukset

Entinen työväentalo (terveystalo) (purettu)	35
Ervastin entinen kansakoulu (Patola)	36
Karjalamaja	37
Kisakangas	38
Koppanan leirikeskus	39
Nuorisoseura (Valistustalo)	40
Peuhun kartano	41
Rauhanyhdistys (Pappilantie)	42
Shell huoltoasema	43
Vesitorni	44
Välimaa (Oulun Osuuskauppa)	45

Uudet asuinrakennukset

Lepikkotie 2	46
Piilikuja 1 ja Piilikuja 2	47
Pitkäkankaantie 10	48

Salvatie 6 (Yrjölä)	49
Visakoivukuja 6	50

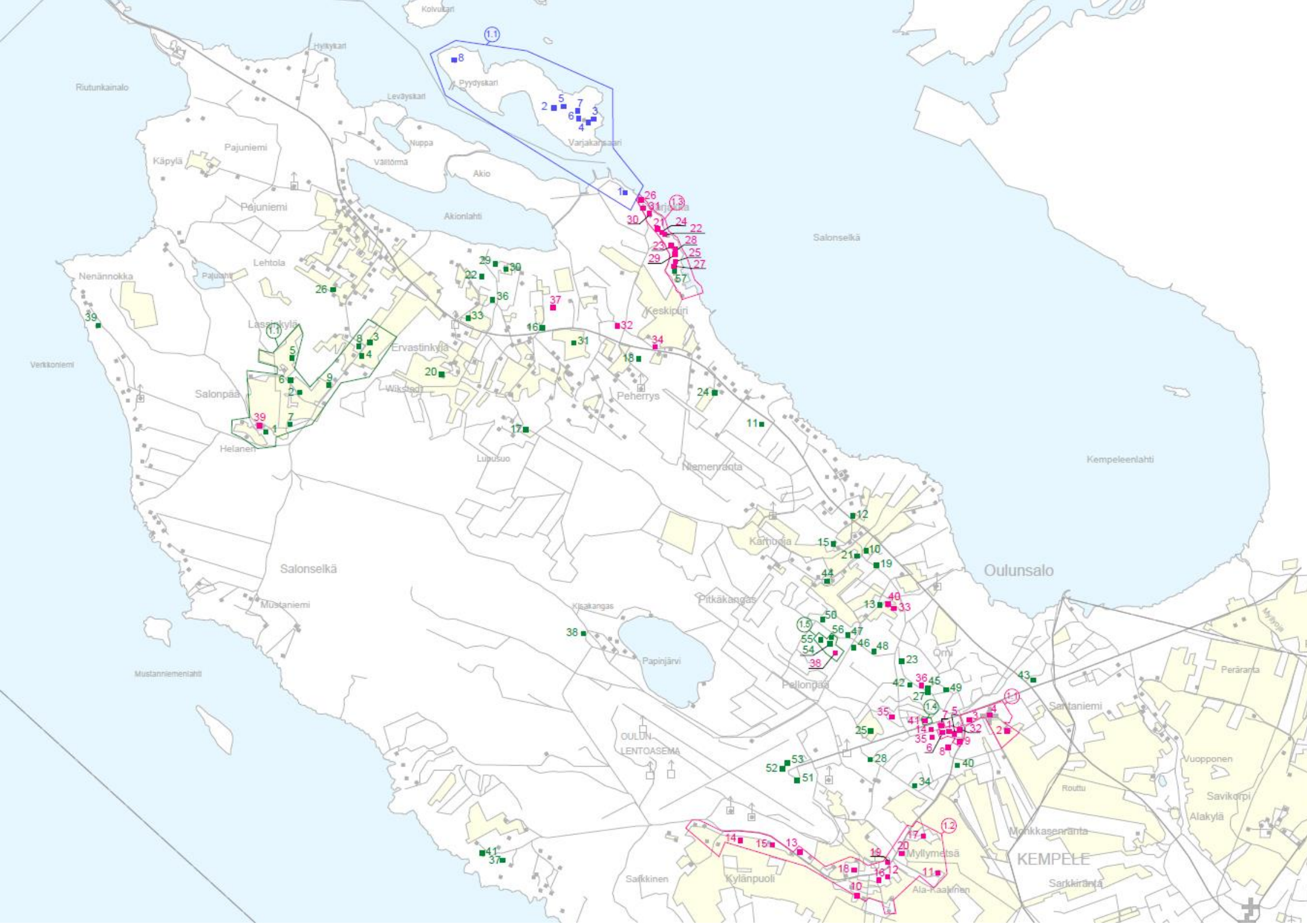
Aluekokonaisuudet

Oulun lentoasema	ei kartalla
Terminaali	51
Lennonjohtotorni	52
Hangaari	53
Lentokentäntie	ei kartalla
Lummintien yrityskylä	1.4
Pitkäkankaan keskus	1.5
Pitkäkankaan päiväkot	54
Oulunsalon jäähalli ja urheilutalo	55
Kiinteistö Oy Jääskönpelto	56

Maakunnallisesti arvokkaalle Varjakan huvila-alueelle on osoitettu uusi paikallisesti arvokas kohde:

Varjakan huvila-alue

Koivuranta	57
------------	----

5 VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT RAKENNETUT KULTTUURIYMPÄRISTÖT RKY 2009

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä.⁶⁴

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt on esitetty Museoviraston tietokannassa, http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx. Tässä raportissa esitetyt aluekuvaukset ovat peräisin Museoviraston tietokannasta.

Oulusalossa sijaitsee yksi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä edustava aluekokonaisuus, *Varjakan sahayhdyskunta*.

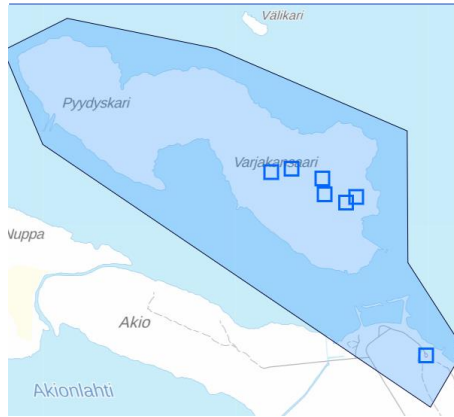
Varjakan sahayhdyskuntaan kuuluvat mantereella sijaitseva Varjakan kartano sekä Varjakan saarella sijaitsevat Varjakan paloasema, Varjakan sahan konttori ja ulkokuone, Varjakan sahan Petäjäkankaalta siirretty talo, Varjakan sahan virkamiesten asuintalo, Varjakansaaren paritalot, Varjakansaaren talli ja sauna sekä Pyydyskarin rakennukset.

Kartta Oulunsalon alueen valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä, joita on tunnistettu yksi: Varjakan sahayhdyskunta. (Kuva Museoviraston karttapalvelu).

⁶⁴ Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY -verkko-sivu (6.7.2020).

Varjakan sahayhdyskunta

Kartta Varjakan sahayhdyskunnasta (RKY 2009), johon kuuluu seitsemän kohdetta. Näistä neljä on valtakunnallisesti ja kolme maakunnallisesti arvokkaita. (Kuva Kioski-tiekanta).

Kuvaus

Varjakan alue on rakennuskannaltaan ja miljööltään parhaiten säilyneitä höyrykauden suursahan ympärille suunniteltuja sahayhdyskuntia.

Varjakansaari on yksi Pohjois-Pohjanmaan rannikolle 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa syntyneistä sahayhdyskunnista. Varjakan vanhoista tuotantorakennuksista on jäljellä enää rauniot, mutta sahatyöläisten asuntoja on säilynyt parisenkymmentä. Asuintalot on suunnitellut 1920-luvulla arkkitehti H. Andersin. Osa alueen työväenasunnoista on siirretty Pateniemeen.

Vanhan Varjakan alueella, mantereella, on säilynyt ns. Varjakan kartanon pihapiiri, johon kuuluu kolme puista asuinrakennusta 1900-luvun alusta.

Varjakan saarella toimi 1800-luvun keskivaiheilla Franzénin laivatelakka ja sen jälkeen korjaustelakka. Saarella toimi 1900-1928 myös höyrysaha, joka oli aikoinaan Pohjoismaiden suurin. Sen palveluksessa oli enimmillään noin 700 työntekijää. Sahan rakennutti Varjakka Trävaru Aktiebolaget 1900. Saha paloi 1919, rakennettiin uudelleen, mutta sen toiminta loppui pää-akselin katkeamiseen 1928. Saarella oli myös sahan pääkonttori ja paloasema. Saha rakennutti työvälleen asunnot, leipomon, kaksi kauppa ja elokuvateatterin. Saaren halki kulki kapearaiteinen rautatie sahalta telakan satamaan. Mantereelle kuljettiin kapulalossilla.

Osa Varjakan rakennuksista siirrettiin Pateniemen sahan työntekijöiden asunnoiksi. Varjakansaari rakennuksineen toimi Oulu-yhtiöiden työntekijöiden kesäpaikkana vuoteen 1987, jolloin Oulunsalon kunta osti alueen. Rakennuksia korjattiin 1990-luvulla.

Varjakan sahan konttori.

Varjakan paloasema.

Varjakansaaren paritalot.

Varjakan kartano

Franzeninkuja 1

1900

Kuvaus

Varjakan kartano on kolmen asuinrakennuksen muodostama väljä, neliömäinen pihapiiri, joka liittyy kiinteästi alueen historiaan. Niin kutsuttu Kapteenin talo sijaitsee näyttävällä paikalla meren rannan tuntumassa. Kaksi vanhinta taloa (Kapteenin talo ja Lotina) on rakennuttanut merikapteeni Georg Franzén vuonna 1900. Ne edustavat perinteistä rakentamistapaa ja niissä on klassisia tyylipiirteitä. Nuorin rakennus on 1920-luvulta. Se edustaa 1920-luvun klassismia. Kapteenin talo on kaksikerroksinen, harjakattoinen ja siinä on kaksi korkeaa umpikuistia. Pihapiiriin kuuluu myös ulkorakennus. Rakennukset on entistetty alkuperäisiä arvoja kunnioittaen. Niiden ominaispiirteet ovat säilyneet ja niissä on säilynyt runsaasti alkuperäisiä yksityiskohtia, kuten ovet, ikkunat ja tulisijat. Varjakan kartano on osa valtakunnallisesti merkittävää Varjakan sahayhdyskuntaa.

Kapteenin talo.

Lotina. Taustalla Kapteenin talo ja merenranta.

Hulina.

Varjakan paloasema

Varjakansaari

1920-luku

Kuvaus

Varjakan sahanaikaisen paloaseman on suunnitellut entinen Oulun lääninarkkitehti Harald Andersin. Rakennus on toteutettu pystyhirsimenetelmällä ja se edustaa 1920-luvun klassismia. Rakennuksen huomattavimmat yksityiskohdat ovat korkea letkutorni sekä pääjulkisivun leveät pariovet. Rakennus on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan, muun muassa ikkunat, ovet ja nurkkalautoitukset ovat alkuperäiset. Punamullattu paloasema on osa Varjakansaaren valtakunnallisesti merkittävää sahayhdyskuntaa.

(Kuva Oulun kaupunki).

Varjakan sahan konttori ja ulkokuone

Kuvaus

Varjakan sahan konttorin ja ulkokuoneen on suunnitellut entinen Oulun lääninarkkitehti Harald Andersin. Rakennukset on toteutettu pystyhirsimenetelmällä, ja ne edustavat 1920-luvun klassismia. Kaksikerroksinen punamullattu konttorirakennus on kunnostettu 1990-luvulla arkkitehti Helena Hirviniemen suunnitelmien mukaan. Rakennuksen tärkeimmät ominaispiirteet ovat säilyneet ja siinä on jäljellä huomattava määrä alkuperäisiä yksityiskohtia: muun muassa ikkunat, ovet, uunit, portaikko kaiteineen ja nurkkalaudoitukset ovat alkuperäiset. Rakennukset ovat osa Varjakansaaren valtakunnallisesti merkittävää sahayhdyskuntaa.

Konttori.

Ulkokuone.

Varjakan sahan Petäjäkankaalta siirretty talo

Kuvaus

Varjakan vanhin säilynyt rakennus on siirretty Pudasjärven Petäjäkankaalta vuonna 1899. Rakennus edustaa perinteistä talonpoikaista rakentamistapaa. Kaksikuistinen punamullattu asuinrakennus on osa Varjaksansaaren valtakunnallisesti merkittävää sahayhdyskuntaa. Se on tiiviissä yhteydessä sahan konttorin pihaan. Asuinrakennus on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan.

(Kuva Oulun kaupunki).

Varjakan sahan virkamiesten asuintalo

Kuvaus

Varjakan saarella sijaitsevan sahapäällikön ja virkailijoiden suuren asuinrakennuksen on suunnitellut entinen Oulun lääninarkkitehti Harald Andersin. Rakennus on toteutettu pystyhirsimenetelmällä, ja se edustaa 1920-luvun klassismia. Rakennuksen tärkeimmät ominaispiirteet ovat säilyneet, vaikka kiuksit on uusittu 1960-luvulla. Asuinrakennuksessa on jäljellä huomattava määrä alkuperäisiä yksityiskohtia, muun muassa ikkunat, ovet, uunit ja nurkkalaudoitukset ovat alkuperäiset. Rakennukset ovat osa Varjakansaaren valtakunnallisesti merkittävää sahayhdyskuntaa.

Varjakansaaren paritalot

Kuvaus

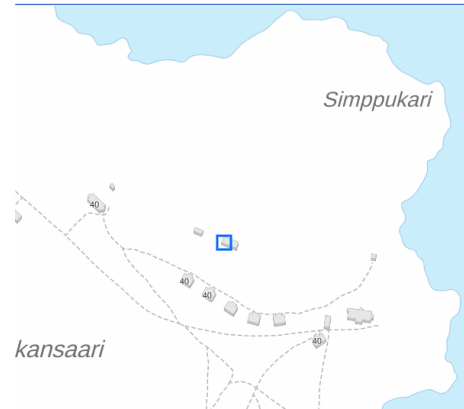
Varjakan saarella sijaitsevat paritalot on suunnitellut entinen Oulun lääninarkkitehti Harald Andersin. Rakennus on toteutettu pystyhirsimenetelmällä, ja ne edustavat 1920-luvun klassismia. Alun perin paritaloja oli alueella kuusi kappaletta, niistä on yhä jäljellä viisi. Paritalot sijaitsevat tiivissä rivissä muodostaen maisemallisen kokonaisuuden. Rakennusten tärkeimmät ominaispiirteet ovat säilyneet, vaikka kuistit on uusittu 1960-luvulla. Asuinrakennuksessa on jäljellä huomattava määrä alkuperäisiä yksityiskohtia, muun muassa ikkunat, ovet, uunit ja nurkkalautoitukset ovat alkuperäiset. Yksi asuinrakennuksista on kunnostettu 1990-luvulla rakennuksen arvot huomioiden. Rakennukset ovat osa Varjakansaaren valtakunnallisesti merkittävää sahayhdyskuntaa.

(Kuva Oulun kaupunki).

Varjakansaaren talli ja sauna

Kuvaus

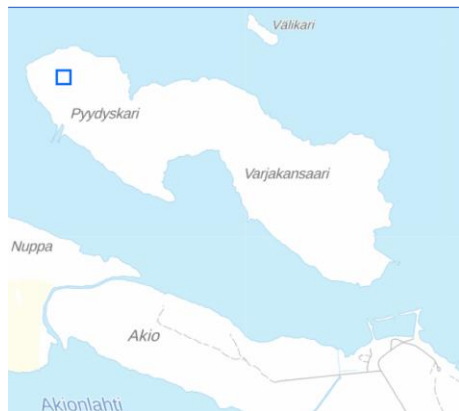
Varjakan saarella sijaitsevat sahanaikaiset tallin ja saunan on suunnitellut entinen Oulun lääninarkkitehti Harald Andersin. Rakennukset on toteutettu osin pystyhirsimenetelmällä, ja ne edustavat 1920-luvun klassismia. Rakennukset sijaitsevat hieman erillään muusta Varjakansaaren säilyneestä rakennuskannasta. Tallin ja saunan tärkeimmät ominaispiirteet ovat säilyneet. Niissä on jäljellä huomattava määrä alkuperäisiä yksityiskohtia. Rakennukset ovat osa Varjakansaaren valtakunnallisesti merkittävää sahayhdyskuntaa.

(Kuva Oulun kaupunki)

Pyydyskarin rakennukset

Kuvaus

Varjakansaaren luoteiskärjessä sijaitsevassa Pyydyskarissa toimivat 1920-luvun alkupuolella konepaja ja telakka. Pyydyskarin telakalla suoritettiin sahalaitoksen koneiden huoltoa ja korjausta sekä laivojen ja lastiproomujen kunnostusta ja telakointia. Pyydyskariin johti sahalta sahausjätteen päälle ja täytemaalle rakennettu rautatie. Parhaimmillaan Pyydyskarissa työskenteli lähes sata henkeä. Oulu Oy:n hinaajat huollettiin siellä 1950-luvulle asti. Telakka oli käytössä aina 1970-luvulle saakka.

Pyydyskarissa oli kaksi telakan työntekijöille rakennettua neljän perheen asuinrakennusta. Ne oli rakennettu samoilla piirustuksilla kuin mantereella Finninkadun varressa sijaitsevat asuinrakennukset. Lisäksi Pyydyskarissa oli ulkorakennuksia, ruokala, voima-asema ja muita telakan rakennuksia.

Vuonna 1977 Pyydyskarissa oli Veitsiluoto Oy:n kiinteistörekisterin mukaan ruokala, yksi asuinrakennus, kaksi talousrakennusta ja sauna. Telakan toiminnan loputtua rakennukset olivat käytössä kesäasuntoina.

Nykyään Pyydyskarissa on suuri mansardikattoinen asuinrakennus, aumakattoinen talousrakennus ja pieni satulakattoinen sauna. Kookas, komea asuinrakennus edustaa tyyliään koristeellista 1920-luvun klassismia. Rakennuksen alkuperäinen asu on hyvin säilynyt. Eri-tyyppispiirteinä erottuvat koristeelliset avokuistit, ullakko-kerroksen lapekattoiset poikkipäädyt ja pikkuruutuiset, leveiden listojen kehystämät ikkunat. Pieni sauna lie-nee uudempaa perua.

Pyydyskarin asuinrakennus, taustalla näkyy aumakattoinen talousrakennus. (Kuva Leea Nieminen).

Asuinrakennuksen toisella pitkällä sivulla on kaksi koristeellista kuistia. (Kuva Leea Nieminen).

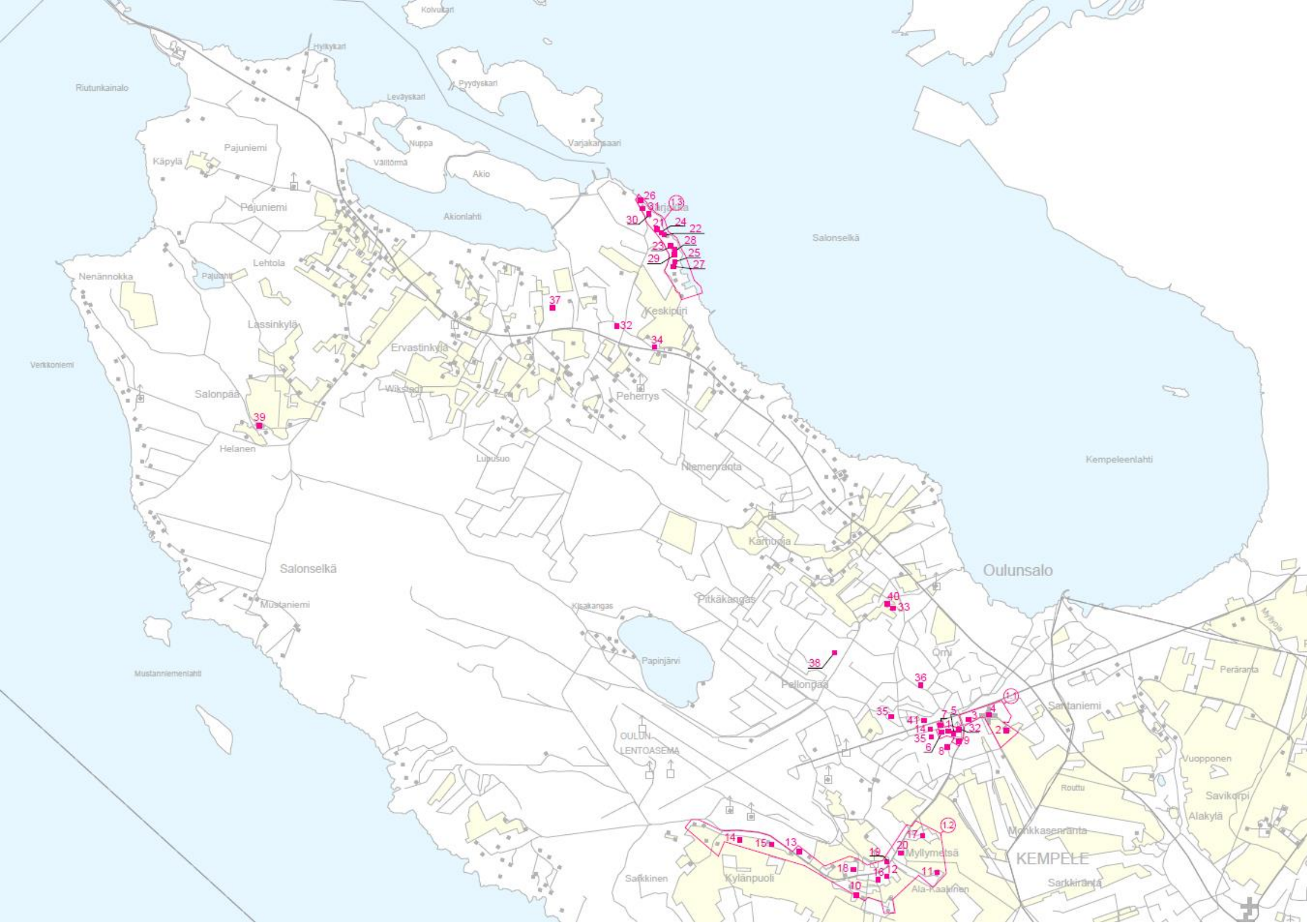
6 MAAKUNNALLISESTI ARVOKAS RAKENNETTU KULTTUURIIYMPÄRISTÖ

Maakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet on osoitettu kartalla pinkillä värillä.

Maakunnallisesti arvokkaisiin alueisiin kuuluu myös maakunnallisen inventoinnin yhteydessä paikallisesti arvokkaina osoitettuja kohteita. Ne on merkitty tähdellä *.

	Kartalla
Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli”	1.1
Korttelin 52 asuinrakennukset	1
Kuivala-Lääkkö	2
Kukkonen (kotiseutumuseo) ja Jääskö	3
Oulunsalon kirkko ja uhrikirkon muistomerkki	4
Oulunsalon kirkonkylän Valkea koulu	5
Oulunsalon kunnantalo	6
Oulunsalon terveysasema *	7
Oulunsalon vanha kunnantalo (purettu) *	8
Saloilan päiväkot	9
Kylänpuoli	1.2
1700- luvun kala-aitta	10
Ala-Kaakinen	11
Junkkonen	12
Kurikka	13
Peltola *	14
Pelttari *	15
Prokkola	16
Rahikka (Isolanmäki, Ilkantalo ja Yli-Isola) *	17
Saloila (Väärälän koulu)	18

Uusi-Juntti	19
Yli-Kaakinen	20
Varjakan huvila-alue	1.3
Aarnela	21
Hessenrinne *	22
Hiekkaranta (Olaranta)	23
Korkein	24
Kotiranta *	25
Käpylä eli Saunaranta (ja Päivölä)	26
Metsäpirtti	27
Myrskyranta *	28
Päiväranta	29
Rantala ja Kesälä	30
Rikula	31
Rakennukset ja pihapiirit	
Keskipiirin entinen kansakoulu ja Salonpään koulu	32
Lassila	33
Muikku	34
Oulunsalon lukio (Oulunsalotalo)	35
Oulunsalon pappila	36
Pellikan pölkkynavetta	37
Pitkäkankaan ala- ja yläasteen koulut	38
Päätalo ja Uutela	39
Raumalan luhti (Raumala)	40
Suunnittelukylä-yrittäjästalo	41

Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli”

Arvottaminen

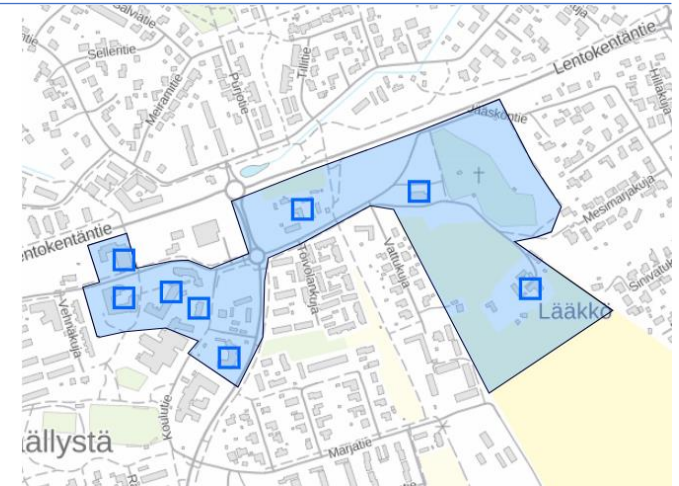
MRKY 2015: R, H, M, S, T, I

Henkisen ja maallisen vallan akseli ei hahmotu maastossa rajauksen mukaisena kokonaisuutena. Alueen rajausta on hyvä tarkastella uudelleen. Paikan päällä Kukkosen ja Jääskön pihapiirien muodostama kokonaisuus, Oulunsalon kirkko ja hautausmaa sekä Kuivala-Lääkö ympäröivine peltoineen hahmottuvat keskustan aluekokonaisuudesta erillisinä yksittäisinä kohteina.

Kirkko näkyy hyvin Lentokentäntielle. Kirkolle avautuvan näkymän auki pitäminen on tärkeää.

Kuvaus

Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akseli” käsitteää Oulunsalon kirkon ja vuonna 1982 valmistuneen kunnantalon välisen vuosisatojen juoksussa muotoutuneen kulttuuriympäristön. Ympäristön vanhimman kerrostuman muodostavat kirkko ja kirkkotarha, Valkea koulu, vanha tieura sekä Kukkosen, Jääskön ja Kuivala-Lääkön pihapiirit. Oulunsalon keskustan 1980-luvun arkkitehtonisesti laadukas ja omaleimainen kerrostuma on muodostunut kunnan tietoisien valinnan tuloksena. 1970- ja 80-lukujen arvokkaita kohteita ovat punatiiliset terveysasema, kunnantalo ja asuinliikerkennukset sekä puurakentamisperinnettä jatkava päiväkoti.

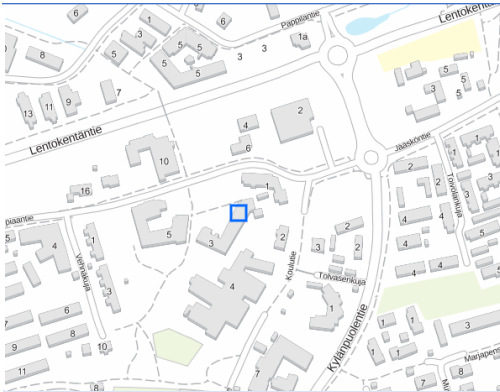

Kartta Oulunsalon ”Henkisen ja maallisen vallan akselistä”, jolla sijaitsee kahdeksan kohdetta. Seitsemän kohteista on maakunnallisesti ja yksi paikallisesti arvokas. (Kartta Kioski-tietokanta).

Aluekokonaisuuteen kuuluvat mm. Oulunsalon kunnantalo ja Saloian päiväkoti.

Korttelin 52 asuin-liikeyrakennukset

Kauppiantie 1 ja 3

1984, 1990

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Vuonna 1984 valmistunut asuinliikeyrakennus ja vuonna 1990 valmistunut liikeyrakennus sijaitsevat Oulunsalon kunnantalon kanssa samassa korttelissa 52. Rakennukset toteuttavat Arkkitehtitoimisto NVV:n vuonna 1981 laatimaa keskustasuunnitelmaa. Regionalistiset rakennukset ovat edustavia esimerkkejä 1980-luvun kuntakeskusten liike- ja asuinrakentamisesta. Vuonna 1984 valmistuneen asuinliikeyrakennuksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto NVV/Niskasaari-Viljanen-Väisänen-Öhman ja vuonna 1990 valmistuneen liikeyrakennuksen arkkitehti Tero Paldanius.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Vuonna 1984 valmistunut asuinliikeyrakennus.

Vuonna 1990 valmistunut liikeyrakennus.

Vuonna 1990 valmistunut liikeyrakennus.

Kuivala-Lääkkö

Uhrikirkonkuja 10

1722–1808

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuivala-Lääkön asuinrakennus oikealla ja luhti vasemmalla.

Kuvaus

Kuivala-Lääkkö on tiivis, pihapiirin muodostava rakennusryhmä. Talouskeskus sijaitsee viljelysten laidalla lähellä kirkkoa ja hautausmaata. Tilakeskus peltoineen on maisemallisesti merkittävä.

Pihapiiriä ympäröivät kookas asuinrakennus, sitä vastapäätä sijaitsevat navetta ja hirsirakenteinen talousrakennus, kaksikerroksinen puohi/luhtiaitta sekä puohia vastapäätä sijaitseva talli- ja latorakennus. Pihapiiriin johtavan tien varressa on konehalli, suurikokoinen jyvääitta, jonka takana on liiteri/varastorakennus, ja saunarakennus. Navetan ja tallin takana pihapiirin ulkopuolella sijaitsevat riihi, lato ja viljavarasto.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M (nimellä Lääkkö).

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Asuinrakennus.

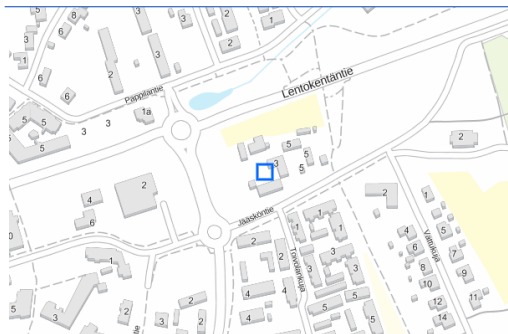

Luhti on pihapiirin arvokkaimpia rakennuksia.

Talousrakennus ja talli/lato muodostavat kujan.

Kukkonen (kotiseutumuseo) ja Jääskö

Jääsköntie 3 ja Jääsköntie 5

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M, S

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Kukkonen ja Jääskö ovat vierekkäiset, rakennuskannaltaan yhtenäiset talot, jotka ovat toimineet kestikievereina. Perinteistä rakennustapaa ja Oulunsalolle tyypillistä lankkumuurausta edustavat talot sijaitsevat Lentokentätien varrella Oulunsalon keskustassa. Pihapiirit ovat keskeisiä maisemassa ja sijoittuvat vanha kirkonkyläntien varrelle. Rakennukset ja pieni peltoaukea niiden edessä muistuttavat Oulunsalon historiasta.

1880-luvulla Kukkosen neliöpihassa oli vuonna 1880 valmistunut asuinrakennus, sitä vastapäätä oleva navetta, kirkon puoleisella sivulla puohi ja toisella sivulla vuonna 1880 rakennettu Ranta-Jääskön rakennus. Jääskön pihaa rajaa Toivolan vanha navetta.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Kaksi erillistä kohdetta: Kukkonen (Kotiseutumuseo) sekä Toivola ja Väinölä (entinen Ranta-Jääskö), molemmat R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M, S.

Kukkosen asuinrakennus.

Kukkosen puohi ja aitta.

Jääskön asuinrakennus.

Oulunsalon kirkko ja uhrikirkon muistomerkki

Uhririkonkuja 2

1891

Suojeltu kirkkolailla.

Arvottaminen

MRKY 2015: Ht, R, H, M, S, T

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Oulunsalon nykyinen kirkko on järjestyksessä kolmas. Se on rakennettu vuosina 1888-1891 arkkitehti Julius Basilierin piirustusten mukaan. Rakennus on länsitorinillinen uusgoottilaista tyyliä edustava puinen pitkäkirkko. Suorakaiteen muotoisen runkotilan päädyistä ulkonee matala ja suorakulmainen sakaristo. Länsipäädyn torni päättyy kekokattoiseen huippuun. Seiniä jäsentävät korkeat, kiilamaisesti päättyvät ikkunat, joiden ansiosta sisätila on hyvin valoisa. Satulakattoisen runkokuoneen sisäkatteena on puupylväiden varaan rakennettu taitekatto. Kirkko on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Kohteeseen kuuluu kirkkoa ympäröivä hautausmaa. Hautausmaalla on vuonna 1665 rakennetun uhrikirkon muistomerkki.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: Ht, R, H, M, S, T.

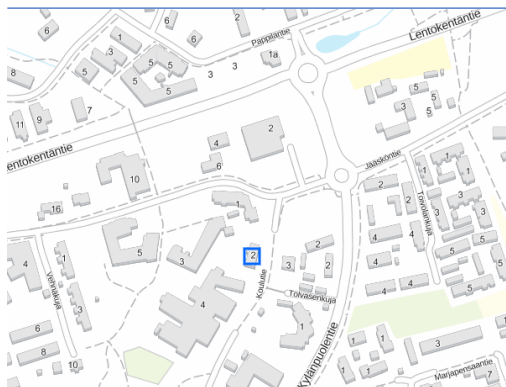

Oulunsalon kirkon hautausmaata rakennuksineen.

Oulunsalon kirkko.

Oulunsalon kirkonkylän Valkea koulu

Koulutie 2

1887, 1958, 1978

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, S, I

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Oulunsalon kirkonkylän koulu on Oulunsalon kunnan tarinan kannalta merkittävä keskuskoulu. Koulualueeseen kuuluu Valkean koulun lisäksi kaksi uudempaa, vuosina 1958 ja 1978 rakennettua koulurakennusta. Eriikäiset koulurakennukset muodostavat yhdessä kerroksellisen kokonaisuuden.

Kuvaus

Kirkonkylän Valkeana kouluna tunnettu kansakoulu on rakennettu vuonna 1887. Se on Oulunsalon ensimmäinen koulutalo. Koulurakennus on yksikerroksinen hirsirakenteinen, harjakattoinen rakennus. Rakennuksessa on jäljellä paljon alkuperäisiä rakennusosia ja sillä on vahva identiteetti.

Valkean koulun vieressä vanhan koulun pihapiirin etelälaidalla on vuonna 1958 rakennettu kaksikerroksinen julkisivuultaan rapattu kansakoulurakennus, kivikoulu. Rakennuksen julkisivuissa on aikakaudelle tyypillisiä yksityiskohtina puhtaaksi muurattuja tiilipintoja.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M (nimellä Oulunsalon kansakoulu, Koulutila). Inventoinnissa on nimetty vuosina 1887 ja 1958 rakennetut koulurakennukset.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, S, I.

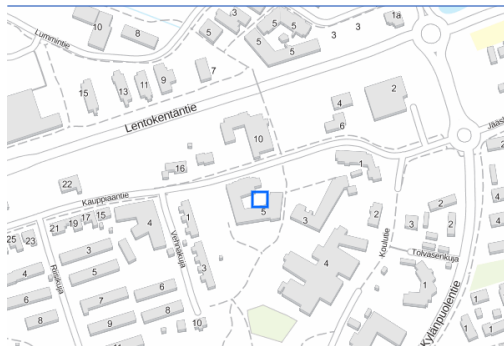

Vuonna 1958 rakennettu koulurakennus.

Peruskouluksi rakennettu yksikerroksinen rakennus on valmistunut vuonna 1978. Koulurakennusta on peruskorjattu ja laajennettu vuonna 2007. (Kuva Pia Krogius 2014).

Oulunsalon kunnantalo

Kauppiaantie 5

1982

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M, S, T, I

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Oulunsalon kunnantalo ja sen pihapiiri on suojeltu rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain (498/2010) nojalla vuonna 2013.

Oulun koulun kohteet -inventoinnissa (2020) Oulunsalon kunnantalo osoitetaan helmenä, yhtenä inventointikriteerejä parhaiten edustavista kohteista.

Kuvaus

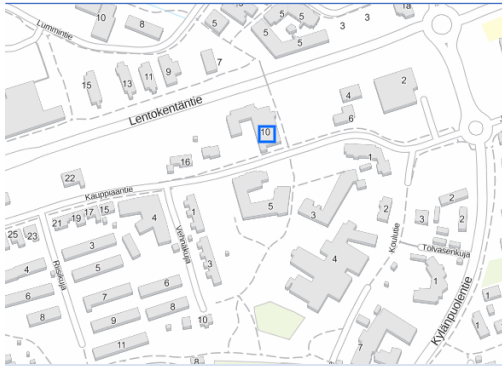
Oulunsalon kunnantalo on ensimmäinen ja kenties puhdasoppisin toteutus Oulun koulun edustamasta suunnitteluasenteesta. Punatiilinen, paikallarakennettu rakennus uudisti kunnantalojen rakennustyyppiä ja toimi esikuvana usealle tulevalle kunnantalosuunnitelmalle. Reijo Niskasaaren, Kari Niskasaaren, Ilpo Väisänen, Kaarlo Viljasen ja Jorma Öhmanin vuosina 1980-1982 suunnittelema Oulunsalon kunnantalo vihittiin käyttöön 28.12.1982. Arkkitehtitoimisto NVV:n suunnittelema rakennus on kokonaistaideteos, joka on säilyttänyt ilmeensä, alkuperäisyytensä ja ajattomuutensa. Se on säilynyt kokonaisuutena lähes alkuperäisessä asussaan. Rakennuksen huolella suunnitellut ja toteutetut detaljit, sisustus ja sisäpiha luovat ainutlaatuisen kokonaisuuden, joka sisältää symboliikkaa paikkakunnan historiasta.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M, S, T, I.

Oulunsalon terveysasema

Kauppiaantie 10

1979

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M (paikallisesti arvokas, osa maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta).

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Rakennuksen merkitystä taajamaku- vassa on hyvä jatkossa arvioida. Sillä on arvoa esimerkkinä arkkitehti Heikki Taskisen uran alkuvaiheen arkkitehtuurista. Rakennus on rakennettu ennen Oulun koulu -ilmiön syntyä. Sitä on myöhemmin useaan otteeseen laajennettu.

Kuvaus

Oulunsalon vuonna 1979 valmistunut yksikerroksinen terveysasema on arkkitehti Heikki Taskisen suunnittelema. Julkisivuiltaan punatiilinen rakennus on saanut vaikutteita Alvar Aallon modernista tiiliarkkitehtuurista. Se antaa myös viitteitä myöhempään Oulun koulun punatiilirakennuksiin. Rakennus on osa Oulunsalon laadukasta 1980-luvulla rakentunutta keskustaa. Punatiili sitoo terveysaseman ympäröivään rakennuskantaan, joka tosin on myöhemmin valmistunutta.

Terveysaseman rakennus toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin neuvola ja hammashoitola ja toisessa vaiheessa sosiaalitytöt ja lääkäriasema. Luonnosvaihtoehdoissa aseman tilat oli ryhmitelty atriumtyyppisen oleskelupihan ympärille, mutta toteutuneessa vaihtoehdossa rakennus on matomainen laaja kokonaisuus ilman sisäpihaa.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

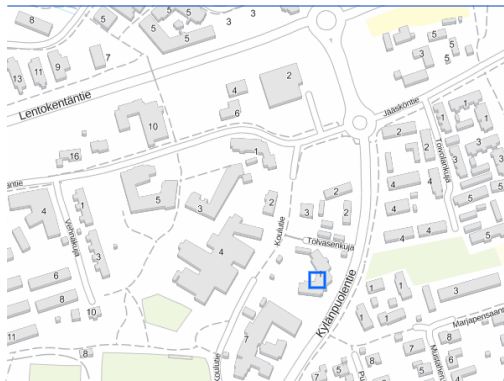

Sisäänkäynti.

Terveysaseman itäjulkisivu.

Saloilan päiväkoti

Tolvasenkuja 1

1987

Arvottaminen

MRKY 2015: R, T, S

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Oulun koulun kohteet -inventoinnissa (2020) Saloilan päiväkoti osoitetaan helmenä, yhtenä inventointikriteerejä parhaiten edustavista kohteista.

Kuvaus

Saloilan vuonna 1987 valmistunut päiväkoti on osa Oulunsalon 1980-luvulla rakentunutta kuntakeskusta, joka on nykyään näyttävä esimerkki Oulun koulun arkkitehtuurista. Päiväkodin arkkitehtuurin tavoitteena oli sovittaa pienen julkisen rakennuksen ilme perinteiseen puurakentamiseen ja lasten mittakaavaan. Rakennuksen toiminnot kiertyvät yhteisen, suojaisen sisäpihan ympärille. Virikkeelliset sisätilat soljuvat nauhamaisesti osastolta toiselle luoden yhteisöllisyyttä, mutta tarjoten myös rauhallisia kotialueita pienryhmille. Laadusta 1980-luvun päiväkotisuunnittelua edustavan rakennuksen suunnittelusta vastasi alkuvaiheessa Arkkitehtitoimisto NVV ja loppuvaiheessa Arkkitehtitoimisto Ilpo Väisänen Oy.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, T, S.

Saloilan päiväkodin pihaa.

Porttiaihe.

Kylänpuoli

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kyläkokonaisuuteen kuuluu sekä maakunnallisesti että paikallisesti arvokkaita kohteita.

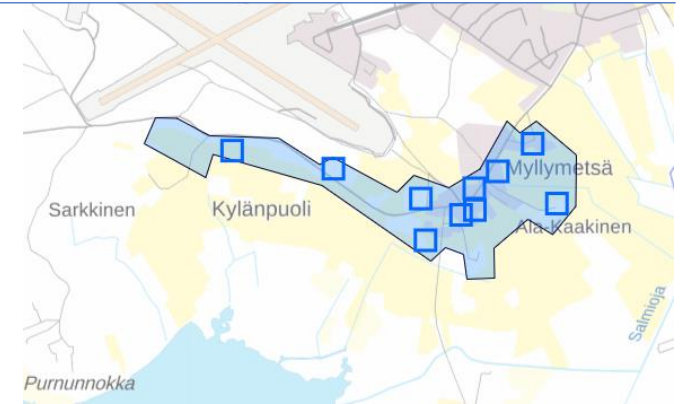
Kuvaus

Kylänpuoli on viljelysalueiden ympäröimä nauhakylä. Asutus ja viljelysalueet tukeutuvat kylän halki kulkevaan maantiehen. Pihapiirit sijaitsevat yksittäisinä ja pieninä ryppäinä tien varrella. Kylämaisemalle on tyypillistä pihapiirejä ympäröivä tuuhea kasvillisuus, joka peittää näkymiä tieltä pihapiireihin.

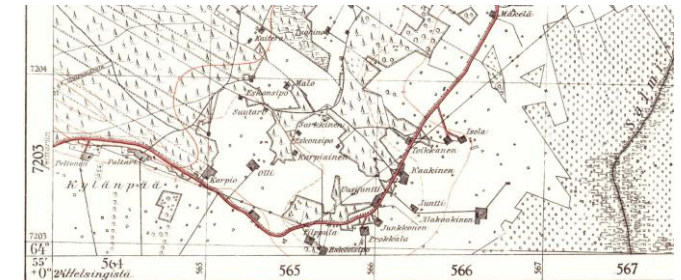
Kulttuuriympäristössä näkyy hyvin kylän pitkä historia vanhana ja edelleen elinvoimaisena maaseutukylänä. Kokonaisuus on varsin yhtenäinen ja edustava. Pihapiireissä on paljon vanhoja, talonpoikaistarakentamisperinnettä edustavia rakennuksia.

Kylän viljelysalueet ovat osa aluekokonaisuutta. Liminganlahden rannikkoalueet ja osa kylän viljelysalueista kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaksi ehdotettuun maisema-alueeseen Limingan lakeuden kulttuurimaisema. Kylälle ovat tyypillisiä avoimen viljelysmaiseman ylitse Liminganlahdelle avautuvat pitkät ja laajat näkymät.

Kylänpuoli sijaitsee Oulunsalon taajaman, Oulun lentotaseaman ja Liminganlahden väliin rajautuvalla alueella. Vilkasliikenteisen lentotaseaman läheisyys on kylässä selvästi aistittavissa.

Kartta Kylänpuolen alueesta, jolla sijaitsee kahdeksan maakunnallisesti arvokasta ja kaksi paikallisesti arvokasta kohdetta. (Lähde: KIOSKI-tietokanta, 6.7.2020)

Kylänpuolen (Kylänpään) kylää Oulun varuskunta-aluekartalla vuodelta 1929. (Kartta Oulun kaupungin arkisto).

1700-luvun kala-aitta

Kyläpuolentie 243

1764

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Vuonna 1764 rakennettu pärekattoinen kala-aitta sijaitsee alkuperäisellä paikallaan entisellä meren rannalla. Aitta on entistetty. Aitan etuseinä on hirsipinnalla, alaosa hieman sisäänvedettynä. Aitan muut seinät on verhoiltu leveällä, puun muodon näyttävällä pystysuuntaisella lomittaisella lankulla. Aitta on nostettu ilmastavasti puujalkojen varaan. Samassa pihapiirissä sijaitsee myös perinteistä rakentamistapaa edustava vanha asuinrakennus, talli, aitta, maakellari, uusi varastorakennus ja komea jälleenrakennuskauden kahitiilinavetta. Perinteinen rakennusryhmä sijaitsee peltoaukeiden laidalla Kyläpuolen viljelysmaisemassa.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Kala-aitta sijaitsee pihapiirin laidalla, hieman ydinpihan ulkopuolella. Aitta on kuvassa keskellä. Aitalta hahmottuva näkymä on avara. Aikojen saatossa vetäytynyt meri hämöttää horisontissa.

Kala-aitta on nostettu selvästi ylös maasta.

Kala-aitassa on pärekatto.

Ala-Kaakinen

Ala-Kaakisentie 53

1871-1872

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

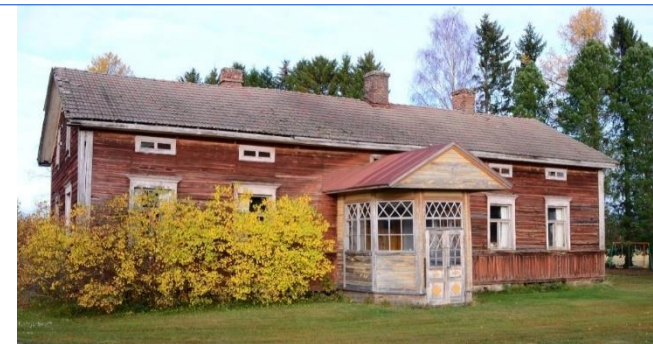
Kuvaus

Ala-Kaakisen tila sijoittuu laajojen peltoaukeiden keskelle Kylänpuolen viljelysmaisemaan. Pihaan johtaa pitkä ja vaikuttava koivukuja. Tilan vanha asuinrakennus on rakennettu vuosina 1871-72. Oulunsalon ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa rakennuksessa vuonna 1881. Neliöpihan pohjoisreunaa rajaa kuusi-osainen hirsinen puohirakennus. Itäreunalle sijoittuu osin hirsinen, osin rapattu navettarakennus, jonka yhteydessä on uusi konehalli/varasto-osa. Länsireunalla on uusi asuinrakennus vuodelta 1971. Pihapiiriin kuuluu myös vanhoja hirsiaittoja ja uudempia tilan toimintaan liittyviä rakennuksia.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Asuinrakennus.

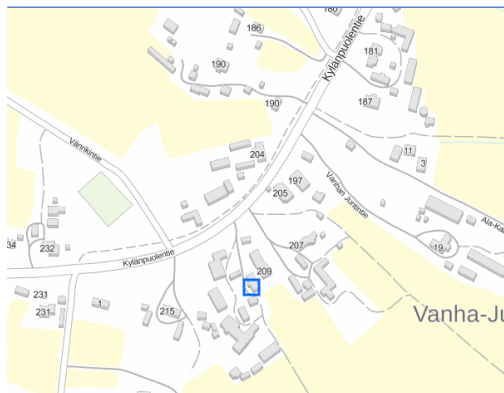

Puohi.

Uusi ja vanha asuinrakennus sekä navettarakennus.

Junkkonen

Kylänpuolentie 209

1800-luvun alkupuoli

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M, S

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Jukkosen tila sijaitsee suurten peltoaukeiden laidalla aivan Kylänpuolentien tuntumassa. Vanhat rakennukset muodostavat sisemmän neliöpihan, jonka ulkopuolelle on rakennettu uusi asuinrakennus 1978 ja navetta 1980 sekä muita ulkorakennuksia. Neliöpihaa rajaavat vanhan asuinrakennuksen lisäksi 1800-luvulta olevat hirsinen talli, jonka hirret on käännetty, ja puohi. 1900-luvun alkupuolelta periytyvä aitta on navetan takana. Lähellä Kylänpuolentietä on 1900-luvun alkupuolella rakennettu sauna-autotallirakennus.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Kohteeseen kuuluu myös Juntti (Uusi-Juntti).

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M, S.

Vanha asuinrakennus. Kuistin vieressä on halssi.

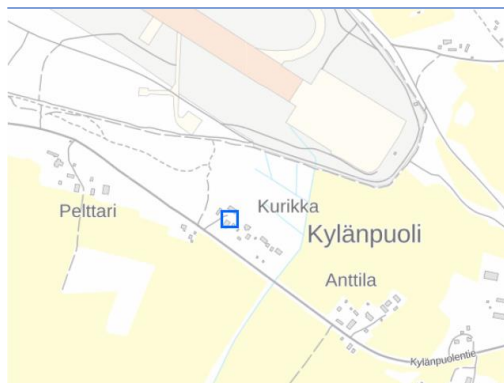

Pihapiirin sisäinen kulkuyhteys kiemurtelee vanhojen rakennusten välistä. Talli vasemmalla, puohi keskellä taustalla ja vanha asuinrakennus oikealla.

Puohi.

Kurikka

Kylänpuolentie 318

1918

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan verrattuna vuoden 2015 inventointiin.

Kuvaus

Kurikan talo sijaitsee Kylänpuolentien mantereella metsäisessä rinteessä, josta näkymä avautuu etelään suuntaan laajoille peltoaukeille. Noppamainen ja jyrkkäkattoinen asuinrakennus poikkeaa Kylänpuolen muusta perinteisestä rakentamisesta rakennustyylistään. Entinen maatilan päärakennus on vuodelta 1918. Pihapiiriin kuuluu myös vanha hirsinavetta/-talli, maa-kellari, uusi kota ja uudehko ulkorakennus, jossa on sauna. Asuinrakennuksen ominaispiirteet ovat säilyneet muutoksista huolimatta. Myös vanha talousrakennus on hyvin säilynyt.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Asuinrakennus. Vasemmalla uusittu kuisti ja oikealla erkkeri ja parveke.

Asuinrakennus.

Hirsinavetta/-talli.

Peltola

Kyläpuolentie 395

Asuinrakennus 1903

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M (paikallisesti arvokas, osa maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta)

Asuinrakennuksessa on tapahtunut vuoden 2015 jälkeen muutoksia. Rakennukseen on ilmeisesti asennettu ulkopuolelle lisälämmöneristys ja ulkoverhous on uusittu. Myös kuisti on uusittu. Pihapiiri on kuitenkin arvokas kokonaisuus, joka erottuu avoimessa peltomaisemassa. Talusrakennukset ovat hyvin säilyneitä.

Kuvaus

Peltola on laajan merenrantapeltoaukean laidassa sijaitseva talouskeskus. Asuinrakennus on vuodelta 1903. Piha on kolmelta sivulta suljettu ja sitä reunustavat kolmiosainen kaksikerroksinen puoji ja pitkä hirsinavetta. Kokonaisuuteen kuuluvat myös hieman erillään pihasta olevat maakellari ja aitta sekä uusi leikkimökki. Rakennusryhmä muodostaa Kyläpuolen raitin jonoasutuksen tyypillisen pihapiirin.

Peltolan asuinrakennuksen kuisti ja julkisivulaudoitus on uusittu vuonna 2015. Myös ikkunat ja katto on uusittu, ja rakennuksessa on suoritettu muitakin korjaus- ja muutostöitä. Muut rakennukset ovat lähes alkuperäisessä asussaan.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Asuinrakennus. Kuisti on vuoden 2015 jälkeen uusittu.

Navetan takajulkisivu.

Puojji.

Prokkola

Kyläpuolentie 215

Uudempi asuinrakennus 1896

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Prokkola on puuston ympäröimä vanha talouskeskus, jonka umpipihaa on avarrettu noin vuonna 1920 rakennuksia siirtämällä. Prokkolan ja tien välissä kasvaa kookasta, tiheää kuusikkoa. Pihapiiriä rajaa väljästi kolme rakennusta. Ryhmään kuuluvat vanha asuinrakennus, uudempi asuinrakennus vuodelta 1896, puohi, ikkunalinen otsa-aitta sekä maakellari. Uudemmassa asuinrakennuksessa on kuusikulmainen mutterikuisti pihan puolella. Vanhaa asuinrakennusta on jatkettu puuliiterillä ja puohia vuonna 1996 uudella saunarakennuksella ja autotalllilla. Uudemmaa asuinrakennusta vastapäätä sijainnut navetta vuodelta 1803 ja vanhan asuinrakennuksen nurkalla sijainnut vaja on purettu.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Uudempi asuinrakennus koillisen suunnasta. Rakennuksen päty on symmetrinen.

Uudempi asuinrakennus pihan puolelta kuvattuna.

Vanhempi asuinrakennus (oikealla) ja sen jatkeeksi tehty puuliiteri (vasemmalla).

Rahikka (Isolanmäki, Ilkantalo ja Yli-Isola)

Kertunmetsä 16 / Isolanmäki 16

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M (paikallisesti arvokas, osa maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta).

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Rahikan rakennusryhmä sijaitsee Isolan mäellä viljelysaukeiden keskellä. Kolmelta sivulta suljettua neliöpihaa rajaavat päärakennus, puohi ja talli. Pihapiiriin kuuluvat myös erittäin hyvin säilynyt hirsinavetta, aitta, kaksi talousrakennusta ja maitolaituri sekä vinttikaivo. Rahikan päärakennus on peruskorjattu ja sitä on laajennettu, mutta sen tärkeimmät ominaispiirteet ovat säilyneet. Rakennusryhmän ulkorakennusten ominaispiirteet ovat erittäin hyvin säilyneet. Osa rakennuksista on lähes alkuperäisessä asussaan.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa on huomioitu viereisessä pihapiirissä sijaitseva Ilkantalo (entinen Isola), mutta ei näitä rakennuksia. Ilkantaloon kuuluvat vuonna 1964 rakennettu asuinrakennus ja 1860-luvulla rakennettu kivilavetta, kohteen arvot R, H.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Pihapiirin asuinrakennusta on remontoitu.

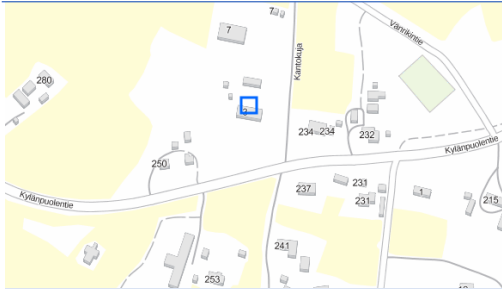

Vasemmalla puohi ja oikealla asuinrakennus laajennuksineen.

Neliöpihan ulkopuolella on tilaan kuuluvia muita rakennuksia.

Saloila (Väärälän koulu)

Kantokuja 3

1928

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Saloila eli Väärälän koulu on valmistunut vuonna 1928. Yksikerroksinen rakennus edustaa 1920-luvun klassismia. Koulurakennuksessa on voimakkaita klassishenkisiä koristeaiheita kuten nurkkien vuorilaudoitus, ikkunoiden vinoruudut, puolipyöreät koristeikkunat sekä kolme koristeellista, katettua avokuistia. Pihapiirissä on sauna ja varasto.

Saloilan koulu ei ole enää alkuperäisessä käytössään kouluna. Rakennus on muutettu asuinkäyttöön 1980-luvulla, jolloin rakennuksessa on suoritettu korjaus- ja muutostöimenpiteitä. Hannuksen ja Keiskan koulut ovat Saloilan koulun kanssa ulkoasultaan identtiset. Kaikissa näissä rakentamisissa on noudatettu rakennusmestari Karvosen laatimia tyyppiirustuksia.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Entinen koulurakennus, itäpäätty ja pohjoisjulkisivu.

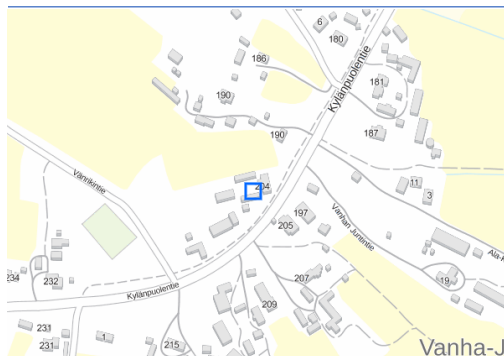

Entinen koulurakennus, itäpäätty ja eteläjulkisivu.

Piharakennus.

Uusi-Juntti

Kylänpuolentie 204

Pikkupuoli-puohi 1856

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020.

Navetta on tuhoutumassa, mikä tulee muuttamaan pihapiiriä aiempaa hie-man avoimemmaksi.

Kuvaus

Uusi-Juntin tila sijaitsee näkyvällä paikalla Kylänpuolentien mantereen puolella. Pitkän mallista neliöpihaa rajaavat asuinrakennus, pitkät, hirsiset ja kaksikerroksiset talli ja pikkupuoli-puohirakennus sekä romahtanut navetta. Rakennusryhmään kuuluvat lisäksi aitta ja liiteri sekä uudempia varasto- ja hallirakennuksia.

Tilan alkuperäinen päärakennus on palanut 1900-luvun alussa. Sen kivijalalle on rakennettu uusi, nykyinen asuinrakennus. Pohjoissivun vuoraamaton pikkupuoli-puohi-rakennus on rakennettu vuonna 1856.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Sisältyy kohteeseen Junkkonen nimellä Juntti.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M

Uusi asuinrakennus.

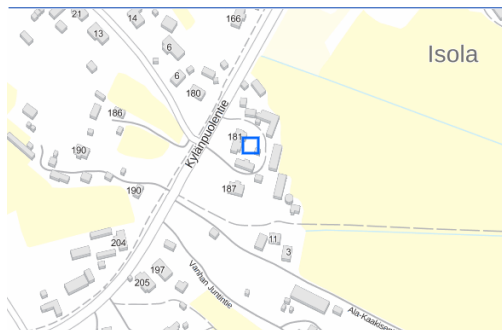

Pikkupuoli-puohi-rakennuksen puohipäätty.

Tallirakennus.

Yli-Kaakinen

Kylänpuolentie 181

Päärakennus 1860-luku

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020.

Asuinrakennus on ollut vuoden 1999 inventointiraportin mukaan jo tuolloin nykyisessä asussaan. Lasikuistien ikkunat on sen jälkeen peitetty levyillä. Säilyneet talusrakennukset ovat kuvista päätellen edelleen samassa asussa kuin vuonna 1999.

Pihasta on purettu alkuperäisiä rakennuksia ja jotkin niistä on korvattu uusilla talusrakennuksilla. Piha rajautuu silti edelleen melko selkeästi suorakulmion muotoon.

Kuvaus

Yli-Kaakinen on avarassa peltomaisemassa puiden katveessa oleva näyttävä talouskeskus, jonka pihapiiri koostuu 1900-luvun alussa kahtia jaetun tilan rakennuksista. Yli-Kaakisen talo muodostaa väljähkön neliopihan yhdessä kahden puohin, navetan ja tallin kanssa. Tilakokonaisuuteen kuuluu lisäksi pellillä katettu riihi 1800-luvulta ja vilja-aitta vuodelta 1873. Pihaa rajaavat puohit ovat 1800-luvulta ja vuodelta 1916. Navetta on vuodelta 1928 ja talli 1900-luvun alusta. Pihapiirin reunalla ja ulkopuolella on lisäksi maakellari, venevaja, vanhoja ja uusia talusrakennuksia, kaksi siiloa ja uusi asuinrakennus, joka on vuodelta 1986. Elosäilö, liiteri ja maakellari ovat todennäköisesti 1900-luvun alusta. Piha oli ennen tiivis umpipiha, joka on sittemmin rakennuksia purettaessa väljentynyt.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M (nimellä Yli-Kaakinen ja Kaakinen). Kohteeseen kuuluivat tuolloin asuinrakennus, navetta, talli, kaksi puohia, aitta, riihi, elosäilö, liiteri ja maakellari.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Asuinrakennus. Vasemmalla Kaakisen puoli, oikealla Yli-Kaakisen puoli.

Yli-Kaakisen pääty tien suunnasta kuvattuna. Laajennusosa jää osin vanhan osan taakse.

Yli-Kaakisen puohi. Taustalla talli, navetta ja venevaja.

Pelttari

Kylänpuolentie 361

Arvottaminen

MRKY 2015: R (paikallisesti arvokas)

Kohde on tuhoutumassa. Osa pihapiirissä sijainneista rakennuksista on purettu, minkä seurauksena vanha neliöpiha on muuttunut luonteeltaan varsin avoimeksi. Pihapiirissä on edelleen jäljellä osa vanhoista rakennuksista. Ne ovat aikanaan olleet edustavia, rakennustaiteellisesti hyvin arvokkaita esimerkkejä talonpoikaisesta rakennusperinnöstä. Kaksikerroksinen aitta on hyvin säilynyt.

Kuvaus

Tyhjillään olevien hirsirakennusten muodostama pihapiiri laajan merenrannalla olevan viljelysalueen laidassa. Vanhasta pihapiiristä on jäljellä vanhan asuinrakennuksen ja puojin muodostama pitkänmallinen rakennus, uudempi asuinrakennus ja kaksikerroksinen aitta. Pelttarin vanhan pihapiirin läheisyydessä on myös uusia rakennuksia: asuinrakennus (rakennettu noin vuonna 1997), sauna, autotalli ja erinäisiä varastoja ja halleja. Pelttarin vanhat rakennukset ovat olleet tyhjillään noin 30 vuotta. Aitan pärekatto on uusittu peltikatoksi ja sillä on vielä säilymisedellytyksiä, mutta asuinrakennuksen ja pikkupuolin ja puohin säilymisedellytykset ovat heikot. Niiden hirsikehikot ovat vaurioituneet.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R.

Uudempi asuinrakennus pihan puolelta.

Puojit pihan puolelta.

Vanha asuinrakennus, pihan puoli.

Varjakan huvila-alue

Kartta maakunnallisesti arvokkaasta Varjakan huvila-alueesta. Alueella sijaitsee kaksitoista kohdetta. Kahdeksan näistä on maakunnallisesti arvokkaita ja neljä paikallisesti arvokkaita. (Kartta Kioski-tietokanta, 25.9.2020)

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M, S

Aluekokonaisuus ja kohteet on tarkistettu ja valokuvattu syksyllä 2020. Kohdevalikoimaa on täydennetty yhdellä kohteella, kokonaisuuteen on liitetty paikallisesti arvokas Koivuranta.

Kaikissa kohteissa ei ole maastokäynnin yhteydessä päästy käymään. Osassa kohteista pihapiiriin johtava tie oli suljettu lukitulla portilla. Näiden kohteiden tilannetta ei ole ollut mahdollista kunnolla tarkistaa.

Kuvaus

Varjakan itärannalle, Varjakan kartanosta kaakkoon, on rakentunut huomattava huvilayhdyskunta. Merenrannalla mäntyvaltaisessa kangasmetsässä sijaitsevat huvilat edustavat huvilakulttuurin kehittymistä 1900-luvun alusta 1950-luvulle. Rakennusten ominaispiirteet ovat pääosin erittäin hyvin säilyneet. Osa rakennuksista on ollut alun perin viereisen Varjakan sahan työläisten asuintoimia ja siirretty huviloiksi sahan toiminnan loppumisen jälkeen. Alueen rakennuskanta muodostaa väljästi rannan tuntumaan sijoittuvan yhtenäisen kokonaisuuden.

Alueelle luontaista mäntymetsää.

Useat huvilat sijaitsevat lähellä rantaa. Kuvassa Kesälä.

Huviloille johtavat tiet ovat metsäautoteitä.

Aarnela

Vanha Varjakantie 6

1900-luvun alku

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet pääpiirteissään ennallaan. Pihapiiriä ei päästy kokonaisuudessaan tutkimaan, kuvat on otettu portilta.

Kuvaus

Aarnela on 1900-luvun alussa rakennettu näyttävä mansardikattoinen huvila. Se sijaitsee meren rannalla, kangasmetsäisessä rinteessä. Jyrkän rinteen alapuolella on rantasauna 1900-luvun alusta. Hieman etäämmällä rannalla sijaitsee alun perin Oulun herrojen metsästysmajaksi rakennettu matala ja pitkä rakennus, joka on luultavasti alueen vanhin rakennus. Huvilan vieressä sijaitsee myös 1920-luvun klassismin tyylinen uusi ulkorakennus. Aarnelan rakennuksien yksityiskohdissa on huomattavissa vaikutteita viereisen Varjakan sahan 1920-luvun rakennuksista. Yksityiskohdissa on 1920-luvun klassismin piirteitä.

Aarnelan kesäpaikka on erotettu Muikun tilasta omaksi tonttikseen luultavasti vuonna 1928, mitä ennen maa oli Muikulta vuokralla. 1900-luvun alussa rakennettua huvilaa on korotettu ja laajennettu myöhemmin.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Huvilarakennus.

Näkymä huvilan kuistilta merelle.

Ulkorakennus.

Hessenrinne

Pekurintie 19

1965

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M, S (paikallisesti arvokas, osa maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta)

Kohdetta ei ole ollut mahdollista inventoida ja valokuvata päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kulku kohteeseen oli estetty, pihapiiriin johtava tie oli suljettu lukitulla portilla. Kuva kohteesta on otettu portin takaa.

Näyttää siltä, että rakennukseen on tehty kattomuutos, jolla on suuri vaikutus rakennuksen ulkoasuun ja sille ominaisiin arvoihin. Kohdetta ei ole jatkossa tarpeen esittää arvokohdeksi.

Kuvaus

Hessenrinne on vuonna 1965 valmistunut asuinrakennus, jonka on suunnitellut arkkitehti Seppo Autio. Terrassoitu tasakattoinen rakennus sijaitsee meren rannalla mäntyvaltaisessa rinteessä. Kaksikerroksisen rakennuksen laajat ikkunapinnat aukeavat merelle. Julkisivut ovat pääosin valkeaksi käsiteltyä vaakapaneelia. Tyylikkäästi detaljoidut ovet ja ikkunat ovat alkuperäiset. Pihapiirissä sijaitsee myös viereiseen huvila-asutukseen liittyvä pieni huvimaja sekä rantas sauna.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M, S.

Hessenrinne syksyllä 2020.

Hessenrinne vuonna 2015. (Kuva Riitta Kosonen).

Hessenrinne vuonna 2015. (Kuva Riitta Kosonen).

Hiekkaranta (Olaranta)

Pekurintie 25

1910-luku

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan. Rannassa sijaitsevan pitkän rakennuksen tilannetta ei ollut maastossa mahdollista tarkistaa, koska pihapiiriin johtava portti oli suljettu.

Kuvaus

Hiekkarannan huvilarakennus on 1910-luvulta. Huvilan alkuperäinen kuisti on korkea, harjakattoinen ja maalaistalon kuistin tyylinen. Satulakattoisen rakennuksen takapuolelle on 1940-1950-luvulla rakennettu leveä pulpettikattoinen lasikuisti. Huvilalle tunnusomaisia piirteitä ovat ikkunaluukut, ikkunoita kehystävät näyttävät koristelaudoitukset ja päädyissä sijaitsevat pyöreät pikkuikkunat. Rannassa tontin luoteisreunalla sijaitsee matala, pitkä rakennus, joka on naapurien käytössä mutta kuuluu Hiekkarannan tonttiin. Rakennuksessa oli ennen Hiekkarannan sauna. Kesäasuinrakennusta vastapäätä on varasto/liiteri. Pihassa sijaitsee myös kaksi kaivoa, rannassa on huvimaja sekä vuonna 1998 rakennettu sauna.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Huomioitu osana 1940-luvun kesäasutusta, kokonaisuuteen kuuluvat Päiväranta, Myrskyranta ja Hiekkaranta.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Asuinrakennus.

Asuinrakennuksen lasikuisti.

Huvimaja.

Koivuranta

Pekurintie 59

1949

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R (paikallisesti arvokas, osa maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta)

Koivuranta on hyvin säilynyt jälleenkennuskauden huvila. Se on osa ominaispiirteiltään ja käyttötarkoitukseltaan saman kaltaisten huvilakohteiden muodostamaa kokonaisuutta. Asuinmökkin, saunan ja piharakennusten muodostama pihapiiri on eheä ja kerroksellinen.

Kuvaus

Koivurannan huvila on valmistunut vuonna 1949. Huvilarakennus on alueelle tyyppillinen pienikokoinen, satulakattainen rakennus, jonka sivulla on koko rakennuksen levyinen lapekattainen lasikuisti. Rakennus edustaa jälleenkennuskauden loma-asuntorakentamista. Se lienee rintamamiesten 1940-luvun lopulla rakennuttamia kesämökkejä, samoin kuin naapurustossa sijaitsevat samoihin aikoihin valmistuneet loma-asunnot.

Pihapiirissä on loma-asuinrakennuksen lisäksi saunarakennus, pulpettikattainen varastorakennus/liiteri ja jyrkkäkattainen kotarakennus, joka on tehty nukkumaitaksi.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R. Huomioitu osana 1950-luvun kesäasutusta, kokonaisuuteen kuuluvat Koivuranta ja Metsäpirtti.

Kohdetta ei ole huomioitu maakunnallisessa inventoinnissa Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015.

Asuinrakennus.

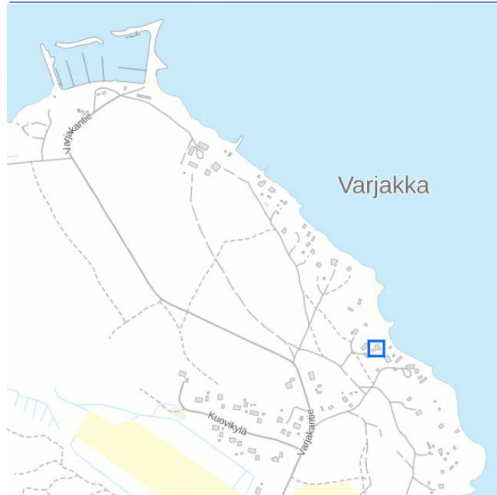

Saunarakennus.

Varastorakennus/liiteri.

Korkein

Vanha Varjakantie 4

1903

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan. Kaikkien tontilla sijaitsevien rakennusten tilannetta ei ollut maastossa mahdollista tarkistaa, koska pihapiiriin johtava portti oli suljettu.

Kuvaus

Kookas kaksikerroksinen, nikkarityylinen huvilarakennus on valmistunut vuonna 1903. Se on Varjakan alueen huviloista ensimmäinen. Huvila on rakennettu kahdessa osassa ja sitä on korotettu. Vanhempaa, meren puolella sijaitsevaa osaa laajennettiin vuosina 1915-1916 siten, että rakennuksen pohjasta tuli T-kirjaimen muotoinen. Osa koristeellisen huvilan ikkunoista on vaihdettu ja rakennukseen on lisätty lasiveranta. Korkeimman rannassa on Oulun torinrannasta tuotu vanha pumppuhuone. Pihassa sijaitsee myös varasto. Alueen vanhimman huvilan ominaispiirteet ovat säilyneet, vaikka rakennukseen on tehty vuosien varrella muutoksia.

Korkein erotettiin Muikusta omaksi kesäpaikakseen vuonna 1928, sitä ennen tontti oli vuokralla. Talo oli huvilakäytössä vuoteen 1976 asti, jolloin se muutettiin talviasuttavaksi. Vuonna 1971 huvilan viereen rinteesen rakennettiin uusi asuinrakennus.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Asuinrakennus.

Aittarakennus.

Kotiranta

Pekurintie 45

Vanhin rakennus 1945

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M (paikallisesti arvokas, osa maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta)

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Rakennuksiin on tehty vuosien 1999 ja 2015 jälkeen pieniä muutoksia ja kunnostustöitä. Venevajan takana sijainnut mökki on purettu. Kokonaisuuden arvot ovat kuitenkin säilyneet.

Kuvaus

Kotiranta on edustava, 1950-luvun pienimittakaavaisesta loma-asuntorakentamisesta kertova kokonaisuus. Pihapiiriin kuuluu useita 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa valmistuneita rakennuksia. Pihassa on kohteita maisemapuita.

Kotirannan rakennuksista vanhin on vuonna 1947 valmistunut lapekattoinen puoji, joka on nykyään varastokäytössä. Rakennuksen päädyssä omaleimaisena piirteenä erottuu nykyisen omistajan lisäämä funkistyylinen pyöreä ikkuna. Seuraavana on valmistunut vuonna 1948 hirsirakenteinen saunakamari/pikkupuoli, jonka edustalla meren puolella on koko rakennuksen levyinen lasiveranta. Nykyinen päämökki on rakennettu vuosina 1948-1949.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Saunakamari.

Puoja ja pieni varastoaitta.

Savusauna. Taustalla ulkotakka.

Käpylä eli Saunaranta (ja Päivölä)

Saunarannantie 42 (ja Saunarannantie 36)

1800-1900-lukujen vaihe

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Huvilarakennukseen on tehty kuistimuutos. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet kuitenkin pääpiirteissään ennallaan.

Kuvaus

Käpylän eli Saunarannan huvila on Kalajoelta kotoisin olevan Calamniuksen suvun huvila. Se on oululaisen kirjailijan ja kulttuurivaikuttajan Atte Kalajoen sukuhuvila. Pihapiiriin kuuluvat rantatörmällä sijaitseva huvilarakennus 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, pieni hirsiaitta vuodelta 1782, huussi sekä 2000-luvun alussa rakennetut talousrakennus ja uusi loma-asunto. Viereisellä tontilla osoitteessa Saunarannantie 36 on vuonna 1957 rakennettu kesäasunto, Päivölä.

Omistajan kertoman mukaan rakentamiseen on käytetty Varjakan sahalta saatua sahatavaraa. Huvilarakennuksen ikkunat ovat peräisin lin pappilasta, taustalla lienee Calamniuksen suvun merkitys pappissukuna. Ikkunat ovat keskenään erilaisia ja alun perin yksilaisia. Sisälle on lisätty ajan saatossa tuplapuitteita.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Vanha huvila rannan puolelta.

Aitta ja taustalla uusi huvilarakennus.

Käpylän vieressä sijaitsee Päivölä.

Metsäpirtti

Pekurintie 51

1950-luku

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Kuvaus

Metsäpirtin kesäasunto ja saunarakennus edustavat alueelle tyypillistä pienimittakaavaista 1950-luvun kesäasumista. Kesäasunto ja sauna on rakennettu 1950-luvulla. Molemmissa rakennuksissa on lähes koko julkisivun levyiset lasiverannat, jotka ovat myös alueelle tyypilliset. Mäntykankaalla sijaitsevien rakennusten ominaispiirteet ovat säilyneet ja niissä on jäljellä runsaasti alkuperäisiä yksityiskohtia.

Viereisen Kotirannan huvilan omistajan mukaan sekä Kotiranta että Metsäpirtti ovat aikanaan olleet rintamamiesten itselleen kesäasunnoiksi rakentamia.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R. Huomioitu osana 1950-luvun kesäasutusta, kokonaisuuteen kuuluvat Koivuranta ja Metsäpirtti.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Kesäasunto.

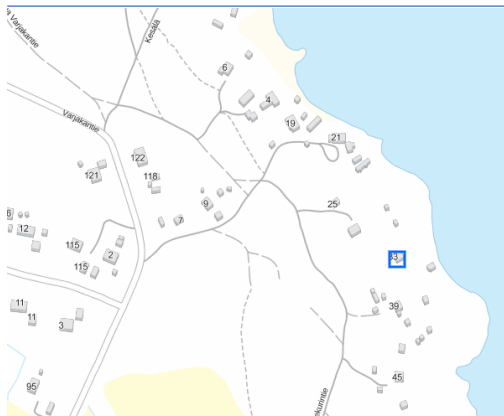

Sauna.

Piharakennuksia.

Myrskyranta

Pekurintie 33

1943

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M (paikallisesti arvokas, osa maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta).

Kohdetta ei ole ollut mahdollista inventoida ja valokuvata päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kulku kohteeseen oli estetty, pihapiiriin johtava portti oli suljettu. Kuva kohteesta on otettu portin takaa, siitä ei selkeästi ilmene kohteen nykyinen tilanne.

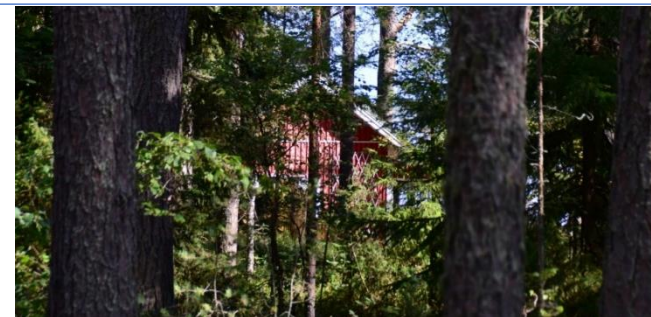
Kuvaus

Myrskyrannan kesäasunto ja saunarakennus edustavat alueelle tyypillistä pienimittakaavaista 1940-luvun kesäasumista. Molemmissa rakennuksissa on lähes koko julkisivun levyiset lasiverannat, jotka ovat myös alueelle tyypilliset. Mäntykankaalla sijaitsevien rakennusten ominaispiirteet ovat säilyneet ja niissä on jäljellä runsaasti alkuperäisiä yksityiskohtia. Myrskyrannan ensimmäinen rakennus on todennäköisesti vuodelta 1943. Pihapiiriin kuuluu myös leikkimökki sekä pieniä ulkorakennuksia.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Huomioitu osana 1940-luvun kesäasutusta, kokonaisuuteen kuuluvat Päiväranta, Myrskyranta ja Hiekkaranta.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Myrskyranta.

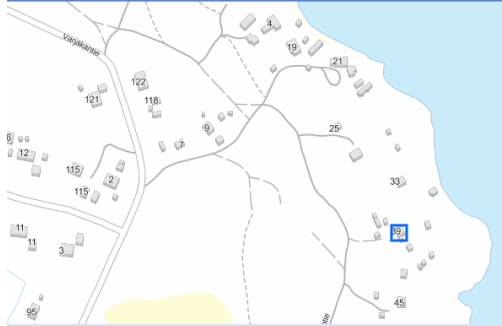

Myrskyranta.

Myrskyranta vuonna 2015. (Kuva Riitta Kosonen).

Päiväranta

Pekurintie 39

1940-luku

Arvottaminen

MRKY 2015: Ht, H, M

Kohteeseen syksyllä 2020 tehty inventointi on puutteellinen. Kulku kohteeseen oli estetty, pihapiiriin johtava portti oli suljettu. Kuva kohteesta on otettu portin takaa, siitä ei selkeästi ilmene kohteen nykyinen tilanne.

Kuvaus

Päivärannan kesäasuinrakennus on saksalaisten vanha parakki, joka on siirretty Oulun Alppilasta upseerikerhon vierestä. Rakennus on peräisin 1940-luvulta. Rakennuksessa on loiva harjakatto. Erityispiirteenä erottuu koko rakennuksen levyinen lasiveranta. Pihapiirissä on paljon pieniä talousrakennuksia.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Huomioitu osana 1940-luvun kesäasutusta, kokonaisuuteen kuuluvat Päiväranta, Myrskyranta ja Hiekkaranta.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: Ht, H, M.

Päivärannan rakennuksia.

Päivärannan huvila.

Rantala ja Kesälä

Saunarannantie 24 ja Kesälä 7

1939

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M, S

Kohteeseen syksyllä 2020 tehty inventointi on puutteellinen. Kulku kohteeseen oli estetty, pihapiiriin johtava portti oli suljettu. Kuvat rakennuksista on otettu portin takaa, niistä ei selkeästi ilmene kohteen nykyinen tilanne.

Kuvaus

Rantala ja Kesälä ovat alun perin asuinrakennuksia Varjakan sahan alueelta Kukonkujalta. Rakennukset on siirretty sahan toiminnan loputtua 1920-1930-luvulla nykyisille paikoilleen kesäasunnoiksi. Rimalaudoituissa päärakennuksissa on meren puolella suuret lasitetut verannat. Molempiin huviloihin kuuluvat myös varastorakennukset, jotka nekin lienevät sahan aikaisia. Rantalan pihapiiriin kuuluu myös vanha sauna sekä otsallinen leikkimökki. Myös Kesälän pihalla on leikkimökki. Rakennusten ominaispiirteet ovat säilyneet hyvin. Niissä on runsaasti alkuperäisiä yksityiskohtia.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. kohteeseen kuuluvat Rantala ja Kesälä.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M, S.

Rantala.

Kesälä.

Kesälän varasto.

Rikula

Saunarannantie 30

1914-1915

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohteeseen syksyllä 2020 tehty inventointi on puutteellinen. Kulku kohteeseen oli estetty, pihapiiriin johtava portti oli suljettu. Kuvat rakennuksista on otettu portin ja kuusiaidan takaa, niistä ei selkeästi ilmene kohteen nykyinen tilanne.

Kuvaus

Rikula on vuosina 1914-1915 valmistunut vakinaista asumista varten tehty asuinrakennus. Se on rakennettu Varjakan sahan lankuista sammallaastilla muuramalla. Perustukset ovat luonnonkiveä. Alun perin rakennuksessa oli vain yksi huone. Rakennusta on laajennettu 1920-luvulla katetulla verannalla. Rakennuksen ikkunat on aikojen kuluessa uusittu. Pihan reunalla sijaitsee 1900-luvun alussa rakennettu leikkimökki ja rannassa on 1910-luvulta oleva saunarakennus.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Rikulan luoteispääty ja julkisivu lounaaseen.

Rikula sijaitsee lähellä Saunarannantietä, mutta on peittymässä tiheän kuusiaidan taakse.

Rakennukset ja pihapiirit

Keskipiirin entinen kansakoulu ja Salonpään koulu (uudempi koulurakennus purettu)

Keskipiirintie 9

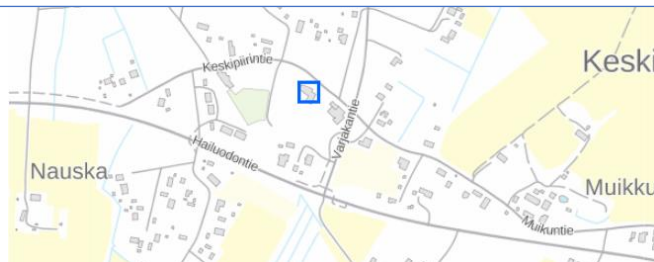
1918

Arvottaminen

MRKY 2015: R

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Vanha koulurakennus ja sille ominaiset arvot ovat säilyneet ennallaan. Uudempi koulurakennus on purettu, sen paikalle ollaan rakentamassa päiväkotia. Jäljellä oleva koulurakennus on tyypillinen kyläkoulu. Korttelin arvokkain osa oli arkkitehti Heikki Taskisen suunnittelema uudempi koulurakennus.

Salonpään koulu on vuoden 2015 inventoinnin mukaan ollut edustava esimerkki eri aikoina rakentuneesta koulukokonaisuudesta, jonka osat ovat laadukasta aikansa koulurakentamista. Kohteen kerroksellisuus on uudemman koulurakennuksen purkamisen seurauksena kadonnut.

Kuvaus

Keskipiirin entinen koulurakennus on valmistunut juuri Suomen itsenäistyttyä vuonna 1918 (tai 1917). Koulu on todennäköisesti toteutettu samoilla piirustuksilla kuin Vesalan vanha koulu Ylikiimingissä. Kun Oulu-yhtiö ei rakennuttanut Varjakkaan omaa koulua ja kouluvelvollisuus astui voimaan, ahtaaksi käynyttä koulua laajennettiin jo vuonna 1923. Laajennuspiirustukset laati J.B. Ervasti. Oulunsalon väestöräjähdyksen kynnyksellä koululle valmistui lisärakennus vuonna 1971. Arkkitehtitoimisto Heikki Taskisen suunnittelema post-modernistinen koululaajennus Salonpäähän valmistui vuonna 1990. Rakennus purettiin uudemman koulurakennuksen tieltä vuoden 2020 tienoilla.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Inventoinnissa on huomioitu vanha koulurakennus nimellä Keskipiirin koulu.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R.

Vanha koulurakennus.

Lassila

Karhuojantie 131

Asuinrakennuksen vanhin osa ja puohi 1924

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M, S

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet pääosin ennallaan.

Pihapiirissä sijainneet vanha sauna ja 1880-luvun puohi on purettu. Katon uusiminen on muuttanut jossain määrin asuinrakennuksen ulkoasua. Muilta osin rakennustaiteelliset arvot ovat säilyneet hyvin. Pihapiirin lähiympäristön puusto on kasvanut, mikä vaikuttaa Lassilan asemaan maisemakuvassa.

Kuvaus

Lassilan kolmelta sivulta suljettua pihapiiriä rajaavat hirsiset asuinrakennus, rintasolallinen luhti ja tallirakennus, joka koostuu kahdesta pystylaudoitettulla välisällä toisiinsa liitetystä hirsirakennuksesta. Pihapiirin tuntumassa sijaitsee myös riihi. Pihapiirin laidalla sijainneet sauna (1937) ja 1960-luvulla siirretty puohi (1880-luku) on purettu. Pihapiirin laidalle on rakennettu uusi pieni piharakennus, joka on mahdollisesti sauna/tupa.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M, S.

Asuinrakennus.

Asuinrakennus ja luhti rajaavat pihaa.

Pihapiiriä rajaava tallirakennus.

Muikku

Muikuntie 35

Asuinrakennus 1800-luvun loppu

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet pääosin ennallaan. Kuistin katotuotoa on muutettu edellisen inventoinnin jälkeen. Muutos ei ole kokonaisuuden kannalta merkittävä.

Kuvaus

Muikku sijaitsee Muikuntien pohjoispuolella laajojen peltoaukeiden laidalla. Tila on ollut 1700-luvulla sotilaspuustellina (vänrikki Ludvig Frederik von Essen). Muikun pihapiiri koostuu lukuisista eri aikakausien rakennuksista, joista vanhimmat rajaavat suorakaiteen muotoista pihapiiriä ja uudemmat levittäytyvät kohti peltoalueita pohjoisen ja idän suunnalla. Nykyiseen rakennuskantaan kuuluvat oletettavasti 1800-luvun lopulla rakennettu, ulkoa pystylaudoituksella vuorattu asuinrakennus, vanha 1800-luvun alusta oleva asuinrakennus/pirtti, vuonna 1906 rakennettu kivinavetta, talli, rekiliiteri (katolla vellikello), maakellari, sauna ja kaksi aittaa sekä lukuisia muita piharakennuksia.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Asuinrakennuksen pihan puolelle on 1980-luvulla toteutettu umpikuisti, jonka yläpuolella on parveke.

Vanha 1800-luvun alun asuinrakennus, pihan puolen julkisivua.

Navetta. Päädyn alaosa on tehty massiivisista kiviharkoista.

Oulunsalon lukio (Oulunsalotalo)

Mäntypellonpolku 10

1993

Arvottaminen

MRKY 2015: R, T

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Rakennuksen arkkitehtonista arvoa maakunnallisessa kontekstissa on hyvä jatkossa pohtia. Paikallisesti rakennus on merkittävä Oulunsalon lukiona. Se liittyy aikakauteen, jolloin kunnat alkoivat saada oikeuksia pitää lukiota ja rakennuttivat statusrakennuksia, joihin suunniteltiin koulutilojen ohella kokoontumis- ja kulttuuritiloja.

Kuvaus

Oulunsalo-talo on valmistunut vuonna 1993 Oulunsalon koulutus-, kulttuuri- ja kongressikeskukseksi. Monimuotoisen rakennuksen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Ilpo Väisänen Oy. Rakennuksessa toimii lukion lisäksi taideinstituutti ja nuorisotalo.

Postmodernistinen rakennus edustaa 1980- ja 1990-lukujen vaihteen laadukasta Oulunsalon kunnan julkista rakentamista. Rakennuksen detaljointi on monimuotoista ja rikasta.

Rakennus sijaitsee Oulunsalon keskusta-alueen länsireunalla, sitä ympäröivät pientaloasutus ja viljelyskäytössä olevat peltoalueet. Rakennus näkyy Lentokentäntielle.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, T.

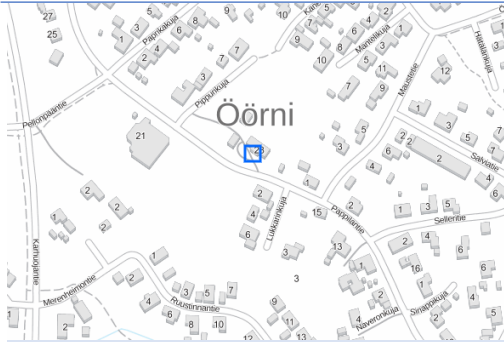

Oulunsalotalo.

Oulunsalotalon eteläisin pääty.

Oulunsalon pappila

Pappilantie 28

1856

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet pääpiirteissään ennallaan. Rakennukseen on tehty vuoden 2017 jälkeen muutoksia: poikkipäädyn yläikkunat on uusittu, tien puolen kuistit on uusittu valkokatteisiksi katoksiksi ja julkisivut on maalattu aikaisempaa kirikkaamman keltaisiksi.

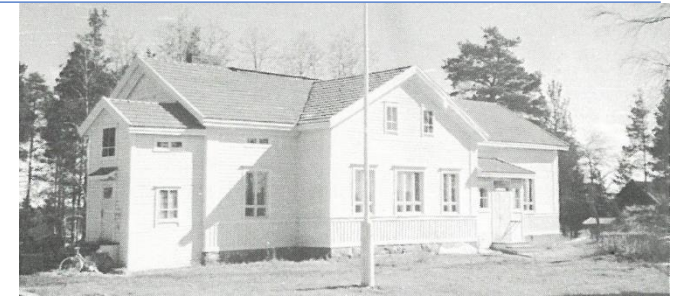
Kuvaus

Vuodelta 1856 periytyvä pappila sijaitsee näkyvällä paikalla kylätien varrella. Rakennuksen vanhin osa on rakennuksen keskiosa. Rakennukseen on tehty aikojen mitaan muutoksia: sitä on jatkettu symmetrisesti molemista päistä, tien puolelle on rakennettu kuistit, jotka on myöhemmin muutettu valokatteisiksi katoksiksi ja pihan puolelle on rakennettu terassi, jonka alla on myös kellari-tilat. Ikkunat on uusittu ja ikkunoiden paikkoja on muutettu. Pappilan pihapiiriin kuuluu myös pappilan kanssa saman ikäinen lohkokivinavetta, jonka yläosa on hirsistä. Pihapiirissä on myös 1900-luvun puolivälin tienoilla rakennettu talousrakennus.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H.

Pappila vuonna 1957. Luoteen puoleisessa päädyssä sijainnut korkea kuisti on sittemmin purettu pois, rakennusta on jatkettu ja keskiosan vasemmalle puolelle on tehty uusi sisäänkäynti. (Kuva Hiltunen 1987 / Oulunsalon kotiseutumuseo).

Pappila vuonna 2017. (Kuva Oulunsalon pappila – rakennushistoriaselvitys 4.1.2017).

Oulunsalon pappila vuonna 2020.

Pellikan pölkkynavetta

Porkkonarintie 18

Navetta 1950-luvun alku

Arvottaminen

MRKY 2015: R, S

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan. Pihapiiriin kuuluva päärakennus on rapistumassa.

Kuvaus

Pellikan pölkkynavetta sijaitsee pihapiirissä, johon kuuluu sen lisäksi vanha asuinrakennus ja kaksi piharakennusta. Pellikan pölkkynavetta on esimerkki maakunnassa harvinaisesta rakennustekniikasta. Pölkkynavetan on muurannut Eino Kukkonen Nauskan tilalta saaduista pölkkeistä 1950-luvun alussa. Navetan päädyssä on lautarakenteinen lato. Vanhan asuinrakennuksen on tehnyt Antti Kurikka puomitukeista 1920-luvun lopulla. Rakennus käsittää pirtin ja kamarin. Vieressä on Nauskasta erotettu Pellikanlisä-niminen tila, jolla on asuinrakennus vuodelta 1965 ja talousrakennus.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kuuluu kohteeseen Pellikka.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, S.

Pellikan pölkkynavetan pihan puolen julkisivu.

Pellikan pölkkynavetan pihapiiriä. Vasemmalla talousrakennus, keskellä asuinrakennus ja oikealla pölkkynavetta.

Talousrakennus ja pölkkynavetan pääty.

Pitkäkankaan ala- ja yläasteen koulut

Opintie 6

1983, 1985, laajennus ja muutostyö
1996-2009

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M, T, S, I

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Oulun koulun kohteet -inventoinnissa (2020) Pitkäkankaan koulukeskus osoitetaan helmenä, yhtenä inventointikriteerejä parhaiten edustavista kohteista.

Kuvaus

Pitkäkankaan koulukeskuksen vanhimmat osat ovat edustava esimerkki 1980-luvun koulusuunnittelusta. Kaksikerroksinen koulu pientaloalueen sydämessä erottautuu maamerkinä ympäristöstään. Se on tärkeä osa Oulunsalon kunnan Oulun koulu -aatemaailman sävyttämää rakennuskantaa sekä yksi ns. Oulun koulun merkkirakennuksista.

Koulukeskus on rakentunut useassa vaiheessa. Pitkäkankaan koulukeskuksen ensimmäinen rakennus – Oulunsalon yläaste – valmistui vuonna 1983 ja Pitkäkankaan ala-aste vuonna 1985. Arkkitehtitoimisto Heikki Taskinen Oy:ssä yläasteen suunnittelua hoiti arkkitehti Martti Karsikas. Arkkitehtitoimisto Karsikas Oy:n suunnittelema laajennus- ja muutostyö valmistui vuosina 1996-2009. Rakennukseen tehtiin peruskorjaus vuonna 1998. Opetus- ja erityistiloja laajennettiin ja muutettiin vuosina 2001-2007 niin ikään Arkkitehtitoimisto Karsikas Oy:n suunnitelmien mukaan.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö
2015: R, M, T, S, I.

Julkisivu Opintielle.

Näkymä Opintieltä koulun pihaan.

Päätalo ja Uutela

Päätalo Salompääntie 265

Uutela Salompääntie 258

Päätalon pirtti 1850, keittiö ja kamarit 1880-1889. Vanhimmat talousrakennukset 1800-luvulta

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Uutela on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan. Päätalon pihapiiriä ei annettu lupaa inventoida eikä kuvata.

Kuvaus

Päätalo ja Uutela muodostavat viljelysaukean etelälaidalla olevan tiiviin rakennusryhmän, johon kuuluu runsaasti perinteistä talonpoikaista rakennuskantaa. Talojen merkittävimmät rakennukset ovat ryhmityneet suorakaiteen muotoisen pihan ympärille. Peltoaukean reunalla pihan koillisivulla sijaitsevat asuinrakennukset ja niitä vastapäätä Salompääntien varrella navettarakennukset.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Salompään kylän rakennusinventointi 2010: maakunnallisesti arvokas.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

Päätalo ja Uutela sijaitsevat maalaismaisessa ympäristössä.

Uutelan pihapiiri koostuu useista rakennuksista.

Uutelan vanha päärakennus.

Raumalan luhti (Raumala)

Karhuojantie 163

1700-luku

Arvottaminen

MRKY 2015: R, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Luhti ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan. Pihapiirin muut rakennukset on purettu tai ne ovat merkittävästi muuttuneet.

Kuvaus

Raumalan kolmelta sivulta suljettu pihapiiri sijaitsee osin metsittyneiden pelto- ja niittyalueiden keskellä. Pihapiiri muodostuu asuinrakennuksesta, luhdista ja varastorakennuksesta sekä lähellä sijaitsevasta saunasta. Lähialueen rakennuskanta on pääosin uutta, mutta Raumala muodostaa pienen kulttuurihistoriallisten rakennusten keskittymän vieressä sijaitsevan Lassilan pihapiirin kanssa.

Raumalan rintasolallinen luhti on 1700-luvulta. Luhdin läpiajettavan solan takaosa on laudoitettu umpeen. Tilan asuinrakennuksen vanhimmat osat ovat myös 1700-luvulta, mutta rakennus on muuttunut huomattavasti.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Nimellä Raumala. Kohteeseen kuuluvat asuinrakennus, puohi, savusauna, riihi ja sauna.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M.

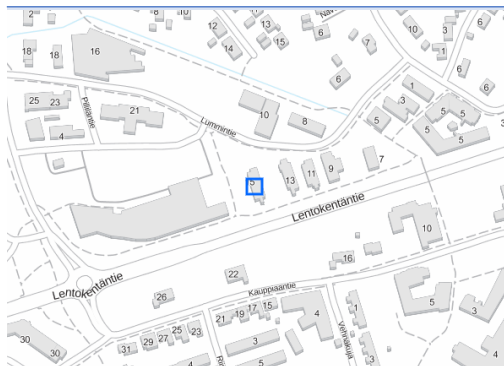

Raumalan luhti.

Asuinrakennuksen ja luhdin rajaamaa pihapiiriä.

Suunnittelukylä-yritystalo

Lummintie 11

1986

Arvottaminen

MRKY 2015: R, H, M

Kohde on inventoitu ja valokuvattu päivitysinventoinnin yhteydessä syksyllä 2020. Kohde ja sen arvot ovat säilyneet ennallaan.

Oulun koulun kohteet -inventoinnissa (2020) Suunnittelukylä-yritystalo osoitetaan helmenä, yhtenä inventointikriteerejä parhaiten edustavista kohteista.

Lentoasemantien varrelle yritystalon naapurustoon on tulossa uutta rakentamista. Sen ohjauksessa on hyvä huomioida Suunnittelukylä-yritystalon ja sen rinnalla olevien rakennusten maisemallinen merkitys.

Kuvaus

Maakunnan mittakaavassa arkkitehtonisesti kunnianhimoinen esimerkki maaseutukunnan 1980-luvun yritysinteerorakentamisesta. Suunnittelukylä -yritystalo edustaa 1980-luvun Oulunsalon Lentokentäntien varrelle sijoittuvan teknologiarakentamisen ensimmäistä vaihetta. Vuonna 1986 valmistuneen yritystalon rakennutti Oulunsalon kunta ja sen suunnitteli arkkitehti Seppo Huttu-Hiltunen.

Suunnittelukylänä tunnetun yritystalon viereen kohosi myöhemmin uusia toimirakennuksia. Kolmen kohtisuoraan Lentokentäntiehen sijaitsevan toimisto- ja liikerakennuksen ryhmä sijaitsee maisemallisesti näyttävällä paikalla ja muodostaa historiallisesti vanhimman kerrostuman Lentokentäntien varren teknologiarakentamisesta.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M.

Suunnittelukylä-yritystalon pohjoispää.

Suunnittelukylä-yritystalon länsijulkisivu.

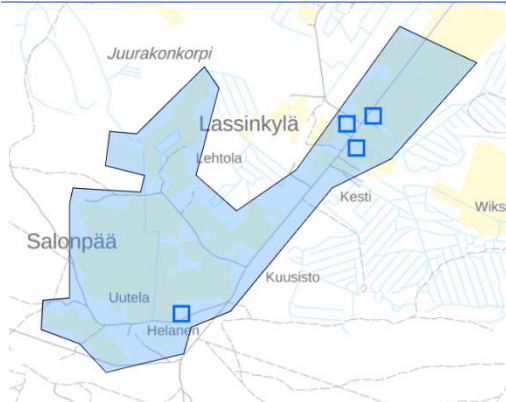
Suunnittelukylä-yritystalon itäjulkisivu.

7 PAIKALLISESTI ARVOKAS RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Maatilojen pihapiirit ja rakennukset	Kartalla	Arvot
Salonpään kylä	1.1	R, H, M
Jaakola (Kosunen)	3	Y, R, H
Kukkonen	4	R
Saarela	7	Y, R
Salonpään kansakoulu	8	Y, R, H
Vanhojen maatilojen pihapiirit		
Ehnberg	11	R
Jussila	12	Y, R
Karvola	13	R
Mikkola	16	R
Vikstedt	20	R
Torpat ja pientilat, työväestön asuinrakennukset		
Hietala	22	Y, R, H
Hätälä	23	Y, R, H
Lampela	25	Y, R
Savuoja	28	R
Tasala	29	Y
Jälleenrakennuskauden pihapiirit		
Ilvesviita	30	R
Kartano (Nauska)	31	Y, R, H
Puistola	34	Y, R
Julkiset rakennukset		
Ervastin entinen kansakoulu (Patola)	36	H
Koppanan leirikeskus	39	Y, R

7.1 Maatilojen pihapiirit ja rakennukset

Salonpään kylä

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R, H

Salonpään kylässä kyläkuvaan kuuluvat viljelyskäytössä olevat peltoalueet sekä perinteiset maatilojen pihapiirit. Kylän keskuksena on Salonpään koulu, joka tosin ei ole enää koulukäytössä.

Salonpään kylässä sijaitsevilla pihapiireissä on vanhaa talonpoikaista rakennusperintöä edustavia asuinrakennuksia ja talousrakennuksia. Päätalon ja Uutelan, Saarelan, Jaakolan (Kosusen) ja Kukkosen pihapiirit sekä Salonpään koulu ovat myös itsessään arvokkaita kohteita. Muilla on arvoa osana kyläkokonaisuutta.

Kuvaus

Salonpään kylä on edustava esimerkki rannikkoalueen perinteisestä maaseutukylästä. Aluekokonaisuuteen kuuluvat vanhat polveilevat kylätiet, niiden varsilla sijaitsevat pihapiirit sekä kylän viljelysalueet.

Asutus sijaitsee kylätien varrella ja siitä johtavien muutamien pistoteiden yhteydessä. Alueen rakennuskantaan kuuluu rakennuksia 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta tähän päivään. Asutusta alueella on ollut jo tätä aiemmin, esimerkiksi Helasen kantatila periytyy 1600-luvulta. Alueella on muutamia isoja maatiloja ja niitä pienimittakaavaisempia mökkipihoja. Uusi rakentaminen on hieman hajauttanut maaseutumaisesta ympäristöstä, mutta siitä huolimatta alueen ilme on edelleen maaseutumainen ja kylämäinen. Uudet rakennukset sijoittuvat useimmiten syrjemmälle, metsän sisälle piiloon.

Maisemallisesti arvokkaimpia piirteitä ovat alueen laajimmat ja yhtenäisimmät peltoalueet sekä niitä rajaavat ehyet metsänreunat. Kylätieltä avautuu paikoin näkymiä viljelysalueille. Kuitenkaan kovin laajoja näkymiä ei synny, vaan pikemminkin jokaisesta talosta näkee aina seuraavan talon pihapiirin. Tällainen näkymien sarja on esimerkiksi Kurikantien varressa, johon muodostuu mittakaavaltaan pienien pihapiirien nauha.

Jaakolan (Kosusen) pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla Salonpääntien varrella. Se on Salonpään kylän ensimmäinen pihapiiri käännyttäessä Hailuodon tieltä Salonpääntielle.

Aiemmat inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1993: valtakunnallisesti arvokas kokonaisuus.

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: arvoalue.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: paikallisesti arvokas.

Jaakola (Kosunen)

Salonpääntie 83

Asuinrakennuksen vanha osa 1800-luvun puolelta, laajennus ja talousrakennukset 1920-luku.

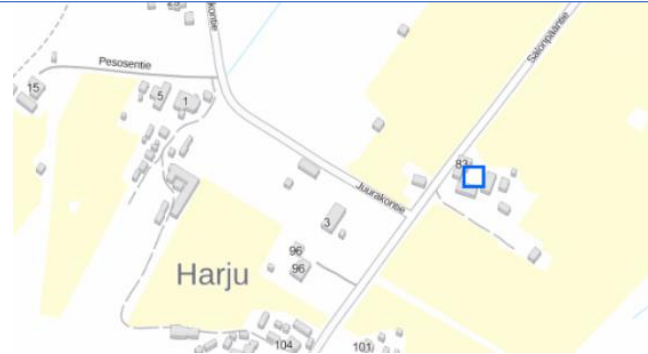
Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R, H

Jaakolan omaleimainen, taitekattonen asuinrakennus sijaitsee näkyvällä paikalla Salonpääntien varressa. Sillä on merkittävä asema Salonpään kyläkuvassa ja maisemassa. Se on alueella näkyvä maamerkkirakennus.

Jaakolan tila liittyy Varjakan sahan historiaan. Se on ollut Uleå-yhtiön maatila.

Asuinrakennuksessa erityispiirteinä erottuvat 1920-luvun klassismia edustavat arkkitehtoniset yksityiskohdat. Varjakan sahayhdyskunnan rakennuksista periytyvät piirteet ovat Oulunsalolle tyypillinen mutta melko harvinaisen erityispiirre. Tyylipiirteet ovat Jaakolan asuinrakennuksessa hyvin säilyneet ja helposti tunnistettavissa. Pihapiiriin kuuluu myös talonpoikasta rakennusperinnettä edustavia talousrakennuksia.

Kuvaus

Jaakolan (Kosusen) pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla Salonpääntien varrella. Pihapiiriä hallitsee suurikokoinen mansardikattoinen asuinrakennus. Pihapiiriin kuuluvat asuinrakennuksen lisäksi pihaa etelässä rajaava traktorisuoja/lato, asuinrakennusta vastapäätä sijaitseva navetta-tallirakennus, pihapiirin lounaiskulmalla sijaitseva maakellari, toisella puolella Salonpääntietä sijaitseva makasiini sekä pihapiirin kaakkoispuolella sijaitseva lato/vaja. Pihapiiriä ympäröivät suurehkot peltoalueet molemmiin puoliin Salonpääntietä. Pelloilla on muutamia latoja.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: ei määritelty. Kohde on osoitettu Salonpään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena sekä Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M (paikallisesti arvokas).

Asuinrakennus on maamerkkirakennus Salonpääntien maisemassa.

Asuinrakennuksen yksityiskohtia.

Makasiini.

Kukkonen

Salopääntie 101

1920-luku

Arvottaminen

PRKY 2020: R

Kukkonen on esimerkki pienimuotoisesta, melko vaatimattomasta 1900-luvun alun rakennusperinnöstä. Pihapiiri on hyvin säilynyt ja eheä kokonaisuus.

Pihapiiri on osa Salopään kylän kulttuurimaisemakokonaisuutta.

Kuvaus

Kukkonen pienimittakaavainen pihapiiri sijaitsee Salopääntien varrella tien toisella puolella olevia Harjun ja Holman pihapiirejä vastapäätä. Pihapiiriin kuuluu pieni asuinrakennus, sitä vastapäätä sijaitseva pieni navetta, pihan kolmatta sivua rajaava aitta/varistorakennus, hieman taaempana sijaitseva sauna sekä pieni vaja.

Piharakennukset lienee rakennettu asuinrakennuksen kanssa samoihin aikoihin, luultavasti 1920-luvun tienoilla. Pienikokoinen navetta on osittain betoniseinäinen, osittain lautarakenteinen. Aittarakennuksen pihalle avautuvassa pääjulkisivuissa on 1920-luvun klasismille tyypillistä henkeä, kuten symmetrinen sommitelu ja ovien viistot paneloinnit. Hirsirakenteisessa saunassa on rankorakenteinen eteistila/saunakamari. Saunan julkisivut on punamullattu, muut rakennukset on maalattu okrankeltaisiksi.

Aiemmat inventoinnit

Salopään kylän rakennusinventointi 2010: ei määritelty. Kohde on osoitettu Salopään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena. Rakennusten katteet on vuoden 2010 jälkeen uusittu.

Kukkonen pihapiiri.

Asuinrakennus.

Sauna on pihan perällä pihan ja pellon rajalla.

Saarela

Salonpääntie 220

Asuinrakennus vuodelta 1911

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R

Saarelan pihapiiri on osa Salonpään kyläkokonaisuutta. Asuinrakennus ja vilja-aitta sijaitsevat melko näkyvällä paikalla Salonpääntien molemmin puolin.

Saarelan jäljellä olevat rakennukset ovat hyvin säilyneitä ja edustavia esimerkkejä 1900-luvun alun talonpoikaisesta rakennusperinnöstä. Kookkaassa ja komeassa asuinrakennuksessa on alueelle tyypillinen mutterikuisti. 1980-luvulla tehty laajennusosa on toteutettu vanhalle rakennukselle alisteisena, ulkoasultaan kuistimaisena osana, pihapiiristä katsottuna rakennuksen taakse.

Kuvaus

Saarelan pihapiiri sijaitsee Salonpääntien varrella peltoaukean laidalla, lähes Salonpääntien päässä. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennus, jossa on kuusikulmainen mutterikuisti, vanhan navetan rauniot ja myöhemmin rakennettu vanha navetta/puohi, jonka toinen pää on sortunut. Pihapiirin reunalla tien puoleisella laidalla on sauna ja navetan raunioiden takana on liiteri/varistorakennus. Salonpääntien toisella puolen sijaitsevat riihi, vilja-aitta ja kellari/perunakuoppa.

Tilan nykyinen, pihan itälaidalla sijaitseva asuinrakennus on rakennettu Oulunsalon kunnan rakennusrekisterin mukaan vuonna 1911. Rakennuksen taakse on rakennettu vuonna 1985 uusi kuisti, jossa on sauna ja pesutilat. Kookas ja komea, julkisivuiltaan vaaleaksi maalattu asuinrakennus on ulkoasultaan varsin hyvin säilynyt. Ikkunoiden vuorilautoissa on alueelle tyypillisiä koristeaiheita. Uusi kuisti on sovitettu ulkoasultaan vanhaan rakennukseen.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: ei määriteltä. Kohde on osoitettu Salonpään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena. Puohin jatkeena ollut navetta oli tuolloin jo romahtanut.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M (paikallisesti arvokas).

Asuinrakennus. Pihan puolella on kulmikas mutterikuisti.

Saarelan asuinrakennus ja laajennusosa tien puolelta.

Saarelan aitta ja maakellari Salonpääntien varrella

Salonpään kansakoulu

Juurakontie 3

Koulurakennus 1922

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R, H

Salonpään kansakoulu on tärkeä osa Salonpään kylämiljöötä. Koulurakennus sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Salonpääntien varressa.

Tyyliltään 1920-luvun klassismia edustava koulurakennus on ulkoasultaan hyvin säilynyt. Pihapiirissä on säilynyt myös sauna sekä kookas talousrakennus, jonka säilymisedellytykset vaikuttavat heikoilta.

Rakennus on vanhana kouluna historiallisesti arvokas. Koulu sijaitsee kylässä keskeisellä ja näkyvällä paikalla. Käyttötarkoituksen muutoksesta huolimatta se on edelleen tunnistettavissa koulurakennukseksi.

Kuvaus

Kookas ja komea koulurakennus sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Salonpääntien varressa lähes vastapäätä Jaakolan (Kosusen) pihapiiriä. Koulu ja viereinen Jaakola muodostavat maisemallisen kohokohdan peltoaukeiden laidalle Salonpääntien varteen.

Koulurakennus on rakennettu vuonna 1922. Se edustaa tyyliltään selkeäpiirteistä 1920-luvun klassismia. Pihapiirissä Juurakontien varressa on kookas talousrakennus, jossa ovat sijainneet navetta ja koulun käymälät. Pihan keskellä on pieni hirsirakenteinen, sementtitiilikatteinen saunarakennus. Aikaisempien inventointitietojen mukaan pihapiirissä on myös maakellari, jossa on vuosiluku 1926.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: ei määritelty. Kohde on osoitettu Salonpään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, H, M (paikallisesti arvokas).

Koulurakennus.

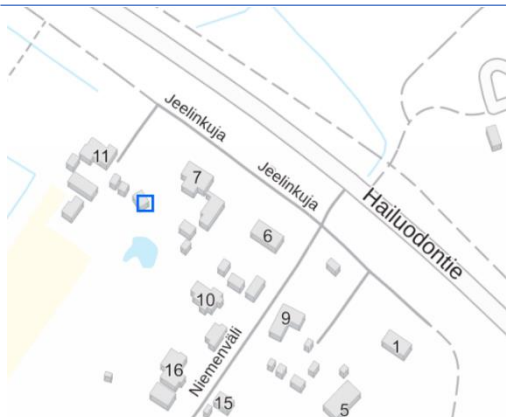
Talousrakennus rajaa tietä.

Sauna.

Vanhojen maatilojen pihapiirit

Ehnberg

Jeelinkuja 7

Vanha asuinrakennus 1923

Arvottaminen

PRKY 2020: R

Ehnbergin vanha asuinrakennus on ulkoasultaan omaleimainen, edustava ja hyvin säilynyt esimerkki 1900-luvun alun rakennusperinnöstä. Julkisivujen yksityiskohdat erottuvat rakennukselle tyypillisinä erityispiirteinä.

Kuvaus

Tila sijaitsee vanhan maantielinjauksen varressa. Pihapiirissä on vanha asuinrakennus ja kaivo, maakellari, uusi asuinrakennus, sauna, autokatos/varasto ja näihin kytkeytyvä pieni puuliiteri. Piha sulkeutuu tiiviisti kahdelta sivulta uusien rakennusten puolelta. Pihasta on aikojen saatossa purettu navetta ja savusauna.

Vanha kaksihuoneinen asuinrakennus on alkuaan rakennettu liminkalaisen riihen hirsistä ja se on hyvin säilynyt asussaan. Hirret ovat asukkaan kertoman mukaan vuodelta 1887 ja ne on siirretty paikalle 1920-luvulla.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R. Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Vanha asuinrakennus.

Vanhan asuinrakennuksen koillisjulkisivu.

Jussila

Jussilankuja 14

Asuinrakennus 1906, navetta 1950

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R

Jussilan pihapiiri sijaitsee näkyvällä, maisemallisesti merkittävällä paikalla Hailuodontien varrella.

Rakennukset ovat hyvin säilyneitä esimerkkejä oman aikansa rakennusperinnöstä. Pihapiirissä on 1900-luvun alusta ja 1900-luvun puolivälistä periytyvien rakennusten muodostamaa kerroksellisuutta.

Kuvaus

Tila sijaitsee näkyvällä paikalla Hailuodontien pohjoispuolella peltojen ja uuden asuinalueen välissä. Pihapiiri koostuu neljästä rakennuksesta: asuinrakennuksesta (1906), navetasta (1950), puohista (noin 1950-luku) ja uudesta saunasta. Asuinrakennus on uusittu 1948.

Asuinrakennus on hirsirunkoinen ja punaisella vaakalaudalla verhoiltu. Ikkunat ovat pääasiassa viisi- tai kuusiruutuisia vaihtelevin puitejain. Rakennuksen keskiosan ja samalla kuistin kattokulma on pihan suuntaan muuta rakennusta loivempi.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, M. Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena. Kohde on tuolloin ollut samassa asussa kuin nykyäänkin.

Pihapiiri Jussilankujan suunnasta. Vasemmalla navetta, keskellä asuinrakennus ja oikealla saunarakennus.

Asuinrakennus.

Karvola

Karvolankuja 27

Asuinrakennus arviolta 1800-luvulta, muut 1950-60-l

Arvottaminen

PRKY 2020: R

Karvola on hyvin säilynyt pienipiirteinen pihapiiri. Kohteelle on ominaista kerroksellisuus, pihapiiriin kuuluvat rakennukset edustavat maaseudun rakennusperinnettä 1800-luvun lopulta 1900-luvun jälkipuoliskolle.

Kuvaus

Neljästä rakennuksesta koostuva neliöpiha sijaitsee Karvolankujan päässä, metsäsaarekkeisten peltojen ympäröimänä. Tiiviisti rajautuneen pihan ympärillä on myös pihapiiriin puutarhaa. Asuinrakennus on luultavasti 1800-luvulta, osittain hirsinen navetta 1950-luvulta, aittarakennus mahdollisesti 1950-luvulta, ulkorakennus 1950-1960-luvulta ja sauna 1960-luvulta. Asuinrakennuksen lyhentämisten jälkeen talossa on pirtti, porstua ja kaksi kamaria.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R. Kohde on edelleen pääpiirteissään samassa asussa kuin tuolloin.

Kohde on merkitty Karhuojan osayleiskaavaan kulttuurihistoriallisena suojelukohteena / suojelukohde-ehdotuksena ja Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

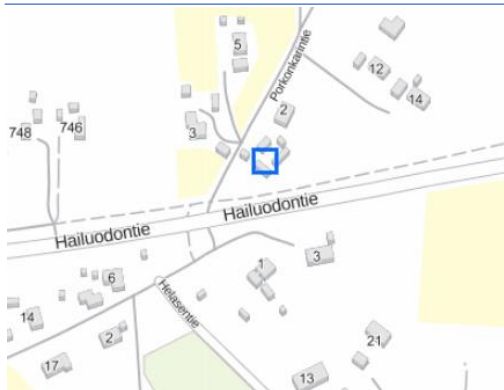

Asuinrakennus.

Ulkorakennus.

Mikkola

Porkkonkarantie 2

1900-luvun alkupuoli

Arvottaminen

PRKY 2020: R

Mikkola on esimerkki 1900-luvun alkupuolen pienimittakaavaisesta talonpoikaisesta rakennusperinnöstä. Asuinrakennuksen ja talousrakennusten neljältä sivulta rajaama pihapiiri on yhtenäinen, hyvin säilynyt kokonaisuus.

Kuvaus

Mikkola on Hailuodontien pohjoispuolella, Porkkonkarintien alkupäässä oleva pieni neliömäinen pihapiiri, joka sisältää asuinrakennuksen, navetan ja puohin sekä mansardikattoisen maakellarin tien varressa. Vanhan pihapiirin viereen, sen ulkopuolelle, on rakennettu uusi asuinrakennus.

Mikkola on erotettu Nauskan tilasta vuonna 1922. Asuinrakennuksen pirttiosa on tehty ensin, ja Eino Kukkonen on jatkanut rakennusta kamarilla. Ikkunat ovat alkuperäiset, puitteet maalattu valkoisella. Katto on materiaaliltaan huopaa ja hivenen notkahtanut rakennuksen keskiosassa. Umpikuistilla on kolmella sivulla isohkot ikkunat.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Pihapiiri.

Vanha asuinrakennus.

Navetta.

Vikstedt

Ervastintörmä 80

Asuinrakennus noin 1930

Arvottaminen

PRKY 2015: R

Vikstedt on hyvin säilynyt esimerkki 1920- ja 1930-lukujen talonpoikaisesta rakennusperinnöstä. Rakennusten neljältä sivulta rajaama pihapiiri on yhtenäinen kokonaisuus.

Kuvaus

Vikstedt on yhtenäinen, viljelysten ympäröimä neliöpiha, jonka asuinrakennus, navetta ja tallipuohi ovat noin vuodelta 1930. Pihan pohjoissivulla on uudempi puohi- ja liiterirakennus, taaempaa sauna ja lato. Talousrakennuksia on myös pihapiirin ulkopuolella, viljelysten takana; entinen riihi, kalustovaja ja massiinuhuone/latorakennus.

Vikstedt on jaettu Ervastista 28.11.1923. Entinen päärakennus oli nykyisen Keskitalon pihapiirin etelälaidalla oleva "Antin puoli". Uusi pihapiiri rakennettiin 1920-1930 -lukujen vaihteessa nykyiselle paikalleen.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R, M, S (paikallisesti arvokas).

Asuinrakennus, pihan puolen julkisivu.

Tallipuohi.

Navetta/liiteri.

Torpat ja pientilat, työväestön asuinrakennukset

Hietala

Heikantie 7

Asuinrakennus 1920-luvun alusta

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R, H

Hietalan pihapiiri on hyvä esimerkki pienimuotoisesta työväestön asuinrakentamisesta. Se on hyvin säilynyt ja eheä kokonaisuus. Aikojen mittaan täydentyneessä pihapiirissä on myös kerroksellisuutta.

Kyläkuvassa pihapiiri hahmottuu pienipiirteistä, vaatimatonta rakentamistapaa edustavana kokonaisuutena.

Kohde liittyy Varjakan sahan historiaan. Kohde kuvastaa paikallisen identiteetin kannalta merkittävään teollisuuteen liittyvää rakennusperinnettä.

Sahan työväestön rakentamat ja asumat rakennukset ja pihapiirit ovat olleet aikanaan paikkakunnalle tyypillisiä. Vaatimaton rakennusperinne on aikojen kuluessa kadonnut ja on nykyään harvinaista.

Kuvaus

Hietala on pieni, neljältä sivulta rakennusten rajaama pihapiiri pienen pellon ja metsikön rajalla. Pihapiiriin kuuluu 1920-luvun asuinrakennus ja talousrakennuksia, mm. navetta, puohi ja sauna. Pihapiiriä on täydennetty myös uusilla rakennuksilla, mm. uudella saunalla/tuvalla.

Asuinrakennuksen pirttiä katkettiin 40-luvun lopulla noin kahdella metrillä, myös kuisti on 40-luvulta. Pirtin päätyikkuna on Varjakan saarelta.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: R (paikallisesti arvokas).

Pihapiiri etelän suunnasta.

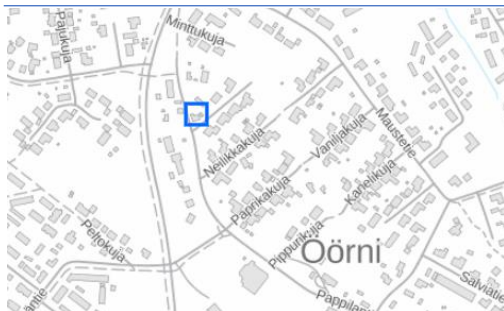

Asuinrakennus. Taustalla uusi sauna/tupa.

Puohi/liiteri, pihan puoli.

Hätälä

Muskottikuja 1

Asuinrakennus 1867

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R, H

Näkyvällä paikalla sijaitsevat pienikokoiset rakennukset erottuvat 1900-luvun lopulla rakennetulla asuinalueella maamerkinomaisena kohteena. Ne erottuvat uusista rakennuksista mitta-kaavaltaan ja iältään poikkeavina. Ne tuovat miljööseen mielenkiintoisuutta ja historiallista ulottuvuutta.

Hätälä on vanha sotilastorppa. Se on harvinaiseksi käynyt esimerkki 1800-luvun lopun vaatimattomasta rakennusperinnöstä.

Rakennuksiin on tehty aikojen kuluessa muutoksia ja laajennuksia. Ne näkyvät rakennuksissa kerroksellisuutena.

Kuvaus

Hätälän tila on vanha sotilastorppa. Tila on saanut nimensä siellä aikanaan asuneen Hätälän Riitun mukaan. Pappilantien ja Muskottikujan risteyksen tuntumassa sijaitseva pienikokoinen, pohjakaavaltaan L-kirjaimen muotoinen asuinrakennus on rakennettu vuonna 1867. Rakennuksessa on toiminut 1900-luvun alussa kauppa. Rakennusta on laajennettu sisäpihan puolelle sijoitulla laajennusosalla 1960-luvun lopulla. Samassa yhteydessä julkisivujen vanha peiterimalaudoitus on muutettu vaakalaudoitukseksi.

Pihapiiriin kuuluu myös vuonna 1958 rakennettu omaileimainen kaksikerroksinen aittarakennus, jonka alaosassa on maakellari. Pihan koillislaidalla on vuonna 1952 rakennettu navettarakennus. Navettarakennusta on lyhennetty ja se on muutettu autotalliksi.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Asuinrakennus.

Asuinrakennus.

Asuinrakennus ja aitta.

Lampela

Peltovainiontie 63

Asuinrakennus 1911

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R

Lampela on vanha torpparin asumus. Se on aikanaan yleinen, nykyään harvinaiseksi käynyt esimerkki 1900-luvun alun pienimuotoisesta, vaatimattomasta rakennusperinnöstä.

Pihapiiri sijaitsee Mökkiperällä, missä vielä 1900-luvun puolivälissä oli paljon pienimuotoista asutusta. Monet alueen rakennuksista ovat aikojen mitaan kadonneet.

Puuston suojaama pihapiiri erottuu Lentokentäntieltä avautuvassa maisemassa peltoalueiden ympäröimänä kokonaisuutena.

Kuvaus

Lampela sijaitsee avaran peltomaiseman ympäröimänä. Pihapiiri rajautuu kolmelta sivulta: kaakossa on asuinrakennus, lounaassa talli-navetta-puohirakennus ja koillisessa sauna. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi kolme latoa ja uusi autotallirakennus.

Asuinrakennuksen rakensi lankunpäistä vuonna 1911 kirvesmies Eemeli Kukkonen, joka oli Isolan tilan torppari. Lampelan tila on lohkaistu Isolan tilan maista. Eemeli Kukkonen työskenteli ainakin seppänä lentoasemalla ja paikallisena kirvesmiehenä.

Pihapiiriä reunustava kolmiosainen talli-navetta-puohi on peräisin 1930-40-luvulta. Tallirakennusta vastapäätä on pieni kenties noin 1960-luvulta peräisin oleva jalassauna, jossa on loiva satulakatto. Sauna oli ennen poliisisaunana ja se on siirretty paikalle Iijoelta.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H. Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Pihapiiri.

Asuinrakennus.

Talli-navetta-puohirakennus.

Savuoja

Tietotie 41

Asuinrakennus 1920-1930-luku, laajennettu 1976. Talousrakennukset 1950-luku.

Arvottaminen

PRKY 2020: R

Savuoja on vanha torppa. Se on esimerkki 1900-luvun alkupuolen pieni-piirteisestä, vaatimattomasta rakennusperinnöstä, joka on käynyt harvinaiseksi. Asuinrakennus on laajennuksen seurauksena muuttunut paljon, laaja laajennusosa erottuu pihan puolella hallitsevana.

Pihapiiriin kuuluva pölkkyrakenteinen navetta on rakennustekniikaltaan harvinainen. Se on määrätty voimassa olevassa, vuonna 2008 hyväksytyssä asemakaavassa suojeltavaksi merkinnällä sr-1.

Pihapiiri sijaitsee Lentokentätien läheisyydessä asuinalueen ja toimitilarakennusten alueen vaihtumiskohdassa. Pihapiiriä ympäröivä alue on voimakkaassa muutoksessa. Alueelle on suunniteltu pääasiassa liike- ja toimitusrakennuksia.

Kuvaus

Savuojan pieni pihapiiri sijaitsee asuinalueen laidalla Tietotien varressa. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennus, navetta, puohi ja talousrakennus/liiteri.

Savuojan tila on lohkaistu Kaakisen tilan maista. Savuoja oli alkuun torppa. Se haettiin itsenäiseksi tilaksi 1938-1939. Asuinrakennuksen vanhin osa, hirsirakenteinen pirtti, on peräisin vuodelta 1928. Rakennusta laajennettiin lautarakenteisella kamarilla 1930-luvun lopulla. Asuinrakennus vuorattiin 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa ja siihen tehtiin pihan puolelle laajennusosa vuonna 1976. Ikkunat uusittiin vuonna 1997. Pihapiiriin rakennettiin navettarakennus, jossa oli navetta, sauna ja kellari, vuonna 1955. Navetta on pölkkyrakenteinen, se on tehty 30 cm (ja nurkissa 60 cm) pituisista puupölkkyistä savella ja ruumenilla muuraamalla. Puohi on rakennettu 1950-luvulla ja liiteri vuonna 1958.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R. Kohde on edelleen samassa asussa. Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Saunapiiriin.

Asuinrakennus koostuu 1920- ja 1930-luvulla rakennetusta torppasta ja 1970-luvulla rakennetusta laajennusosasta.

Navetta.

Tasala

Rimatie 88

1900-luvun alkupuoli

Arvottaminen

PRKY 2020: Y

Pihapiiri on esimerkki 1900-luvun alun pienipiirteisestä rakennusperinnöstä. Asuinrakennus on tehty Varjakan työväestön asuinrakennuksille tyypilliseen tapaan lankunpätkestä muuramalla.

Asuinrakennus on kokenut aikojen kuluessa muutoksia, jotka ovat heikentäneet sen arvoa. Ikkunat on vaihdettu rakennukseen huonosti sopiviin yksilasiisiin ikkunoihin ja julkisivut on vuorattu osittain pellillä. Rakennuksen alkuperäiset piirteet ovat kuitenkin palautettavissa. Kuisti on ulkoasultaan hyvin säilynyt.

Pihapiiriä rajaavat pienipiirteiset talousrakennukset. Pihapiiri on kokonaisuutena arvokas, asuinrakennuksen muutoksista huolimatta.

Kuvaus

Hyvin hoidettu pihapiiri Rimatien päässä, Akionlahden eteläpuolisen rantametsikön ympäröimänä. Pihapiirissä on asuinrakennus, vanha hirsisauna, varasto ja talousrakennus. Sivummalla metsän reunassa on entinen savusauna ja maakellari.

Asuinrakennus rakennettiin 1900-luvun alkupuolella lankunpätkestä. Välissä käytettiin turvetta riiveenä. Rakennuksen alaosa on sittemmin vuorattu valkoisella pellillä lukuun ottamatta rakennuksen länsipäätä ja kuistia, jotka ovat valkoista vaakalautaa. Osa ikkunoista on alkuperäisiä, osa vaihdettu.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Pihapiiri.

Asuinrakennus.

Talousrakennus ja sauna.

Jälleenrakennuskauden pihapiirit

Ilvesviita

Rimatie 77

1960-luvun alku

Arvottaminen

PRKY 2020: R

Ilvesviidan pihapiiri on ominaispiirteiltään hyvin säilynyt esimerkki jälleenrakennuskauden rakennusperinnöstä. Pihapiirissä on myös uuden rakentamisen myötä syntyneitä kerroksellisuutta.

Kuvaus

Aiemmin Jalosen nimellä tunnettu pihapiiri, jonka vanhempi asuinrakennus ja talousrakennus ovat 1960-luvun alusta. Pihassa on lisäksi uudempi asuinrakennus, maakellari ja piharakennuksia. Pihapiiri sijaitsee pienen pellon laidalla ja on rakennusten rajaama kolmelta sivulta.

Pieni rankorakenteinen asuinrakennus on suunniteltu Oulun läänin talousseuran rakennustoimistossa 1956 (J.A. Timisjärvi) ja Pentti Jalosen rakentama. Sauna- ja talousrakennus on vuodelta 1964. Maakellarin betonivaletun sisääntulon päällä lukee vuosiluku 1994.

Erotettu Takkisen tilasta vuonna 1922.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Asuinrakennus.

Talousrakennus ja uusi asuinrakennus.

Kartano (Nauska)

Hailuodontie 693

Asuinrakennus 1945

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R, H

Pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla Hailuodontien varressa.

Asuinrakennus on seudulla ainutlaatuinen jälleenrakennuskauden tyyppitalo. Sen on suunnitellut maatalous- ja yleisten rakennusten suunnittelutoimistossa J. Karvonen. Asuinrakennukseen on tehty korjauksia, joissa tavoitteena on ollut alkuperäisten ominaispiirteiden palauttaminen. Talousrakennuksia on aikojen kuluessa purettu.

Asuinrakennukseen liittyy henkilöhistoriaa. Se on Oulun Villatehdas Oy:n toimitusjohtajan Walde Hyryn rakennuttama.

Kuvaus

Viljelysten ympäröimä avoimena hahmottuva pihapiiri, johon johtaa Hailuodontieltä koivukuja. Nauskan tila mainitaan jo 1600-luvulla, 1780 se oli 1/4 lohimanttaalin talo. Nykyinen päärakennus on Oulun Villatehdas Oy:n toimitusjohtajan Walde Hyryn vuonna 1945 rakennuttama ja J. Karvosen maatalous- ja yleisten rakennusten suunnittelutoimiston vuonna 1942 suunnittelema. Tila oli aikanaan suuri, yksi alueen kantatiloista.

Pihapiiriä rajaavan talousrakennuksen hirsiosan takajulkisivussa on hahmotettavissa vuosiluku 1802. Pihapiirin ulkopuolella on vanha kaksikerroksinen aitta, jonka katto on romahtanut. Aitan viereen on rakenteilla konehalli. Tilalla oli ennen myös navettarakennus, joka on purettu.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Asuinrakennus, pihan puolen julkisivu.

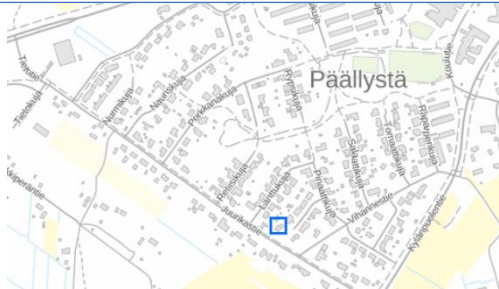

Piharakennus.

Aitta. Taustalla rakenteilla olevan konehallin paalut.

Puistola

Juurikastie 14

Asuinrakennus 1940

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R

Puistolan asuinrakennus erottuu asuinalueella kohokohtana. Vaikutelmaa korostavat Puistolan tontilla kasvavat suuret maisemapuut.

Kookas asuinrakennus on alkuperäisessä asussaan hyvin säilynyt, edustava esimerkki jälleenrakennuskauden rakennusperinnöstä. Rakennuksessa erityispiirteinä erottuvat huolellisesti suunnitellut yksityiskohdat. Rakennuksen laajennusosa on tehty vanhalle rakennukselle alisteisena, ulkoasultaan selvästi omaa aikaansa edustavana rakennuksena. Myös piharakennus on hyvin säilynyt.

Puistolan historia kauppapuutarhana ei enää hahmotu. Siihen kuuluvat rakennukset ovat hävinneet.

Kuvaus

Puistolan pihapiiri sijaitsee Juurikastien varressa taajaman etelälaidalla sijaitsevan Päälystä asuinalueen laidalla. Ympäriällä on pientaloista muodostuvaa asutusta. Puistolan tontilla on suuria maisemapuita, mm. isoja mäntyjä ja Kurkkukujan päätteenä näkyvä iso kuusi.

Pihapiirissä on kookas vuonna 1940 rakennettu 1 ½-kerroksinen asuinrakennus ja pienempi talousrakennus, pikkupuoli, jossa on kesähuone ja sauna. Asuinrakennuksen on rakentanut Rivanto (entinen Revell), joka oli puutarhuri ja koristepuuseppä. Rivanto perusti tilalle Isolan kauppapuutarhan, joka oli toiminnassa vuosina 1940-1960.

Aikoinaan Puistolaan kuuluivat kasvihuoneet, navetta, maakellari ja sikojen läävä. Vielä 1990-luvulla Puistolaan kuului puutarharakennus /huoltorakennus, liiteri/autotallirakennus ja aitta. Aitta on edelleen jäljellä mutta kuuluu naapuritonttiin. Muut kauppapuutarhaan aikoinaan kuuluneet rakennukset on purettu.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M, seudullisesti merkittävä. Asuinrakennus ja pikkupuoli ovat jäljellä, talousrakennukset (puutarharakennus, aitta ja liiteri-autotallirakennus) ovat inventoinnin jälkeen hävinneet.

Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 seudullisesti merkittävänä kohteena.

Pikkupuoli ja asuinrakennus reunustavat pihaa.

Asuinrakennus.

Pikkupuoli.

7.2 Julkiset rakennukset

Ervastin entinen kansakoulu (Patola)

Ervastinkyläntie 44

1904–1904

Arvottaminen

PRKY 2020: H

Rakennuksella on historiallista arvoa vanhana kouluna. Vaikka rakennus ei ole enää alkuperäisessä käytössään, se toimii edelleen kokoontumistilana. Sen merkitys julkisena rakennuksena on säilynyt.

Rakennus muuttunut uudistusten ja korjausten myötä paljon. Näkyvänä uutena elementtinä erottuu kuistin yhteydessä oleva korkea piippu. Vanhan koulurakennuksen hahmo on yhä tunnistettavissa.

Kuvaus

Entinen Ervastinkylän kansakoulu sijaitsee näkyvällä paikalla Ervastinkyläntien varrella. Koulu rakennettiin Ervastin maalle Kirkonkylän koulun piirustuksilla, osin talkoovoimin vuosina 1904-1905. Pihalla oli asuntola, piharakennus ja sauna, sekä maakellari. Pihan reunalla on nykyisin uudehko talousrakennus ja vanha koulun maakellari, joka on toiminut sodan aikana myös pommisuojana. Rakennus toimi kansakouluna vuoteen 1961 asti, minkä jälkeen siinä pidettiin vielä kansalaiskoulua. Vuodesta 1971 talo on ollut Oulunsalon Salonpään rauhanyhdistyksen käytössä ja sitä on kunnostettu useaan otteeseen.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: maakunnallisesti arvokas. Kohde on ollut tuolloin nykyisessä asussaan.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015: H (paikallisesti arvokas).

Entinen kansakoulurakennus.

Maakellari.

Koppanan leirikeskus

Nenännokka 83

1950- ja 1960-luku

Arvottaminen

PRKY 2020: Y, R

Koppanan leirikeskus on vaikuttava maisemallinen kokonaisuus. Paikalla on omanlaisensa tunnistettava ja vahva identiteetti. Olennainen osa paikan henkeä ovat mäntymetsän keskeltä merimaisemaan avautuvat näkymät.

Koppanan rakennukset ovat edustavia esimerkkejä 1900-luvun puolivälin tienoilla toteutetusta lomarakentamisesta. Päärakennuksen myöhemmät laajennukset erottuvat vanhaan rakennukseen sopeutuvina kerroksina. Pyöröhirsinen saunarakennus on alkuperäisessä asussaan hyvin säilynyt.

Kuvaus

Koppanan leirikeskus sijaitsee maisemallisesti komealla paikalla meren rannalla Oulunsalon länsirannalla. Alue on kuivaa mäntykangasta. Puiden lomasta avautuu pitkiä näkymiä merimaisemaan. Leirikeskuksen alueella on päärakennus, saunarakennus, varistorakennus ja maakellari sekä grillikota. Rakennukset sijaitsevat väljänä ryhmänä mäntyjen keskellä.

Rakennuksiin on tehty aikojen mittaan korjauksia ja muutoksia.

Aiemmat inventoinnit

Uusi kohde, ei ole huomioitu aiemmissa inventoinneissa.

Päärakennuksen julkisivu rannan puolelle.

Rantasauna.

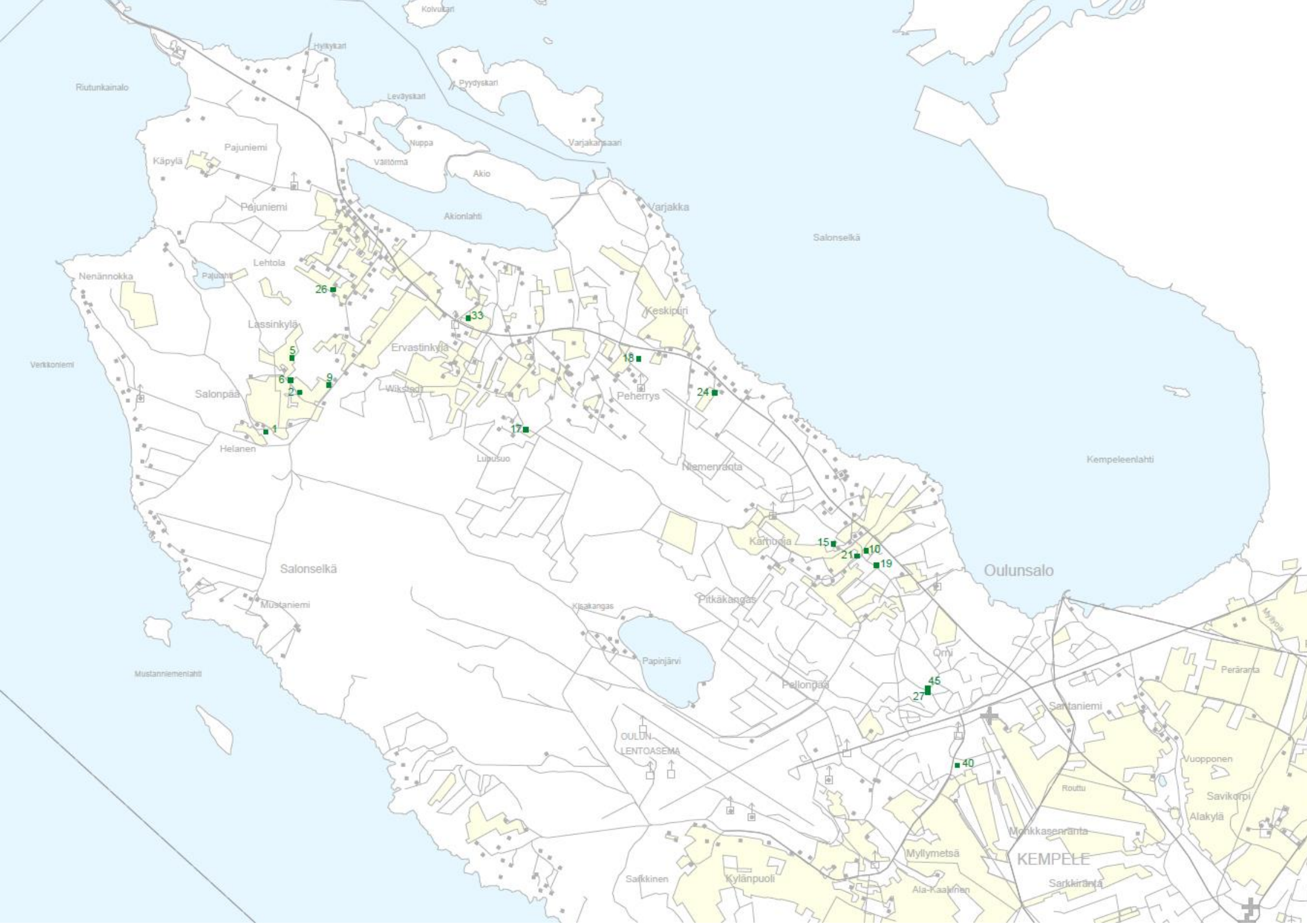

Grillikota avoimessa rantamaisemassa.

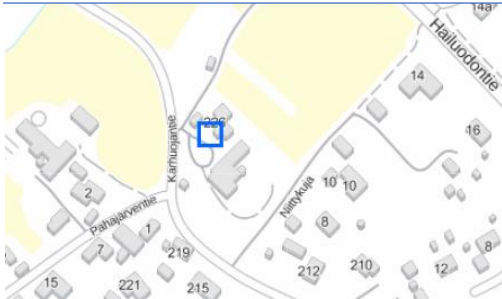
8 KOHTEET, JOITA EI ESITETÄ ARVOKKAIKSI

Osa aikaisempien inventointien yhteydessä arvokkaiksi määritellyistä kohteista ei enää tämän inventoinnin perusteella esitetä arvokohteiksi. Perusteet arvokohteiden luettelosta pudottamiselle on esitetty inventointikortteilla kohdekohtaisesti.

Putoavat kohteet	Kartalla
Ala-Toikka	10
Helanen	1
Holsti	2
Kangas	24
Lehtola	5
Maksa	15
Marjamaa	6
Mäntyharju	17
Niemisalo (Ulander)	26
Nuorisoseura (Valistustalo)	40
Pellonmettä	33
Rahkala	18
Rasti 77	27
Santaniemi	9
Vanha-Kaveri	19
Väli-Toikka ja Yli-Toikka	21
Välimaa (Oulun Osuuskauppa)	45

Ala-Toikka

Karhuojantie 226

Asuinrakennuksen vanhin osa arviolta 1700-luvulta, puohi 1940-luvulta.

Arvottaminen

Ala-Toikkaa ei esitetä arvokohteeksi.

Asuinrakennus on muuttunut ulkoasultaan niin, ettei sitä enää tunnista vanhaksi rakennukseksi. Puohi ja aitta ovat säilyneet alkuperäisen kaltaisessa asussaan.

Kuvaus

Ala-Toikka sijaitsee vanhan maantien varrella. Pihapiiri koostuu vanhasta useaan otteeseen laajennetusta asuintalosta, vanhasta puohista, vanhasta vilja-aitasta, uudesta talousrakennuksesta, jonka yhteydessä on kaksi navettaa ja lämmönjakokeskus, sekä noin 1980-luvulla rakennetusta saunasta.

Ala-Toikan pirtti on vanha savupirtti, joka on arviolta 1700-luvulta. Talon kuistia muutettu useaan otteeseen: 1930-luvulla se oli yksikerroksinen ja pulpettikattoinen, 1950-luvulla puolitoistakerroksinen ja harjakattoinen ja 1900-luvun lopulla kaksikerroksinen. 1970-luvulla rakennettiin talon taakse laajennusosa.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M (seudullisesti merkittävä). Asuinrakennuksen ulkoasu on jo tuolloin ollut alkuperäisestä asustaan muuttunut, rakennusta on korotettu ja kuisti on uusittu.

Kohde on merkitty Karhuojan osayleiskaavaan kulttuurihistoriallisena suojelukohteena / suojelukohde-ehtotuksena ja Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 seudullisesti merkittävänä kohteena.

Asuinrakennus.

Puohi pihan puolelta.

Vilja-aitta tien puolelta.

Helanen

Salompääntie 251

Luhtiaitta ja ruoka-aitta 1800-luvulta tai vanhempia.

Arvottaminen

Helasta ei esitetä arvokohteeksi. Se on kuitenkin osa Salonpään kyläkokonaisuutta.

Helasen pihapiirissä on rakennushistoriallisesti arvokkaita, talonpoikaista rakennusperintöä edustavia kohteita, kuten luhtiaitta ja jyvääitta. Asuinrakennus on kokenut ajan mittaan suuria ulkoasuun vaikuttavia muutoksia. Vanhojen rakennusten ohella pihapiirissä on uudempia talousrakennuksia.

Pihapiirin maisemallinen merkitys on pienentynyt puuston kasvaessa. Rakennukset ovat jääneet piiloon kasvillisuuden taakse.

Kuvaus

Helasen pihapiiri sijaitsee Salonpäätien varressa kylän lounaisosassa. Naapurustossa ovat Päättalon ja Uutelan pihapiirit. Yhdessä Päättalo, Uutela ja Helanen muodostavat kulttuurimaisemassa erottuvan kokonaisuuden.

Pihapiiriin kuuluvat asuinrakennus, vanha navetta, luhtiaitta ja sauna, uudempi navetta sekä hieman sivumalla konehalli ja autotalli. Salonpääntien toisella puolella sijaitsevat vanha hirsirakenteinen jyvääitta ja varistorakennus/heinälato. Pihapiiri on ollut aiemmin tiiviimpi, luhtiaitta ja entinen purettu asuinrakennus ovat sijainneet lähempänä navettaa.

Vanhaa talonpoikaista rakennusperinnettä edustavat jyvääitta, luhtiaitta ja navetta. Luhtiaitta on läpikuljettava ja siinä on matala sola. Sauna on 1950-luvulta. Hirsirunkoinen vanha navetta sekä rankorakenteiset liiteri ja heinäsuoja ovat jälleenrakennuskaudelta tai vanhempia. Asuinrakennus ja konehalli ovat uudempia rakennuksia. Uudempi navetta on vuodelta 1976.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: maakunnallisesti arvokas. Kohteen asu on pääpiirteissään säilynyt samana kuin vuonna 2010.

Sauna ja luhtiaitta.

Jyvääitta.

Holsti

Kurikantie 26

Vanhimmat talousrakennukset 1920-luvulta, asuinrakennus 2010-luvulta.

Arvottaminen

Holstia ei esitetä arvokohteeksi.

Pihapiiri on rakennusten uusiutumisen myötä muuttunut. Vanha asuinrakennus on purettu ja korvattu uudella.

Kuvaus

Holstin pihapiiri sijaitsee Salonpääntieltä erkanevan Kurikantien varressa. Pihapiiri on kaikilta neljältä sivultaan rakennusten rajaama. Lisäksi pihapiiriä rajaavat riukuaidat.

Kurikantien varressa sijainnut vanha päärakennus on purettu 2000-luvun alussa. Sen paikalle on valmistunut 2010-luvulla uusi kaksikerroksinen, julkisivuiltaan vaaleaksi maalattu asuinrakennus. Pihaa rajaavat asuinrakennuksen ohella yksikerroksiset talousrakennukset. Vanhat talousrakennukset ovat omistajan mukaan 1920-luvulta. Asuinrakennusta vastapäätä on heinäsuoja/navetta/tallirakennus, sen takana pihan kulmalla kellari ja pihan kaakon puoleisella laidalla varastorakennus/aittarivi. Uuden päärakennuksen vieressä Kurikantien varressa on vuonna 1970 rakennettu pienikokoinen asuinrakennus. Pihan luoteislaidalla on uusi saunarakennus ja vanhempi varastorakennus.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: ei määritelty. Kohde on osoitettu Salonpään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena. Tuolloin pihapiirissä vielä vanha asuinrakennus. Olemassa olevien rakennusten ulkoasu 2010 jälkeen muuttunut.

Holstin pihapiiri tieltä päin.

Heinäsuoja/navetta/tallirakennus, pihan puolen julkisivu.

Varastorakennus/aittarivi.

Kangas

Heikolantie 19

Asuinrakennus 1926, navetta 1952

Arvottaminen

Kangasta ei esitetä arvokohteeksi.

Asuinrakennuksessa on säilynyt alkuperäinen hahmo sekä erityispiirteinä erottuva taitekatto. Aikojen mittaan tehdyt muutokset, kuten uusittu kuisti, julkisivujen mineriittiverhous sekä uusitut ikkunat, ovat kuitenkin muuttaneet rakennuksen ulkoasua ja heikentäneet sen arvoja.

Asuinrakennus ei enää erotu edustavana esimerkkinä oman aikansa rakennusperinnöstä. Piharakennukset ovat tavanomaisia oman aikansa talousrakennuksia.

Kuvaus

Kolmelta sivulta rajattu Kankaan pihapiiri sijaitsee pienen peltoaukean ja tiheän puuston rajalla, maantieltä lähtevän kujan päässä. Pihapiiri koostuu asuinrakennuksesta, navetasta, liiteristä ja saunasta. Lisäksi pellolla on kaksi vanhaa latoa. Mansardikattainen asuinrakennus on vuodelta 1926, navetta vuodelta 1952 ja pihapiirin muut rakennukset 1950-luvulta.

Hirsinen asuinrakennus oli alun perin yksihuoneinen ja uuni oli keskellä pirttiä. Pirtin luoteisnurkassa, nykyisen uunin kohdalla, oli ulko-ovi. Kuistia ei ollut. Taloa jatkettiin ulko-oven puoleisesta päädystä rankorakenteisella kamarilla 1950-luvulla ja sisäänkäynti muutettiin pihan puolelle. 1960-luvulla tehtiin nykyinen kuisti ja talo vuorattiin mineriitillä.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R. Asuinrakennus samassa asussa kuin nykyäänkin. Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Pihapiiri.

Asuinrakennus.

Navetta.

Lehtola

Kurikantie 75

1930-luku

Arvottaminen

Lehtolaa ei esitetä arvokohteeksi.

Lehtolan pihapiirissä on säilynyt vain asuinrakennus. Se edustaa talonpoikaista rakennusperintöä. Rakennuksessa on alueelle tyypillinen mutterikuisti.

Talusrakennukset ovat katoamassa. Navetasta ja saunasta on jäljellä enää rauniot.

Kuvaus

Lehtolan pihapiiri sijaitsee Kurikantien päässä olevan Välimaan pihapiirin takana peltojen keskellä. Pihapiiriin ei johda tietä.

Pihapiirissä on asuinrakennus, pieni vaja ja navetan rauniot. Lähistöllä sijaitsee vanha savusauna, jonka katto on romahtanut, sekä lato. Asuinrakennuksessa on Salonpään kylän asuinrakennuksille tyypillinen kuu-sikulmainen mutterikuisti. Ikkunat ovat vanhat, todennäköisesti alkuperäiset. Navetta on pölkkynavetta, se on aikanaan tehty pölleistä muuraamalla, sementtirappaus on tuettu verkolla. Navetan katto on romahtanut ja seinät ovat rapautuneet.

Asuinrakennus on melko hyvin säilynyt esimerkki oman aikansa vaatimattomasta rakentamisen perinteestä. Kuisti on kylälle tyypillinen erityispiirre. Talusrakennusten arvot ovat katoamassa.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: ei määritelty. Kohde on osoitettu Salonpään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Asuinrakennus.

Pölkkynavetan rauniot.

Saunarakennuksen rauniot.

Maksa

Maksakuja 23

Vanha asuinrakennus luultavasti 1918, navetta 1964

Arvottaminen

Maksaa ei esitetä arvokohteeksi.

Pihapiiriin kuuluva asuinrakennus on aikojen kuluessa muuttunut. Muutokset ovat heikentäneet rakennuksen arvoja. Talousrakennukset ovat varsin tavanomaisia oman aikansa rakennuksia, niihin ei liity erityisiä arvoja.

Rakennuksia ei luvattu inventoinnin yhteydessä kuvata.

Kuvaus

Maksa on 1900-luvun alun tila, joka sijaitsee kujan Maksakujan päässä tiheän puuston ja peltoalueen. Pihapiiri jakautuu vanhan asuinrakennuksen molemmin puolin kahdeksi avoimesti hahmottuvaksi pihaksi. Vanha asuinrakennus on luultavasti vuodelta 1918. Heinälato ja entinen riihi ovat peräisin 1900-luvun alusta, kärryliiteri, elosuoja ja sauna 1950-luvulta ja navetta vuodelta 1964. Pihapiiriin on siirretty 1920-luvulla lankuista tehty aitta, joka oli aiemmin toiminut riiehenä. Navetan vieressä sijainnut vanha 1900-luvun alusta peräisin ollut lankkukanala on purettu. Pihapiiriin on rakennettu myös uusia rakennuksia, kuten uusi asuinrakennus ja leikkimökki.

Vanhassa asuinrakennuksessa on ilmeisesti myöhempanä lisäyksenä rakennettu umpikuisti. Asuinrakennusta vastapäätä, nykyisen navetan edessä oli vanha hirsinavetta. Vanhan navetan hirret tuotiin veneellä Haukiputaalta, missä ne olivat myös olleet luultavasti navettana. Vanha hirsinen heinälato navetan päästä on siirretty elosuojan viereen. Nykyistä 1960-luvun navettaa on laajennettu rakennuksen taakse 1980-luvun loppupuolella. Lankuista tehty aitta on siirretty Salonpäästä Kerttulalan tilalta. Kerttulassa aitta oli ollut riiehenä.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H. Pääpiirteissään samassa asussa edelleen.

Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 seudullisesti merkittävänä kohteena.

Marjamaa

Kurikantie 42

1900-luvun alkupuoli

Arvottaminen

Marjamaata ei esitetä arvokohteeksi.

Pihapiiriin kuuluvat rakennukset edustavat melko vaatimatonta oman aikansa rakennusperintöä. Rakennuksia on aikojen kuluessa muutettu. Asuinrakennuksen muutokset ovat heikentäneet sille ominaisia arvoja.

Kuvaus

Marjamaan pihapiiri sijaitsee Kurikantien varressa. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennuksen lisäksi navetta/varastorakennus sekä liiteri/varastorakennus.

Asuinrakennuksen ominaispiirteet ovat aikojen kuluessa tehtyjen muutosten ja uudistusten myötä muuttuneet. Se edustaa melko tavanomaista ja vaatimatonta oman aikakautensa rakentamista. Rakennuksen ikkunat on uusittu, mikä on muuttanut rakennuksen ilmettä. Talousrakennukset ovat tavanomaisia 1900-luvun alkupuolen rakennuksia. Kohteeseen ei liity erityisiä arvoja.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: ei määritelty. Kohde on osoitettu Salonpään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Marjamaan rakennukset muodostavat avoimen neliöpihan.

Piharakennuksia. Taustalla näkyvä rakennus on talli.

Mäntyharju

Kiviperäntie 115

Asuinrakennus 1926

Arvottaminen

Mäntyharjua ei esitetä arvokohteeksi.

Pihapiiri on omaleimainen ja hoidettu kokonaisuus. Kohteen historia liittyy Varjakan sahan historiaan.

Rakennuksiin on tehty aikojen mittaan näkyviä muutoksia. Asuinrakennuksen alkuperäisyys on rakennusosien ja yksityiskohtien uudistamisen seurauksena kadonnut, mikä on heikentänyt sen rakennushistoriallista arvoa. Näkyvimmin erottuvat kuistin, ikkunoiden ja katteen muutokset.

Kuvaus

Mäntyharju sijaitsee Kiviperäntien päätepisteessä, laajojen metsäalueiden keskellä. Pihapiirin takana on pieni peltoaukea. Eri ikäiset rakennukset rajaavat pihaa löyhästi. Mäntyharjun pihapiirin muodostavat asuinrakennus, puuhi ja sauna sekä uudemmat rakennukset autotalli, puuvarasto, uusi sauna, grillikota ja traktorihalli.

Mäntyharju on erotettu Kuivalan tilasta v. 1929. Mansardikattoisen asuinrakennuksen on rakentanut Varjakan sahalla työskennellyt Kalle Hirvonen vuonna 1926. Asuinrakennus on rakennettu "Varjakan" malliin. Kolmiosainen aittarakennus/puuhi on rakennettu vuoden 1926 jälkeen joko 1920-luvun lopulla tai 1930-luvun alussa. Pihapiirissä sijaitseva sauna on rakennettu vuonna 1934.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Mäntyharjun asuinrakennus, pihan puolen julkisivu.

Vanha sauna.

Puuhi etualalla ja traktorihalli taustalla.

Niemisalo (Ulander)

Pernuntie 15

Pirtti 1890

Arvottaminen

Niemisaloa ei esitetä arvokohteeksi.

Pihapiirin rakennukset ovat käyttämättömiä. Pihapiiriä ympäröivät pelot eivät ole enää aktiivikäytössä. Kohteen säilymisedellytykset ovat huonot. Rakennukset ovat huolenpidon ja käytön puutteessa rapistuneet ja menettäneet arvoaan.

Kuvaus

Pieni pihapiiri sijaitsee Pajuniemen kylässä Pernuntien varressa. Ympärillä on viljelysalueita ja harvaa, pihapiireistä muodostuvaa asutusta. Niemisaloon ympäröivät asuinrakennus, sitä vastapäätä sijaitseva navettarakennus sekä tien puolella sijaitsevat varstorakennus ja sauna.

Niemisalo on entinen ruotusotamiehen talo, joka tunnetaan paremmin Ulanderin nimellä. Niemisalo on osa entistä Pajuniemen tilaa, joka erotettiin Karvolan kantatilasta vuonna 1914.

Päärakennuksen pirttiosa on 1800-luvulta. Kamari on tehty myöhemmin Varjakan sahan puutavarasta. Talousrakennukset ovat peräisin 1920-1960-luvuilta. Pihapiiri on esimerkki 1800- ja 1900-lukujen vaatimattomasta talonpoikaisesta rakentamisen perinteestä.

Aiemmat inventoinnit

Kohdetta ei ole huomioitu Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventoinnissa 1999.

Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Pihapiiri.

Asuinrakennus.

Navettarakennus.

Nuorisoseura (Valistustalo)

Neuvoksenkuja 6

1901, muutos ja laajennus 1959

Arvottaminen

Nuorisoseuraa ei esitetä arvokohdeksi.

Rakennus on kokenut isoja muutoksia. Alkuperäinen ilme on niiden seurauksena kadonnut. Rakennus ei enää hahmotu vanhana, perinteikkäänä rakennuksena. Sen ikää on ulkoasun perusteella vaikeaa päätellä.

Rakennus toimii edelleen alkuperäisessä käytössä nuorisoseurantalona. Sillä on tunnettuna julkisena, yhteisenä kokoontumistilana toimivana rakennuksena historiallista merkitystä ja identiteettiarvoa.

Kuvaus

Oulunsalon nuorisoseuran talo sijaitsee taajaman keskustan tuntumassa Kylänpuolentien varressa.

Oulunsalon nuorisoseuran perustamiskokous pidettiin kirkonkylän koululla 11.12.1892. Seuralle rakennettiin oma talo Särkelän tilasta luovutetulle tonttimaalle. Sen rakennustyöt aloitettiin talvella 1901.

Nuorisoseuran talo on historiallisesti arvokas vanhana, jo yli sata vuotta toimineena nuorisoseurantalona. Rakennusta on ajan mittaan uudistettu ja laajennettu muuttuvien tarpeiden pohjalta.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M, seudullisesti merkittävä. Tuolloin nykyisessä asussaan.

Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 seudullisesti merkittävänä kohteena.

Oulunsalon nuorisoseuran talo ennen vuoden 1959 muutoksia. (Kuva Hiltunen 1987 / Sanomalehti Liiton kuva-arkisto).

Nuorisoseuran talo pihan puolelta. Rakennus on 1970-luvun lopun asussa. Julkisivuissa on paikoin myös 1950-luvun piirteitä.

Julkisivu Neuvoksenkujalle.

Pellonmettä

Ervastinkyläntie 81

1953-55

Arvottaminen

Pellonmettää ei esitetä arvokohteeksi.

Asuinrakennukseen on tehty merkittäviä muutoksia, joiden myötä jälleenrakennuskauden rakennuksille tyypilliset piirteet ovat kadonneet. Piharakennukset ovat melko hyvin vanhassa asussaan säilyneitä.

Kuvaus

Pellonmettä sijaitsee näkyvällä paikalla Hailuodontien ja Ervastinkyläntien välisen viljelyaukean länsilaidalla. Yhtenäinen pihapiiri on peräisin 1950-luvun alkupuolelta ja sen muodostavat asuinrakennus, navetta, puohi ja sauna. Rakennukset on tehty vuosina 1953-54 hirrestä perinteisen neliöpihan ympärille.

Aiemmat inventoinnit

Ervastinkylän inventointi 2011: ei määritelty. Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena.

Navetta.

Asuinrakennus.

Puohi ja autokatos.

Sauna.

Rahkala

Hailuodontie 611

Vanha asuinrakennus 1928

Arvottaminen

Rahkalaa ei esitetä arvokohteeksi.

Vanha asuinrakennus on jäänyt varastorakennuksen asemaan. Sen arvot ovat muutosten seurauksena kadonneet.

Kuvaus

Rahkalan kolmelta sivulta löyhästi rajattu pihapiiri sijaitsee puuston keskellä Hailuodontien eteläpuolella. Tilan vanha asuinrakennus on mansardikattoinen talo vuodelta 1928. Pihapiirissä sijaitsee vanha saunarakennus, jonka tilan omistaja arvioi olevan samaa ikäluokkaa vanhan asuinrakennuksen kanssa. Rahkalaan kuuluu lisäksi uusi asuinrakennus, kaksi latoa ja varasto. Kuusihirsistä tehdyssä vanhassa asuinrakennuksessa ei alun perin ollut kuistia, mutta nykyiset omistajat tekivät katosmaisen kuistilaajennuksen rakentaessaan pihaan uutta omakotitaloa 1984.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R. Jo tuolloin toissijaisessa käytössä.

Kohde on osoitettu Ervastinkylän, Pajuniemen ja Peherryksen osayleiskaavassa paikallisesti arvokkaana kohteena ja Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

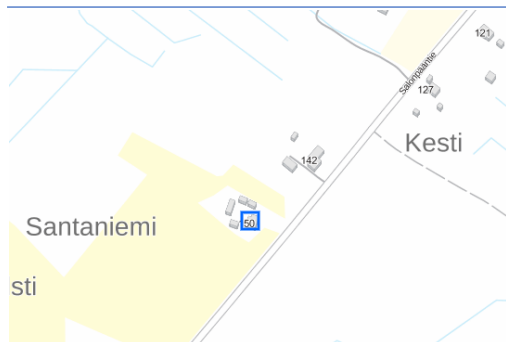

Asuinrakennus

Sauna.

Santaniemi

Salonpääntie 150

1920-luku

Arvottaminen

Santaniemeä ei esitetä arvokohteeksi.

Pihapiiri sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla Salonpääntien varrella. Se on osa Salonpään kyläkokonaisuutta.

Näkyvällä paikalla pihapiirin tien puoleisella laidalla sijaitsevan asuinrakennuksen ulkoasu on kokenut ajan mittaan arvoja heikentäviä muutoksia. Näkyvimpänä muutoksena erottuvat uusitut ikkunat. Talusrakennuksista osa on melko hyvin säilyneitä.

Kuvaus

Santaniemen pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla Salonpääntien varrella. Rakennukset rajaavat pihaa neljällä sivulla. Asuinrakennus sijaitsee tien puolella. Sitä vastapäätä pihapiirin länsilaidalla on navettarakennus, pihan etelälaidalla on puuliiteri/varastorakennus ja pohjoislaidalla puohi/talli/varastorakennus ja saunarakennus.

Asuinrakennus, hirsirakenteinen puohi/talli ja sitä vastapäätä oleva hirsirakenteinen puuliiteri/varastorakennus on rakennettu 1920-luvulla. Saunarakennus on rakennettu 1970-luvulla. Asuinrakennukseen on tehty remontti 1980-luvulla.

Aiemmat inventoinnit

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010: ei määritetty. Kohde on osoitettu Salonpään strategisessa yleiskaavassa 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena. Talusrakennuksia on vuoden 2010 jälkeen kunnostettu.

Asuinrakennus pihan puolelta.

Navetta ja puohi.

Puuliiteri/varastorakennus.

Vanha-Kaveri

Karhuojantie 208

Asuinrakennus 1920-l/1950-60-l

Arvottaminen

Vanha-Kaveria ei esitetä arvokohdeksi.

Sekä pihapiiri että asuinrakennus ovat muuttuneet. Pihapiiriin kuuluneet talousrakennukset ovat kadonneet. Asuinrakennukseen on tehty mittavia uudistuksia, se ei enää hahmotu vanhana rakennuksena.

Kuvaus

Tila on vanhan maantien varressa. Pihaa rajaa tien puolella lauta-aita ja luoteessa kuusirivi. Myös L:n muotoinen asuinrakennus rajaa pihaa näiltä kahdelta sivulta. Piharakennus ja sauna rajaavat pihaa kolmannelta sivulta. Asuinrakennuksen vanha osa on alkuaan 1920-luvun lopusta ja laajennusosa 1950-luvun lopusta.

Kaksihuoneinen talo oli alun perin yksikerroksinen. Talon vanhan puolen sisätilat on uusittu ja ullakko on otettu käyttöön asuinhuoneiksi. Kattomuotoa on muutettu ullakolle tehtyjen remonttien yhteydessä niin, että myös rakennuksen pitkille sivuille on saatu toiseen kerrokseen ikkunoita. Pihan puolelle on lisäksi rakennettu ullakkokerroksen yhteyteen parveke, joka sijaitsee avokuistin yläpuolella. Ikkunat on uusittu arviolta 1960–1970-luvulla ja ne teetettiin Oulun vankilassa.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M, seudullisesti merkittävä. Asuinrakennuksen ulkoasu on sen jälkeen muuttunut ja talousrakennus on uusittu.

Kohde on merkitty Karhuojan osayleiskaavaan kulttuurihistoriallisena suojelukohteena / suojelukohde-ehtoituksena ja Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 seudullisesti merkittävänä kohteena.

Asuinrakennus.

Asuinrakennuksen vanha pääty pihan puolelta.

Väli-Toikka ja Yli-Toikka

Pahajärventie 2

Vanha asuinrakennus arviolta noin 1800-luvulta

Arvottaminen

Väli-Toikkaa ja Yli-Toikkaa ei esitetä arvokohteeksi.

Pihapiiri sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla.

Pihapiiri on aikojen kuluessa muuttunut uudisrakentamisen ja vanhojen rakennusten purkamisen seurauksena. Jäljellä oleva vanha päärakennus on katoamassa.

Peruskartta vuodelta 1953, jossa näkyvät tilojen silloiset pihapiirit ja tilajako.

Kuvaus

Väli-Toikka ja Yli-Toikka sijaitsevat peltojen ympäröimänä vanhan maantien tuntumassa. Tilat muodostavat yhtenäisen tilakeskuksen, joka koostuu kahdesta asuinrakennuksesta, puohista, suuresta navettarakennuksesta ja useista talous- ja piharakennuksista. Vanhat piirteet säilyttäen rakennuksina erottuvat Yli-Toikan asuinrakennus ja Väli-Toikan puohi, jotka sijaitsevat näkyvällä paikalla Pahajärventien vieressä.

Yli-Toikan aiemmin neliömäisestä pihapiiristä on purettu kaksi pitkää rakennusta ja monta pientä rakennusta 1950-luvun jälkeen. Tilojen vanhempi eli Yli-Toikan asuinrakennus on hirsirunkoinen ja luonnonkiville perustettu.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, M. Nimellä Väli-Toikka ja Yli-Toikka. Sen jälkeen muutoksia.

Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Yli-Toikan asuinrakennus.

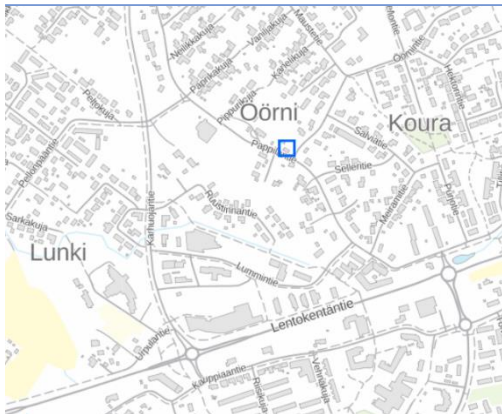

Puohi.

Tilojen muodostama kokonaisuus.

Välimaa (Oulun Osuuskauppa)

Maustetie 1

1900-luvun alku

Arvottaminen

Välimaa ei esitetä arvoehteenä.

Rakennus on kokenut paljon muutoksia. Sen ulkoasu on uudistusten seurauksena muuttunut. Muutos liikerrakennuksesta asuinrakennukseksi on vaikuttanut myös rakennuksen ympäristösuhteeseen. Nykyään rakennus ei enää erotu liikerakennusten tapaan näkyvänä osana Pappilantien miljööstä.

Kuvaus

Rakennus sijaitsee asuinalueen keskellä Pappilantien varrella, Maustetien risteyksessä. Pihapiiriin kuuluu myös talousrakennus, jossa alun perin oli liiteri, varasto ja puucee. Vastapäätä on Rasti 77 asuinrakennus ja vieressä Örnin asuinrakennus. Rakennukset muodostavat yhdessä pienialaisen, 1900-luvun alun rakennusperinnettä edustavan kokonaisuuden, joka tuo asuinalueelle kerroksellisuutta.

Kaupparakennus valmistui 1900-luvun alussa. Osuuskauppa lopetti toimintansa vuonna 1980. Rakennus myytiin ja se muutettiin asuinrakennukseksi. Pappilantien varrella kuusiamia peittää rakennuksen näkyvistä, mikä heikentää sille itsessään ominaista maisemallista merkitystä.

Aiemmat inventoinnit

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi 1999: R, H, M. tuolloin samassa asussa kuin nykyäänkin. Kohde on merkitty Oulunsalon keskeisten alueiden osayleiskaavaan 2030 paikallisesti merkittävänä kohteena.

Pihan puolelle on 1980-luvun alussa rakennettu kuistilaajennus.

Päärakennus ja piharakennus.

9 MUUT INVENTOIDUT KOHTEET

Muut inventoidut kohteet ovat pääasiassa uusia, aikaisemmin inventoimattomia kohteita, joita on tässä inventoinnissa tarkasteltu mahdollisina arvo-kohteina. Osa kohteista on 1990-luvulla tai myöhemmin rakennettuja.

Muiden inventoitujen kohteiden valokuvat ja kuvaustekstit on tallennettu Kioski-tietokantaan.

Aluekokonaisuudet	Kartalla
Oulun lentoasema	ei kartalla
Terminaali	51
Lennonjohtotorni	52
Hangaari	53
Lentokentäntie	ei kartalla
Lummintien yrityskylä	1.4
Pitkäkankaan keskus	1.5
Pitkäkankaan päiväkot	54
Oulunsalon jäähalli ja urheilutalo	55
Kiinteistö Oy Jääskönpelto	56
Yksittäiset kohteet	
Karjalamaja	37
Kisakangas	38
Lepikkotie 2	46
Peuhun kartano	41
Piilikuja 1 ja Piilikuja 2	47
Pitkäkankaantie 10	48
Rauhanyhdistys (Pappilantie)	42
Salviatie 6 (Yrjölä)	49
Shell huoltoasema	43
Vesitorni	44
Visakoivukuja 6	50

10 LÄHTEET

Ahonen, Raimo; Leskinen, Jouko & Väisänen, Ilpo. *Oulunsalon arkkitehtuuria*. Oulunsalon kunta, Oulu, 1995

Ahonen, Raimo & Leskinen, Jouko. *Oulunsalon arkkitehtuuria 2*. Oulunsalon kunta, Oulu, 2012

Arkkitehtitoimisto Karsikas Oy. <http://www.karsikas.fi/tstoesite.pdf> (luettu 9.12.2020)

Ervastinkylän inventointi 2011. Oulunsalon kunta, 2011

Finavia. Oulun lentoasema lyhyesti. <https://www.finavia.fi/fi/lentoasemat/oulu/lentoasemalla/lyhyesti> (luettu 9.12.2020)

Hannula, Jouko (toim.). *Kotikuntani Oulunsalo*. Ylivieska, 1991

Hiltunen, Mauno. *Oulunsalon historia*. Oulunsalo: Oulunsalon kunta ja seurakunta, 1987

Hirviniemi, Helena. *Oulunsalon Varjakka. Rakennushistoria, käyttö ja kunnostus*. Diplomityö, Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto, 9.5.1995

Huhmo, Veli-Pekka. *Salonpään koulu, Oulunsalo*. Rakennushistoriaselvitys 31.12.2015

Iloniemi, Hanna & Kivilahti, Viivi-Lotta. *Uuden Oulun yleisten viheralueiden kartoittaminen*. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Puutarhatalous, opinäytetyö, 2012

Kaikkonen, Heikki. *Heikki Taskisen arkkitehtuuri – arkkitehdin elämäntyö*. Oku Publishing Oy, Helsinki, 2012

Kauppi, Esa. *Suunnittelukilpailuissa menestynyt arkkitehti*. Seppo Huttu-Hiltusen muistokirjoitus. Kaleva 15.10.2017. <http://kirjastolinkit.ouka.fi/kaleva/loka17/suunnittelu.htm> (luettu 17.2.2021)

Krogius, Pia. *Oulunsalon kunnantalo. Rakennushistoriaselvitys 21.3.2013*. Liikelaitos Oulun Tilakeskus, Arkkitehtitoimisto Pia Krogius, 2013

Louekari, Lauri; Mannberg, Mikko & Meinilä, Kyösti. *Puun ja kuoren välissä*. Arkkitehtuurinäyttelykirja. Oulu, 1992

Maisemanhoito. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto, 1993

Ojutkangas, Hanna. *Oulunsalo-talo (Mäntypellonpolku 10). Rakennuksen ominaispiirteiden selvitys*. Sweco Infra & Rail Oy, Tampere, 28.1.2021

Oulunsalon Varjakansaaren sahayhdyskunta, rakennushistoriaselvitys. Sipark Oy, Oulu, 2013

Oulun koulun kohteet. Inventointi Oulun koulun arkkitehtuurin kohteista Oulussa 2020. Oulun kaupunkisuunnittelu, Sarja A 226, 2020. https://www.ouka.fi/documents/64220/20725158/Oulun+koulun+kohteet+2020_kevyt.pdf/b75f45c1-fb91-4f42-b315-88da46278ff3 (luettu 9.12.2020)

Oulun viheralueverkosto ja luonnon monimuotoisuus. VILMO-suunnitelma. Oulun kaupunki, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut, Oulun kaupunkisuunnittelu, sarja A 214, 2014

Oulunsalo, Karjuojan osayleiskaava, selostus. Kunnanvaltuusto hyväksynyt 23.7.2006. Oulunsalon kunta, Arkkitehtitoimisto Timo Takala Ky, 2006

Oulunsalon Varjakan alueen masterplan 2020. Tiivistelmä. https://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=3de9f26f-3b74-468e-aca5-27e521cc3bbf&groupId=64186 (luettu 5.1.2021)

Oulunsalon Vasama. <https://www.ouunsalonvasama.fi/kisakangas/> (luettu 2.11.2020)

Oulunsalon yleiskaava-alueen rakennusinventointi. Kirkonkylä, Karhuoja, Niemenväli-Keskiapiirin kyläkeskuksen alue ja Varjakka (lukuunottamatta Varjakan saarta ja kartanon aluetta). Irene Kujala, 31.8.1999

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 – päivitysinventointi. Inventointikertomus 11.4.2016, päivitetty 18.11.2016. Pohjois-

Pohjanmaan liitto, 2016. <https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/08/4083.pdf> (luettu 13.1.2021)

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan 2. vaihekaavan selvitys, 2013-2016. Tiedot on tallennettu Kioski-tietokantaan, https://www.kulttuuriymparisto.fi/netsovelus/pp/pp_default.aspx

Salonpään kylän rakennusinventointi 2010. Salonpään strateginen yleiskaava 2030. Yhdyskuntatekninen prosessi, Maankäytön suunnittelu, Oulunsalo, 1.9.2010

Suviranta, Sami. *Oulunsalon kirkon seudun paikannimistö.* <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk125/oulunsalo/> (luettu 6.11.2020).

Takala, Timo. *Oulunsalon yhdyskuntasuunnittelua 1969-2015.* 18.11.2016. <http://www.arkkitehtiasema.fi/Kartat/imuroitavat/Julkaisut/Oulunsalon%20yhdyskuntasuunnittelua%201969-2015.pdf> (luettu 17.2.2021)

Urakkasopimus, Oulun yliopistollinen keskussairaaliitto, ei päiväystä. Reisin talon purkaminen ja uudelleen pystyttäminen

Vaihtokirja, Oulun yliopistollinen keskussairaaliitto, 4.6.1976

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY 2009. Varjakan sahayhdyskunta. Museovirasto, 2009. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4352 (luettu 6.7.2020)

Varjakan asemakaavaluonnos. Selostus 9.5.2014. Asemakaavan selostus 9.5.2014 päivättyyn Oulun kaupungin Salonpään (142) kaupunginosan osaa koskevaan asemakaavan luonnokseen. Kaavatunnus 564-2206, Diaarinumero OUKA/4355/2013, Projektinumero 567203001. Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut

Varjakan asemakaavan maisemaselvitys. Oulun kaupunki, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut, 2014

